

4. Nyströms kullar *

Motiv och uttryck för miljön

Centralt belägen kulturmiljö av mycket stort stadshistoriskt intresse, dessutom en av centrala stadens viktiga gröna lungor. Utpräglat kamelandskap. Parkmiljö med dels i väster och norr förhistoriska fornlämningar och spår av äldre odlingslandskap, dels i söder sju av Skövdes första punkthus från efterkrigstidens stora expansionsperiod. Troligen är gravarna en återstod av en större boplatser eller kulturmiljö från äldre järnålder. Kvarteret Klintens tre punkthus är mycket välbevarade sedan 1940-talet och av mycket stort kulturhistoriskt värde. De är idag några av Skövdes äldsta, mest ursprungligt bevarade punkthus och är putsade trevåningshus under tegeltak inramade av gångar, planteringar och björkar.

Beskrivning

Nyströms kullar ligger mellan Västertull och centrum och är ett litet men starkt markerat höjdparti som ingår i kamelandskapet på Billingens nedre sluttning. Kullarna skjuter upp som en klack med kullig plåtå och tre branta slänter mot omgivande gator. På 1940-talet exploaterades kullarnas centrala delar för flerbostadsbyggande. I den sydöstra delen, utanför det uttagna området, anlades Tekniska gymnasiet, sedermera Västerhöjdskolan, på 1950-talet.

Kullarnas västra och nordöstra delar inrymmer flera förhistoriska gravar och överlagras av ett gammalt odlingslandskap. Området ingick i stadens inägor. Här finns flera spår av ängs- och beteshävd samt ett troligen 1800-talspräglat odlingslandskap med stenmurshägnader och odlingsrösen. Det finns även stensträngar och odlingsrösen som kan återgå på en mycket äldre hävd av kullarna. Området har troligen betats ännu långt in på 1900-talet.

De tre välbevarade flerbostadshusen från 1945-46 i Klinten 1 inramas av en parkmiljö som inrymmer ett ålderdomligt kulturlandskap med förhistorisk bakgrund.

I nordost ligger två högar, varav en storhög, i exponerat läge ovanför den nutida centrumbebyggelsen Höjdpatriet, med sitt exponerade läge, med den tydliga platån och de branta sidorna, kan antas ha varit en gynnsam plats för bosättning och/eller kult. Den förhistoriska miljön omfattar i väster två stensättningar, en rund och en närmast rund, den ena kallas "Ingemars grav" (Raä Skövde 49:1 och 50:3). Invid den ena finns en stenkrets och en sten av oklart ursprung. För sig i nordost ligger två högar, 18 respektive 11 m i diameter (Raä Skövde 2:1 och 2:2) i exponerat läge på höjdpatriet. Invid dem påträffades i slutet av 1800-talet ett bronskärl i en stenkista (Raä Skövde 2:3). Man kan på goda grunder anta att den förhistoriska miljön varit betydligt större. Den skulle i sådana fall, främst på grund av högarna, kunna indikera att det vid Skövde i början av vår tideräkning funnits en plats av central betydelse.

Flerbostadsområdet domineras av kvarteret Klinten i väster, ovanför Alströmersgatan, som bebyggdes med tre punkthus 1945-46. Husen uppfördes efter ritningar av arkitekt Curt Laudon åt byggherren Riksbyggens bostadsrättsförening Skövde-Kullarnas västra och nordöstra delar inrymmer flera förhistoriska gravar och överlagras av ett gammalt odlingslandskap. Västra delen.

hus nr 6. I grannkvarteret Krönet uppförde HSB fyra liknande hus, vilka dock i senare tid har genomgått stora fasadförändringar. Kvarteret Krönet ingår i kulturmiljön på grund av punkthusens tidstypiska placering och volym. Kvarteret Klinten är däremot välbevarat och av mycket stort intresse.

De tre punkthusen i kvarteret Klinten är, med sina putsade fasader i gråbeige kulör, tak täckta av enkupigt tegel och balkonger med brunröd sinuskorrugerad plåt, en väl sammanhållen helhet. Byggnaderna har under senare tid renoverats, vilket bl.a. resulterade i förändrade kulörer på källarvåning, balkongfronter och garageportar.

De tre husen utgör som helhet mycket goda representanter för den relativt småskaliga bebyggelse med flerbostadshus, som är typisk för 1940-talet. Likaså är de låga punkthusens fria placering i den parkartade omgivningen mycket tidstypisk. Husen omges av gräsmattor med gångar och prydnadsväxter samt björkar mot Alströmersgatan.

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*. Detaljplan

Gällande skydd

Fornlämningarna är skyddade enligt 2 kap. KML.

Klinten 1. De tre välbevarade husen från 1945-46 hör till de tidiga punkthus som uppfördes i Skövde.

Rekommendationer

Fornlämningar inklusive spåren av det gamla kulturlandskapet bör varsamt hävdas och vårdas. Områdets speciella 1940-talskaraktär med Skövdes tidiga punkthus i Klinten och Krönet är mycket viktig att bevara. Flerbostadsområdet är beroende av obebbyggda grönytor omkring huskropparna, för att bibehålla den tidstypiska 1940-talskaraktären av "hus i park". Klinten är mycket värdefullt och den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar stor hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse bör undvikas, fränsett mindre nyttobyggnader som placeras i anslutning till och med hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning.

Åtgärder

Ett vårdprogram upprättas för fornlämningar och kulturlandskap liksom parkmiljön som helhet. Ett enkelt skyltprogram framtages för fornlämningar och odlingspår. Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att fortsätta arbetet med att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt PBL.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

- Raä Skövde 2:1 Grav. Hög, 18 m i diam.
- Raä Skövde 2:2 Grav. Hög, 11 m i diam.
- Raä Skövde 49:1 Grav. Stensättning
- Raä Skövde 50:3 Grav. Stensättning kallad "Ingemars grav"

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Klinten 1

Alströmergatan 2, 4 och 6

Tre punkthus uppförda 1945-46 åt Riksbyggen brf Skövdehus nr 6, efter ritningar av arkitekt Curt Laudon. De tre punkthusen är uppförda av tegel i tre våningar, är utvändigt putsade och taken täcks av enkupigt tegel. Balkongerna, varav några är indragna, har fronter av sinuskorrugerad plåt som målats i brunröd kulör. Husen präglas av 1940-talets lågmälda arkitektur, och har trots sentida renovering i allt väsentligt behållit sin tidstypiska karaktär. De tre punkthusen i kv. Klinten hör till de tidiga punkthus som uppfördes i Skövde och utgör de i särklass mest välbevarade. Bostadshusen omges av gräsmattor och prydnadsväxter samt en rad med björkar mot Alströmergatan. Bebyggelsen i kv. Klinten har ett mycket stort kulturhistoriskt värde som karaktäristisk flerbostadsbebyggelse från efterkrigstiden. Ur stadshistorisk synpunkt har kv. Klinten mycket stor betydelse i egenskap av några av de tidigaste och mest välbevarade punkthusen i Skövde. Detta eftersom Klinten betecknar inledningen på Skövdes stora expansionsperiod under 1900-talets senare del.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Enligt Fornminnesregistret:

- Raä Skövde 2:3 Fyndplats år 1884 för ett bronskärl stående i en stenkista.
- Raä Skövde 50:1 Stenkret
- Raä Skövde 50:2 Fornlämningsliknande lämning

5. Garpaparken – Sankta Elin – Sankt Sigfrid *

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö som utgör en stadshistoriskt sett mycket betydelsefull ”årsring” som vittnar dels om Skövdes expansion utanför den gamla stadsgränsen i sent 1800- och tidigt 1900-tal, dels om framväxten av den moderna centralorten Skövde under 1900-talets senare del. Kulturmiljön inrymmer flera mycket betydelsefulla, välbevarade offentliga miljöer och representativa institutionsbyggnader med karaktäristisk utformning för den tid de tillkommit i, t.ex. 1900-talets modernism. Här finns några av Skövdes viktigaste ”gröna rum” med centralt läge: dels Garpaparken, dels Sankta Elins och Sankt Sigfrids kyrkogårdar, som båda hör till länets främsta kyrkogårdsanläggningar från 1800-talets senare del.

Bland tidstypiska offentliga byggnader och anläggningar från tidsperioden 1860–1990 märks f.d. spruthus (turistbyrå) (1863), kyrkogårdar med gravkapell (1860 och 1893), parkanläggning (1920-tal) centralskola (1954), frikyrkobyggnad (1970) och tidningshus (1989-90). Fornlämningar från förhistorisk tid och historisk tid finns.

Beskrivning

Området ligger precis norr om den gamla stadskärnan. Dess topografi karaktäriseras av det småkuperade kamelandskapet kring Mörkebäcken och sluttningarna upp mot Billingens kalkstenskliv och skifferterrasser.

Om den gamla stadsgränsen mot norr minner Staketgatan som i 1877 års stadsplan förtydligades som en gräns för det äldre stadsområdets rutnätsplan i norr. Det f.d. spruthuset från 1863 var en av stadens viktiga byggnader och har ett typiskt utkantsläge vid den gamla stadsgränsen. Sankt Sigfrids kyrkogård från 1860-talet är anlagd strax utanför stadsgränsen. Detta i enlighet med statsmaktens påbud om att kyrkogårdarna måste flyttas ut från de svenska städerna, bl.a. ur hälsovårdssynpunkt. Nästa generations kyrkogård, Sankta Elin från 1893, som är betydligt större, placerades ännu högre upp i nordsluttningen mot vad som senare skulle bli Norrmalm.

Den småkuperade Garpaparken med fågeldammen Garpadammen, alléer, planteringar, pilträd och höga lövträd, anlades 1927 på sluttningarna till Mörkebäckens ravin. Tidigare fanns här stadens soptipp. Parken kom att bilda fond till båda kyrkogårdarna som förenades genom parkens gångstråk. I parken finns en rest av en förhistorisk grav som minner om Skövdetraktens tidiga invånare. Det är gravhögen ”Kärlekskullen” som kan vara från bronsålder eller äldre järnålder (Raä Skövde 3:1). Mot parkens västra sida vetter sedan 1970 den modernistiska Pingstkyrkan (Kybele 1).

Öster om parken, på den f.d. Ridhusplanen, byggdes 1952-54 den tidstypiska stora centralskolan Helenaskolan (Sanden 1) i gult

Garpaparken med ”Kärlekskullen” som är en återstod av en gravhög, från bronsålder eller äldre järnålder (Raä Skövde 3:1).

Från Garpaparken mot Sankt Sigfrids kyrkogård.

tegel. Helenaskolan av idag omfattar ett stort skolområde för grundskolan med 1950- och 60-talsbyggnader. Vid huvudingången till skolgården står en milstolpe från tidigt 1700-tal (Raä Skövde 1:1).

Mot parkens sydsida, uppe vid Staketgatan, står sedan 1988-1990 det monumentala, senmodernistiska tidningshuset för Skaraborgs Läns Annonsblad (Apollo 1).

De mycket välbevarade kyrkogårdarna är tidstypiska parkkyrkogårdar från 1800-talets senare del med muromgärdning, trädkrans, alléer, regelbunden kvartersindelning, gångsystem, gravramar och en stor variationsrikedom på gravvårdars utformning och tidstypisk karaktär från 1800-talets senare del-1960. Gravvårdarnas titlar och inskrifter ger en viktig vittnesbörd om Skövdes historia och dess invånare. Här möter man både den gamla handels- och hantverksstaden och den moderna tiden i järnvägsstaden, de många regementenas stad och industristaden på 1900-talet.

Av särskild betydelse är Sankta Elins kyrkogård med dess militärkyrkogård och sjukhemsområde. Sankta Elin är överhuvudtaget en av Västra Götalands mest värdefulla stadskyrkogårdar ur kulturhistorisk synpunkt. Detta eftersom här har bevarats ett stort ”allmänt område” eller allmänning, det vill säga ett område med enklare gravar utan köpt gravplats.

Utmärkande för Sankt Sigfrid är dess konsekventa sena 1800-talsutformning med rutnätsplan, alléer, centralplacerat kapell i tegel från 1877 och tidstypiska gravkvarter med stenramar samt en stor och variationsrik mängd av mer monumentala vårdar i sten och

järn från sent 1800- och tidigt 1900-tal. Av särskild betydelse är kyrkogårdens småskaliga allmänning med barngravar från 1900-talet.

Området sammanfattar några viktiga åsringar i stadens historia: Gemensamma drag är dels att parken och kyrkogårdarna är betydelsefulla ”gröna rum”, dels att området bär en offentlig prägel med parkområdena och de många byggnaderna för samhällsberedande institutioner. Här finns nästan enbart offentliga/publika byggnader och anläggningar från både 1800- och 1900-tal. Flera byggnader har därför en mer representativ och monumental utformning.

Ingår också i

Skövde 4:310 S:t Sigfrids gravkapell och Spruthuset (Turistbyrån) ingår i Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*.

Molander, L. 2006. *Skövdes kyrkogårdar. Förslag till bevarandeplan för S:t Elins kyrkogård*.

Molander, L. 2005. *Skövdes kyrkogårdar. Bevarandeplan för S:t Sigfrids och Våmbs kyrkogårdar i Skövde*.

Detaljplan

Lövskogsinventering

Mot Garpaparken vetter det monumentala modernistiska tidningshuset från 1988-90 på **Apollo 1**.

Apollo 1 Tidningshuset byggdes i senmodernism 1988-90.

Gällande skydd

Kyrkogårdar och gravkapell är skyddade enligt 4 kap. KML

Fornlämningarna är skyddade enligt 2 kap. KML

Församlingen har låtit ta fram bevarandeplaner för kyrkogårdarna som underlag för vård- och underhållsplaner

Rekommendationer

Fornlämningar i Garpaparken är informations-skyttade och har på så sätt en bra tillgänglighet/skydd. Park och alléer uppmärksammas. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse kräver noga överväganden och placeras med stor hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Församlingen vårdar kyrkogårdarna i enlighet med framtagna bevarandeplaner/ vård- och underhållsplaner.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att fortsätta arbetet med att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap. PBL. Den bebyggelse som uppmärksammas för första gången 2009 bör dokumenteras närmare.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

- Raä Skövde 1:1 Milstolpe från tidigt 1700-tal, i kalksten, med Karl II:s krönte namnchiffer, upp-
Kybele 1 Pingstkyrkan från 1973.

ställd på stenpostament. Är flyttad något, den stod tidigare intill Gamla Mariestadsvägens nu försvunna dragning. Milstolpen står nu framför Helenaskolan

- Raä Skövde 3:1 Grav. Rest av en storhög från brons- eller äldre järnålder i form av en 30 m lång bågformad vall i Garpaparken, kallad "Kärlekskullen".

Bebyggelse/anläggning utvärderad i inventering

Apollo 1 *

Staketgatan 14-16

NWT:s (Nya Wermlandstidningens) fastighets AB lät 1988-1990 uppföra ett nytt stort tidningshus för Skaraborgs Läns Annonsblad (SLA) vid Staketgatan. Arkitekt var AKOS arkitektkontor AB, Göteborg. Huset är en senmodernistisk byggnad med en mycket medvetet gestaltad utformning där kubiska och rundade former återkommer i byggnadskroppen. Fasaden har en markerad skivindelning i vitt med breda band av mörkgrå och rödgrå stenskvivor.

I bottenvåningen är entrépartiet indraget och har en pelarportik likt en loggia. Bottenvåningens fönster är långt indragna så att djupverkan av nischerna bildas i fasaden. Huset som är byggt i souterräng med tre våningar mot gatan och fyra mot baksidan är ett dominerande inslag i ena fonden av Garpaparken. In mot parken vetter skulptur och vattenkonst i fonden mot huset.

Kybele 1 Pingstkyrkan *

Lögegatan 1

1969 överlät Skövde kommun mark väster om Garpaparken till Filadelfiaförsamlingen, mot att kommunen erhöll församlingens tomt i kvarteret Tor. 1973 var slutbesiktning för Pingstkyrkan där Lars E. Jorméus AB i Falköping stod för ritningarna. Det är en modernistisk byggnad med fasad i kalksandsten, glasade partier och ett karaktäristiskt lågt torn. Byggnaden har entré ut mot gatan i väster men vänder kyrkfasaden med stora fönster österut ned mot sluttningen och Garpaparkens täta lövverk.

Skövde 4:310 Sankta Elins kyrkogård med det Sonnanderska mausoleet. Foto: L. Molander VGM

Sanden 1 Helenaskolan *

Staketgatan 10

1952-54 byggdes Helenaskolan som en då modern, stor tidstypisk centralskola med karaktäristisk 1950-talsutförning. Trevåningsbyggnaderna har gula tegelfasader under tegeltäckt tak. Skolan har senare utvidgats och kompletterats, främsta förändringen är inglasning av entréer på 1990-talet. 1964 tillkom den fristående Helenahallen (idrotts-hall m.m.) en mer modernistisk byggnad i gult tegel med mönstermurningar, glasad fasad, kalkstenssockel och rödbruna klinkers eller stenskivor i fasaden. En liten vaktmästarbostad i gult tegel under tegeltak är troligen också från 1950-talet. Planen framför huvudentrén är stensatt och inramas av uppvuxna lövträd. Här står en av Karl XII:s milstolpar i sten på stenfundament.

Helenaskolan som fortfarande är grundskola är en hel och sammanhållen skolmiljö där 1950-talskärnan är påtaglig och senare utbyggnader kompletterar och underordnar sig helheten. Helenaskolan är av stort stadshistoriskt intresse och är fortfarande en av de mest enhetliga centralskolemiljöerna från 1950-talet i Skövde kommun.

Sanden 1 Helenaskolan från 1952-54 har senare genomgått vissa förändringar men har som helhet fortfarande en tidstypisk prägel av 1950-tal.

Skövde 4:310 Sankta Elins kg *

Staketgränd/Lögegatan/Majorsgatan

Sankta Elins kyrkogård anlades 1893 strax norr om Sankt Sigfrids 1860-talskyrkogård. Karaktären av en parkkyrkogård från sent 1800-tal är mycket väl bibehållen, senare tiders kompletteringar har underordnats helheten.

I likhet med Sankt Sigfrid och Sankta Birgitta återspeglar Sankta Elins kyrkogård viktiga drag i Skövdes stadsutveckling, men också om hur föreställningen om kyrkogården och begravningen förändrats i vårt samhälle under 1800- och 1900-talen. Kyrkogårdens huvudkaraktär är mycket väl bibehållen med omgivande högvuxen trädkrans, stenmurar, stödmurar och häckar, stora alléer samt huvudentrén med grindar från 1893, två sidoentréer, konsekvent reguljär kvartersindelning och gångsystem.

Sankta Elins kyrkogård har inget gravkapell. Det enda egentliga byggnadsverket är det Sonnanderska mausoleet, troligen från 1920-talet: Mausoleet är utformat som ett miniatyrtempel i klassicism, uppfört i huggen granit med kolonnuren tempelgavel och koppartäckt sadeltak.

Gravvårdarna är representativa för tidsperioden 1890-1960-tal med en stor variationsrikedom i

Skövde 4:310 Sankta Elins kyrkogård från 1893 är en av regionens mest värdefulla kyrkogårdar ur kulturhistorisk synpunkt. Detta beror mycket på det välbevarade allmänna området, med de vita korsen, numera en stor sällsynthet, men fortfarande i tidigt 1900-tal den kanske vanligaste delen av en svensk kyrkogård. Foto: Lisa Molander VGM 2005.

utformning och ålder. Den ovanligt stora mängden bevarade stenramar med grusbädd, samt mängden välbevarade vårdar samt det stora antalet titlar, förstärker karaktären av en mycket välbevarad stadskyrkogård framför allt från 1930–60-talets folkhemsepok, men också med en mycket välbevarad tidig 1900-talsprägel i den äldsta delen.

Sankta Elin har en mycket större social spännvidd i vårdarnas utformning och titlar än vad S:t Sigfrid har. Titlarna berättar om Skövdes stora förändring från det tidiga 1800-talets småstad till det sena 1800-talets järnvägsstad samt 1900-talets regementsstad och viktiga industristad. Ett stort antal av gravvårdarna har högsta kulturhistoriska värde, såväl vad gäller konstnärligt värde, lokalhistoriskt värde samt vad gäller hög ålder och ursprunglighet.

Sankta Elin har en stark särprägel med bl.a. den särskilda militärkyrkogården, Skövde sjukhems område och framför allt i de två stora allmänningarna. På allmänningar jordades oftast människor som inte hade ekonomisk möjlighet att kosta på

Skövde 4:310 Den putsade tegelbyggnaden som nu är turistbyrå byggdes som spruthus 1863.

sig en förköpt gravplats, vilket var en realitet för åtskilliga stadsbor fortfarande in på 1950-talet. Barngravar placerades också ofta på allmänningen. Idag är det mycket sällsynt att ett så stort allmänningsområde bevarats på en kyrkogård. Allmänningens vita träkors och barngravarnas vita marmorkors och små liggare ger kyrkogården en stark egenart. De bidrar mycket till att Sankta Elin är en av Västsveriges mest stämmingsmättade och värdefulla kyrkogårdar ur kulturhistorisk synpunkt.

Skövde 4:310 Spruthuset (Turistbyrån)

Staketgatan 12

Tegelbyggnaden uppfördes av Skövde stad 1863 som spruthus, den tidens enkla brandstation. Arkitekt var byggmästaren Pehr August Pettersson. Då fanns tre portar mot gatan, idag återstår den mellersta porten. Fasaderna var då som nu putsade ljusa och taklist, hörnkedjor och omfattningar var av mönstermurat formtegel. År 1896 påbyggdes ett torn för torkning av brandslangar. Tornet bortogs dock och ersattes med den lägre huven 1931, då huset byggdes om till fiskhall. Turistbyrån har varit inrymd i det f.d. spruthuset sedan 1976. Spruthuset är en av stadens kulturhistoriska märkesbyggnader genom ursprunglig funktion och välbevarad exteriör.

Skövde 4:310 Sankt Sigfrids kyrkogård från 1860 har en välbevarad karaktär från 1800-talets senare del. Gravvårdarna är representativa för tidsperioden 1860-1960-tal med en stor variationsrikedom i utformning och ålder.

Skövde 4:310 Sankt Sigfrids kyrkogård *
Staketgatan

Med anledning att gravsättningar inom staden förbjudits ur hälsosynpunkt flyttades kyrkogården från Sankta Helena kyrka till omedelbart norr om stadsgränsen och stod klar 1860. Kyrkogården anlades som en strikt rutnätsplan i fyrkant med nio rektangulära kvarter, avdelade av grusgångar i rät vinkel. Troligen 1877 invigdes den tidstypiska åttkantiga kapellbyggnaden med fasad i mönstermurat rött tegel. Exteriören är välbevarad och är ett viktigt blickfång och avgränsning.

Kyrkogårdens 1800-talstruktur är välbevarad som helhet, vid 1900-talets mitt gjordes förändringar i de tre centralkvarteren samt i sydväst. Kyrkogårdens huvudkaraktär är mycket väl bibehållen med muromgårdning, järnstaket, entrépartier, trädkrans, alléer, kvarter och gångsystem.

Gravvårdarna är representativa för tidsperioden 1860-1960-tal med en stor variationsrikedom i utformning och ålder. Det ovanligt stora antalet bevarade stenramar med grusbädd, samt mängden välbevarade vårdar med påkostad utformning i sten och järn, samt det stora antalet titlar, förstärker karaktären av välbevarad äldre stadskyrkogård.

Här finns allt från det sena 1800-talets gravvårdsideal; t.ex. staketgravar, obelisker, stora resta stenar, figurativa stenar som kors, trädstammar eller pelare, gjutjärnsvårdar, nyklassicistiska vårdar och porträttgravstenar till 1900-talets små

enkla liggare, hällar och modernismens låga stenar.

Titlarna berättar dels om den gamla handels- och hantverksstaden Skövde, dels om det tidiga 1900-talets regementsstad, dels om järnvägsknuten och den framväxande industristaden. Ett stort antal av gravvårdarna har högsta kulturhistoriska värde, såväl vad gäller konstnärligt värde, lokalhistoriskt värde samt vad gäller hög ålder och ursprunglighet.

En särprägel för Sankt Sigfrid är det småskaliga området med barngravar som står i kontrast till 1800-talets högborgerliga monumentvårdar i centralkvarteren. I likhet med Sankta Elins och Sankta Birgitta återspeglar S:t Sigfrids kg viktiga drag i Skövdes stadsutveckling, men också om hur föreställningen om kyrkogården och begravingen förändrats i vårt samhälle under 1800- och 1900-talen.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- Raä Skövde 130:1, enligt Fornminnesregistret. Övrig kulturhistorisk lämning: Fyndplats för stenkula.

SÖDERMALM

6. Älgen

Motiv och uttryck för miljön

Kvarteret Älgen har stort kulturhistoriskt värde genom att vara Skaraborgs bäst bibehållna småstugeområde i utpräglad funkisstil. Älgen är också av ett mycket stort stadshistoriskt intresse genom sin starka förankring i industri- och arbetarstaden Skövdes utveckling under mellankrigstidens 1930-tal.

Kulturmiljön karaktäriseras av egnahemsområde från 1930-talet med 17 små tvåvåningshus, så kallade småstugor, i funkisstil, ursprungligen med ljusa locklistpanelade fasader under flacka tak. Husen omges av var-

sin tomt med trädgård. Åtta hus är mer välbevarade och särskilt viktiga för kulturmiljöns ursprunglighet (se nedan). Några tomter har en ursprunglig karaktär i behåll.

Beskrivning

Kvarteret Älgen ligger vid Parkgatan och Lugna gatan strax söder om Vasaskolan. Egnahemsområdet bebyggdes 1938 på Skövde kommuns initiativ. Under 1930-talets bostadsbrist och stora depression tog det så kallade småstugebyggandet fart på många håll i landet, uppmuntrat och understött av statsmakten. I Skövde beslöt stadsfullmäktige 1937 att avsätta mark i kvarteret Älgen och kvarteret Vetet (Norrmalm) för småstugebygge. Staden skulle tillhandahålla lån, sakkunnig rådgivning samt förmedling av inköp av byggnadsmaterial. Samtliga hus skulle byggas efter typritningar från arkitektfirman F.A. Neuendorf&Son. De 17 husen blev i princip identiska: Tvåvåningshus med ljusa fasader av locklistpanel under flacka tak, starkt präglade av 1930-talets funktionalism. Varje hus var bostad för en familj och omfattade fyra rum och kök. Tomterna var avsedda för nytoträdgårdar med fruktträd och trädgårdsland. Några tomter har en ursprunglig karaktär i behåll med bl.a. fruktträd, bärbuskar, trädgårdsland och blomster, framför allt Älgen 9

I samband med renoveringar i senare tid har flera hus genomgått förändringar i olika utsträckning. Kvarteret har emellertid kvar grundkaraktären av 1930-talets utpräglade småstugeområde i funkisstil, det

Kvarteret Älgen med de 17 egnahemmen med tvåvåningshus i funkisstil byggdes 1938. Parkgatan.

enda sådana större området i Skövde. Särskilt viktiga för områdets karaktär är de åtta bostadshus som har behållit mycket av exteriörens ursprungliga utformning.

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*.
Bevarandeariktad detaljplan

Gällande skydd

Bevarandeariktad detaljplan

Rekommendationer

Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse bör i förekommande fall vara mindre nyttobyggnader som placeras med hänsyn till befintlig och ges en god utformning.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet kan kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Älgen 12 och 13 vid Lugna gatan.

Älgen 2 vid Parkgatan.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Älgen 2, 3, 6, 7, 9, 11, 12, 13

Parkgatan 10-26/Lugna gatan 1-15

De 17 egnahemmen i kvarteret Älgen byggdes 1938 med Skövde stads drätselkammare som byggherre. Arkitekt var F.A. Neuendorf & Son som upprättade typritningar för småstugorna. Tvåvåningshusen gavs en i stort sett identisk utformning, i utpräglat funktionalistisk stil, med oljemålade ljusa fasader av locklistpanel, fönsterplacering i hörn och låga, flacka tak. Varje hus innehöll en bostad med kök, matplats och vardagsrum i bottenvåningen. Övervåningen inrymde tre sovrum Till varje fastighet hörde en trädgård.

Några har senare blivit tillbyggda med garage, andra har fått terrass/uteplats. På senare år har nästan alla hus renoverats, varav en del hus har förändrats mer än andra. Idag är det främst åtta av de 17 husen som behåller mer av den ursprungliga utformningen. Älgen 2, 3, 6, 7, 9, 11, 12, 13 är samtliga av extra stort värde för kvarteret Älgens karaktär av småstugekvarter från 1930-talet, det enda större sådana området i Skövde.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

ÖSTERMALM

7. Boulognerskogen*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av ett mycket stort stadshistoriskt intresse med Skövdes äldsta parkanläggning från 1860-talet med ett centralt och representativt läge. Välbevarad stadsparkmiljö med högvuxna löv- och barrträd, planteringar, gångstråk, fågeldamm, badsjö med mera. F.d. schweizeri från 1882, numera högskolans kårhus, och paviljong från 1920-talet. Eventuellt Sveriges första konstgjorda badsjö (1933). Brunn med överbyggnad. Eventuell medeltida helgonkälla.

Beskrivning

Boulognerskogen som ligger vid järnvägen omedelbart öster om Resecentrum är Skövdes äldsta anlagda park. Den tillkom på 1860-

talet vid den då nyanlagda järnvägsstationen. Namnet anspelar på den mondäna Boulognerskogen i Paris och förekommer även som namn på stadsparken i andra svenska städer. Paris parker var den tidens stora förebild för stadsparken som en representativ miljö för respektabel samvaro för den nya högborgerliga samhällsklassen. En grön och luftig miljö för promenader, konversation och en stunds rekreation, inte minst för att titta på folklivet. I Skövde användes namnet tidigt, kanske med en mer folkligt ironisk innebörd; som ett alltför storstatligt namn på småstadens park.

En serveringslokal, eller ”schweizeri”, tillkom troligen år 1865 då krögaren Adolf Warnicke på Skövde Hotel anhöll om tillstånd att i ”dertill uppförd local” servera spritdrycker till promenerande under sommaren. Området hade då börjat kallas för Boulognerskogen. En annan benämning var ”prästens fårahage”, då kyrkan ägde jorden och kyrkoherdens får betade på området. År 1875 övertog staden ägandet, en parkkommitté tillsattes och man började ansa och plantera träd.

Parken ligger i och på slutningen av en dalsänka. Promenadvägar slingrar mellan fågeldammar, högvuxna lövträd, barrträdsbestånd och hängpilar ner mot den anlagda Boulognersjön och två dam-

Boulognerskogen från 1860-talet är Skövdes äldsta parkanläggning.

Skövde 5:250 Kårhuset med tillbyggnad till vänster och f.d. schweizeriet till höger samt paviljongen.

mar. Redan 1865 byggdes en parkpaviljong med schweizeri (enklare restaurang, ofta med musikunderhållning). En ny parkpaviljong uppfördes 1882. Schweizeriet hörde således inte samman med Skövde Vattenkuranstalt som anlagts 1870 vid järnvägsstationen, precis söder om Boulognerskogen. Kurorten blev under några årtionden en av de mer populära i Sverige och hade mängder av gäster. (Den revs i början av 1900-talet). Boulognerskogen frekventerades både av Skövdebor och stadens tillfälliga besökare.

Förknippad med kurortens verksamhet är tillkomsten av den lejonkrönta brunnsöverbyggnaden vid en källa i parkens södra utkant. Överbyggnaden pryds av ett svart lejonhuvud i gjutjärn. En uppgift i fornminnesinventeringen om att källan längre tillbaka i tiden kallats S:t Eriks källa, och varit föremål för källkult, har inte kunnat bekräftas.

Under 1900-talet blev Boulognerskogen mer och mer en folklig stadspark för alla. På 1920-talet tillkom en fristående musikpaviljong. 1933 anlades en konstgjord badsjö, Boulognersjön, i parken. Den var då ett friluftsbad med brygga och hopptorn som på 1950-talet hade upp till 50 000 besökare per säsong.

Schweizeribygnaden har under 1900-talet varit ett av stadens nöjesetablissemang, inte minst var diskoteket i "Boulogner" ett begrepp på 1970-talet för Skaraborgs nöjessugna ungdomar. Byggnaden rustades på 1990-talet i samband att den blev högskolans kårhus. Den erhöll då en mer ursprunglig färgsättning. Senare har huset byggts till mot väster med en modern tillbyggnad för kårhusets ändamål.

Resecentrumets tillkomst vid början av 1990-talet innebar att parken direktlänkades samman med centrum via "gångtuben" ovanför bangården. I västkanten av parken ovanför bangården har runt 2004-2005) uppförts fyra stora punkthus med bostäder, bl.a. studentlä-

genheter. Ett av husen är ett höghus med 16 våningar, övriga har nio våningar.

I övriga delar har Boulognerskogen kvar sin karaktär av stadspark och är ett av Skövdes mycket viktiga "gröna rum", starkt förankrat hos Skövdeborna. Det f.d. schweizeriet från 1882, den lilla musikpaviljongen från 1920-talet och brunnsöverbyggnaden vid källan minner om parkens långa kontinuitet som Skövdebornas centrala, publika miljö för nöje, rekreation och social samvaro.

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960.*

Detaljplan

Lövskogsinventering

Gällande skydd

Vy mot sjön i parkens nordöstra del.

Skövde 5:250 Det f.d. schweizeriet, numera Högskolans kårhus, byggdes 1882.

Rekommendationer

Parken med innehåll vårdas likt befintligt. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse kräver stor eftertanke och bör vara inriktad på mindre nyttobyggnader som placeras med hänsyn till befintlig anläggning och ges en god utformning.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Raä Skövde 66. Det murade brunnshuset i kalksten med lejon i gjutjärn är förknippat med den sedan länge försvunna kurortens verksamhet.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Skövde 5:250 Högskolans kårhus/ Boulognerskogens f.d. restaurang

Boulognerstigen 1

Skövde stad lät uppföra byggnaden 1882 som en ny paviljong för Schweizeriet (restaurangen) i Boulognerskogen. Uppdraget gavs till byggmästare Frans Jonson. Av allt att döma var det arkitekten Lars Kellman som utförde ritningarna.

Huset utformades som en tidstypisk lätt och luftig träbyggnad, uppförd i stolpverkskonstruktion med fasad av fasspantpanel. Det försågs med stora glasade verandor och rikligt med lövsågerier. 1898 utvidgades den ena verandan. 1957 gjordes en tillbyggnad mot norr (arkitekt Torsten Thorén) varvid exteriören förenklades något. Sedermera tillkom en terrass mot söder. Taket täcktes under 1900-talet om med falsad plåt. Nu befintlig färgsättning som knyter an till exteriörens ursprungliga utformning genomfördes vid 1990-talets början.

Huset har under 1900-talet inrymt restaurang med danssalong och sedermera diskotek. 1991-92 inrättades huset till kårhus för Högskolans studenter. I början av 2000-talet gjordes en stor modernistisk tillbyggnad med en som har fasad av mörkgrön träpanel.

Söder om byggnaden står en tidstypisk liten paviljongbyggnad i trä från 1920-talet, uppförd som musikpaviljong efter ritningar av arkitekt F.A. Neuendorf. I sydost, nära minigolfbanan, står en liten paviljong, färgsatt likt schweizeriet.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- Raä Skövde 66 Lejonbrunnen, källa med tradition. Brunnsöverbyggnad i huggen kalksten, krönt av lejonhuvud i gjutjärn. Källan är, enligt Sahlström på 1920-talet, en eventuell S:t Erikskälla, en uppgift som är obekräftad i nuläget.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Forsbergs äng 3. Stjärnhuset från 1952, det enda i sitt slag i Skövde.

som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse kräver noggranna överväganden och bör i sådana fall placeras med stor hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Gatuvyn längs Sven Bergmans väg är viktig att uppmärksamma.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att fortsätta arbetet med att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt PBL.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Forsbergs äng 3

Sven Bergmans väg 5-9.

Tre trevånings bostadshus från 1952 i spritputsad gasbetong under tegeltäckt sadeltak. Arkitekt: Nils Lönnroth, byggherre Carl Tesdorpf AB. Två hus är lamellhus och ett hus är ett stjärnhus. Husen har genomgått några mindre förändringar på senare år, främst har entrédörrar bytts ut och befintliga fönster inplåtats. Helhetsintrycket av tidigt 1950-tal är dock väl bevarat. Husens ljusa gråbeige fasader, med vita väggfält och mörkt röda, gröna och gula fönster, anknyter helt till ursprunglig färgsättning. Stjärnhuset är ensamt i sitt slag i Skövde, hela Forsbergs äng 3 är av mycket stort kulturhistoriskt värde.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Forsbergs äng 3. Lamellhusen sedda från Sven Bergmans väg.

9. Lakestan, Eriksdal och Snödroppen

Motiv och uttryck för miljön

Hela området är av mycket stort kulturhistoriskt intresse och har synnerligen stor stads-historisk betydelse. Detta eftersom den stora kulturmiljön är, jämte Billingsluttningen, såväl Skarborgs som Skövdes främsta stora exempel på 1940- och 50-talsplanering. Den ger en utmärkt återspeglning av Skövdes expansiva utveckling under perioden och om den tidsepokens starka framtidstro. Den karaktäriseras av en stor sammanhängande bebyggelsemiljö med flerbostadsområden från 1940- och 1950-talen samt ett radhus-, villa- och kedjehusområde från 1950-talet.

Bebyggelsen har sin ursprungliga karaktär mycket väl i behåll. Vad gäller Snödroppen är 1950-talets utformning mycket välbevarad. Lakestan är Skövdes första flerbostadsområde med grannskapsenheter. Getingen 6 är arkitekturhistoriskt intressant och har ingen annan motsvarighet i Skövde. Samma gäller Snödroppen där stadsplanen och husens välbevarade, omsorgsfullt utformade exteriörer skapar en 1950-talspräglad miljö av mycket stort intresse. Viktiga gatuvyer kring Grenanders gata, Björkvägen, Eriksdalstorget, Djupedalsvägen och Östergatan/Örbäcksvägen.

Beskrivning

Efter 1930-talets ibland något stereotypa stadsplanering med rader av likadana lamellhus, började man på 1940-talet åter skapa en form av gårdsrum genom speciell gruppering av lamellerna. Ett annat kännetecken för 1940-talet var grannskapsplaneringen. Det byggde på tanken om att en stadsdel skulle

vara tillräckligt stor för att skapa en levande och funktionell stadsmiljö där det skulle vara nära mellan bostad, affärer och service etc. Den skulle ge underlag för ett litet centrum med skola, dagligvaruaffärer, service och samlingslokaler. Grannskapsidén kom närmast från England och lanserades i Sverige i början av 1940-talet.

När marken till Eriksdals länderi öster om Djupedalsvägen förvärvats av Skövde stad 1947 upprättades en stadsplan för detta område. Planförfattare var Fred Forbat och Harry Egler, två av den tidens mest anlitade stadsplanerare.

Det nya området vid Lakestan–Eriksdal kom att kännetecknas av 1940-talets planeringsideal med olika typer av bostadsområden. Kvarteren domineras av flerbostadshus, lamellhus, i tre våningar. De tidiga lamellhusen från 1940-talet i Lakestan kring Eriksdalstorget står för grannskapsenheterna. De yngsta lamellhusen, från 1958-59, finns vid Eriksdal längst i öster. Getingen 6 vid Grenanders gata och Djupedalsvägen ger prov på en betydligt mer okonventionell men tidstypisk arkitektur från 1950-talet.

Längst i väster finns kvarteret Snödroppen med anslutande del av Krokusen. Tidsmässigt anknyter kvarteret till Getingens angränsande 1950-talsbebyggelse vid Grenanders gata. Däremot har plankaraktär och bebyggelse en annan men också mycket tidstypisk utformning. Här byggdes ca 1955-62 radhus, kedjehus och villor med en annan typ av gestaltning och terränganpassning men med en tydlig 1950-talsprägel. Befintligt grönområde integrerades i området.

(Vad gäller mer detaljerad beskrivning av bebyggelsen; se delområdena nedan).

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*.

I övrigt: Se de olika närmiljöerna

Gällande skydd

Fornlämningar skyddas enligt 2 kap. Kulturminneslagen.

I övrigt: Se de olika närmiljöerna

Rekommendationer

Se de olika närmiljöerna

Åtgärder

Se de olika närmiljöerna

Ingående enskilda objekt i miljön

Se beskrivningar av närmiljöer

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Se beskrivningar av närmiljöer

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Getingen 1. Lakestans något yngre del med lamellhus i gult och rött tegel byggdes runt 1950.

9.1. Närmiljö Lakestan

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö som omfattar efterkrigstidens första stora bostadssatsning i Skövde, dessutom det kommunala Skövdebostädens första bostadsprojekt. Mot den bakgrunden är kulturmiljön av ett av synnerligen stort stads-historiskt intresse. Ur allmän kulturhistorisk synpunkt är kulturmiljön mycket värdefull i egenskap av ett av Skaraborgs första och mest ursprungligt bibehållna flerbostadsområden från folkhemsepoken. Lakestan karaktäriseras av en välbevarad, tidstypisk flerbostadsmiljö med trevånings lamellhus med ljus putsfasad eller tegelfasad från 1948-52, tidstypiskt grupperade dels som grannskapsenhet kring torgbildning, dels kring gröna gårdsrum.

Beskrivning

Lakestan blev det folkliga namnet på det nya området på Eriksdals mark, som även var AB Skövdebostädens första bostadsområde, tillkommet 1948-52. Det uppkallades efter direktören för Skövdebostäder, kommunal-mannen Gustav Lake som var en drivande kraft bakom områdets tillkomst. I Lakestan blev 1940-talets planeringsideal särskilt tydligt: Eriksdalstorget i områdets södra del utgör områdets, ”grannskapsenhetens”, centrum med flera små butiker och verksamhets-lokaler.

Bebyggelsen i området består av trevånings lamellhus som grupperats kring gröna gårdsrum, både i större och mindre gårdsenheter. Lamellhusen i söder vänder framsidan mot torget. Husen ritades vid Svenska Riksbyggens arkitektkontor. Tvådelade huskroppar, balkonger i fasadliv, gavelfasader med burspråk och tegeltäckta sadeltak är några av husens kännetecken. De äldre husen från

Getingen 1. Lakestans äldsta, nordvästra del, med ljusa putsade lamellhus, uppfördes i sent 1940-tal.

1940-talet har putsfasader och de från runt 1950 har tegelfasader.

Husen har förändrats något vid renoveringar på senare år, bl.a. med flera bytta fönster och entrédörrar. Helheten av flerbostadsområde med grannskapsenhet från skiftet 1940-50-tal är dock väl bibehållen. Lakestan var Skövdes första flerbostadsområde med grannskapsenheter. Mot den bakgrunden är området av stort stadshistoriskt intresse.

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*. Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Det är viktigt att bebyggelsens enkelt utformade men väl genomtänkta 1940- och 50-talsskaraktär (se ovan och nedan) bevaras. Den typiska gestaltningen med den tidens grannskapsenheter och ”gröna gårdsrum” är viktig att behålla. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse kräver noggranna överväganden och bör i sådana fall placeras med stor hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning. Värdefulla gatuvyer, framför allt kring Eriksdalstorget, Östergatan och Grenanders gata, uppmärksammas särskilt.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att

säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att fortsätta arbetet med att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap. PBL

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Getingen 1, Tallbacken 1

Eriksdalstorget, Björkvägen, Grenanders gata, Örbäcksvägen m.fl.

Lakestan med Eriksdalstorget var AB Skövdebostädernas första större bostadsområde. Här tillämpades för första gången i Skövde systemet med grannskapsenheter där flerbostadsbebyggelsen skulle integreras i små samhällsenheter med bostäder, service, skola och affärer. Svenska Riksbbyggens arkitektkontor genom arkitekterna Erik Wählin och Henning Orlando stod för ritningarna.

Bebyggelsen uppfördes 1948-1952 och består av elva trevånings lamellhus som grupperats i större och mindre gårdsenheter. Husen väster och norr om torget byggdes först och erhöll fasader i ädelputs i gult, grönt och rosa bland annat. Följande etapper på andra sidan Björkvägens förlängning byggdes med fler smålägenheter. Fasadmaterialet ändrades till först gult fasadtegel och sedan rött på de yngsta husen.

Husen har förändrats något på senare år, bl.a. med flera bytta fönster och entrédörrar. Helheten av ett tidstypiskt flerbostadsområde med grannskapsenhet från skiftet 1940-50-tal är dock väl bibehållen.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

9.2. Närmiljö Getingen 6

Motiv och uttryck för miljön

Getingen 6 med sin speciella 1950-talsutföring är av ett särskilt stort kulturhistoriskt intresse bland Skövdes kulturmiljöer från 1950-talets folkhemsbygge. Kulturmiljön karaktäriseras av sju putsade flerbostadshus från 1955-56 med en särpräglad och mycket värdefull arkitektur med gavelfasad som huvudfasad. Värdefulla gatuvyer längs Grenanders gata och Djupedalsvägen.

Beskrivning

Getingen 6 omfattar området väster om Erikssdalstorget och bebyggdes 1955-56. Området består av flerbostadshus om sammanlagt sju huskroppar. Ett hus är fristående och de övriga sex är sammanbyggda parvis och något förskjutna i relation till varandra. Arrangemanget delar upp och rytmiserar husgruppens fasad särskilt längs Grenanders gata. I söder gränsar ett grönområde upp mot det högt belägna Tallbacken.

Byggnaderna har en för Skövde unik arkitektur, karaktäriserad av att gavelfasa-

den utgör husets framsida, dessutom dess långsida. Nordfasaden med entrépartiet är stramare utformad, medan sydfasaden med balkongerna har ett öppnare uttryck. Detta bidrar också till det verkningsfulla intryck och den rytmiska gruppering som husen ger uttryck för.

Trevåningshusen byggdes med en-till fyrrumslägenheter med lokaler för butiker och andra verksamheter i markplan. Tegel- och lättbetongsstommen har putsfasader, två fasader har kvar ursprunglig spritputs, i rosa och ljusbrunt, under enkupigt tegeltak. Vissa förändringar, såsom isolering av kortsidorna och ny putsfasad där, har gjorts i senare tid. I övrigt är husen väl bibehållna sedan 1950-talet även vad gäller entréer och balkonger.

Det är mycket viktigt att framtida åtgärder bevarar husens särprägel.

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*.
Detaljplan

Getingen 6 med säregen 1950-talsarkitektur är av särskilt stort intresse bland Skövdes kulturmiljöer från 1950-talet.

Gällande skydd

Rekommendationer

Det är viktigt att bebyggelsens särpräglade och mycket genomtänkta 1950-talskaraktär bevaras (se ovan och nedan). Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse bör i förekommande fall handla om mindre nyttobyggnader som placeras med hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning. Värdefulla gatuvyer kring Grenanders gata och Djupedalsvägen uppmärksammas särskilt.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att fortsätta arbetet med att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap. PBL

Ingående enskilda objekt i miljön Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Getingen 6

Grenanders gata 6-8/Djupedalsvägen 14-16
Getingen 6 väster om Eriksdalstorget byggdes 1955-56. Arkitekt till de sammanlagt sju flerbostadshusen var Nils Lönnroth gm Olofsson, Anderssons arkitektkontor. Byggherre var Carl Tesdorpf AB. Byggnaderna har en speciell modernistisk arkitektur, i det att gavelfasaden utgör husets framsida, dessutom dess längsida. Nordfasaden med entrépartiet är stramare utformad,

Getingen 6 Välbevarat entréparti från 1955-56.

med ett indraget fasadparti vid entré och trapphus. Sydfasaden har ett öppnare uttryck, åstadkommet genom ett större antal fönster och placeringen av balkongerna.

Trevåningshusen byggdes med en- till fyrumslägenheter med garage samt lokaler för butiker och andra verksamheter i markplan. Ett hus är fristående och de övriga sex är sammanbyggda parvis och något förskjutna i relation till varandra. Stommen av tegel och lättbetong har putsfasader, två fasader har kvar ursprunglig spritputs, i rosa och ljusbrunt, under enkupigt tegeltak. Vissa förändringar, såsom isolering av kortsidorna och ny putsfasad där, har gjorts i senare tid. I övrigt är exteriörerna väl bibehållna sedan 1950-talet.

Getingen 6 med sin säregna 1950-talsarkitektur är ensamt i sitt slag i Skövde och är av ett särskilt stort kulturhistoriskt intresse bland modernismens flerbostadsbebyggelse i staden.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Getingen 6 har en för Skövde unik 1950-talsarkitektur där gavelfasaden bildar husets framsida.

9. 3. Närmiljö Eriksdal*

Motiv och uttryck för miljön

Väl sammanhållet, enhetligt utformat flerbostadsområde från sent 1950-tal, av stort stadshistoriskt intresse med sina rötter i 1950-talets stora stadsutvecklingsfas i Skövde. Ett som helhet mycket bra exempel på hur folkhemsprogrammet tog konkret form på 1950-talet. Kulturmiljön karaktäriseras av fem ljusputsade lamellhus under pulpettak med tidstypisk placering och välbevarad exteriör från sent 1950-tal. Grönt gårdsrum med gräsmattor, gångar och lövträd. Fina gatuvyer mot Östergatan och Örbäcksvägen.

Beskrivning

Eriksdalsområdet ligger vid Östergatan/Örbäcksvägen strax söder om den f.d. huvudbyggnaden på Eriksdals länderi. Området blev stadsplanlagt 1956 och bebyggdes 1958-59. Det karaktäriseras av de fem tidstypiska flerbostadshusen med flacka pulpettak och ljusa putsfasader. Husen har en typisk placering i fyrkant kring en öppen grön gård med gångar, små funktionsytor och uppvuxna lövträd.

Eriksdal 2 med välbevarat flerbostadsområde från sent 1950-tal.

Även om husen genomgått mindre förändringar på senare år är huvuddelen av exteriören med dess ursprungliga, kvalitativa detaljer bevarad. Eriksdal är en tidstypisk och mycket väl bibehållen helhetsmiljö från sent 1950-tal. Det hör byggnadshistoriskt och miljömässigt samman med Lakestans bebyggelse i väster.

Ingår också i

Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Det är viktigt att bebyggelsens enkelt utformade tidstypiska sena 1950-talstalskaraktär bevaras (se ovan och nedan). Den typiska gestaltningen med ”gröna gårdsrum” är viktig att behålla. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse placeras med hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Värdefull gatuvy

kring Östergatan/Örbäcksvägen uppmärksammas.

9.4. Närmiljö Snödroppen -

Krokusen*

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att fortsätta arbetet med att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap. PBL

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad vid översiktlig inventering

Eriksdal 2*

Östergatan 49/Örbäcksvägen 1

Fyra flerbostadshus med prägel av sent 1950-tal, uppförda 1958-59 i tre våningar under flackt pulpttak, placerade kring en öppen gård. Byggherre var AB Skövdebostäder. För ritningarna svarade Svenska Riksbyggens Arkitektkontor, Stockholm, men de utfördes av Torsten Thorén, Skövde. De ljusa putsfasaderna har indragna trapphus avfärgade i kontrasterande kulör. På senare år har entrédörrarna bytts ut. I övrigt är nästan alla av de ursprungliga, kvaliteterna bevarade såsom de utskjutande gavelpartierna, balkonger med sinus-korrugerad plåt, franska fönster med smidesräcken och skärmtaken med kopparplåt. Eriksdal är värdefullt som ett fint exempel på folkhemmets tidstypiskt utformade och välplanerade flerbostadsområden.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Motiv och uttryck för miljön

Stadsplanen och husens välbevarade, omsorgsfullt utformade exteriörer skapar en 1950-talspräglad kulturmiljö av särskilt stort kulturhistoriskt och stadshistoriskt intresse. Kulturmiljön karaktäriseras av ett tidstypiskt, mycket välbevarat bostadsområde från ca 1955-tidigt 60-tal med en provkarta på den tidens radhus, souterrängradhus, parhus, kedjehus, souterrängvillor och några enplansvillor. Husens ursprungliga exteriörer med en ovanligt stor mängd fina, tidstypiska detaljer är bevarade. Omgivande små tomter eller förgårdar, inslag av små kalkstensmurar. Grönområde som "naturpark". Området är en tydligt avgränsad enhet, men bildar även en sammanhängande större helhet, en stor 1950-talsmiljö, ihop med Lakestan och Getingen 6.

Beskrivning

Snödroppen med anslutande del av Krokusen har en mycket väl bibehållen karaktär av 1950- och tidigt 1960-tal. Kvarteret Snödroppen ligger på en låg förhöjning i terrängen och inramas av Lyckegatan, Grenanders gata och Djupedalsvägen. Den lilla Lövestigen går in i kvarteret. Samma typ av 1950-talspräglad bebyggelse finns i angränsande del av kvarteret Krokusen vid Djupedalsvägen. Intill ligger en kulle med lövträdgångar som ett grönområde, tidstypiskt inplanerat i stadsplanen.

Ett dominerande inslag är tolv kedjehus i 11/2 plan, Snödroppen 2-7 från Vetlandahus och 38-44 från AB Svenska Stenhus, där särskilt husraden mot Grenanders gata är mycket väl bibehållen. Husen har bland annat entré i gavel med ursprungliga dörrar, snedställda gula tegelskorstenar och balkonger i sinus-korrugerad plåt med tidstypisk kulör (se nedan). Tidstypiska förgårdar med gräsmattor, buskar,

*Kedjehusen **Snödroppen 2-7 och 38** vid Grenanders gata och bakomliggande **Snödroppen 39-44** vid Henriksbergsgatan ett mycket fint exempel på 1950-talets planering och bostadsbyggande.*

prydnadsträd och kalkstensmurar. Krokusen 18, 19, 20, 21 vid Djupedalsvägen ger också exempel på kedjehus i gult tegel.

Snödroppen 8-12 och 17-20 är souterängvillor i gult tegel under flacka sadeltak. Bottenvåningen är delvis utförd i puts på lättbetong, delvis i tegel. Snödroppen 21, 35, 36, 37 är tvåvånings radhus i rött tegel. Snödroppen 45 är radhus i rött tegel, i souteräng, med utkragande övervåning och brunmålad panel på långsidor. Garage och entréer i bottenvåning som är slätputsad och vitmålad. Snödroppen 49-51 inne vid Lövtigen är tre friliggande villor med vitmålad tegelfasad och vidbyggt garage och har mer av 1960-talsprägel.

Utmärkande för området är den omsorgsfulla, kvalitativa utformningen av detaljer, karaktäristiskt för 1950-talet, och som här behållits i mycket stor utsträckning. T.ex. kan nämnas indragna entrépartier, ursprungliga dörrar och en- och tvåluftsfönster, panelklädda burspråk, puts- och panelpartier i tegelfasad, balkongfronter i sinuskorrugerad plåt i typiska 1950-talskulörer i rött, grönt, ljusbrunt med mera, snedställda tegelskorstenar och taktäckning med papp, svart skivplåt eller en- eller tvåkupigt tegel. Garagen har ofta ursprungliga portar och papptak i behåll. Endast ett fåtal hus har sentida typ av taktäckning. Husen omges av små tomter eller förgårdar med planteringar.

Området ansluter direkt till flerbostadshusmiljön från 1950-talet på Getingen 6.

Ingår också i Detaljplan

Gällande skydd

- - - -

Rekommendationer

Det är viktigt att bebyggelsens tidstypiska 1950-talskaraktär bevaras. Kopplingen mellan helheten och de många fina detaljerna i fasad och material är särskilt viktig att uppmärksamma. Den typiska gestaltningen med små förgårdar eller tomter är viktig att behålla. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar stor hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse kräver noggranna överväganden och bör i sådana fall placeras med stor hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Gatuvyerna mot Grenanders gata, Djupedalsvägen och Lyckegatan är särskilt viktiga att uppmärksamma.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. Den bebyggelse som uppmärksammas först 2009 bör dokumenteras noggrannare. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att fortsätta arbetet med att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap. PBL

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

- - - -

*Souterängvillorna från 1950-talet på **Snödroppen 8-12** med kedjehusen **Krokusen 18-21** i bakgrunden vid Djupedalsvägen.*

Bebyggelse utvärderad vid översiktlig inventering

Krokusen 18, 19, 20, 21 *

Djupedalsvägen 17, 15, 13, 11
Kedjehus från 1950-talet i gult tegel med tvåkupigt tegeltak, tvålufts- och enlufts-fönster, ursprungliga entrédörrar under enkla skärmtak, balkong mot gård i sinuskorrugerad plåt. Garage med locklistpanel och ursprungliga portar.

Snödroppen 2, 3, 4, 5, 6, 7, 38 *

Grenanders gata 2-4
Snödroppen 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44
Henriksbergsgatan 34 A-F, 36
12 st. kedjehus från 1950- och tidigt 1960-tal i 11/2 plan med entré i gavlar mot gatan med ursprungliga entrédörrar och skorstenar i gult tegel. Sadel-taken har i stor utsträckning det tvåkupiga teglet i behåll. Särskilt välbevarade är kedjehusen mot Grenanders gata, ritade vid Vetlandahus och byggda 1955-57. De har balkonger i sinuskorrugerad plåt bevarar 1950-talets typiska gröna, röda, bruna, grå eller ljusbruna kulör. Garageparti i locklistpanel, papptak, ursprungliga garageportar i trä. Husen mot Henriksbergsgatan ritades vid AB Svenska Stenhus och uppfördes 1960-61. Förgårdar med gräsmattor, buskar, prydnadsträd, häckar och kalkstensmurar.

Snödroppen 8, 9, 10, 11, 12 *

Djupedalsvägen 27, 25, 23, 21, 19
Souterrängvillor från 1955-56 i gult tegel med tvålufts- och enlufts-fönster under flacka sadeltak med svart plåt. T.ex. Snödroppen 27 har ursprunglig skivplåttäckning, många är dock utbytta till sentida typer av svart plåttak. Bottenvåning delvis utförd i puts på lättbetong, delvis i tegel, endast ett hus är förändrat i det fallet. Snedställda skorstenar i rött tegel och plåt. Indragna entrépartier, ursprungliga ytterdörrar. Ursprungliga garageportar i trä i bottenvåningen.

Snödroppen 17, 18, 19, 20 *

Lövstigen 7, 5, 3, 1
Fyra souterrängvillor från 1950-talet med t.ex. snedställd tegelskorsten, gult fasadtegel, fasad-
Radhus från 1950-talet på Snödroppen 21 och 35-37 vid Lyckegatan.

Snödroppen 49-51. En av tre villor med tidig 1960-talsprägel vid Lövstigen.

partier med träpanel, tvålufts- och enlufts-fönster under flacka papptäckta sadeltak. De är i princip likadant utformade.

Snödroppen 21, 35, 36, 37 *

Lyckegatan 24-30
Fyra tvåvånings radhus från 1950-talet i rött tegel med panelklädda burspråk och sadeltak med enku-pigt tegel. Balkonger i röd sinuskorrugerad plåt.

Snödroppen 45, 46, 47, 48 *

Lyckegatan 32
Souterrängvillor med utkragande övervåning. Husen ritades av Olofsson, Andersson Arkitekt-kontor, Skövde och uppfördes 1961-1962. Garage och entréer i bottenvåning som är slätputsad och vitmålad. Gavlar i rött tegel, brunmålad locklist-panel på långsidor under flacka sadeltak.

Snödroppen 49, 50, 51 *

Lövstigen 9C, 9B, 9A
Tre friliggande villor med 1960-talsprägel med vidbyggt garage, vitmålad tegelfasad samt lig-gande panel i brunt eller grått. Papptäckt flackt sadeltak.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Souterrängvillor på Snödroppen 45-48 vid Lyckegatan.

Fusalyckan 7 med välbevarad villakarakter i nationalromantik från 1923, omgiven av de högvuxna tallar som karaktäriserar de naturinspirerade tomterna på Tallbacken.

lägenheter. På Fusalyckan 19 finns ett av Skövdes äldsta personbilsgarage, byggt 1920. Frånsett några garage från 1930-50-tal är det övriga flertalet av senare datum.

Husen omges av trädgårdar, delvis med en tidstypisk karaktär av naturtomter. De stora tallar, som ramar in både hus och gaturum, och anspelar på namnet Tallbacken, är ett typiskt inslag.

Området ger fortfarande en mycket god bild av ett mer storstadsmässigt, högborgerligt villaområde från 1920-talet. Det intrycket dominerar helt, även om några yngre villor senare har tillkommit. De yngre präglas av en modernistisk villaarkitektur, men ansluter i övrigt ansluter helt till områdets mer exklusiva villakarakter. Bland annat märks en villa ritad av arkitekten Ralph Erskine.

Nästan alla hus har idag en i huvudsak välbevarad exteriör från 1920-talet, några från 1930-talet och några från 1960-talet. På Tallbacken 10 har en liten funkisvilla från 1938 rivits sedan inventeringen 1991.

Områdesavgränsningen flyttas nu ner till Djupedalsvägen i väster jämfört med föregående inventering, eftersom där ligger några nyare villor som visserligen är av sent datum, men som ansluter väl till områdets speciella villaprägel.

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*. Detaljplan.

På Tallbacken finns två av Skövdes få exempel på avancerad modernistisk villaarkitektur: **Fusalyckan 1 Villa Tesdorpf**, till vänster, ritad av Ralph Erskine och Lennart Bergström och uppförd 1953-54. **Tallbacken 9**, till höger, ritad av Jørgen Lorenzen och byggd 1960-61.

Fusalyckan 8 från 1922, något moderniserad på 1960-talet.

Gällande skydd

Bevarandeariktad detaljplan

Rekommendationer

Området har en väl bibehållen karaktär av ett exklusivt villaområde från 1920-talet. Den karaktären är mycket viktig att behålla, särskilt som området har en särprägel i Skövde stadsmiljö. De äldsta garagen/uthusen och trädgårdarnas naturtomtskaraktär med de stora tallarna bör också beaktas. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med traditionella material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse bör övervägas noga och placeras med stor hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning. Värdefull gatuvy längs Tallbacksstigen uppmärksammas särskilt.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att fortsätta arbetet med att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap. PBL.

Ingående enskilda objekt i miljön Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Fusalyckan 1 Villa Tesdorpf

Tallbacksstigen 11

Ralph Erskine och Lennart Bergström var arkitekter till denna modernistiska villa som ingenjör Carl Tesdorpf lät uppföra 1953-54. Villan utformades kring de tre element som enligt Erskine är centrala i en svensk bostad: ”insidans skyddande vinterplats, den inhägnade, vindskyddade uteplatsen, vänd mot solen för vår- och höstbruk, och en plats utomhus i den orörda skogen ...” Båda våningarna är uppdelade i separata volymer, med bottenvåning i vitmålad lättbetong och övervåning i trä med mörkbrun locklistpanel. De allmänna utrymmena är placerade i bottenvåningen. Övervåningen innehåller sovrum. Höga tallar omger den välbevarade Villa Tesdorpf som är av mycket stort intresse i egenskap av ett av Skövdes mycket få exempel på en avancerad modernistisk villaarkitektur och som dessutom har en så välkänd arkitekt som Erskine som upphovsman. På 1950-talet var arkitekturen så kontroversiell att bygglov endast med tvekan beviljades. Ingår i välbevarad villamiljö på Tallbacken.

Fusalyckan 3

Tallbacksstigen 9

Godsägare Carl Fredrik Johansson lät arkitekt F.A. Neuendorf upprätta ritningar till denna tvåvånings flerbostadsvilla som byggdes med från början två lägenheter 1928. Huset har spritputsad fasad med

Fusalyckan 19. År 1920 byggdes denna välbevarade nationalromantiska villa, inramad av områdets karaktäristiska högvuxna tallar som bidrar till den väl bibehållna villamiljön, en av de mest intressanta i området.

släta listverk och har i stora drag kvar 1920-talets lätt klassicerande exteriör, frånsett en ny takkupa. Ingår i välbevarad villamiljö från 1920-talet på Tallbacken.

Fusalyckan 5

Tallbacksstigen 7

Godsägare Carl-Fredrik Johansson lät arkitekt F.A. Neuendorf upprätta ritningar till denna tvåvånings flerbostadsvilla som byggdes med från början två lägenheter 1925. Huset påminner i stort om grannhuset på Fusalyckan 3 med ljus putsfasad och 1920-talsprägel i stort i behåll. Det har dock en annan detaljutformning, t.ex. ett litet burspråk på konsoler, asymmetriskt placerat på övervåningens gatufasad. Trädgårdstomt med tallar och ett sentida garage. Ingår i välbevarad villamiljö från 1920-talet på Tallbacken.

Fusalyckan 7

Tallbacksstigen 5

År 1923 byggdes denna enfamiljsvilla i en och en halv våning, efter ritningar av arkitekt F.A. Neuendorf och med godsägare C.F. Johansson som byggherre. Huset har en välbevarad nationalromantisk prägel med vita spritputsfasader, kontrasterande mörkare gavelpartier med grön locklistpanel, samt vita småspröjsade fönster och påtagligt brant takfall. Detta är en av områdets mer välbevarade villaexteriörer. Till villan hörde tidigare ett samtida garage med slöjd och gästrum på övervåningen, det tillhör numera en grannfastighet. Högvuxna tallar inramar tomten och bidrar till villamiljön. Ingår i välbevarad villamiljö från 1920-talet på Tallbacken.

Fusalyckan 8

Tallbacksstigen 8

År 1922 byggdes denna tvåfamiljsvilla i två våningar, efter ritningar av arkitekt F.A. Neuendorf och med godsägare C..F Johansson som byggherre. Huset erhöll förstörade fönster på 1960-talet men har i övrigt i huvudsak den nationalromantiska prägel i behåll med vita spritputsfasader, kontrasterande gavelpartier med numera rödmålad locklistpanel, under tegeltäckat brutet takfall. En större trädgårdstomt med högvuxna tallar inramar tomten och bidrar till villamiljön. Ingår i välbevarad villamiljö från 1920-talet på Tallbacken.

Fusalyckan 17

Djupedalsvägen 2/Östergatan 27

Skohandlare O. Larsson lät arkitekt F.A. Neuendorf upprätta ritningar till denna tvåvånings enfamiljsvilla som byggdes 1932. 1941 byggdes entrén in i sydost. Villan är ett tidigt exempel på en funktionalistiskt inspirerad arkitektur. Huset har spritputsad fasad med släta omfattningar under ett valmat tegeltak. Exteriören är väl bibehållen. Omgivande fruktträdgård med samtida garage och smidesgrind förstärker det goda helhetsintrycket av 1930-tal. Ingår i välbevarad villamiljö på Tallbacken.

Fusalyckan 18

Östergatan 29

År 1923 byggdes denna flerbostadsvilla i två våningar, efter ritningar av arkitekt F.A. Neuendorf och med godsägare C.F. Johansson som byggherre. Exteriören har senare genomgått moderniseringar, t.ex. annan typ av fönster, men har i stort den nationalromantiska prägel i behåll med vita spritputsfasader, kontrasterande gavelpartier med numera rödmålad locklistpanel, under brutet takfall. En trädgårdstomt med högvuxna tallar inramar villan. Ingår i välbevarad villamiljö från 1920-talet på Tallbacken.

Fusalyckan 19

Tallbacksstigen 1

Godsägare Carl Fredrik Johansson lät arkitekt F.A. Neuendorf upprätta ritningar till denna tvåvånings tvåfamiljsvilla som byggdes 1920. Huset har en i mångt och mycket välbevarad nationalromantisk prägel med gråvita spritputsfasader, kontrasterande gavelpartier med grön locklistpanel, samt vita fönster under brutet takfall, senare omlagt med betongpannor i stället för tegel. Av stort intresse är garaget i tomtgränsen mot Östergatan, ett av Skövdes äldsta personbilsgarage. Det byggdes samtidigt som villan 1920, av trä med faluröd locklistpanel, under tegeltäckat sadeltak. Omgivande trädgårdstomt med högvuxna tallar bidrar till den väl bibehållna villamiljön, en av de

Tallbacken 7 År 1929 byggdes denna tvåvånings tvåfamiljsvilla med drag av 1920-talsklassicism, med F.A. Neuendorf som arkitekt.

mest intressanta i området. Ingår i välbevarad villamiljö från 1920-talet på Tallbacken.

Tallbacken 3

Östergatan 37

Folkskollärare Samuel Törner lät arkitekt F.A. Neuendorf upprätta ritningar till denna tvåvånings flerbostadsvilla som byggdes med från början två större lägenheter 1928. Huset har spritputsad fasad med släta listverk och har i stora drag kvar 1920-talets lätt klassicerande exteriör. Garage tillbyggdes 1956 och takkupa tillkom 1962. Taket är omlagt med betongpannor. Huset inramas av en fruktträdgård med grusgångar och mot gatan smidesgrind. Ingår i välbevarad villamiljö från 1920-talet på Tallbacken.

Tallbacken 4

Östergatan 35

Arkitekt Frans Albert Neuendorf både ritade och lät uppföra sin egen villa på Tallbacken 1920, en av flera bostäder han hade i Skövde. Huset bibehåller i stort den tidstypiska nationalromantiska prägel med vita slätputsfasader, kontrasterande mörka gavelpartier med numera brungrön panel under ett högt, brutet tak. En liten tillbyggnad i putsad gasbetong i nordväst tillkom redan 1928. Garaget från 1946 är senare renoverat. Omgivande trädgårdstomt med högvuxna tallar bidrar till villamiljöns helhet av 1920-tal. Ingår i välbevarad villamiljö från 1920-talet på Tallbacken.

Tallbacken 7

Tallbacksstigen 6

1929 byggdes denna tvåvånings tvåfamiljsvilla med grosshandlare O.W. Nilsson och fru Liwa Nilsson som byggherre och F.A. Neuendorf som arkitekt. Källarvåningen har alltsedan byggnadstiden inrymt ett bilgarage. Exteriören som nyligen är renoverad bibehåller 1920-talets lätt klassicerande utformning. Huset har spritputsad fasad i djup ockrafärg med släta listverk kring brunmålade

Tallbacken 3. Denna tvåvånings flerbostadsvilla byggdes från början med två större lägenheter 1928. Huset har i stora drag kvar 1920-talets lätt klassicerande exteriör.

fönster, under tegeltak med valmade gavelspetsar. Höga tallar omger huset som ingår i välbevarad villamiljö från 1920-talet på Tallbacken.

Tallbacken 9

Tallbacksstigen 2

1960-61 byggdes denna modernistiska villa med Jørgen Lorenzen som arkitekt och förman Vide Jonsson som byggherre. Detta är den andra av de två villor som byggs vid denna tid på Tallbacken med en okonventionell avancerad villaarkitektur (se även Fusalyckan 1). Huset utformades med en övervåning med brunlaserad träpanel som kragar ut över en spritputsad souterrängvåning. Huset vänder sig från gatan, åt öster, och får åt detta håll två fulla våningar. Det inramas av en trädgård som är terrasserad med stenpartier och stenmur mot granntomten i öster och inramas av höga tallar.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- Raå Skövde 133:1 Enligt Fornminnesregistret. Fyndplats för skafthålsyxa 1921 i samband med villaområdets anläggande.

12. Volvo Skövdeverken *

Motiv och uttryck för miljön

Industrihistorisk kulturmiljö som är en av såväl Skövdes som Skaraborgs kulturhistoriskt sett mest betydelsefulla industrihistoriska områden från 1900-talet. Omfattar Volvoområdet med industriverksamhetens byggnader/anläggningar från olika tider. Området som ur byggnads- och industrihistorisk synpunkt är av mycket stort intresse är ej närmare utrett och avgränsat, endast markerat.

Beskrivning

Volvo Skövdeverkens anläggning på Östermalm återgår på Skövde Gjuteri och Mekaniska Verkstad som igångsattes 1868 av ingenjör Grönvall. Där tillverkades turbiner, trä- och stenbearbetningsmaskiner och kvarnverk. År 1908 upptogs tillverkning av Pentamotorer i samarbete med ingenjörfirman Fritz Egnell i Stockholm. 1926 fick dåvarande Pentaverken i Skövde uppdraget att tillverka motorn till den nya svenska bilen. Båtmotortillverkningen klingade av efterhand. Penta-

verken övergick senare i Volvos ägo. Volvo omfattar idag ett mycket stort område från västra stambanan och Resecentrum i nordväst ända ner mot Garnisonsområdet i söder och kring Segerstorp i sydost.

Volvos utveckling och Skövdes stadsutveckling har hängt mycket nära samman under en stor del av 1900-talet och gör så fortfarande i tidigt 2000-tal.

Västra stambanan avgränsar området i väster. Detta innebär att mycket av tågresenärernas upplevelse av Skövde från Göteborgshållet präglas av Volvo. Särskilt gäller detta den ståtliga sågtaksbyggnaden i rött tegel, D-hallen, som följer spåren, samt även det gamla kontoret snett mitt emot Resecentrum.

Dagens bebyggelse på Volvoområdet sträcker sig i tid från 1800-talets slut till nutid. Dominerande är tegelbyggnader från 1900-talet samt industrihallar med plåtfasad från senare årtionden. Av Skövde Mekaniska Verkstad återstår endast dess gamla kontorsbyggnad i tegel från ca 1890 och som i stort sett har en välbevarad exteriör. Framträdande betydande byggnader från Pentas och Volvos verksamhet är, bland flera andra, två mycket stora sågtaksbyggnader i tegel, (varav den ena är D-hallen), samt en elegant utformad administrationsbyggnad i rött tegel från ca 1940-50. Vid sidan av D-hallen bör bl.a. E-hallen, U-hallen och Östra fabriken särskilt uppmärksammas av insutribyggnaderna.

Ingår också i

(Endast gamla kontorshuset) Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*.

Detaljplan

Gamla kontoret från ca 1890.

Volvo Skövdeverken har rötter i Skövde Mekaniska Verkstad och Gjuteri från 1868. Det är en stor och sammansatt industrimiljö som idag främst bär prägel av 1900-talets industriverksamhet.

Gällande skydd

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap. KML

Rekommendationer

Det är uppenbart att området är av mycket stort kulturhistoriskt värde för Skövde vad gäller industrihistoria och kulturmiljö. Detta bör emellertid utredas och avgränsas närmare. I nuläget är det stora området inte helt överblickbart för en snabb översikt av kulturmiljön.

Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse ges en god utformning. Viktigt att uppmärksamma är att bebyggelsen bildar en betydelsefull vy sedd från järnvägen/Resecentrum.

Åtgärder

En industrihistorisk dokumentation av Volvoområdet bör göras för att närmare analysera och identifiera kulturvärdena samt avgränsa områdets kulturmiljö. Utpekad bebyggelse är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§.

Ingående enskilda objekt i miljön Fornlämningar

Den ståtliga sågtaksbyggnaden D-hallen följer järnvägen.

Administrationsbyggnad från ca 1940-50-tal.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Penta 6 Volvo Skövdeverken

Av Skövde Gjuteri och Mekaniska Verkstad som anlades 1868 återstår endast dess gamla kontorsbyggnad från ca 1890 i tegel med rusticeringar i vitt och som har en välbevarad karaktär av 1890-tal. Den ursprungligen bara tegelfasaden har senare målats i rödrosa. (Uppmärksammas 1991). Framträdande av byggnader från Pentas och Volvos verksamhet är bl.a. två mycket stora sågtaksbyggnader i tegel (varav den ena är den mäktiga D-hallen), samt en elegant utformad administrationsbyggnad i rött tegel från ca 1940-50. Vid sidan av D-hallen bör bl.a. E-hallen, U-hallen och Östra fabriken särskilt uppmärksammas av industribyggnaderna.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- Raä Skövde 84:1, enligt Fornminnesregistret. Område med fossil åkermark (odlingsrösen). Arkeologiskt undersökt och borttaget 1971.

13. Vårlöken

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av mycket stort kulturhistoriskt intresse och med en stark stadshistorisk förankring som återspeglar industristaden Skövdes intensiva utveckling på 1950- och 60-talen. Den omfattar tre karaktäristiska putsade punkthus i tio våningar från 1959, såväl Skövdes som Skaraborgs första utpräglade höghus. Omgivande tomt med gräsmatta, gångar och uppvuxna lövträd.

Beskrivning

Kvarteret Vårlöken vid Henriksbergsgatan på Östermalm omfattar tre av Skövdes tidiga punkthus. Tiovåningshusen i spritputsad gasbetong var länge Skövdes ”mesta” höghus. De har ett markant läge på en sluttning och syns långt över staden. Kvarteret bebyggdes 1959 med Torsten Thorén som arkitekt och det kommunägda AB Skövdebostäder som byggherre.

Området är en tidstypisk och väl bibehållen helhetsmiljö från skiftet 1950-60-tal. I Sverige byggdes punkthus främst i tidsperioden 1955-65. Skövde är den stad i gamla Skaraborgs län där flest punkthus byggdes. Vårlöken har en stadshistorisk förankring, eftersom det återspeglar industristaden Skövdes intensiva utveckling på 1950- och 60-talen, då ambitionen också var att manifesteras sig som länets nya och moderna centrum.

Ingår också i

Uppmärksammat som ett byggnadsobjekt i Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*.

Detaljplan

Gällande skydd

Vårlökens punkthus är en fin helhet från skiftet 1950-60-tal. Området återspeglar industristaden Skövdes intensiva utveckling på 1950- och 60-tal.

Rekommendationer

Det är mycket viktigt att kvarterets tidstypiska sena 1950-talskaraktär bevaras (se ovan och nedan). Utpekad bebyggelse bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse inom området bör främst vara mindre nyttobyggnader placerad med hänsyn till befintlig och med en god utformning.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratagas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Vårlöken 1

Henriksbergsgatan 38-42

Tre tiovånings flerbostadshus (punkthus) från 1959 i spritputsad gasbetong under tegeltäckt sadeltak. Arkitekt: Torsten Thorén, byggherre AB Skövdebostäder. Husen är byggda i betongkonstruktion med ljusa slätputsade fasader och flacka tak. På senare år har entréerna överbyggt med skärmtak och dörrarna bytts ut. Det fina helhetsintrycket av höghus från övergången 1950-1960-tal är dock väl bibehållet.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

14. Frökenhagen m.fl. *

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö med rötter i industri- och arbetarstaden Skövdes utveckling i efterkrigstidens expansiva 1940-tal. Även om de enskilda husen genomgått förändringar finns fortfarande en fin helhet av detta i småhuskvarteren närmast Ehrenpohls väg. Kulturmiljön karaktäriseras av friliggande främst enplans småhus med källare/garage, i ett bebyggelsemönster med växelvis husplacering med långsida och med kortsida vid varannan gata. Fasader med stående träpanel dominerar, liksom flacka sadeltak, ursprungligen med taktegel. Likstora tomter ofta med ursprunglig egnahemskaraktär med t.ex. fruktträd, syrener, blommande buskar och trådnätstaket, smidesstaket eller låg häck mot gatan, i kv. Lertaget små kalkstensmurar.

Beskrivning

I och med närheten till bl.a. Mariesjö tegelbruk och Pentaverken/Volvo kom Östermalm, vid sidan av det snabbväxande Normalm, till stor del att ha kvar karaktären av industristadens mest utpräglade arbetarstadsdel ännu långt fram på 1900-talet. På 1930-talet bebyggdes området norr om Eriksdals länderi

med dels Skövdes första radhus i kvarteret Munken (kraftigt ombyggda idag) dels uppfördes friliggande småstugor i form av en- och 1 1/2-planshus med källare på Prästängen vid Bäckvägen (också förändrade i sen tid).

Fortfarande gällde det att komma till rätta med flera årtiondens bostadsbrist och i efterkrigstidens expansiva Skövde växte folkmängden mycket snabbt. I den kulliga terrängen söder om Prästängen lades på 1940-talet och början av 1950-talet ut ett tiotal småhuskvarter. Skövde stad köpte in mark, och lät bebygga bl.a. kvarteret Frökenhagen. Grannkvarteren Backafallet och Lertaget bebyggdes av en husfabrikant, HSB Boro. Fasader med slät puts eller träpanel, tvåluftsfönster och oftast flacka tegeltäckta sadeltak präglade husen, på 1950- och 60-talen tillkom även eternitfasader. Tomterna är relativt stora i förhållande till husen för att inrymma fruktträdgård, köksland, bärbuskar och planteringar. På senare år har de flesta husen blivit ganska förändrade genom om- och tillbyggnader.

Högvuxna björkar i grupper och små grönområden samt små gröna gångstråk bakom husen utmärker fortfarande området som i stort har kvar karaktären av ett typiskt småhusområde från 1930-40-talet karaktäristiskt för industristadens arbetarstadsdelar där små interna vägar och platser binder ihop kvarterens inre.

Fortfarande finns en del av området som i stort bibehåller den här äldre karaktären. Det gäller främst kvarteret Frökenhagen mellan Ehrenpohls väg och Frigells gata, planlagt 1947. Skövde stad var byggherre och bygglov för småhusen beviljades 1950. Arkitekt till husen var Sigurd Persson, firma Neuendorf&Son, Skövde. Enplanshusen omfattar tre rum och kök på ca 80 kvm med garage i källaren. Det långsmala kvarteret sluts utåt av flera tidstypiska låga trådstaket på gjuten sockel, eller smidesstaket.

Tomterna inrymmer oftast fortfarande fruktträd, bärbuskar, syrener och andra blommande buskar. Även om de små enplanshusen med källare i flera fall förändrats genom tilläggsisolering av fasad, så har de oftast ursprunglig volym i behåll med endast små bakre tillbyggnader, träpanelad fasad, målade gjuten källarvåning med garage med ursprungliga dörrar. Ofta ligger fortfarande tegel på de flacka sadeltaken.

Kvarteret Frökenhagen mot Frigells gata.

Kvarteret Frökenhagen mot Ehrenpohls väg.

Vid Ehrenpohls väg har gaturummet en fint sammanhållen karaktär, med mycket av äldre trädgårdskaraktär och staketyper i behåll. Småhusen i Frökenhagen ligger med långsidan mot gatan på de grönskande tomterna, medan kvarteret Lertagets hus med tidig 1950-talsprägel vänder kortsidan till, vilket ger en speciell rytmik åt gaturummet. I Lertaget som blev planlagt 1950 och fick bygglov 1954 ligger sex små gula tegelvillor och två småhus med träpanel, alla med flacka sadeltak. Byggherre var HSB Boro. I Lertaget avgränsar stödmurar i huggen kalksten mot gatan.

Frigells gata återspeglar de hustyper som varit vanligast i området, dels Frökenhagens enplanshus med flacka sadeltak, dels kvarteret Backafallets 11/2planshus med brantare sadeltak. Kvarteret Backafallet blev planlagt 1945. Denna del av kvarteret hade HSB Boro som byggherre. Backafallets småhus är mer förändrade men har fortfarande träpanelfasader.

Ingår också i
Detaljplan

Gällande skydd

Kvarteret Lertaget mot Ehrenpohls väg.

Rekommendationer

Det är viktigt att kulturmiljöns karaktär av småhusområde från 1940-50 kan bibehållas. Bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse inom området bör främst vara mindre nyttobyggnader placerad med hänsyn till befintlig och med en god utformning.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratagas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar -----

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering -----

Övriga inrapporterade kulturlämningar -----

SKÖVDE GARNISON

15. Skövde garnison och Elins källa*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö med mycket stora kulturvärden och ett synnerligen högt stadshistoriskt värde för Skövde genom dess mycket starka rötter i stadens utveckling, dels i medeltidens helgonkult, dels i framväxten och utvecklingen av regementsstaden Skövde under 1900-talet till en av landets ledande försvarsorter.

Den karaktäriseras av ett till stor del välbevarat garnisonsområde från tidigt 1900-tal samt ett litet område med medeltida anor kring S:ta Elins källa och kapellgrund. Mycket välbevarad är garnisonens kärnmiljö med statliga byggnadsminnet på P4 från 1913. Mer blandad med äldre och nya byggnader är miljön på gamla K3 (nuvarande T2) från 1905.

Av mycket stor betydelse för kulturmiljöns helhet är även Soldathemmet som varit en fristående institution i anslutning till de två regementena. I området ingår även parkanläggningar, alléer och den gemensamma övningsmarken Heden.

I söder finns helgonkällan S:t Elins källa och medeltida kapellgrund samt gammal vägslinga och stenvalvsbro vid Källedalsbäcken. Även andra fornlämningar och kulturlämningar finns i området.

Beskrivning

Regementsområdena uppfördes ursprungligen för Skaraborgs regemente 1913 och Livregementets husarer 1905. Heden är belägen på en sandhed, tidigare kallad Sandgärdet.

Gamla K3: s kaserner (nuvarande T2) invigdes 1905.

De två regementena länkas samman av en uppvuxen park med höga lövträd, där även Soldathemmet ligger. Källedalsbäcken korsar området i öst-västlig riktning, och utgör en sydlig avgränsning för Skaraborgs regementets kasernområde. Söder om bäcken ligger motorområdet med garagebyggnader. I nord-sydlig riktning går Pansarvägen. Mot nordväst avgränsas området av Västra stambanan och mot nordost av Volvos fabriksområde. I söder vidtar Miloverkstaden och där utanför vidsträckta övningsområden.

Bakgrunden till regementsområdets tillkomst är att söka i 1901 års härordning i Sverige som avskaffade indelningsverket och de värvade regementena. Successivt skulle ett inhemskt värnpliktsförsvar byggas upp.

Gamla K3

Det gamla K3, Livregementets husarer, nuvarande T2, omfattar norra delen av garnisonen. 1905 byggdes den långsträckta husarkasernen i putsat tegel som omfattade två manskapskaserner sammanbyggda med kanslihuset. Vidare uppfördes fem stallbyggnader, ridhus,

Skövde 5:259 P4:s välbevarade etablisement från 1913 är numera skyddat som statligt byggnadsminne.

exercishus, matsal och badhus i väster samt sjukstall och skosmedja i norr. På den grusade kaserngården planterades trädrader. Fem år senare byggdes bl.a. en manskaps- och underofficersmäss, och på 1940-talet sjukhus och expeditjonsbyggnad. Kavalleriet avvecklades slutgiltigt 1961 och stallarna fick fungera som garage och förråd. I öster revs byggnader när Volvo tog över delar av området.

År 1984 flyttade K3 till Karlsborg, och regementsområdet togs över av T2. På senare år har byggnadsbeståndet delvis förnyats och kompletterats. Det har fortfarande en helhet av regementsområde med rötter i tidigt 1900-tal, dominerat av stora byggnader som oavsett ålder oftast har putsfasad i djupt gul kulör. En del ursprungliga byggnader är fortfarande välbevarade eller relativt lite förändrade. Framför allt gäller det den långsträckta kaserbyggnaden med karaktäristiskt portvalv och huvudfasad, exercishuset och tre av stallen. Välbevarade är även sjukhuset och expeditjonsbyggnaden från 1940-talet i öster. Mässen och kulsprutestallet från 1910-talet är däremot starkt förändrade. Vid husartorpet som flyttats dit från Fägre socken finns bland annat en gravplats med minnesstenar över tävlingshästar med anknytning till K3. Både på gamla K3 och på P4 finns flera minnesstenar, t.ex. över de gamla regementena.

P4

Södra delen av garnisonen upptas av P4 där kaserneetablisementet för Skaraborgs regemente invigdes år 1913, uppfört för infanteriregementet I9. Etablisementet byggdes efter ritningar av Arméns kaserbyggnadsnämnd, och tillhör nämndens första serie, vilken omfattar åtta etablisement. Mot stambanan i väster placerades kanslihuset och två kaserner

i fyra våningar, kring kaserngården placerades ännu en kasern, matsalsbyggnaden och exercishuset och längs landsvägen vakt- och arrestbyggnad, musikpaviljong samt olika ekonomibyggnader. I söder byggdes sjukhus och två underofficersbostäder. Flertalet byggnader uppfördes med tegelstommar, med spritputsfasad i gråbeige kulör och ljusare slätputsade omfattningar. År 1914 överflyttades

vaktbyggnaden från Axevalla hed att fungera som underofficersmäss och handelsbod. 1917 byggdes Soldathemmet i norr, samt en ny mäss. Under följande år tillkom fler förrådsbyggnader, samt att Kungshuset och rekrytbaracken överflyttades från Axevalla hed. Ett soldattorp överflyttades från Bolums socken till regementet.

Efter ombildningen till pansarregemente och inrättandet av P4 1942 utvidgades området söderut med stridsvagnsgarage, verkstäder med mera.

P4-området i sin tidiga del utgör en mycket välbevarad helhet av regementsmiljö från tidigt 1900-tal. Eftersom P4 är det bäst bevarade etablisementet i den första serien är det skyddat som statligt byggnadsminne sedan 2002. Byggnadsminnets skyddsföreskrifter omfattar byggnader och mark inom ett skyddsområde, som i princip omfattar det ursprungliga etablisementet inklusive parken norr om regementet och Kungshuset med omgivande markområde och allé.

Elins källa

Kring Källedalsbäcken i söder är en liten ravin med grönskande slänter och en bevarad vägslinga från Fallköpingsvägens gamla dragning med en stenvalvbros från 1700- eller 1800-talet över bäcken. Väg- och bromiljön har direkt koppling till S:ta Elins källa som är förknippad med den medeltida kulten kring helgonet Elin av Skövde. Helgonkulten lockade åtskilliga besökare till Elins kyrka, S:ta Helenakyrkan i Skövde, men även till de källor som förknippades med kulten vallfärdade folk. Vid denna källa som var berömd för att den ansågs ha ett undergörande vatten uppfördes ett kapell till Elins ära. Det var en liten

Elins källa och kapellplatsen med omnejd är skyddad som fast fornlämning. Hela miljön inklusive den gamla stenbron är av mycket stor stadshistorisk betydelse för Skövde.

byggnad av kalk- och sandsten, omnämnd i skrift 1325, men troligen betydligt äldre.

För att stoppa helgonkulten lär källan lär ha fyllts igen 1595 på order av den ortodoxe protestantiske ärkebiskopen Abraham Angermannus, när han besökte platsen på sin generalvisitation i stiftet. Kapellet var förfallet på 1750-talet och revs efter stadsbranden i Skövde 1759 när man återanvände stenen till S:ta Helena kyrkas återuppbyggnad.

Idag anar man kapellets grundstenar i backen. En minnessten restes 1956 vid källan. Den porlande källan är stenskodd. Bron som omfattar ett spann är utåt murad av huggen kalksten. Nuvarande bro har ursprung från en broanläggning, troligen från senare delen av 1700-talet, breddad och tillbyggd i väster efter att regementena anlagts på 1910-talet. Den renoverades 2001 och 2002.

Området kring Elins källa och den välbevarade bromiljön i bäckravinen är en liten kulturmiljö av mycket stort intresse genom att det återspeglar den medeltida helgonkulten och källdyrkan. Det återspeglar också den betydelse som platsen en gång haft som central målpunkt vid en viktig färdväg. Källan med omnejd är fornminne enligt Kulturminneslagen (Raä Skövde 45:1).

Ingår också i

Fransson, Eva. 2000. *Skövde garnison – En kulturhistorisk bebyggelseinventering*. Detaljplan?

Gällande skydd

Fornlämningar skyddas enligt 2 kap. Kulturminneslagen

Kasernetablisementet P4 omfattas av statlig byggnadsminnesförklaring sedan 2002-08-15. Byggnadsminnets skyddsföreskrifter omfattar byggnader och mark inom

ett skyddsområde, som i princip omfattar det ursprungliga etablisementet inklusive parken norr om regementet och Kungshuset med omgivande markområde och allé.

Rekommendationer

Området är beroende av att karaktären av försvarsgarnison bevaras. P4:s kärnområde omfattas av skyddsföreskrifter enligt byggnadsminnesförklaringen. Området kring gamla vägen med Elins källa, kapellgrunden, stenvalvsbron och vägen är informationsskyddat. Kulturmiljön här är liten och extra viktigt att värna och hålla intakt. Den bör ses över och hävdas varsamt.

Att särskilt tänka på, mot bakgrund av de stora kulturhistoriska värdena och den djupa historiska förankringen i Skövdes historia, samt platsens upplevelsemässiga värden, är det mycket angeläget att området kring Elins källa även fortsättningsvis blir en plats som är tillgänglig för Skövdebor och andra besökare, i händelse av att garnisonsområdet helt stängs av för utomstående.

Åtgärder

En forn- och landskapsvårdsplan upprättas för området kring gamla vägen, stenvalvsbron och Elins källa och kapellgrund.

Ingående enskilda objekt i miljön Fornlämningar

- Raä Skövde 44:1 Stensättning.
- Raä Skövde 45:1 Källa med tradition. Elins källa. Kapellgrund intill av det medeltida S:ta Elins kapell.
- Raä Skövde 149:1 Rest av en rund stensättning

Elins källa och minnesstenen.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Skövde 5:259 Gamla K3 (Nuvarande T2) *

1901 års härordning med införandet av ett försvar som baserades på allmän värnplikt krävde att 44 nya kasernetablisement uppfördes, utöver de 12 som redan fanns i landet. De styrande i Skövde stad hade redan 1889 påbörjat sina strävanden att förmå kronan att förlägga regementen till staden. År 1902 skrevs avtal om att uppföra två regementen, Livregementets husarer och Göta trängkår, på stadens mark. (Trängkåren, T2, placerades norr om staden, invid Mariestadsvägen).

Livregementets husarer, K3, stod färdigt och invigdes 1905. Den långsträckt husarkasernen, med sin representativa huvudfasad genombrutet av ett centralt portvalv, bestod av två manskapskaserner sammanbyggda med kanslihuset, och modellen hade tidigare använts vid andra kavalleriregementen. Mitt emot kasernen uppfördes fem stallbyggnader, varav den centrala försågs med ett litet klocktorn. Vidare innehöll regementet ridhus i den östra delen, exercishus, matsal och badhus i väster samt sjukstall och skosmedja i norr. På den grusade kaserngården planterades trädrader.

Fem år senare byggdes bl.a. en manskaps- och underofficersmäss, och på 1940-talet kompletterades området öster om kasernen med ett sjukhus och en expeditonsbyggnad med garnisonsväxel. Ett husartorp flyttades till regementet från Jonsboda i Fägre socken.

Kavalleriet började ganska snart att förändras och hästarna fick allt mindre betydelse, för att avvecklas slutgiltigt 1961. Stallarna fick ny användning som garage och förråd, och i öster revs byggnader när Volvo tog över delar av regementets mark. År 1984 flyttade K3 till Karlsborg, och regementsområdet togs över av T2.

På senare år har byggnadsbeståndet delvis kompletterats och förnyats. Det domineras fortfarande av stora byggnader med putsfasad i djup gul nyans. Av de ursprungliga byggnaderna är den långsträckt kasernbyggnaden, exercishuset och tre av stallen ännu bevarade i olika hög grad av ursprunglighet. Mässen och kulsprutestallet från 1910-talet är kraftigt förändrade. Särskilt sjukhuset, men även expeditonsbyggnaden från 1940-

talet, uppvisar fortfarande fina kulturhistoriska kvaliteter. Även husartorpet finns kvar. I anslutning till detta finns bl.a. flera gravar med minnesstenar över ridhästar med anknytning till K3.

Skövde 5:259 P4 *

År 1906 skrevs kontrakten för ytterligare ett regemente; Skaraborgs regemente. På nuvarande P4 invigdes kasernetablisementet för Skaraborgs regemente år 1913, regementet bar då namnet infanteriregementet I9. Etablisementet byggdes efter ritningar av Arméns kasernbyggnadsnämnd, och tillhör nämndens första serie, vilken omfattar åtta etablisement.

Mot stambanan i väster placerades kanslihuset och två kaserner i fyra våningar, söder om dessa ytterligare en kasernbyggnad placerad i vinkel mot övriga. På andra sidan av kaserngården placerades matsalsbyggnaden och exercishuset och längs landsvägen i öster vakt- och arrestbyggnaden, en musikpaviljong samt olika ekonomibyggnader som förråd, stall och verkstäder. Söder om kasernerna byggdes ett sjukhus och två bostadshus för underofficerare. Flertalet byggnader uppfördes med tegelstommar, putsade med spritputs i gråbeige kulör och ljusare slätputsade omfattningar mm.

År 1914 ditflyttades vaktbyggnaden från Axevalla hed till regementet för att fungera som underofficersmäss och handelsbod. Tre år senare stod en ny mässbyggnad klar, placerad mellan vaktbyggnaden och musikpaviljongen. Under de följande åren tillkom fler förrådsbyggnader, några byggnader byggdes om och ytterligare två byggnader (Kungshuset och rekrytbaracken) flyttades från Axevalla hed till området. Norr om regementet uppfördes ett soldathem, invigt år 1917. På området står även ett soldattorp som överflyttats från Bolums socken.

I slutet av 1930-talet påbörjades omvandlingen av I9 till pansarregemente, och år 1942 ombildades regementet till P4. Regementet utvidgades därmed söderut om det tidigare kasernområdet med stridsvagnsgarage, verkstäder mm.

Med hänvisning till att P4 är det mest kompletta och bäst bevarade etablisementet i den ovan nämnda serien, beslutade regeringen 2002-08-15 att förklara P4 som statligt byggnadsminne. Byggnadsminnets skyddsföreskrifter omfattar byggnader och mark inom ett skyddsområde, som i princip omfattar det ursprungliga etablisementet inklusive parken norr om regementet och Kungshuset med omgivande markområde och allé.

Skövde 5:259 Soldathemmet som uppfördes 1916-17 efter ritningar av Ernst Torulf är en mycket viktig del av garnisonsmiljön.

Skövde 5:259 Soldathemmet *

Soldathemmet var, och är, fristående i förhållande till regementena. Byggnaden uppfördes 1916-17 efter ritningar av arkitekten Ernst Torulf som även ritat möbler och armaturer. Byggherre var Föreningen Västergötlands soldathem. Medel till byggnad och inredning anskaffades av föreningen från de regementena på Skövde garnison, enskilda lägerkassar och genom insamlingar, konserter, syföreningsarbete etc. Soldathemmet skulle erbjuda en ombonad hemlik miljö för soldaternas fritid och ge möjlighet till en viss intellektuell stimulans.

Soldathemmet består av en större byggnad med kyrksal/församlingssal samt en mindre tvåvånings cafébyggnad med veranda. Kyrkan och cafébyggnaden är sammanlänkade av en envånings mindre samlingsal, benämnd ”storstugan”. Hela byggnadskomplexet har tegeltak, fasader klädda med faluröd locklistpanel samt vita foder och fönsterbågar. I väster ligger ett mindre uthus med likartad färgsättning med undantak av ett fabrikslackerat beige plåttak.

Byggnaden innehöll till en början lärum, kök med serveringslokaler och sommarrestaurang, enorstuga samt en församlingssal. De två sistnämnda försågs med väggdekorationer målade av konstnärerna Brocke Blücker och Nordmark från Göteborg. Församlingssalen försågs med en predikstol och en altartavla från 1600-talet, deponerade av Levene församling.

Soldathemmet har exteriört i stort bibehållit den tidstypiska karaktären av 1910-talets nationalromantik. Sedan 1910-talet har en del förändringar genomförts, framför allt har verandan utökats och cafédelen byggts till. Interiören är mer förändrad, särskilt cafédelen, och frånsett i församlingssal ochorstuga är det inte många av Torulfs inredningsdetaljer som finns i behåll. Storstugan med sina fast monterade bänkar har mycket kvar av den ursprungliga karaktären, trots att väggarna målats om och borden bytts ut. Kyrkorummet/församlingssalen med sina målningar är till största delen intakt från 1917. Salen används fortfarande

som kyrka, men även för föreläsningar, sammankomster etc.

Soldathemmet har genom sin funktion och i huvudsak välbevarade utformning en stor militärhistorisk betydelse i Skövde. Det är även av största vikt för kulturmiljön med sitt läge och den historiska relationen till de två regementena. Det kulturhistoriska värdet är på så vis mycket betydelsefullt.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- Raä Skövde 45:2 Bro i huggen kalksten över Källedalsbäcken, vid Elins källa och kapellgrund. Bron lär ha ursprung från 1700-talets senare del (östra delen). Västra delen tillbyggdes och brobanan breddades på 1910-talet efter att regementena etablerats. Östra delen renoverades 2001 och västra delen 2002. Gammal väg, del av äldre dragning av Falköpingsvägen.

- Raä Skövde 46:1 Minnesmärke

- Raä Skövde 46:2 Minnesmärke

- Raä Skövde 70:2 Minnessten över Kungl. Skaraborgs Regemente, rest 1928.

- Raä Skövde 105 Minnessten över Kungl. Livregementets Husarer 1905-1984. Minnessten över kungabesök 1981.

- Raä Skövde 75:1 Minnessten rest 1929

- Raä Skövde 106:1

- - Husartorp från Jonsboda i Fägre socken, flyttat till K3.

- - 15 minnesstenar på gravar över tävlingshästar med anknytning till K3.

- - Vägsten

- Raä Skövde 90:1 Stensättningsliknande lämning

- Raä Skövde 90:2 Stensättning, försvunnen

- Raä Skövde 122:1 Lösfynd av järngaffel och järnkniv.

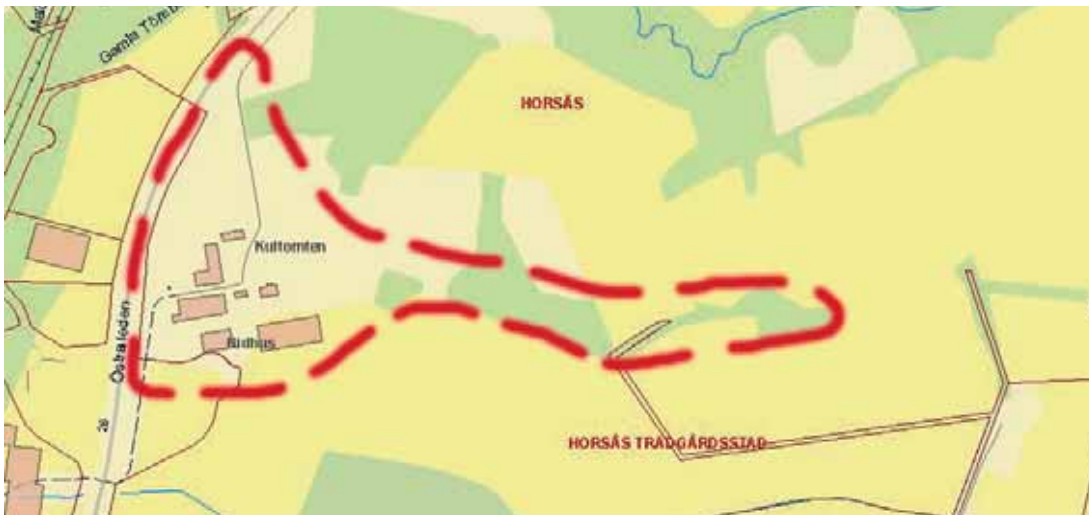
- Raä Skövde 123:1 Uppgift om att grav funnits

- Raä Skövde 141:1

- - Skaraborgs regementes museum.

- - Ett soldattorp som flyttats till P4 från Bolums socken.

- - Rest sten/block

HORSÅS

16. Horsås-Kultomtén*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö (preliminärt avgränsad) av stort intresse eftersom den speglar markanvändning av landskapet på det markerade åschrönet i Horsås under ca 1500 år: Landskapsavsnitt med del av inägomark till Horsås gamla by. Förhistoriska fornlämningar, främst ett järnåldersgravfält. Stenmurshägnader, framför allt från laga skiftets kulturlandskap. Hagmark och skogsdungar. Kultomtens gårdsmiljö med välbevarade gårdsbyggnader från 1800- och 1900-tal samt ett äldre gårdsläge och f.d. inägor. Mycket betydelsefull allé längs tillfartsvägen till gården.

Beskrivning

Invid Skövdes nordöstra utkant ligger Horsås som fram till nu varit en utpräglad jordbruksbygd med utskiftade gårdar kring en gammal bykärna. I området uppförs nu en helt ny stadsdel, Horsås trädgårdsstad. Landskapsbil-

den kännetecknas av småkuperad terräng i ån Ösans dalgång. Central är en markerad åsbildning som givit namn åt byn, vars namn betyder "Hästarnas ås". Området är fornlämningsrikt. Fram till 1800-talet präglades landskapsbilden starkt av fodermarker och betesmarker, men har därefter uppodlats efterhand. I området finns flera stenmurar som dels knyter an till gamla ägo gränser, dels till laga skiftets uppdelning av gårdarnas marker.

Byn Horsås omnämns i skrift år 1356 och bestod 1561 av fem hela hemman och en kyrkoäng. I byn fanns även en tullkvarn. Vid 1800-talets skifte fick tre gårdar ligga kvar på den oskiftade byns bytomt. Nära bytomten men inte i byn låg ensamgårdarna Ingebrotomtén och Kultomtén, båda omnämnda i skrift först år 1611.

Det uttagna området är litet och kommer snart att vara inramat av den nya stadsdelens bebyggelse. Kulturmiljön sträcker sig i västöstlig riktning längs åsryggen och består av dels Kultomtens gård, dels en del av Horsås gamla inägor som omfattat byns åker och äng. Omkring Kultomtén som numera är ridskola

Översikt av del av gravfältet. Foto: Marita Sjölin, VGM.

Skövde 5:85 Kultomtens har en i stort väl bibehållen helhet med allé, vårdträd, manbyggnad från ca sent 1800-tal och ekonomibygnader främst från tidigt 1900-tal. Kultomtens används numera som ridskola.

utbreder sig hagmarker, idag hävdade genom hästbete.

Gården har en i stort sett välbevarad bebyggelse från sent 1800-tal–1900-tal samt en stålig allé, huvudsakligen av ekar med inslag av björkar längs tillfartsvägen. Gårdsbebyggelsen har en traditionell uppdelning i mangård och fägård. Numera präglas anläggningen av ridskolans verksamhet med många inhägnader/staket. I söder finns gårdens ursprungliga tomtläge från 1600–1700-tal. Skövde 104:1 är en höglignande lämning, ej klassad som fornlämning.

Längre österut längs åsen övergår den betade hagmarken i skogsdungar. I hagmarkskanten finns ett järnåldersgravfält, (Raä Skövde 24), med minst 14 gravar, varav 6 domarringar samt 6 runda och 2 kvadratiska stensättningar. Ett fynd av stenålderssyxa har gjorts i närheten. En stenmur markerar gräns för en gammal särhägnad hage i inägor. Fyra stenmurar kan förknippas med laga skiftets landskapsbild. Här finns även ett röjningsröse. En mur i öster markerar gammal

gräns mellan åker och äng. Den förhistoriska miljön och den månghundraåriga hävden av det agrara landskapet samverkar i upplevelsen av områdets helhet.

Ingår också i

Sjölin, M. 2007. *Inför planerad ny stadsdel, Horsås, i Skövde socken, Skövde kommun, Kulturhistorisk förstudie 2007.*

FB Flygfältsbyrån. 2008. *Underlag till planprogram för Horsås trädgårdsstad. MKB. Samrådshandling.*

Område med mycket högt naturvärde – *Naturvårdsprogram för Skövde kommun.*

Gällande skydd

Fornlämningarna omfattas av KML 2 kap. Detaljplan

Rekommendationer

Området kan få en stor pedagogisk betydelse i Horsås trädgårdsstad om det är lätt att hitta dit och att ta till sig det. Det kan få stort värde

En av domarringarna på gravfältet. Foto: Marita Sjölin, VGM.

Den ståtliga allén som kantar tillfartsvägen till Kultomten domineras av ek med inslag av björk. Allén är en viktig del av landskapet vid Horsås.

Skövde 5:85 Kultomten har manbyggnad med huvudkaraktär av sent 1800-tal. Foto: Marita Sjölin, VGM

som närströvsområde, eftersom det ligger väl till för den bebyggelse som uppförs i området och kan få en bra tillgänglighet med ganska begränsade insatser:

Landskapet bör dels fortsätta hävdas genom hästarnas bete, dels vad gäller skogspartiet ses över och röjas där behov finns för att motverka ytterligare igenväxning.

Fornlämningar bör varsamt hävdas och vårdas där behov finns. Informationsskyltar bör utformas för fornlämningar och det agrara kulturlandskapets lämningar såsom stenmurar.

Allén ses över och vårdas och dess koppling till gårdsplanen hålls tydlig. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med traditionella material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Den traditionella karaktären med mangård och fägård bibehålls. Ny bebyggelse vid Kultomten bör i förekommande fall vara komplement till befintlig verksamhet. Generellt bör ny bebyggelse i kulturmiljön placeras med stor hänsyn och ges en god utformning.

Åtgärder

Ett vårdprogram upprättas för dels landskaps- och fornvård, inklusive ett skyltprogram, dels som en trädvårdsplan för allé och vårdträd. Den utpekade bebyggelsen på Kultomten dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Raå Skövde 24 Gravfält med minst 14 gravar
Raå Skövde 25 Nyupptäckt rund stensättning

Bebyggelse utvärderad vid översiktlig inventering

Skövde 5:85 Kultomten *

Gården Kultomten omnämns i jordeboken 1611 som 1/2 mantal kronohemman, men omvandlas sedermera till 1/4 skattehemman. Gårdsläget låg på 1700-talet något söder om nuvarande stall, men flyttas på 1800-talet till nu befintligt läge. Gården har mangård med rundel, vårdträd och en trädgård samt manbyggnad från ca 1890-1900. Huset har en ursprunglig fasad av profilerad locklistpanel och en glasad veranda från ca 1900. Taket har sentida typ av plåttäckning och huset har även en mindre tillbyggnad. På fägården finns flera ekonomibygnader bland annat ett litet troligt f.d. gårdsmejeri i tegel och trä från ca 1900 samt en stor ladugård- och stallänga, delvis i tegel, från tidigt 1900-tal. Ladugårdslängans fönster och tak-täckning är sentida. Kultomten används numera i ridskolans verksamhet. Gårdsmiljön har en i stora drag väl bibehållen helhet, inklusive vårdträd och tillfartsvägens ståtliga allé från 1800-talet av huvudsakligen ekar med inslag av björk.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- Flera stenmurshägnader (nr 12-17 i rapport 2007:25, Västergötlands museum)
- Rönjningsröse (nr 23 i rapport 2007:25, Västergötlands museum).
- Raå Skövde 104. Höglignande lämning, förtecknad i Fornlämningsregistret men ej klassad.

NORRMALM

17. Gamla T2/Trängallén*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö som är en av Skövdes mycket viktiga karaktärsmiljöer med en mycket stark stadshistorisk förankring. Återspeglar regementsstaden Skövdes framväxt under 1900-talet. Tidigare regementsområde för Göta trängkår 1905-84, sedan ombyggt för Högskolan i Skövdes behov. Flera regementsbyggnader finns kvar och är integrerade i Högskolans nya anläggning för campus och administration. Kvarvarande regementsbyggnader är mycket viktiga för områdets historia och karaktär. Högskolemiljön står idag för en av Skövdes främsta tillväxtmotorer.

Regementskaraktären från 1900-talets början dominerar fortfarande helhetsintrycket av högskoleområdet i stora drag. Det karaktäri-

seras av de stora ljusputsade stenbyggnaderna med monumental militär institutionskaraktär från 1900-talets början. Parkanläggning med gångar och lövträdsalléer. I norr dominerar nya bostäder i slutna stads kvarter med stora flerbostadshus i puts och fasadsten med monumental postmodernistisk arkitektur.

Gammal väghållningssten eller kronoparkssten vid Mariestadsvägen.

Beskrivning

T2:s gamla område strax norr om centrum avgränsas av Mariestadsvägen i väster och järnvägen i öster. De äldre försvarsbyggnaderna är främst lokaliserade till områdets sydvästra del, medan ny bebyggelse uppförts i den östra och norra delen efter högskolans övertagande av området. Den äldre och den yngre bebyggelsen binds i den södra delen samman genom ett parkartat grönområde med alléer och gångstråk.

Göta 1. Den f.d. kasernbyggnaden på T2 från 1905.

Göta 1. T2:s gamla kaserngård, nuvarande campusområdet på Högskolan.

År 1905, samma år som regementet för Livregementets husarer invigdes, flyttade Göta trängkår in i ett nybyggt etablissement i utkanten av staden. Trängkårens regemente förlades till Alfhem norr om stadsbebyggelsen, mellan Mariestadsvägen i väster och stambanan i öster. Kanslihuset placerades diagonalt på områdets sydöstra hörn, medan kasernen m.fl. byggnader lades längs Mariestadsvägen. Övningsområdet förlades väster om landsvägen mot Mariestad, Västra fältet, som sträckte sig ned till Mörkebacken.

Kåren bestod av två trängkomplanier och ett sjukvårdskompani. Hästar och hästdragna fordon var till en början viktiga inslag i regementet, varför ridhus och stallar var centrala byggnader på kasernområdet. Efter hand tog motorfordon över hästarnas uppgifter, och i samband med att Göta trängkår ombildades till trängregemente 1949 påbörjades "avhästningen" av T2. Då K3 lämnade sitt regementsområde för att flytta till Karlsborg 1984, flyttade T2 till K3:s tidigare område. T2:s område vid Alfhem disponerades om för Högskolans behov.

Ombyggnaden för Högskolan som framför allt skedde på 1990-talet resulterade i att en campusanläggning skapades som innefattar både äldre befintliga och nya byggnader. Dominerande är putsade 2 1/2-3-våningshus i grå, vita eller gula kulörer under valmade eller brutna takfall. Flera av de gamla regementsbyggnaderna finns kvar, bl.a. kanslihuset, kasernen och exercishuset. Det finns även äldre byggnader i områdets norra del, där bl.a. Arméns underhållsskola var lokaliserad 1957-86. Närmast stambanan ligger även ett par större slätputsade byggnader med 1930-40-talskaraktär.

De tidigare försvarsbyggnaderna har, trots ombyggnad till nya funktioner, i huvudsak behållit sin karaktär. De byggnader som uppförts sedan området omvandlades för civil verksamhet, har i viss mån anpassats efter den militära arkitekturen, exempelvis i den vinklade byggnad i områdets sydöstra del som fått något av en kasernkaraktär. I områdets norra halva har emellertid den sentida bebyggelsen, från sent 1980-tal-2000-tal, snarare gestaltats i postmodernistisk stil med putsade flerbostadshus i mer eller mindre slutna stadskvarter. De delar av det nybyggda området som inte utnyttjas för högskolans ändamål utgörs av bostäder, vilka främst återfinns i norr.

Ur kulturmiljösynpunkt är området av stort stadshistoriskt intresse eftersom de kvarvarande f.d. försvarsbyggnaderna minner om gamla T2 som spelat stor roll i Skövde. Det är också betydelsefullt i sin nya roll som en av Skövdes centrala utbildningsmiljöer, en nutida knutpunkt, inkomponerad i den gamla regementsmiljön.

I tomtkanten mot Mariestadsvägen i nordväst finns, enligt uppgift från Skövde Hembygdsförening, en rest sten som antingen kan vara en väghållningssten eller en gränssten från kronoparken Billingen.

Ingår också i
Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Området är beroende av att karaktären av tidigare regementsområde bibehålles samt att den äldre bebyggelsens särdrag bevaras. Kärnan i området består av byggnader och strukturer från gamla T2:s regemente. Viktigt är att den karaktären blir vägledande för framtida beslut och åtgärder vad gäller kulturmiljöns utveckling, framför allt i områdets södra, ursprungliga del. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med traditionella material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse placeras med hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Alléer och större planteringar ses över och vårdas.

Åtgärder

Den utpekade äldre regementsbebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratagas. Vägghållningsstenen/gränsstenen registreras som fast fornlämning av länsstyrelsen.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad vid översiktlig inventering

Alfhem 1 *

Regementsgatan 3

Vit, slätputsad byggnad i 2 ½ - 3 våningar med rusticerade hörnkedjor i grå kulör, beläget i norra delen av regementets kärnområde. Taket utgörs av ett gråmålat bandtäckt plåttak och byggnadens korspostfönster är grönmålade. Byggnaden har en svagt H-formad plan, och byggdes i samband med regementets uppförande 1905. Dess ursprungliga funktion är inte klarlagd, men byggnaden fungerade under perioden 1957-1986 som lokal för Arméns underhållsskola. Numera är byggnaden ett flerfamiljshus i Skövdebostädens ägo. Bygglov för ombyggnad beviljades 1987.

Alfhem 1. Byggnad från 1905 som bl.a. inrymt lokaler för Arméns Underhållsskola, numera inredd till bostadshus.

Alfhem 1 *

Regementsgatan 7

Slätputsad modernistisk byggnad i gulbeige kulör, uppförd i 2 våningar, troligen på 1930- eller -40-talet i nordöstra delen av regementets kärnområde. Det tidstypiskt flacka sadeltaket är täckt med tvåkupigt tegel och fönstren är målade i en rödbrun kulör. Dess ursprungliga funktion är inte klarlagd, men numera används byggnaden av Folkuniversitetet.

Fältskären 1 *

Södra Trängallén 3

Slätputsad byggnad i 2 ½ plan, avfärgad i vit kulör med grå hörnkedjor, i direkt anslutning till regementets kärnområde. Taket utgörs av ett gråmålat bandtäckt plåttak och byggnadens nytillverkade korspostfönster är grönmålade. Byggnaden är långsträckt med tre utskjutande partier, varav den östra möjligen har förlängts vid något tillfälle. Byggnaden är inte redovisad på 1904 års karta över det planerade regementet, men har troligen tillkommit strax därefter, ca 1905-10. Dess ursprungliga funktion är inte klarlagd, men ägs numera av Skövdebostäder och används som flerfamiljshus.

Fältskären 2 *

Södra Trängallén 3

Slätputsad byggnad i 2 ½ plan, avfärgad i vit kulör med grå hörnkedjor strax norr om Fältskären 1. Taket utgörs av ett gråmålat skiv- resp. bandtäckt plåttak och byggnadens delvis nytillverkade korspostfönster är grönmålade. Byggnaden är uppförd i samma stil, och säkerligen samtidigt som, den större byggnaden på Fältskären 1, och kan närmast liknas vid en flygel till denna. Byggnaden är, liksom Fältskären 1, troligen endast obetydligt yngre än regementets äldsta byggnader, ca 1905-10. Dess ursprungliga funktion är inte klarlagd, men torde numera, i likhet med Fältskären 1, fungera som flerfamiljshus.

Göta 1 *

Södra Trängallén 2 och 4, Högskollevägen 1

Kvarvarande delar av den ursprungliga regementsbebyggelsen från 1905, omvandlade på 1990-talet till lokaler för Högskolans behov. De fem byggnaderna utgörs av kanslihuset i sydvästra hörnet, den långsträckt kasernbyggnaden längs Mariestadsvägen samt tre byggnader, som troligen har fungerat som exercishus, kanske även förråd eller stall. Samtliga byggnader är slätputsade och avfärgade i gul kulör i ett par olika nyanser. Byggnadernas stommar vilar på en kalkstenssockel. Taken utgörs av bandtäckt plåt i svart kulör. Fönstren, som till viss del är ursprungliga är grönmålade. Kasernbyggnadens mittparti har fått en halvcirkelformad tillbyggnad mot den forna kaserngården, och på den nuvarande restaurangen har stora glaspartier tagits upp, för övrigt förefaller byggnadernas exteriör vara relativt oförändrad.

Regementet 4 *

Regementsgatan 4

Slätputsad modernistisk byggnad i rödbrun kulör, uppförd i 2 våningar, troligen på 1930- eller -40-talet i östra delen av regementets kärnområde. Det tidstypiskt flacka sadeltaket är täckt med tvåkupt tegel och de för tiden karaktäristiska fönstren är vitmålade. Dess ursprungliga funktion är inte klarlagd, inte heller dess nuvarande.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- I tomtkanten mot Mariestadsvägen i nordväst finns, enligt uppgift från Skövde Hembygdsförening, en rest sten som antingen kan vara en väg-hållningssten eller en gränssten från kronoparken Billingen. Stenen bör bli registrerad som fast forn-lämning av länsstyrelsen.

Trängallén, exempel på den postmodernistiskt präglade bebyggelsen från sent 1980-tal och 1990-talet, i anslutning till Gamla T2/Högskolan.

18. Gransikagatan-Sveagatan

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö med mycket stora byggnads- och stadshistoriska värden i egenskap av en av de mest välbevarade 1920-30-talsmiljöerna i Skövde. Gransikagatan återspeglar även hur de militära behoven präglat regementsstadens stadsbild under årens lopp. Området ger också en mycket bra byggnadshistorisk bild av övergången mellan 1920-talets ideal och funktionalismens tankegångar på 1930-talet.

Gransikagatan var en fin och representativ fasad mot Trängkårens övningsfält. Flera tvåvånings flerbostadsvillor med prägel av 1920-talets klassicism. Sveagatan med omnejd har även något yngre flerbostadsvillor med prägel av funkisstil med släta putsfasader. Uthus och trädgårdar.

Beskrivning

Gransikagatan var länge en sydgräns för det område som bebyggdes efter 1925 års stadsplan för Norrmalm. Söder om gatan bredde Trängkårens stora, öppna övningsfält ut sig. Kvarteren Korallen och Kräftan vid Gransikagatans västra del kom att få en mer omsorgsfull arkitektonisk utformning, eftersom de fungerade som en representativ fasad för den nya stadsdelen ut mot övningsfältet. I kvarteren uppfördes omkring 1930 små flerbostadsvillor i två våningar med fasader präglade av 1920-talets klassicism. Symmetri och regelbundenhet kännetecknar de putsade husfasaderna som försågs med detaljer såsom tandsnittsfriiser, medaljonger och andra ornament.

Nyklassicismen präglar även husen på den närbelägna Sveagatan som bebyggdes samtidigt som Gransikagatan. Husen vid Sveagatan, i Kräftan, Musslan och Sjöborren, kan däremot ha en något enklare fasadutformning, även om 1920-talets klassicism dominerar även där. Längre upp vid Sveagatan, i

Korallen 6 och 5 från 1929 och 1930, vid Gransikagatan, vid korsningen med Gustav Adolfs gata.

kvarteren Sjöborren och Sjöstjärnan, tar flerbostadsvillor från mitten av 1930-talet vid. Trots att de husen bara är ett par år yngre dominerar där funktionalismens ideal, med ljusa släta putsfasader som har en mer sparsam detaljutformning.

Flera hus i området har genomgått förändringar i senare tid, men det stora flertalet har fortfarande i mångt och mycket en ursprunglig karaktär. Området är den bäst bevarade bebyggelsemiljön från 1930-talets Norrmalm och har därmed en stor stadshistorisk betydelse. Det är en intressant och sammanhållen bebyggelsemiljö som återspeglar den mycket expansiva småstad som Skövde då var.

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*. Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Området är en av de mest välbevarade 1920-30-talsmiljöerna i Skövde. Det är mycket viktigt att bibehålla den tidstypiska 1920-talskaraktär som präglar Gransikagatan-Sveagatan samt 1930-talets funkisprägel på fler-

Kräftan 10 från 1930, vid Gransikagatan, ett av kulturmiljöns välbevarade bostadshus med drag av 1920-talsklassicism.

bostadsvillorna inne vid Sveagatan (se ovan och nedan). Äldre uthus och trädgårdar bör också beaktas. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med traditionella material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse bör i förekommande fall främst vara kompletterande mindre nyttobyggnader som placeras med hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning. Värdefulla gatumuljor längs Gransikagatan och Sveagatan uppmärksammas.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Korallen 3

Karl Johans gata 3

Reveterad och spritputsad flerbostadsvilla i två våningar med inredd vind. Huset uppfördes 1933 efter ritningar av F.A. Neuendorf och Son, byggherre var kommissionär Gunnar Freii. Trappuppgången dekorationsmålades av konstnären K.J.R. Johansson. Exteriören har i mångt och mycket kvar en ursprunglig utformning.

Korallen 4

Gransikagatan 22

Reveterad, ljusbrun spritputsad flerbostadsvilla i två våningar. Den byggdes 1930 med Vilhelm Andersson som arkitekt. Byggherrar G.A. Carlsson och I. Segerqvist. Exteriören har en stark karaktär av sent 1920-tal med klassicistiska fornuttryck som sträng symmetri, markerade slätput-

Korallen 5 från 1930 har en tydlig klassicistisk prägel, bl.a. med de vita hörnens rusticering.

sade omfattningar och entréns fritrappa med liten portik. Trädgård med fruktträd, prydnadsväxter och en samtida smidesgrind.

Korallen 5

Gransikagatan 24

Flerbostadsvilla i två våningar med putsad fasad och ljusa listverk. Huset byggdes med fyra lägenheter 1930 med F.A. Neuendorf & Son som arkitekt och byggmästare Gustav Bergqvist som byggherre. Exteriören har en tydlig klassicistisk prägel, bl.a. med de vita hörnens rusticering. Omgivande trädgård med fruktträd, och smidesgrind mot gatan

Korallen 6

Gustav Adolfs gata 2

Flerbostadsvilla i två våningar med ljus rödbrun spritputsad fasad och ljusa listverk och fönstersnickerier. Huset byggdes med fyra lägenheter och inredd vind 1929 med F.A. Neuendorf & Son som arkitekt. Byggmästare Gustav Bergqvist var byggherre. Exteriören bibehåller huvudsakligen den ursprungliga klassicistiska prägeln. Trädgård med fruktträd. Garage från 1937.

Kräftan 4

Wallgrens gata 18

Flerbostadsvilla med inredd vind, uppfört 1930 med modellsnickare P.A. Finnström som arkitekt och byggherre. Tegelstommen har fasader putsade i ljusgrönt med slätputsade hörn. De troligen ursprungliga fönstren är målade i engelskt rött. Huset har tidstypiskt brutet tak med elegant svängt fall. Ursprunglig entré i kalksten med liten tempelgavel. Trädgård med fruktträd. Kräftan 4 är en av områdets mest oförändrade byggnader och har som sådan stort värde för områdets karaktär av tidigt 1930-tal.

Kräftan 8

Gransikagatan 14

Flerbostadsvilla i gasbetong med ljus slätputsad fasad, byggd i två våningar med inredd vind 1929 med F.A. Neuendorf & Son som arkitekt och G.A. Carlsson som byggherre. Huset försågs med en utpräglad 1920-talsklassicistisk fasadutformning med lister och rosetter. I huvudsak är den karaktären bibehållen. Trädgård med fruktträd. Samtida garage.

Kräftan 4, välbevarad flerbostadsvilla från 1930.

Musslan 5, en av kulturmiljöns välbevarade flerbostadsvillor, uppförd 1927, med drag av 1920-talets klassicism.

Kräftan 9

Gransikagatan 16

Flerbostadsvilla i tegel med ljus putsfasad, byggd i två våningar med inredd vind 1929 med Vilhelm Andersson som arkitekt och skräddare Erik Lindström som byggherre. Det försågs redan från början med takkupor. Exteriören har en tydlig klassicistisk prägel, bl.a. med de vita hörnens rusticering och taklistens profilering. I stort är den karaktären bibehållen. Balkonger och veranda mot norr tillkom 1985. Trädgård med fruktträd.

Kräftan 10

Gransikagatan 18

Flerbostadsvilla i tegel med putsfasad, byggd i två våningar med inredd vind 1929 med Vilhelm Andersson som arkitekt. Byggherrar var G.A. Carlsson och köpmannen I. Segerqvist. Det försågs redan från början med en rundbågig takkupa per långsida. Från början påminde exteriören mycket om Kräftan 9. I stort är 1920-talskaraktären bibehållen också idag. Trädgård med fruktträd.

Kräftan 16

Gransikagatan 20/Karl Johans gata 2-4

Två flerbostadsvillor från tiden runt 1930. Mot Gransikagatan ligger en flerbostadsvilla i tegel med numera rödbrun putsfasad, uppförd i två våningar med inredd vind. Det byggdes 1929 med Vilhelm Andersson som arkitekt. Byggherre var Leontin Johansson. Huset har tidstypiska klassicistiska detaljer såsom profilerad taklist och takfot med tandsnittfris. Exteriören har genomgått förändringar såsom ny balkong, frontespis och takkupor 1949 och 1959 samt även vid en renovering 1989. I stora drag är dock 1920-talskaraktären bibehållen.

I vinkel mot gathuset, inne på gården, ligger ytterligare en flerbostadsvilla i två våningar med putsfasad i ljus beige. I ålder och karaktär påminner detta om huset ute vid gatan. Det har också genomgått en del senare förändringar, men ger ändå ett helhetsintryck från ca 1930.

Musslan 4

Per Anders gata 3

Flerbostadsvilla byggd i två våningar med inredd vind, med stomme av tegel med fasader i ljus slätputs. Huset byggdes 1933 med Arnold Olsson som arkitekt och murare E. Bergqvist som byggherre. Exteriören bär mer drag **Musslan 4**, flerbostadsvilla med väl bibehållen exteriör från 1933.

av funkisens släta fasadutformning, men har flera detaljer som hör hemma i 1920-talets klassicism. En tillbyggnad gjordes 1979. Oavsett några mindre förändringar i sen tid har exteriören kvar en helhet av tidigt 1930-tal.

Musslan 5

Sveagatan 11

Flerbostadsvilla i tegel med spritputsad fasad och slätputsade omfattningar. Det byggdes redan 1927 med Neuendorf&Son som arkitekt och byggmästare Karl Johan Bergqvist som byggherre. Exteriören gavs en prägel av 1920-talets klassicism som är väl bibehållen. Huset inramas av en samtida fruktträdgård med dekorativa smidesgrindar mot gatan.

Musslan 8

Wallgrens gata 12

Reveterad och spritputsad flerbostadsvilla, byggd med två större lägenheter samt inredd vind 1929. F.A. Neuendorf&Son var arkitekt och järnvägstjänsteman F. Nordqvist var byggherre. Exteriören har en tydlig klassicistisk prägel, bl.a. med de vita hörnens rusticering och taklistens profilering. Den karaktären är bibehållen även idag. Trädgård med fruktträd, yngre garage.

Musslan 10

Wallgrens gata 10

Reveterad och slätputsad flerbostadsvilla, byggd 1933 med Vilhelm Andersson som arkitekt och fru Edla Sandberg som byggherre. Exteriören bibehåller mycket av 1930-talskaraktären. Den ursprungligen ljusa fasadputsen är numera avfärgad i mörkt grönt. Trädgård med fruktträd, yngre garage från 1976.

Ostronet 11

Sveagatan 10/ Lars Olofs gata 11

Större flerbostadsvilla i två våningar med inredd vind, byggd 1936 med Vilhelm Andersson som arkitekt och byggmästare Karl Johan Bergqvist som byggherre. Putsad fasad med vitmålade fönster, entré med naturstensomfattning och glasade pardörrar. Exteriören är mer präglad av 1930-talets enkla, sparsmakade fasadutformning, men har enstaka detaljer med anknytning till 1920-talets klassicism. Grannhuset på Sjöstjärnan 19 påminner mycket om Ostronet 11 men har förändrats mer på senare år.

Ovan: **Ostronet 11**, en större flerbostadsvilla med mer utpräglad funktionalistisk stram utformning från 1936.

Till vänster: **Sjöstjärnan 16**, flerbostadsvilla med tidstypisk stram exteriör och klassicistisk entré från 1934.

Sjöborren 4

Vallevägen 19

Flerbostadshus byggt i gasbetong med spritputsad fasad under tegeltäckt sadeltak. Huset uppfördes 1935 med Arnold Olsson som arkitekt och målare Erik Jansson som byggherre. Huset har i mångt och mycket bibehållit karaktären av 1930-tal. Omges av fruktträd, garage från 1954 och en smidesgrind mot gatan.

Sjöborren 7

Sveagatan 15

Villa byggd i en och en halv våning 1929, ursprungligen tänkt för två lägenheter. Arkitekt var Vilhelm Andersson och byggherre murare Oskar Frick. Huset är byggt i tegel med ljus spritputsad fasad och slätputsade omfattningar och listverk. Det omges av en samtida villaträdgård med fruktträd och planteringar. 1920-talskaraktären är fortfarande i behåll.

Sjöborren 8

Sveagatan 13

Reveterad och spritputsad flerbostadsvilla, med en utpräglad klassicistisk fasadutformning, uppförd i två våningar under tegeltäckt sadeltak. Huset byggdes 1929 för två lägenheter, vinden inreddes redan 1933. Arkitekt var Neuendorf&Son och byggherre elektriker Hans Holm. En altan har i senare

År 1929 byggdes både flerbostadsvillan på **Sjöborren 8** och enfamiljsvillan på **Sjöborren 7** vid Sveagatan, båda har en väl bibehållen 1920-talskaraktär.

tid tillkommit i väster. Huset omges av en öppen trädgårdstomt med smidesgrind mot gatan. 1920-talskaraktären är fortfarande bibehållen.

Sjöborren 9

Per Anders gata 4

Reveterad och spritputsad flerbostadsvilla, uppförd i två våningar med inredd vind 1934. Arkitekt var Oscar Hansson, byggherre var gjuteriarbetare Einar Sjöberg. Entrédörrar är senare utbytta. 1930-talskaraktären är i stort i behåll. Huset omges av fruktträd samt ett garage från 1978.

Sjöstjärnan 2

Ullbergs gata 9

Flerbostadsvilla med stomme av tegel och fasad i ljus puts byggd 1935. Arkitekt och byggherre var ingenjör Herbert Johansson. 1930-talskaraktären är i stort bibehållen. Huset omges av fruktträd samt ett garage med ovanpåliggande terrass från 1970.

Sjöstjärnan 16

Sveagatan 14

Reveterad och spritputsad flerbostadsvilla, med en för den tiden karaktäristisk enklare fasadutformning, men med kvardröjande drag av klassicism, t.ex. entré med kolonnuren altan och ornamenterad takfot. Huset är uppfört 1934 i två våningar med inredd vind, under tegeltäckt sadeltak. Arnold Olsson var arkitekt och byggherre var fanjunkare Gustav Augustsson. Trädgård med fruktträd och garage från 1981.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

19. Marieberg–Sveagatan

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av mycket stor betydelse för Skövde med dess mycket starka stadshistoriska rötter i industristaden Skövdes framväxt under 1900-talets första del. Den karaktäriseras av tidig oplanerad, agrar förstadsbebyggelse från ca 1900, egnahem och små flerbostadsvillor i villastil från 1910-20-tal, flerbostadsvillor i funkis från 1930-40-tal, Normalmsskolan från 1930-talet. 1925 års stadsplan med regelbundet gatunät och tomtindelning (även skafttomter) dominerar intrycket idag. Där ingår även byggnader och en del gatu- och tomtstrukturer från förstadsens äldre mer spontant framvuxna tomter och gatunät. Uppvuxna gamla egnahems- och villaträdgårdar. Gaturum där de äldre trädgårdarna ger en tät och sammanhållen upplevelse av egnahems- och flerbostadsvillabebyggelsen. Häckarna mot gatan kännetecknar stora delar av området.

Beskrivning

Detta är det gamla ursprungsområdet i stadsdelen Norrmalm. Kärnan i området från den oplanerade gamla förstaden Marieberg består av bebyggelse och tomter kring Fältgatan samt delar av Mariebergsgatan, Helenius gata och Henrik Gjutares gata. Det var kring år 1900 som tomter började styckas av från Lars Olofsgårdens mark i Käpplunda. Efterhand utvecklades Marieberg till ett egnahems- och villaområde som kan sägas vara typiskt för utkanten av en expansiv svensk småstad under det tidiga 1900-talet.

I de inre delarna fanns både små bostadshus med landsbygdens agrara karaktär och något större bostadshus med uthus, med mer av den tidens egnahemsprägel. Helenius gata, med flera små, äldre hus, har till delar fortfarande en gatubild med den karaktären.

Hörnet av Sveagatan och Vallevägen, med det välbevarade **Björnbäret 5** från 1921 till höger; ger en bra bild av områdets egnahem- och villaprägel från 1920-30-tal med trädgårdstomter, ofta inramade av gröna häckar.

1925 blev området stadsplanlagt. Det byggdes upp som en egnahems- och villastadsdel med bostadshus i en och en halv till två våningar, utformade med drag av den tidens villastilar. Tomterna var rymliga nyttoträdgårdar med fruktträd och täppor, ofta med häckar och uthus i tomtgräns. Tydligast blev detta längs den smala Fältgatan, som var en av de äldsta gatorna på Marieberg.

På 1930-talet fick den nya mer rationella synen på bostadsbyggande genomslag på Norrmalm. Exempelvis satte detta prägel på Sveagatan på 1930- och 1940-talet. Där byggdes flera ljusputsade flerbostadsvillor i två våningar med prägel av funktionalismen. Tomterna är mer villabetonade och skulle inte inrymma stora nyttoträdgårdar.

Den stora Norrmalmsskolan vid Vallevägen i kvarteret Kornet har en 1930-talskarak-

tär som i allt väsentligt är väl bibehållen. Detta gäller även skolmiljön i stort, som efterhand kompletterats allt eftersom skolans mål och behov skiftat.

På senare år har dock flera av områdets bostadshus genomgått en hel del förändringar. Kulturmiljön i området får idag sin huvudkaraktär av de byggnader som bibehåller mer av ursprunglig utformning. Viktig är också tomtstrukturer och gatuvyer som har kvar egnahems- och villastadsdelens äldre prägel med t.ex. häckar, syrener, smidesgrindar, fruktträdgård, täppor, perenner och högvuxna lövträd.

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960.*

Detaljplan

Längs den raka Fältgatan framträder tydligt 1925 års stadsplan för Norrmalm och de många tidstypiska villor och flerbostadsvillor, omgivna av trädgårdstomter, som byggs på 1920- och 30-talen.

Hörnet av Helenius gata och Fältgatan med **Krusbäret 20 och 21** som båda är ganska förändrade under sent 1900-tal, men som har kulturhistorisk betydelse eftersom de är en återstod av Mariebergs arbetarbebyggelse och i stora drag har en äldre karaktär.

Gällande skydd

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Rekommendationer

Det är mycket viktigt att bevara den småskaliga karaktär av äldre utkantsbebyggelse/tidigt egnahemsområde som kännetecknar området (Se ovan och nedan). Äldre uthus, häckar, hägnader och trädgårdar bör också beaktas. Norrmalmsskolans välbevarade helhet av 1930-tal är viktig att bevara. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse bör i förekommande fall främst vara kompletterande mindre nyttobyggnader som placeras med stor hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning. Värdefulla gatumiljöer särskilt längs Fältgatan, Helenius gata och Mariebergsgatan uppmärksammas.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bevakningsobjekt enligt Fornminnesregistret: Raä Skövde 31:1 Under befintlig asfalterad skolgård: Fyndplats av brandgrop med lerskärvor och kantställda kalkstenar i fyrkant, i samband med anläggandet av folkskolan 1936. Gropen sparades och övertäcktes. Utanför skolgården har sedan vid ledningsgrävning påträffats två brandgropar med urnrester samt en stenya.

Björnbäret 5

Fältgatan 1

Reveterad och spritputsad villa, avfärgad i vitt, under tegeltäckt brutet tak, byggd 1921 med Ernst Wahlander som arkitekt, byggherre var trafikbiträde Gustav Andersson. Huset bevarar i allt väsentligt sin tidstypiska 1920-talskaraktär. Hörntomten mot Vallevägen/Fältgatan har en uppvuxen gammal trädgård med hagtornshäck mot gatan. Björnbäret 5 är ett av Norrmalms mest välbevarade egnahemsmiljöer från tiden runt 1920 både vad gäller bostadshus och omgivande tomt.

Björnbäret 7

Sveagatan 22

Reveterad och slätputsad flerbostadsvilla byggd 1932 efter ritningar av F.A. Neuendorf&Son Arkitektfirma, byggherre var murare Gustaf Lindgren. Huset byggdes med fem smålägenheter. Exteriören har 1930-talskaraktären mycket väl i behåll.

Björnbäret 7 Välbevarad reveterad och slätputsad flerbostadsvilla byggd 1932.

Björnbäret 8

Sveagatan 24

Reveterad och spritputsad flerbostadsvilla under tegeltäckt sadeltak, byggd 1932 med Vilhelm Andersson som arkitekt, byggherre var parkettlelgare O. Gustavsson. Exteriören har i allt väsentligt 1930-talsprägel i behåll. Samtida trädgårdstomt.

Blåbäret 18

Helenius gata 15

Bostadshus från gamla Marieberg, byggt ca 1915, tidigt egnahem med drag av den tidens villastil med fasad av ljusmålad stående fasspånpanel, inbyggd glasad veranda och småspröjsade fönster samt tegeltäckt sadeltak. Huset, som omges av fruktträd, har en ursprunglig exteriör i behåll.

Kornet 1 *Normalmsskolan*

Vallevägen 14

Normalmsskolan uppfördes 1933 av Skövde stad efter ritningar av länsarkitekt Allan Berglund. Den äldsta delen (lärosalar och gymnastiksal) byggdes av tegel i två våningar under sadeltak med enkupigt tegel. Exteriören är fortfarande mycket välbevarad och präglas av den tidens ideal om luft och ljus i funktionalismens anda. Samma gäller den förlängning mot väster och söder som tillkom 1948 (arkitekt Vilhelm Andersson). 1972 byggdes en fristående matsal och samtidigt förlängdes skolhuset söderut med en ny gymnastiksal (arkitektfirman Boustedt & Heineman). Alla om- och tillbyggnader har gjorts med fasadtegel och enkupigt taktegel. Senare tiders tillägg uppfattas som komplement till den ursprungliga anläggningen. Normalmsskolan är en mycket karaktärsfull skolmiljö med sin välbevarade kärna av funktionalismens nya, moderna centralskola, i det då barnrika och mycket expansiva Normalm, som till stor del då var en arbetarstadsdel. Idag är detta en av de

kulturhistoriskt sett viktigaste skolmiljöerna från 1900-talet i Skövde.

Krusbäret 8 *Rosenberg*

Helenius gata 18

Litet bostadshus från gamla Marieberg, byggt ca 1910, med drag av en agrar byggnadstradition, dock med plankstomme. Det rödmålade huset har genomgått vissa förändringar under 1900-talet. Verandan blev förändrad 2011. Huset har ett värde som del av en kulturmiljö med tidig förstadsbebyggelse. Uthus och trädgård.

Krusbäret 11 *

Helenius gata 18A

Bostadshus med i stort bibehållen 1920-talsprägel med gul spritputsad fasad under tegeltäckt brutet takfall. Entrépartiet med brun panel bär dock prägel av 1960-tal. Huset, som ligger på en skafstomt inne i kvarteret, omges av en välvärdad äldre trädgård med fruktträd och planteringar samt ett karaktäristiskt trädnätstaket mot gatan. Av mycket stort värde för helheten av gammal förstads- och egnahemsbebyggelse vid Helenius gata är de faluröda uthuslängorna.

Krusbäret 12 *

Henrik Gjutares gata 13

Liten flerbostadsvilla med väl bibehållen karaktär av 1930-40-tal. Huset har tidstypisk vitgrå putsfasad under valmat tak och bevarar ursprunglig typ av fönster och entréparti. Taket är omlagt med betongpannor i stället för tegel i senare tid.

Krusbäret 17 *Ludvigsberg*

Helenius gata 16

Litet bostadshus från gamla Marieberg, byggt ca 1910, präglat av en agrar byggnadstradition. Det rödmålade huset har genomgått en del föränd-

Kornet 1 Normalmsskolan är en mycket genuin skolmiljö från 1930-talet med sin välbevarade kärna av funktionalismens nya, moderna centralskola.

ringar under 1900-talet. Huset har ett värde som del av en kulturmiljö med tidig förstadsbebyggelse. Uthus och omgivande trädgård.

Krusbäret 20

Fältgatan 10/Helenius gata 22

Mindre bostadshus, byggt ca 1900, präglad av en agrar byggnadstradition med timmerstomme. Huset har genomgått flera moderniseringar under sent 1900-tal bl.a. med tilläggsisolering av fasad och annan typ av träpanel, takmaterial och fönstertyp. Det faluröda huset, med sin volym, kalkstenssockeln, den ursprungliga verandan med snickerier samt de fint profilerade skorstenarna, och läget på trädgårdstomten, bidrar till att huset är ett viktigt inslag i gatumiljön samt att det minner om den gamla arbetarförstaden Marieberg.

Krusbäret 21 Linnea

Helenius gata 20

Litet bostadshus, byggt ca 1900, präglad av en agrar byggnadstradition med timmerstomme. Det numera gulmålade huset har genomgått flera moderniseringar under 1900-talet. Omges av en trädgård. Linnea har ett värde som del av en kulturmiljö från den tidiga förstadsbebyggelse som i tidigt 1900-tal benämndes "arbetarsamhället Marieberg".

Körsbäret 13 Nyvilla

Mariebergsgatan 3

Bostadshus från gamla Marieberg, byggt ca 1905 då fastigheten avstyckades till Johan Eriksson. Huset som delvis har timmerstomme har fasad av vitmålad stående fasspånpanel. Det har genom-

***Krusbäret 11** är en av de karaktärsfulla egnahems- och villamiljöerna från 1920-talet vid Helenius gata med faluröd uthuslänga och en välvårdad tomt med gamla fruktträd och mot gatan nätstaket.*

***Lingonet 3** från 1922 är en av de mest välbevarade 1920-talsvillorna i området..*

gått förändringar senare under 1900-talet. Inne i tomtgräns står ett troligen äldre, timrat mindre bostadshus, sammanbyggt med ett uthus med dass. Båda har fasad av faluröd locklistpanel. Omges av en uppvuxen fruktträdgård. Körsbäret 17 utgör en samlad helhet där de välbevarade faluröda gårds- och uthusen är av stor betydelse för gårdsmiljöns äldre karaktär. Gårdsmiljön har stort värde som ett minne från gamla Mariebergs tidiga bebyggelse.

Linet 9

Sveagatan 29

Reveterad och putsad flerbostadsvilla i två våningar, byggd 1948-50. Arkitekt var Hilding Olofsson, byggherre var mättningsman Einar Karlsson. Huset är en något yngre variant av flerbostadsvilla från 1940-talet som det byggdes flera av i grannskapet. Idag är Linet 9 den bäst bibehållna av den här hustypen i området. Exteriören är fortfarande helt ursprunglig, vilket medför att Linet 9 har mycket stor betydelse för upplevelsen

av kulturmiljöns helhet. Tomt med liten fruktträdgård.

Lingonet 3

Fältgatan 11

Reveterat och spritputsat bostadshus i en variant av 1920-talets villastil, byggt 1922 med Ernst Wahlander som arkitekt och Karl Andersson som byggherre. Huset var bland de första som byggdes vid Fältgatan. Omges av en uppvuxen trädgård med fruktträd och uthus. 1920-talets villaexteriör är fortfarande väl bibehållen.

Lingonet 5

Sveagatan 30/Helenius gata 24

Reveterad och spritputsad lite större flerbostadsvilla, byggt 1937 med Vilhelm Andersson som arkitekt, byggherre var snickare David Flinta. Lingonet 5 är idag en av de ganska få flerbostadsvillor från 1930-talet i området, där den ursprungliga karaktären är mycket väl bibehållen.

Linet 9 från 1948-50 är en något yngre variant av en typ av flerbostadsvilla från 1940-talet som det byggdes flera av i grannskapet. Idag är detta den i särklass mest välbevarade i sitt slag i området.

Lingonet 5 och 6 vid Sveagatan är goda exempel på Norrmalms ljusa putsade flerbostadsvillor från 1930-talet.

Lingonet 6

Sveagatan 32

Flerbostadsvilla i gasbetong med putsad fasad under tegeltäckt sadeltak, byggd 1937-40 med F.A. Neuendorf som arkitekt, byggherre var K.G. Örnberg. Exteriören har i stort 1930-talskaraktären i behåll.

Mullbäret 9

Fältgatan 15

Reveterat och spritputsat bostadshus i 1920-talets villastil, byggt 1924 med Gustav Andersson som byggherre. Omges av en uppvuxen trädgård med fruktträd samt häckar mot gatan. 1920-talets villakaraktär är fortfarande bibehållen

Smultronet 5

Mariebergsgatan 13

Reveterat och spritputsat bostadshus under brutet tegeltak, byggt 1929 med byggmästare Robert Fransson som arkitekt och elektriker H. Dahlén som byggherre. Exteriören har senare genomgått mindre förändringar. Omges av en uppvuxen trädgård. 1920-talets villakaraktär är relativt väl i behåll.

Smultronet 8

Henrik Gjutares gata 18

Litet timrat bostadshus från gamla Mariebergs oplanerade förstadsbebyggelse, byggt ca 1900, präglad av en agrar byggnadstradition. Senare

renoveringar har anpassats till husets karaktär. Fasspântpanelen är idag blåmålad, men i allt väsentligt är annars karaktären från tidigt 1900-tal i behåll. Huset omges av en uppvuxen äldre trädgård. Smultronet 8 är betydelsefullt eftersom det numera finns så få ursprungliga små miljöer kvar från den tidiga förstadsbebyggelsen i området.

Smultronet 9

Henrik Gjutares gata 20

Reveterat och putsat bostadshus i 1920-talets villastil, byggt 1933 med F.A. Neuendorf och Son som arkitekt och skomakare M. Magnusson som byggherre. Omges av en trädgårdstomt. Husets exteriör har genomgått några förändringar, t.ex. ny ytterdörr, men huvudkaraktären av 1920-30-tal är i behåll.

Vetet 10

Laglåsaregetan 2

Reveterat och slätputsat bostadshus, med locklistpanel i gavlar, under brutet tak. Huset byggdes 1933 efter ritning från Landsbro Trävarubolag i Småland och med löjtnant Carl Hammar som byggherre. Omges av en uppvuxen trädgård med häck mot gatan. Något yngre garage. I stort är huvudkaraktären av 1920-30-tal i behåll.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Övrig kulturhistorisk lämning enligt Fornminnesregistret:

Raä Skövde 103:1 Förstörd flatmarksgrav. Fyndplats för brandgropar, påträffade på 1920-talet, en av groparna innehöll en lerurna.

20. Stjälken med flera *

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av stort intresse eftersom den på ett tydligt sätt återspeglar ett viktigt skede i Skövdes bostadsutveckling i efterkrigstidens stadsexpansion. Den karaktäriseras av fem väl bibehållna flerbostadshus (trevånings lamellhus) och två radhuslängor i tegel med väl bibehållen tidstypisk 1950-talsprägel. Kulturmiljön ger ett fint helhetsintryck från den tidsepoken.

Beskrivning

Kvarteren Stjälken och Strået vid mötet mellan Helenius gata och Henrik Gjutares gata planlades i den norra delen 1946 och i den södra delen 1952. Stjälken och Strået bebyggdes emellertid först i början av 1950-talet och försågs då med flerbostadshus. Anslutande tomter vid Helenius gata, i kvarteret Rågen, bebyggdes också först på 1950-talet och försågs med små radhuslängor.

Det uttagna området omfattar hela kvarteret Stjälken och delar av övriga kvarter. Det

Över kvarteret Stjälken och delar av Strået vilar fortfarande en genuin helhet av 1950-tal.

Stjälken 4 och Strået 5 stod färdiga 1955 med Riksbyggen som byggherre. De vittnar fortfarande på ett tydligt sätt om 1950-talets kvalitativa planering och flerbostadsbyggande samt inte minst om Skövdes stora expansion på 1950- och 60-talen.

ger en bra bild av efterkrigstidens intensiva utbyggnad av Skövde. Här finns dels det luftiga flerbostadsområdet med trevånings lamellhus med gröna gårdar emellan, dels de mer koncentrerade men småskaliga radhuslängorna. 1950-talskaraktären uttrycks även i kontrasten mellan lamellhusens gula tegelfasader och radhusens röda fasadtegel. Tidstypisk är även omsorgen om några få men kvalitativt utformade detaljer i husens exteriörer, allt noga genomtänkt i helheten. Oxel, spirea och syren inramar flerbostadshusens gårdar.

Bebyggelsen har genomgått en del förändringar på senare år, framför allt med avseende på byten av fönster och dörrar. Helheten av 1950-tal vilar dock fortfarande starkt över området. Lamellhusen står i stark kontrast mot övriga delar av kvarteret Strået, där grannhusen förändrats betydligt mer genom tilläggsisolering av fasader.

Ingår också i Detaljplan

*Radhusen i rött tegel på **Rågen 24-34** har en genuin karaktär av tidigt 1950-tal.*

Gällande skydd

Rekommendationer

Områdets välbevarade karaktär av 1950-tal är viktig att bibehålla (Se beskrivning ovan). Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse bör i förekommande fall främst vara små nytobyggnader som placeras med hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning.

Åtgärder

En kompletterande dokumentation görs av bebyggelsen som uppmärksammats först 2009. Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas. Värdefulla gatumuljöer längs Helenius gata/Henrik Gjutares gata uppmärksammas.

Ingående enskilda objekt i miljön *Fornlämningar*

Bebyggelse utvärderad vid översiktlig inventering

Rågen 24-25, Rågen 26-34*

Helenius gata 49-53

Tre små radhuslängor, varav två förenas av ett garage till en större länga. De påminner mycket om radhusen i grannkvarteret Linet och bör ha

uppförts ungefär samtidigt på 1950-talet. Radhusen i Rågen erhöll bygglov 1953 och 1955. Taken täcks av en- och tvåkupigt tegel, takkupor i svart plåt, fasad i rött tegel, merparten av husen har ursprungliga tvåluftsfönster. På Rågen 24-34 är alla dörrar, inklusive garageportar, nya. Mest välbevarad är den mindre längan som skiljer sig i detaljer från den större sammanbyggda längan. På den mindre längan är alla balkonger och entrépartier, inklusive garageportar, ursprungliga.

Stjälken 4 och Strået 5*

Helenius gata 44-48 och Henrik Gjutares gata 34-36

Stjälken 4 omfattar tre lamellhus och Strået 5 två. Ritningarna utfördes 1952 (Stjälken) och 1954 (Strået). Byggherre var Riksbyggens Bostadsrättsförening Skövdehus nr 8. Strået 5 slutbesiktigades 1955 och troligen även Stjälken 4. Lamellhusen har ursprunglig fasad i gult räfflat tegel och bevarar detaljer såsom balkonger i smide och sinuskorrugerad plåt, små vertikala putsade fasadfält samt ljusputsade trekantiga vindfång till entréer under skärmtak. Vindfången var ursprungligen putsade med grågrön terrasit. På senare år har husen fått nya typer av fönster och entrédörrar. Helheten av flerbostadshus från 1950-talet är dock fortfarande påtaglig. Gräsmattor omger husen, gårdarna inramas av bl.a. oxel, spirea och syrenbuskage.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Havren 4 från 1945 och den jämnåriga, exteriört helt ursprungliga, Havren 3 är mycket goda exempel på 1940-talsbebyggelsen längs Ännagatan.

21. Ännagatan

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av stort stadshistoriskt intresse med de djupa rötterna i industristaden Skövdes intensiva utveckling i efterkrigstidens 1940-tal. Området har främst en fin helhet av 1940-tal och karaktäriseras framför allt av friliggande medelstora och stora flerbostadsvillor från 1940-talet. Det är tvåvåningshus med ljusa putsfasader, två- och treluftsfönster, trapphusfönsterrad, och tegeltäckta sadeltak. Enstaka inslag av fin, välbevarad 1950-talsbebyggelse. Kännetecknande är även en regelbunden tomtstruktur, även med skifttomter, präglad av 1925 års stadsplan, samt ganska öppna villatomter med glesa fruktträd, eller höga uppvuxna lövträd.

Havren 6. Mindre hyreshus byggt 1945 med en i stort bibehållen utformning.

ursprunglig utformning. Viktiga är också tomtstrukturen och gatuvyn med uppvuxna träd, häckar mot gatan, samt kvarvarande smidesgrindar och äldre stakettyper.

(Områdets avgränsning har förändrats något jämfört med i inventeringen 1991).

Beskrivning

Kvarteren Havren och Rågen (delvis) kring Ännagatan, väster om Gustav Adolfs gata och Kungsvägsparken, bebyggdes huvudsakligen på 1940-talet. Här dominerar flerbostadsvillor, varav flera är stora och exemplifierar slutfasen av den period då hustypen byggdes. Efter 1945 kom istället lamellhusen att efterhand dominera flerbostadsbyggandet i Sverige. Funktionalismens ljusa putsade tvåvåningshus har helt satt prägel på Ännagatan, undantaget ett flerbostadshus med tegelfasad från sent 1950-tal i kvarteret Rågen.

På senare år har en del hus i området genomgått renoveringar som i olika mån inneburit förändringar i exteriören, t.ex. ny typ av fönster och dörrar. Helhetsintrycket av området präglas emellertid fortfarande av 1940-tal, men kulturmiljön får idag sin huvudkaraktär av de byggnader som bibehåller mer av

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*. Detaljplan.

Gällande skydd

Rekommendationer

Områdets välbevarade helhetsintryck av 1940-tal är mycket viktigt att bevara (se ovan och nedan). Områdets utpekade bebyggelse bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse bör placeras med hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning. Värdefull gatumiljö längs Ännagatan uppmärksammas.

Havren 3, Ännagatan 9, har en exteriör som är i stort sett helt ursprunglig från 1945 då huset stod klart. Husets välbevarade exteriör är av mycket stor betydelse för hela kulturmiljöns karaktär vid Ännagatan.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas. En kompletterande dokumentation görs av den bebyggelse som uppmärksammats först 2009.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Havren 3

Ännagatan 9

Mindre hyreshus uppfört i tegel med ljus gulbeige ädelputsad fasad och balkonger i rödmålad sinus-korrugerad plåt. Det byggdes 1945 i två våningar med inredd vind under sadeltak med enkupigt tegel. I likhet med grannhuset Havren 4 var Hilding Olofsson arkitekt och byggherre var murare Georg Benneryd. Exteriören är mycket välbevarad sedan 1940-talet. Öppen tomt med gångar och glesa fruktträd.

Havren 4

Ännagatan 7

Mindre hyreshus uppfört i tegel med ädelputsad fasad och balkonger i sinus-korrugerad plåt. Det är byggt 1945 i två våningar med inredd vind under sadeltak med enkupigt tegel. I likhet med grannhuset Havren 3 var Hilding Olofsson arkitekt och byggherre var murare Georg Benneryd. Ädelputsen är numera omfärgad i ljusgult och balkongerna i ljusgrått Exteriören har som helhet en väl bibehållen karaktär av 1940-tal. Öppen tomt med garage, gångar och glesa fruktträd.

Havren 6

Ännagatan 3

Mindre hyreshus med ursprungligen sex smålägenheter, uppfört i gasbetong med mörkt gulbeige slätputsad fasad och olivgröna fönstersnickerier. Det är byggt 1941 i två och en halv våning under tegeltäckt sadeltak. Arkitekt var F.A. Neuendorf & Son, byggherre var murare Holger Svensson. Exteriören har en väl bibehållen karaktär av 1940-tal. Öppen tomt med glesa träd.

Rågen 35 med bevarad ursprunglig utformning med 1950-talsprägel. Detta hus har fasad i rött tegel och är yngre än de övriga. Övriga hyreshus vid Ännagatan har putsfasad och präglas av efterkrigstidens 1940-tal.

Havren 8

Gustav Adolfs gata 15

Reveterad och spritputsad större flerbostadsvilla uppför 1939 i två våningar med inredd vind under tegeltäckt sadeltak. Sigurd Persson var arkitekt, byggherre var byggnadssnickare K. Brandt. Exteriören har en i huvudsak bibehållen karaktär av 1940-tal. Öppen tomt med garage och glesa fruktträd.

Havren 18

Vallevägen 24

Reveterat och spritputsat bostadshus från 1941 med ljus putsfasad under tvåkupigt tegeltak. Arkitekt var Olof Palmgren och byggherre var tapetserare Sven Wincrantz. Huset som endast hade bostad i övervåningen har en lite speciell byggnadshistoria. Eftersom det inrymde en tapetserarverkstad i bottenvåningen byggdes huset till etappvis mellan 1941 och 1958 i takt med att verksamheten utökades. Det förlängdes 1945, erhöll en vinkelbyggnad 1947 och 1951 inbyggdes altanen. Arkitekter bakom tillbyggnaderna var dels ovan nämnda Palmgren, dels Hilding Olofsson och Wilhelm Andersson som var flitigt verksamma i området. 1958 ritade Sigurd Persson in ett garage med altan ovanpå. Trots tillbyggnader och en viss förändring består i stora drag den ursprungliga funkiskaraktären.

Rågen 35*

Ännagatan 20

Mindre hyreshus med prägel av sent 1950-tal med fasad i rött tegel. Husets ursprungliga utformning är väl bibehållen.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

BILLINGSSLUTTNINGEN

22. Billingsluttningen

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö på Billingsluttningen av mycket stort kulturhistoriskt värde med Skaraborgs största sammanhängande stadsmiljö med välbevarad bostadsbebyggelse från 1950- och 60-talen. Är av synnerligen stor stadshistorisk betydelse för Skövde med djup förankring i efterkrigstidens moderna generalplan och Skövdes intensiva stadsutveckling på 1950- och 60-talet.

Kulturmiljön har flera utmärkande, övergripande karaktärsdrag: Dels nedre delen av sluttningen med ett välbevarat stort flerbostadsområde från 1950-talet med grannskapsenhet med lamellhus kring gröna gårdar i brant sluttning, även punkthus. Dels den övre sluttningen som omfattar småhus- och villaområden samt radhuskvarter från 1950–60-talen. Dels Sankta Birgittas kyrkogård från

1946–47 med kapellbyggnad, gångar, gravvårdar, träd och planteringar. Förhistoriska fornlämningar och mer sentida kalkbrukslämningar uppe i sluttningen i norr, samtliga är fasta fornlämningar enligt Kulturminneslagen 2 kap.

Beskrivning

När generalplanen över Skövde lades fram 1948 hade endast en mindre del av Billingsluttningen blivit bebyggd med bostadshus. Arkitekten Fred Forbat hade i generalplanen skrivit att en lämplig ny bebyggelse kunde innehålla ett hyreshusområde, några radhus och i övrigt huvudsakligen villabebyggelse. Forbat utförde den stadsplan över Billingsluttningen som fastställdes år 1954. Planen började omedelbart byggas ut som en grannskapsenhet med hyreshus, några större villaområden och några grupper med radhus. Denna variation med flera olika bostadsformer var karaktäristisk för efterkrigstidens planering. I Skövde blev resultatet ett mångfasetterat bostadsområde på Billingsluttningen som fortfarande efter drygt 50–55 år äger stora kulturhistoriska, arkitektoniska och estetiska kvaliteter.

Området har senare kompletterats mot sydväst med villor och radhus från 1960-talet. I anslutning till det planerade bostadsområdet, vid gränsen mot Kåpplunda

Kvarteret Sandstenen bebyggdes 1955–57 med de karaktäristiska lamellhusen. Här står även ett i senare tid ombyggt litet falurött bostadshus som hört samman med den i övrigt försvunna Kåpplunda by.

Gnejsen 1 bebyggdes 1956-58 med de tidstypiska lamellhusen i rött tegel. De har fortfarande en ursprunglig exteriör. I bakgrunden skymtar några av punkthusen med de karaktäristiska motfallstaken från 1956-59 i kvarteret Graniten.

Åtgärder

Se de olika närmiljöerna

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

- Raä Skövde 83:1 Större kalkugnsruin i anslutning till stort dagbrott efter Kävplunda kalkbruk i områdets nordligaste del. Ligger nära Skövde 83:2. Rödfyrshögar. Har funnits fler kalkugnar.
- Raä Skövde 83:1 Större kalkugnsruin i anslutning till stort dagbrott efter Kävplunda kalkbruk i områdets nordligaste del. Ligger nära Skövde 83:1. Rödfyrshögar. Har funnits fler kalkugnar.

Vad gäller fornlämningar i övrigt inom området; se beskrivningar av närmiljöer!

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Svärdet 14-21 *

Norra Bergvägen 39-45

På Billingsluttningen finns kvarteret Svärdet som blev planlagt och bebyggt på 1960-talet. Denna välbevarade radhuslänga i rött tegel ligger i souterräng med två våningar åt slutningen ut mot staden. Gröna respektive blå betsade våningsband avdelar den glasade huvudfasaden. Små franska balkonger är ett tidstypiskt drag. En bred takfotsarg avgränsar pulpettaget. Omges av gräsmatta med planteringar och enstaka uppvuxna lövträd. Garagelänga med röd tegelfasad under flackt tak. 1960-talsprägel är mycket väl bibehållen.

Vad gäller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i övrigt, se beskrivningar av närmiljöer!

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- - -

och Havstena, anlades Skövdes tredje stora kyrkogård, Sankta Birgittas kyrkogård som tillkom 1946-47. Sankta Birgittas kyrkogård är ett gott exempel på efterkrigstidens parkkyrkogårdar och ansluter väl till 1950-talsprägel på nedre Billingsluttningen.

Längst i norr finns ett stort dagbrott efter Kävplunda kalkbruk. Kulturmiljön innefattar två stora kalkugnsruiner i anslutning till dagbrottet, båda är fasta fornlämningar (Raä Skövde 83:1 och 83:2).

Inom den större kulturmiljöns helhet har fyra mindre delområden/närmiljöer med särskilt stora värden lyfts fram: S:ta Birgittas kyrkogård, Stenvägen med kringliggande kvarter, Blåbärsstigen-Lingonstigen och kvarteret Kakan. Svärdet 14-21 är ett byggnadsobjekt som ligger inom den stora kulturmiljön men inte inom något delområde (se nedan).

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*.

Lövskogsinventering

I övrigt: Se de olika närmiljöerna

Gällande skydd

Fornlämningar skyddas enligt 2 kap. Kulturminneslagen. I övrigt: Se närmiljöerna

Rekommendationer

Se de olika närmiljöerna

Svärdet 14-21 bebyggdes på 1960-talet med de tidstypiska radhusen. De har fortfarande en ursprunglig exteriör.

22.1. Närmiljö Sankta Birgittas kyrkogård*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av mycket stort kulturhistoriskt värde med Sankta Birgittas välbevarade och tidstypiska kyrkogårdsanläggning från 1946-47. Detta innefattar även alléer, planteringar, gravkapell, ekonomibyggnader och de förhistoriska fornlämningar som finns på kyrkogården.

Beskrivning

Sankta Birgittas begravningsplats är den yngsta av Skövdes tre stora stadskyrkogårdar. Den anlades 1946-47 på den nedre delen av Billingsluttningen, ganska nära bostadsområdena Dälderna/Käpplunda och Havstena. Kyrkogården inramas av kalkstensmurar och buskage och har huvudentré med hög stenmur och stor smidesgrind..

Signerade ritningar till kyrkogården saknas. Den kände arkitekten Erik Gunnar Asplund ritade kapellet, men det är inte utrett ifall han även medverkat vid utformningen av kyrkogården. Kyrkogårdens äldsta del är en regelbundet utformad anläggning med rätvinkliga kvarter. Kyrkogården anlades från början som en gräskyrkogård, utan grustäckta gravar. Karaktäristiska är bl.a. gravar med stenramar i gräset. Höga pelaraspar, oxlar i

Vy av kyrkogårdens västra del.

alléer och i häckar, pyramidalmar och katedralklippta lindar är några av kyrkogårdens karaktärsträd, med ett starkt arkitektoniskt uttryck .

Väster om ceremoniplatsen uppfördes kapellet på Kapellkullen 1960-63. I sent 1960-tal gjordes en mindre utvidgning kring kullen och större utvidgningar gjordes 1975, 1980 och 1984. Muslimska kvarteret i norr tillkom 1990. Asklund med flera kvarter tillkom 1998-99 och det gamla allmänna kvarteret omplanerades till urngravsområde 2004. Den ursprungliga karaktären är dock påtaglig och utvidgningarna upplevs som väl avvägda komplement.

På Kapellkullen i västra delen står Sankta Birgittas kapell, ritat 1937-38 av Erik Gunnar Asplund, men inte uppfört förrän 1962, fullföljt efter ritningar av professor Sven Ivar Lind. Ett vidbyggt krematorium är från 1962 och en fristående klockstapel i timmer från 1962-63. Kapellbyggnaden har grå kalkstensfasad under ett högt, avvalmat tak. Den blev tillbyggd vid 1960-talets slut och försågs med en ny entrébyggnad 1985. Fristående ekonomibyggnader för kansli och förråd med mera byggdes 1946-47, med tegel- och spånfasader, och tillbyggdes 1990. En minneshall tillkom 1985.

Kapellet flankeras på var sida av två förhistoriska gravar, två högar från antingen bronsålder eller äldre järnålder. De bibehölls när kyrkogården anlades på 1940-talet och inkomponerades i planen och införlivades sedan i Kapellkullen 1962.

Sankta Birgittas kyrkogård är ett av Skövdes viktiga "gröna rum". Kyrkogården med kapellbyggnad och krematorium, gångar, kvarter, karaktäristiska träd och stenramar är även ett gott exempel på efterkrigstidens parkkyrkogårdar. Vårdar med titlar och inskrifter bär en viktig vittnesbörd om Skövdes historia under efterkrigstiden, bland annat återspeglas det mer mångkulturella Skövde eftersom

Kyrkogården anlades 1946-47 som en gräskyrkogård, utan grustäckta gravar. Karaktäristiska är bl.a. höga pelaraspar.

flera invånare med invandrabakgrund har sitt vilorum på kyrkogården. Kyrkogården ansluter väl till 1950-talsprägelns på nedre Billingslutningen.

och placeras med stor hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Församlingen vårdar kyrkogården med byggnader enligt befintlig bevarandeplan/ vård- och underhållsplan.

Ingår också i

Skövde 4:310 Sankta Birgittas kapell ingår i Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*. Kyrkogården uppmärksammades dock inte 1991, endast kapell och krematorium.

Molander, L. 2007. *Skövde kyrkogårdar Förslag till bevarandeplan för S:ta Birgittas begravningsplats*.

Detaljplan

Gällande skydd

Kyrkogård och kapell skyddas av 4 kap. KML

Fornlämningar skyddas av 2 kap. KML

Församlingen har låtit ta fram en bevarandeplan för kyrkogården som underlag för vård- och underhållsplan

Rekommendationer

De fornlämningar som finns på kyrkogården är informationsskyttade och har på så sätt en bra tillgänglighet/skydd. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse kräver noga överväganden

S:ta Birgittas kapell ritades 1937-38 av E. G. Asplund, men blev inte byggt förrän 1960-63, fullföljt efter ritningar av Sven Ivar Lind. Kapellet blev tillbyggt i sent 1960-tal och fick ny entrébyggnad 1985.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen omfattas av Kulturminneslagen 4 kap. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön Fornlämningar

- Raä Skövde 54:1 Rund hög med mittstensättning, från bronsålder eller tidig järnålder

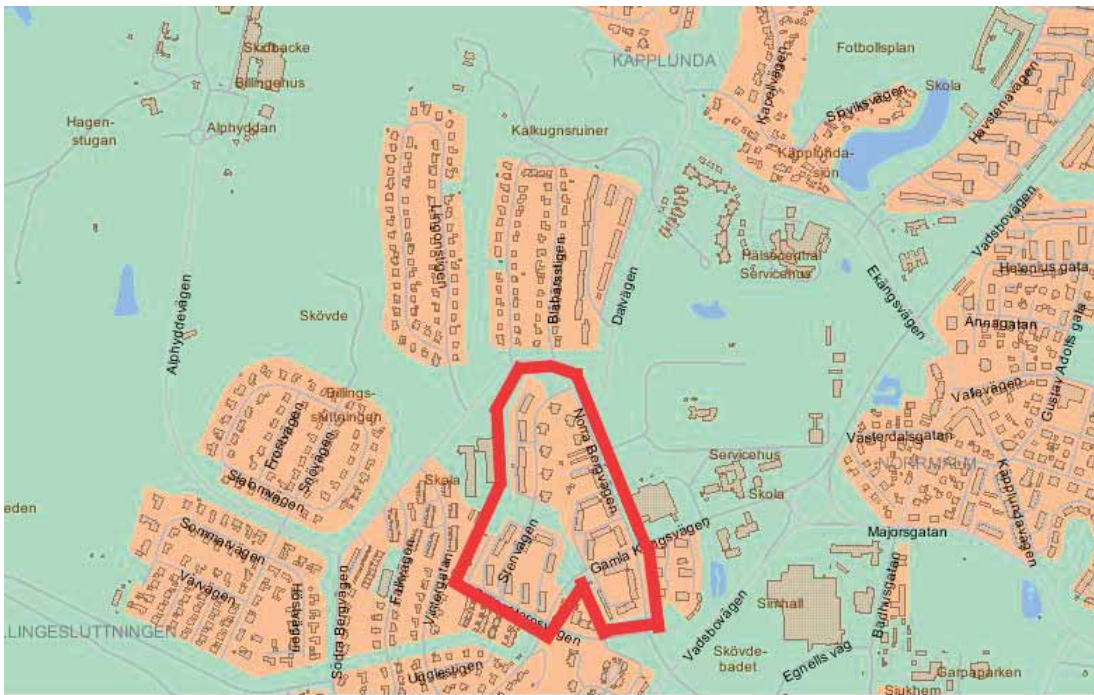
- Raä Skövde 55:1 Oval hög, från bronsålder eller tidig järnålder

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Skövde 4:310 *S:ta Birgittas kyrkogård med kapellet*

Se områdesbeskrivningen ovan!

Övriga inrapporterade kulturlämningar

22.2. Närmiljö Stenvägen och kringliggande kvarter

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö som utgör själva kärnan i Billingsluttningens kulturmiljö av mycket stort kulturhistoriskt värde. Detta är Skaraborgs största, mest konsekvent genomförda och mest välbevarade flerbostadsområde från 1950-talets svenska folkhemsepok. Kulturmiljön är mycket starkt förankrad i Skövdes moderna generalplan och intensiva stadsutveckling på 1950-talet. Den karaktäriseras av åtta kvarter med parallellställda trevånings lamellhus, kringbyggda gårdsrum och Översikt mot *Kalkstenen 1* som tillsammans med kvarteret *Trappen* bebyggdes 1953-56.

grupp av sju punkthus, alla med tidstypiska 1950-talsexteriörer med ursprunglig karaktär i behåll. Karaktäristisk placering och terränganpassning av husen i Billingsluttningen. Gröna park- och gårdsmiljöer med gångar, gräsmattor, planteringar mm. Litet trähus från f.d. agrar 1800-talsbebyggelse på platsen.

Beskrivning

Billingsluttningen blev AB Skövdebostäders andra stora bostadsprojekt efter Lakestan åren omkring 1950. Bebyggelsen omfattade åtta kvarter av varierande storlek, och genomkor-

Punkthusen med motfallstaken på Orstenen 1 byggdes 1956-59, tillsammans med de i grannkvarteret Graniten. Entréer och en del balkonger är senare ändrade, men kvarteren har i mångt och mycket kvar en 1950-talskaraktär.

sades av dels Stenvägen, dels Gamla Kungsvägen. Husens placering och gruppering anpassades till terrängens nivå-skillnader, vilket ger ett karaktäristiskt terrasserat uttryck åt området. Gångvägar binder samman kvarterens inre i den kuperade slutningen som har parkkaraktär med gräsmattor, träd- och buskplanteringar, lektyor med mera. I kvarteret Sandstenen ligger ett litet falurött f.d. bostadshus som hört samman med den gamla Kåpplunda by. Huset som är av parstugetypp från 1800-talet, blev till- och ombyggt på bl.a. 1930- och 50-talet och blev då ganska förändrat. Väster om Stenvägen, nedanför Billingskolan, finns två förhistoriska gravar (fornlämningar, se nedan) i kanten av närmiljön.

Redan 1953 började de södra kvarteren Kalkstenen och Trappen bebyggas med parallellställda rader av lamellhus. Efter ett par år tillkom vid Gamla Kungsvägen en liten centrumbildning med småbutiker när kvarteren Skiffern och Sandstenen bebyggdes. 1956–1959 bebyggdes kvarteren Graniten, Orstenen, Gnejsen och Kolmen vid Stenvägen.

Bebyggelsen grupperades på olika sätt i olika delar av området, sålunda förekommer vid sidan av lamellhusen även kringbyggda gårdsrum och längst i norr gruppen med sju punkthus i kvarteren Graniten och Orstenen med originell men tidstypisk takform. Området var färdigbyggt 1959.

Framför allt de södra lamellhusen domineras av gult fasadtegel men det förekommer även hus med rött fasadtegel. Kvarteret Skiffern har även ett putsat lamellhus mot Gamla Kungsvägen. I de nordvästra kvarteren har dock samtliga röd tegelfasad. Punkthusen i norr är putsade. Byggnadernas läge i slutningen har givit upphov till souterrängvåningar med garage och fritidslokaler med mera.

Kvarteren Gnejsen och Kolmen, längst upp i nordväst, präglas av

Skiffern 1 bebyggdes 1955-57. Det stora lamellhuset i hörnet mot Gamla Kungsvägen utformades som en liten grannskapsenhet med butiks- och verksamhetslokaler i bottenvåningen.

lamellhus med rött fasadtegel och tidstypisk exteriör från 1956-59.

Bostäderna domineras av trerummare, men varierar alltifrån ett rum med kokvrå till fem rum och kök med öppen spis i vardagsrummen. Husen ritades genomgående av Svenska Riksbyggens arkitektkontor, vilket då leddes av Henning Orlando.

Bostadsområdet är mycket typiskt för 1950-talet och karaktären är som helhet väl bibehållen sedan tillkomsttiden. Sedan inventeringen 1991 har vissa förändringar gjorts med en del bostadshus, men karaktären har bibehållits. T.ex. har då befintliga balkongfronter ersatts med nya av sinuskorrugerad plåt. Tvåkupigt taktegel har bytts ut mot röda betongpannor. Det mycket goda helhetsintrycket av 1950-tal består.

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*. Skövde kommun 1991

Detaljplan

Gällande skydd

*Tidstypiska entrépartier med 1950-talets prägel kännetecknar nästan alla hus i området. Till vänster **Gnejsen 1** som uppfördes 1956-58, till höger **Skiffern 1** från 1955-57.*

Rekommendationer

Det är av största vikt att bebyggelsens välbevarade och väl genomtänkta 1950-talskaraktär bevaras. Det gäller såväl helheten med placering och terränganpassning i slutningen till exteriörernas detaljutformning. Den typiska, omsorgsfullt utformade gröna park- och gårdsmiljön är mycket viktig att behålla. Det lilla faluröda trähuset är också viktigt att uppmärksamma även om det blivit förändrat senare under 1900-talet.

Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. För att inte slå sönder den mycket genomtänkta helheten i slutningen bör eventuell ny bebyggelse främst ske mycket restriktivt, och kräva noggranna överväganden samt bör då placeras med mycket stor hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Gatu- vyer längs Billingsstorpsvägen, Stenvägen, Norra Bergvägen och Gamla Kungsvägen är viktiga att uppmärksamma. Gamla Kungsvägens sträckning är viktig att bevara, den är en del av gamla landsvägen mot Valle och införlivades med det nya gatunätet i 1954 års stadsplan för Billingslutningen.

***Skiffern 1** från 1955-57 med skifferklädd bottenvåning och fina tidstypiskt utformade entrépartier. Foto: Thomas Carlquist, VGM.*

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att upprätta en bevarandeariktad detaljplan.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

- Raä Skövde 53:1 Grav. Rund stensättning. (Bronsålder- äldre järnålder). Belägen nära Billingskolan.
- Raä Skövde 53:2 Grav. Rund stensättning. (Bronsålder- äldre järnålder). Belägen nära Billingskolan

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Gnejsen 1, Kolmen 1

Stenvägen 5-11

Längst upp i nordväst i området ligger fyra trevånings lamellhus, varav två sammanbyggda, med tidstypisk prägel av sent 1950-tal. Gnejsen bebyggdes 1956–58 och Kolmen 1956–59 efter ritningar av arkitekt Henning Orlando, Svenska Riksbyggens arkitektkontor och med AB Skövdebostäder som byggherre. Båda kvarteren inrymde en- och tretrumslägenheter, i Gnejsen även tvårummare. Husen bevarar en ursprunglig exteriör med bl.a. rött fasadtegel och indragna ljusputsade trapphuspartier med tidstypiska entréer och balkonger.

Graniten 1, Orstenen 1

Stenvägen 6-14, Norra Bergvägen 23-25

Graniten och Orstenen fick en annan utformning än de övriga kvarteren på Billingsslutningen som bebyggdes med trevånings lamellhus. Här uppfördes istället femvånings punkthus varav fyra i Graniten och tre i Orstenen. Husen byggdes 1956–1959 efter ritningar av Henning Orlando, Svenska Riksbyggens arkitektkontor och med Skövdebostäder AB som byggherre. Husen byggdes med tre- och fyrumslägenheter och erhöll de speciella motfallstaken med falsad plåt som ger kvartersbebyggelsen dess egenart. Karaktäristiska är också de varierade fönsterformerna, även med okonventionell spröjsning som delar glaset i olika storlekar. Både indragna och utanpåliggande balkonger med balkongfronter i sinuskorrugerad plåt förekommer. Fasaderna av grå och vit riven slätputs har senare omfärgats. Husen försågs från början med marmorklädda och glasade entrépartier med träportar. Dessa har i sen tid överbyggs med stora vindfång. Trots en del sentida förändringar bibehåller Graniten och Orstenen en helhet av 1950-tal.

Kalkstenen 1, Trappen 1

Stenvägen 4, Billingstorpssvägen 8-12,

Gamla Kungsvägen 58, Stenvägen 1-3

De sammanlagt nio lamellhusen byggdes 1953-56 efter ritningar av arkitekt Henning Orlando, Svenska Riksbyggens arkitektkontor och med AB Skövdebostäder som byggherre. Trevåningshusen byggdes med lägenheter från ett till fem rum och kök samt garage- och källarvåning. De flesta hus har gult fasadtegel, några rött. Balkongfronter i röd eller gul sinuskorrigerad plåt, glasade entrédörrar av ädelträ. Franska fönster med

De sammanlagt nio lamellhusen på Kalkstenen 1 och grannkvarteret Trappen 1 uppfördes 1953-56.

Lamellhuset på Gnejsen 1 uppfördes 1956-58.

svartmålade smidesräcken. De tidstypiska 1950-talsexteriörerna har en väl bibehållen utformning.

Sandstenen 1 och 2, Skiffern 1

Gamla Kungsvägen 56, Norra Bergvägen 7-17,

Gamla Kungsvägen 55-57, Norra Bergvägen 3-5

Detta avser de sammanlagt åtta lamellhusen i Sandstenen och de tre som utgör Skiffern, samtliga ritade vid Svenska Riksbyggens arkitektkontor och med AB Skövdebostäder som byggherre. Trevåningshusen på Skiffern 1 och Sandstenen 1 har som enda hus på Billingsslutningen Yngve Steen som arkitekt och är uppförda 1955–1957. Sandstenen 2 har i likhet med övriga hus i bostadsområdet Henning Orlando som arkitekt. De byggdes 1956–1959. Husen har fasader i gult eller rött tegel, med undantag för det stora lamellhus på Skiffern 1 som är utformat som en liten grannskapsenhet med verksamhetslokaler i bottenvåningen. Där inrymdes från början fyr- och femrumslägenheter samt i bottenvåningen tre butiker och två frisersalonger. Huset har idag ljusst gula (ursprungligen olivgröna) putsfasader samt bottenvåning i mörk sten och skyltfönster i lackat trä. Även om en del hus har genomgått förändringar i sen tid har 1950-talskaraktären i regel väl bibehållits, bl.a. med tidstypiskt utformade entrédörrar, balkonger i sinuskorrugerad plåt och indragna vitputsade trapphuspartier.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

22.3. Närmiljö Blåbärsstigen och Lingonstigen

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av stort intresse som i likhet med sluttningens nedre del återspeglar den svenska folkhemsepokens och är väl förankrad i Skövdes moderna generalplan och stadens stora expansionsperiod på 1950-talet.

Den karaktäriseras av friliggande småhus och souterrängvillor samt enstaka kedjehus från 1950- och tidigt 60-tal, uteslutande med tegelfasad, endast en husgrupp har putsfasad. Utmärkande drag är även små tomter, inslag av ursprungliga järnstaket och låga kalkstens- eller tegelmurar. Förhistorisk fornlämning utspärad bland husen.

Beskrivning

Flera områden planerades för villabebyggelse i 1954 års stadsplan över Billingsluttningen, och villorna kom också helt att dominera bebyggelsen i sluttningens övre del. Bruket att bygga ett egnahem med flera bostäder, där

Blåbärsstigen bebyggdes 1956-60 och kännetecknas av de sena 1950-talsvillorna.

en eller flera var ämnade för uthyrning, klingade av på 1950-talet. Nu byggdes alla småhus som villor med en bostad, en effekt av den generella standardhöjning som följde på högkonjunkturen efter andra världskriget.

Området består av kvarteren Bullen, Kakan, Kringlan, Limpan och Våfflan vid Blåbärsstigen och Blyger, Butter, Glader, Kloker och Toker uppe vid Lingonstigen. Kvarteren Kakan och Kringlan började bebyggas 1956, och omkring 1960 var i stort sett hela området utbyggt. Den vanligaste hustypen innehöll tre rum och kök, dessutom ofta med två rum på vinden och ibland med garage och hobbyrum i källaren. Det röda fasadteglat dominerar stort, med inslag av gula tegelfasader här och var. Mindre variationer förekom; några hus byggdes i ett plan och en liten grupp från slutet av 50-talet erhöll putsfasader. Framför allt vid Lingonstigen förekommer souterränghus från 1960-talet med en något mer exklusiv villaprägel.

En stor del av husen i området kom från hustillverkare som Svenska Trähus i Stockholm och Svenska Stenhus i Skövde. Bland arkitekter märktes Hilding Olofson, Sven Aspemyr och Björn Hansen, där de båda senare stod för en stor del av den vanligaste hustypen.

Förändringar som ägt rum på senare år innebär främst en del dörrbyten, påbyggda takkupor, verandor och överbyggda uteplatser. Endast ett fåtal hus är mer kraftigt förändrade. Området är en mycket bra helhetsmiljö från perioden 1956–1960. (Inga enstaka byggnadsobjekt uppmärksammas, det är helhetsintrycket som är det mest betydelsefulla).

I området ingår en förhistorisk fornlämning, en hällkista, från yngre stenålder/övergångsbronålder. Fornlämningen (Raä Skövde 56:1) ligger i en utspärad lucka i nedre husraden vid Lingonstigen.

På Lingonstigen förekommer även souterränghus med en något mer exklusiv villaprägel vid sidan av den karaktäristiska 1950-talsvillan.

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*.

Rosborg, A. 2007. *Skövdes 1950-talsvillor*. Plan-, Bygg- och Lantmäterikontoret, Skövde kommun.

Detaljplan

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Gällande skydd

Fornlämningar skyddas enligt 2 kap. Kulturminneslagen.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Raä Skövde 56:1 Grav. Hällkista av kalksten. Härtammar troligen från stenålder eller övergången sten/bronsålder.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Se områdesbeskrivning ovan.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Rekommendationer

Det är mycket viktigt att husens välbevarade 1950-60-talskaraktär bibehålls (se ovan). Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse kräver eftertanke och bör i förekommande fall placeras med stor hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Gatuvyerna längs Blåbärsstigen och Lingonstigen är viktiga att uppmärksamma.

Friliggande småhus från sent 1950-tal, främst med tegelfasad, dominerar området. Låga kalkstensmurar mot gatan är ett karaktäristiskt inslag. Blåbärsstigen.

22.4. Närmiljö Kakan*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av stort intresse som i likhet med sluttningsens nedre delar både återspeglar den svenska folkhemsepokan och är väl förankrad i Skövdes moderna generalplan och stadens stora expansionsperiod på 1950-talet. Den karaktäriseras av 11 välbevarade radhusenheter från 1960-talet i markant sluttningsläge på Billingsluttningen, alla i två plan med fasad i stenskivor, tegel och träpanel under papptäckt pulpettak.

Beskrivning

På 1960-talet bebyggdes terrassen i sluttningen på nersidan av 1950-talsvillorna vid Blåbärsstigen. Området var planlagt i 1954 års stadsplan för övre Billingsluttningen. Till skillnad från de friliggande tegelvillorna längre upp i sluttningen lades här ett stråk med sammanlagt 11 radhuslängor i anslutning till Dalvägen.

Husen ritades 1961 vid HSB:s Riksförbund Arkitektkontoret, Stockholm. De uppfördes av HSB 1962-1964 i två plan under papptäckt flackt pulpettak med bland annat gavelfasad i rött tegel, mörk träpanel i bottenvåningen, ett ljusst plåtband mellan våningsplanen. Gårdsfasad med stenskivor samt ett rött plåtband på takfot. Entréparti i mörkt trä med sidoljus. Garagedelen inryms antingen i bottenplanet eller på ovansidan. Området är fortfarande mycket enhetligt och husen är exteriört väl-

bevarade sedan 1960-talet. Främst har en del balkonger glasats in i sen tid.

Ingår också i

Detaljplan

Radhusområdet innefattades av, men uppmärksammades inte särskilt i, området Billingsluttningen som ingår i Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*.

Gällande skydd

Rekommendationer

Det är viktigt att den välbevarade, tidstypiska 1960-talskaraktär som vilar över radhusområdet bevaras (se ovan). Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse bör i förekommande fall placeras med stor hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Gatuvyn längs Dalvägen uppmärksammas särskilt.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Kakan 15

Dalvägen 1-19

Se områdesbeskrivning ovan!

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Den del av kvarteret Kakan där de tidstypiska radhuslängorna ligger bebyggdes 1962-64.

23. Billingehus*

Motiv och uttryck för miljön

Modernistisk kulturmiljö med mycket stora värden, en klassisk Skövdeprofil men en unik anläggning utan direkt motsvarighet i övriga Västra Götaland. En enhetlig modernistisk skapelse (1968-70), där såväl nybyggnad som om- och tillbyggnad präglats av arkitekt Hans-Erland Heineman genom dels Boustedt och Heineman Arkitekter AB, dels arkitektgruppen H.-E. Heineman AB. Anläggningen är planerad i samklang med vyerna ned mot staden. Alla enheter är delar av en mycket komplett helhet som är av mycket stort kulturhistoriskt och arkitekturhistoriskt intresse. Byggnader med snäckformen som ett genomgående formtema, allt i vit mexisten med inslag av glaspartier, kopparplåt och mörkla-

serat trä. Sankt Lukas kyrka en modernistisk pärla (1969).

Fritids- och konferensanläggning inrymmande hotell, kyrka, friluftsbad, konstfrusen bana, tennisbanor, slalombacke med skidlift med mera. F.d. Alphyddans café (1953). Planteringar.

Beskrivning

1964 förvärvade Skövde stad ett sammanhängande markområde på Billingens plåtå ovanför staden och samma år motionerades i stadsfullmäktige om att det skulle avsättas för fritidsändamål. 1968 blev området stadsplanlagt.

Sport- och konferensanläggningen Billinge hus tillkom emellertid genom en privat donation, av makarna Arne och Maja Sandberg. Anläggningen började planeras 1967 och invigdes 1970. Ingenjör Arne Sandberg från Skövde hade framgångsrikt byggt upp bensinbolaget Uno-X. Han sålde det till ett engelskt bolag och avsatte 18 miljoner till en stiftelse. Hotellet, flera olika idrottsanläggningar och Sankt Lukas kyrka ingick i anläggningen, allt med Boustedt och Heineman Arkitekter AB/Arkitektgruppen H.-E. Heineman AB, Skövde som arkitekt. Här finns förutom friluftsbadet och slalombacke med lift från 1969 även konstfrusen isbana/fotbollsplaner, tennisbanor med mera. Utanför anläggningen ligger Billingens camping och stugby något längre in på plåtå.

Byggnaderna har genomgående fasader i tidstypisk vit kalksandsten ("mexisten"). Badet från 1968 karaktäriseras bl.a. av omklädningsrummens bågformiga tak. Den stora hotell-

Billinge hus från 1968-70 är en förnämlig modernistisk anläggning som är av stort arkitekturhistoriskt intresse. Vy från Sankt Lukas kyrka och hotellet mot slalombacken med liften.

Sankt Lukas kyrka är en av Skaraborgs vackraste och mest intressanta modernistiska kyrkor.

anläggningen uppfördes 1968 och tillbyggdes 1971 mot norr. Den kännetecknas bl.a. av ljusa slutna byggnadskroppar med uppbrutna hörn, glasade partier, snäckformiga partier och inslag av kopparplåt och brunlaserat trä. Den genombrutna entréfasaden härstammar från en ombyggnad av entrén 1982-85.

Snäckformen är ett genomgående tema i den fristående lilla Sankt Lukas kyrka från 1969. Kyrkobyggnaden är en av Skaraborgs vackraste och mest intressanta modernistiska kyrkor. Den representerar en avancerad sakral modernism med dess växlingar mellan slutna murverk, öppna glasade ytor och slanka bågförmor. I likhet med hotellet har omgivande landskap med utsikten över staden komponerats in i anläggningen. Kyrkan är mycket välbevarad. Hela anläggningen har en mycket väl bibehållen sen 1960-talskaraktär. Idrotts-hallen byggdes 1990.

Anläggningen har inte någon motsvarighet i övriga Skaraborg och är av mycket stort arkitekturhistoriskt intresse.

Här finns även den vitputsade Alphyddan, ritad som restaurang- och bostadshus 1953 av arkitekterna Birger och Sten Jonsson, Stockholm.

Ingår också i

Detaljplan 1968

Lövsöksinventering

Gällande skydd

Berörs av riksintresse för naturvård

Berörs av riksintresse för friluftsvård

Fornlämningar skyddas av 2 kap. Kulturminneslagen

Rekommendationer

Billinge hus har ingen annan motsvarighet i varken Skaraborg eller Västra Götaland och är en av Skövdes mest välkända profiler. I modernismens Skövde är Bilingehuset, i likhet med Kulturhuset i kvarteret Oden, en klenod bland kulturmiljöer, med värden som är synnerligen viktiga att ta vara på. Det är mycket viktigt att den välbevarade, tidstypiska sena 1960-talskaraktär som vilar över området bevaras. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse bör i förekommande fall övervägas med största eftertanke och placeras med särskilt stor hänsyn till befintlig och ges en god utformning.

Bilingehuset, hotellets entréparti som ombyggdes vid 1980-talets början

Snäckformen är ett genomgående tema såväl i Sankt Lukas kyrka från 1969 som i anläggningen som helhet.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap. PBL. Förhållandena kring S:t Lukas kyrka bör utredas, eftersom den är av ett sådant stort kulturhistoriskt värde att den bör utredas för att ges ett särskilt bevarandeskydd enligt KML.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Skövde 4:298, 4:299, 4:300, 4:53 *Billingehus* *
Se områdesbeskrivning ovan!

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Nedan: Billingehus med badet med badhyttornas karaktäristiska svängda tak, uppfört 1968.

Till höger: Frostvägen, Snövägen och Slalomvägen bebyggdes 1962 och åren därefter högt uppe på Billingens sluttning.

24. Frostvägen, Snövägen och Slalomvägen *

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö som ger en mycket bra återspejling av 1960-talets svenska villabebyggelse och Skövdes expansion upp på Billingens sluttning under tidsperioden. Den karaktäriseras av ett välbevarat villaområde med friliggande småhus och souterängvillor från främst 1960-tal. Husen ger goda exempel på den epokens hustyper och har uteslutande tegelfasad, med eller utan putspartier. Små uppvuxna tomter, inslag av häckar eller låga kalksandstensmurar i tomtgräns mot gatan. Enstaka inslag av äldre villor/egnahem.

Beskrivning

Området ligger mellan Alphyddevägen och Norra Bergvägen längre västerut uppe i Billingens sluttningens övre del. Det blev stadsplanlagt 1962 och bebyggdes därefter med friliggande småhus/villor liknande dem vid Lingonstigen och Blåbärsstigen, men några år yngre. Inom området ligger även några enstaka villor av egnahemstyp från 1930-talet

Exempelvis vid Snövågen har villaområdet en genuin prägel av 1960-tal.

med putsfasader och brutet takfall i kvarteret Skridskon (se nedan). Området omfattar kvarteren Klubban, Kälken, Pucken och Skridskon, och omger Frostvägen, Snövågen och inre delen av Slalomvägen. Den yttre kvarterstraden kring Slalomvägen har en mer blandad ålder och utformning och uppmärksammas här endast delvis.

Flertalet av de friliggande villorna är envåningshus med källare. Inslag finns även av souterränghus med flacka papptak, t.ex. i det lilla kvarteret Kälken. Det röda fasadtegllet dominerar stort, med eller utan putspartier, i likhet med tegeltäckta flacka sadeltak.

Relativt få förändringar har ägt rum på senare år. Endast enstaka hus är mer förändrade. Området är en mycket bra helhetsmiljö med villabebyggelse från tidsperioden 1960–70. (Inga särskilda byggnadsobjekt uppmärksammas bland 1960-talsvillorna, det är helhetsintrycket som är det mest betydelsefulla). Av 1930-talsvillorna är Skridskon 1 sedan tidigare uppmärksammas som ett särskilt byggnadsobjekt, se nedan.

Ingår också i
Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Det är viktigt att den välbevarade, tidstypiska 1960-talskaraktär som vilar över området bevaras (se ovan). Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar stor hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse bör i förekommande fall främst vara kompletterande små nyttobyggnader som placeras med stor hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Gatuvyn längs Slalomvägen uppmärksammas.

I kvarteret Kälken byggdes även souterränghus i rött tegel.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratagas.

Ingående enskilda objekt i miljön
Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Skridskon 1 Billingsborg

Slalomvägen 8

Bostadshus byggt 1934 i villastil med stomme av stående timmer, reveterad med spritputsfasad, under tegeltäckt brutet takfall. Det byggdes med virke från en riven manbyggnad på den närbelägna lilla bondgården Billingsborg. Karaktären av egnahemsvilla av 1920-talstyp är väl bibehållen. Omges idag av småhus/villor från 1960-talet högt upp på Billingsbultningen.

I övrigt se områdesbeskrivningen ovan.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- Kalkbrukslämningar i närheten (Se "Stenrika Skövde")

25. Höstvägen och Sommarvägen*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö med rötter i Skövdes största expansionsperiod i modern tid. Den karaktäriseras av välbevarad, mer exklusivt präglad friliggande villabebyggelse från framför allt perioden 1963-73, belägen högt upp på Billingslutningen. Området har flera mycket bra exempel på representativa villatyper från den tidsperioden i Sverige. Uppvuxna villatomter med låga murar i kalksten och kalksandsten, samt låga häckar, buskar, höga pelaraspar och inslag av barrträd.

Beskrivning

Området omfattar de långsmala kvarteren Fotbollen, Handbollen, Häcken och Ribban som följer Sommarvägen och Höstvägen i sydvästra delen av Billingslutningen. Området stadsplanerades i tre omgångar, med början i kvarteret Häcken vid Sommarvägen uppe i väster 1963. 1967 stadsplanerades mellan kvarteren kring korsningen med Regnbågsvägen. 1969 fick kvarteret Handbollen längst ner i öster stadsplan.

Kvarteren omfattar villabebyggelse med mer exklusiv prägel, från ca 1963 – 1973, belägen högt upp på sluttningen. Genomgående är detta friliggande ganska låga villor under flacka eller helt platta tak, främst enplansvillor med källare samt även souterrängvillor. Fasader i rött tegel eller vit kalksandsten dominerar. I kv. Handbollen förekommer ett mörkare tegel. Vidare finns större och mindre inslag av putsfasader, överbyggda öppna altaner, samt breda taklister i antingen kopparplåt eller rödmålat eller mörklaserat trä.

Utmärkande är uppvuxna tomter som inte främst har inslag av frukt- och blomsterträdgård utan är tidstypiska villatomter med låga murar och stödmurar i kalksten och kalksandsten, låga häckar och planteringar, buskar samt höga pelaraspar och barrträd som solitärer eller grupper.

Det finns villabebyggelse i området som är av kulturhistoriskt intresse även som enstaka byggnadsobjekt. En kompletterande inventering för att få en närmare uppfattning om dessa bör göras.

Ingår också i Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Det är angeläget att göra en närmare dokumentation och utvärdering av de villor som är

Kvarteret Ribban vid Sommarvägen med fina exempel på områdets mer exklusiva tegelvillor.

Kvarteret **Häcken** vid Sommarvägen bebyggdes efter 1963 mer eller påkostade villor.

kulturhistoriskt värdefulla även som enskilda byggnadsobjekt.

Viktigt är att den välbevarade, tidstypiska villakarakter från sent 1960- tidigt 1970-tal som vilar över området bevaras (se ovan). Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse bör i förekommande fall övervägas noga och placeras med hänsyn till befintlig och ges en god utformning.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare och ett urval av kulturhistoriskt värdefulla byggnadsobjekt göras. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Se områdesbeskrivning ovan.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

HAVSTENA, DÄLDERNA, EKÄNGEN OCH ULVEKET

26. Bladvägen*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö som på ett tydligt och åskådligt sätt ger exempel på bebyggelseutvecklingen vid 1980-talets början. Den karaktäriseras av radhus och kedjehus i souterräng, med utkragande övervåning och faluröd panelfasad. Husen har en välbevarad utformning som är typisk för övergången 1970–80-tal.

Beskrivning

Däldernaområdet byggdes på 1970- och 80-talet ut med villor, radhus och kedjehus i anslutning till den äldre egnahemsbebyggelsen i området och den f.d. torp- och backstugebebyggelsen vid Gamla Lerdalavägen. Bladvägen ingår i ett tidstypiskt gatunät med huvudstråk och mindre gatuslingor.

I kvarteren Foderbladet och Stammen som erhöll stadsplan 1982 byggdes framför allt radhus och kedjehus. Byggherre var Skövde Markplanering AB. Bygglov för husen beviljades 1982. Idag finns där ett sammanhängande område från 1980-talets början som behållit en mycket ursprunglig karaktär. Husen som ritades av arkitekt Arne Rudberger, Ljusterö, är souterränghus med platta tak. Alla hus utom ett har fasad av faluröd liggande panel samt taklist, dörrar och fönster i vitt. På gatans ovansida kragar husens övervåning ut över entré och garage i bottenvåningen. Matplatsen är inrymd i övervåningen. På gatans nersida är garaget inrymt i övervåningen.

(Här uppmärksammas inte några enskilda byggnader. Det är områdets helhet som uppmärksammas).

Bladvägens radhus och kedjehus från 1982 har en välbevarad utformning som är karaktäristisk för 1980-talets början.

Ingår också i
Detaljplan 1982

Gällande skydd

Rekommendationer

Det är viktigt att den välbevarade, tidstypiska karaktär från 1980-talets början som vilar över området bevaras (Se ovan). Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny kompletterande bebyggelse bör i förekommande fall främst vara kompletterande mindre nyttobyggnader som placeras med hänsyn till befintlig bebyg-

gelse. Värdefull gatuvy längs Bladvägen uppmärksammas.

Åtgärder

En kompletterande dokumentation bör göras. Bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad vid inventering

Se områdesbeskrivning ovan.

Övriga inrapporterade kultur-lämningar

Bladvägens faluröda bostadshus i sou-terräng är ritade av arkitekt Arne Rud-berger.

27. Ekängen*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö med arkitektoniskt intressanta flerbostadshus från 1980-talet, som står för det decenniets mer måttfulla, stegvisa utbyggnad av Skövde. Den karaktäriseras av ett trafikseparerat flerbostadsområde med flera terrasshus i mer avancerad arkitektur från 1980-90. Gemensamma drag för husgrupperna är byggnadsvolymer, de stora balkongterrasserna, fasader i rosarött tegel och hiss- och ventilationshus i ljus plåt.

Beskrivning

Området omfattar framför allt terrasshus i flera våningar i backarna kring Ekebacksvägen, Poppelvägen, Aspvägen, Häggvägen och Lönnvägen. Denna del av Ekängen blev utlagd i stadsplan 1981 i norra delen och 1985 i den södra. Området som består av kvarteret Ekängen bebyggdes i ett par omgångar med

Ekängens yngre terrasshus från 1985-88.

början efter 1981 och fram till ca 1988. Husen ritades vid HSB:s Riksförbunds Arkitektkonor i Stockholm respektive Göteborg.

Terrasshusen är relativt olika utformade beroende på ålder. Gemensamma drag är bl.a. fasader i ljust rosarött tegel, ljusa plåtavtäckta hiss- och ventilationshus och samma typ av betongelement i de terrassbyggda balkongerna.

De något äldre terrasshusen, som tillhör perioden 1981–84, i norr, kröns av sadeltak, har små träbalkonger på gatufasaden och vänder huvudfasaden med balkongterrasserna västerut, åt Billingen till. Huskropparna sammanfogas två och två av lägre partier med papptäckta sadeltak. Sådana tvåvåningshus, men helt fristående, står även längre in åt gårdssidan i väster.

De sydliga, yngre terrasshusen, från ca 1984–88, med en hög smal gavelfasad och glasade, överbyggda entrépartier, vänder huvudfasadens balkongterrasser åt söder, ut mot Ekängsvägen. De har även fasadpartier i slät ljus plåt och vit liggande panel. Mot baksidan ligger även garagelängor och p-platser till det för övrigt trafikseparerade området. Grönytor med lövträd vetter mot gårdssidan. Ekängens terrasshus representerar en i Skövde mer ovanlig arkitektonisk utformning från 1980-talet som är viktig att slå vakt om.

(Här uppmärksammas inte några enstaka byggnader. Det är områdets helhet som uppmärksammas).

Ingår också i

Detaljplan 1981 och 1985

Gällande skydd

Ekängens äldre terrasshus från 1981-84.

Rekommendationer

Det är viktigt att områdets utpräglade karaktär från perioden 1980-90 bevaras (se ovan). Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny kompletterande bebyggelse bör i förekommande fall främst avse mindre nyttobyggnader som placeras och utformas med hänsyn till befintlig bebyggelse.

Åtgärder

Områdets bebyggelse bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Se områdesbeskrivning ovan

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- Raä Skövde 37:1 Övrig kulturhistorisk lämning. Höglignande bildning. Undersökt 1979, järnslag påträffades. Vid besiktning 1984 var bildningen borttagen. Ett flertal bostadshus är uppförda på platsen.

28. Havstena*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av mycket stort intresse med mycket stark stadshistorisk förankring i Skövdes stora expansion på 1960-talet. Havstena har stora kulturmiljöskvaliteter. Bland annat återspeglas på ett mycket tydligt sätt flerbostadsbyggandets utveckling i folkhemmet mellan 1960 och 1970. Det är ett av kommunens mest intressanta flerbostadsområden från perioden (1964-71) på grund av karaktäristisk planering, bebyggelsemönster och hustyper med många välbevarade tidstypiska exteriörer och grönytor med lövträd. Liten centrumbildning med tidstypisk f.d. konsumhall från 1960-talet, ett av Skövdes första dagis från 1966 (ombyggt) samt låg- och mellanstadieskola från 1968. Viktiga parkstråk längs Kävplundasjön och Havstenasjön. Flera platser med borttagna fornlämningar.

Beskrivning

Havstenaområdet följer en rygg på östsidan av Kävplundasjön och Havstenasjön. Flerbostadsområdet anlades på 1960-talet på platsen för Havstena gamla by. Detta fick till följd att den troligen medeltida bytomten och flera förhistoriska fornlämningar bortogs. Några gårdsnamn fortlever som kvarters- och gatunamn.

Områdets södra del blev stadsplanlagd 1960 och bebyggdes 1964-66. Utbyggnaden norrut påbörjades efter detaljplan 1966 och färdigställdes 1971. I sydväst skapades en liten centrumbildning med livsmedelsaffär, ett av Skövdes första daghem, Uddagården (1966) och Kävplundaskolan (1968). Verk-

*Havstenas mellersta del med kvarteret **Skattegården** som blev bebyggt under 1960-talets senare del.*

samheterna finns kvar idag, även om daghemmet är ombyggt och skolbyggnaderna har genomgått en del förändringar. 1969 upprättades detaljplan för kvarteret närmast norr om skolan. Stråken utmed sjöarna är idag parkmark som iordningsställdes främst på 1970-talet. Exempelvis ordningsställdes parkstråket längs Kävplundasjön 1974.

Havstena byggdes upp som ett huvudsakligen utpräglat flerbostadsområde men med anslutande småhusbebyggelse längst i norr. Både Skövdebostäder och Riksbyggen var byggherrar, men ritningarna utfördes vid Svenska Riksbyggens Arkitektkontor i Stockholm. Det präglas av trevånings lamellhus, som mot Vadsbovägen i öster, samt mot norr, flankeras av en rad av höga punkthus samt låga garagelängor. Lamellhusen i den äldsta, södra delen är i regel friliggande men i den norra dominerar sammanbyggda eller vinkelplacerade. Gula tegelfasader dominerar den ursprungliga utformningen, samt indragna balkonger med fronter i sinuskorrugerad plåt, ursprungliga glasade trädörrar och små

skärmtak eller utbyggda vindfång. Husen täcks i södra delen av området av sadeltak och i norra delen av pulpettak.

Det uttagna området är koncentrerat till de välbevarade stråken kring Havstenavägen i söder och Lillegårdsvägen i norr. Här är lamellhusens exteriörer mycket välbevarade, även i detalj, och de tidstypiska gröna gårdarna är påtagliga. Här finns också det lilla centrum som är typiskt för 1960-talet även om enskilda byggnader senare delvis förändrats. Särskilt måste också det kvalitativa parkstråket längs Kävplundasjön framhållas.

Vad gäller punkthusen är i stort sett samtliga ganska ombyggda i sen tid. I Havstenas mellersta del (t.ex. norra delen av kvarteret Grubbagården) är lamellhusen i varierande grad mer förändrade t.ex. med ny typ av dörrar, fönster, balkonger med mera. Även viss tilläggsisolering har skett i nordväst. Bebyggelsemönstret och de gröna gårdarna är dock bibehållna. För helhetens skull bör även dessa delar av Havstena ingå i den kulturmiljö som uppmärksammas.

Parkstråket längs Kävplundasjön iordningsställdes 1974.

Ingår också i

Detaljplan 1960, 1966, 1969

Gällande skydd

Rekommendationer

Det är viktigt att områdets välbevarade 1960-talsutformning bevaras, inklusive de gröna gårdsrummen mellan husen.

Grubbagården 2. Den tidstypiska lilla livsmedelshallen från 1960-talet innehöll ursprungligen Konsums lokaler. Byggnaden har fasad i gult tegel och en bred takfotssarg i kopparplåt. Förändringar på senare år är framför allt ett nytt skärmtak.

Särskilt viktigt är det att ta vara på de delar av Havstena som fortfarande har ursprunglig utformning helt i behåll, främst Grubbagården 1 och 2 vid Havstenavägen och huvuddelen av området kring Lillegårdsvägen. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny kompletterande bebyggelse bör i förekommande fall placeras med stor hänsyn till befintlig bebyggelse och parkmark och ges en god utformning.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratagas. Parkmiljön vårdas i enlighet med befintlig plan.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Grubbagården 1. De fem fristående lamellhusen som ligger vid Havstenavägen i områdets sydligaste del byggdes 1965-66. De har en genuin utformning som knyter an till tidigt 1960-tal.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Grubbagården 1 och 2 *

Havstenavägen 2-10, 12-16

De sammanlagt fem fristående lamellhusen på Grubbagården 1 och 2 tillhör Skövdebostäder. De ligger i Havstens sydligaste del som lades ut i stadsplan 1960. Husen byggs 1964-66 och har tidig 1960-talsprägel med ursprungliga gula tegelfasader, vita fönster, franska balkonger och entrépartier med tidstypiska dörrar och vindfång. De indragna balkongernas fronter är nygjorda men är utförda i sinuskorurerad plåt i likhet med de ursprungliga. Takteglet har ersatts med röda betongpannor. Gröna gårdar med uppvuxna lövträd omger husen.

På Grubbagården 2 står även fem stegvis sammanbyggda gula lamellhus som förändrats i viss mån på senare år, bl.a. har tegelfasaden slammats.

Av större kulturhistoriskt intresse är här den tidstypiska lilla livsmedelshallen från 1960-talet som ursprungligen inrymde lokal för Konsum. Byggnaden har kvar ursprunglig fasad i gult tegel och en bred takfotssarg i kopparplåt. Förändringar på senare år är främst ett stort nytt skärmtak.

På samma fastigheter, men utanför det uttagna området, ligger också fyra punkthus som dock har förändrats betydligt mer i sen tid.

Havstena 1-10. Lamellhusen närmast Lillegårdsvägen har nästan helt oförändrade 1960-talsexteriörer. Exempelvis är de tidstypiska entrépartierna med skärmtak, skifferplattor och genuina glasade trädörrar viktiga för Havstenas 1960-talskaraktär.

Havstena 1-10 *

Lillegårdsvägen 1-19, 27-37

Lillegårdsvägen i norra Havstena fick stadsplan 1966. Husen från 1967-69 har en något annorlunda utformning jämfört med de lite äldre husen i söder. Här byggdes framför allt trevånings lamellhus under pulpettak. I kvarterets inre del byggdes även flera stegvis sammanbyggda lamellhus. I nordöstra ytterkanten står en rad av höga punkthus (ombyggda i sen tid) och låga garagelängor.

Lamellhusen närmast Lillegårdsvägen har nästan helt oförändrade 1960-talsexteriörer, endast enstaka inglasade balkonger har tillkommit på senare år. Husen har gula tegelfasader, vita fönster och entrépartier med skiffersten, skärmtak och originaldörrar samt indragna balkonger med ursprungliga bruna balkongfronter och en brun plåtsarg längs takfoten. Vidbyggda låga vitputsade garage och förråd förekommer. Gröna gårdar med uppvuxna lövträd mellan husen.

De höga punkthusen från 1960-talet har genomgått flera förändringar på senare år, till skillnad från de många välbevarade lamellhusen.

Skattegården 1 och 2 *

Havstenavägen 7-13, 15-19

Skattegården 1 bebyggdes 1964-65 och nr 2 1969-1971. Här byggdes främst några grupper med vardera två sammanbyggda lamellhus med något förskjuten byggnadskropp. Utformningen av flerbostadshusen påminner i övrigt ganska mycket om lamellhusen i Lillegården i norra Havstena. Trevåningshusen har gula tegelfasader och indragna balkonger under flacka pulpettak. En del inglasningar av balkonger har nyligen gjorts. Vidbyggda låga vitputsade garage och förråd. Gröna gårdar med uppvuxna lövträd mellan husen.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- Raä Skövde 9:1 Övrig kulturhistorisk lämning. Borttagen fornlämning som var en hög. Nu bostadshus på platsen.

- Raä Skövde 9:2 Övrig kulturhistorisk lämning. Borttagen fornlämning som var en hög. Nu bostadshus på platsen.

- Raä Skövde 10:2 Övrig kulturhistorisk lämning. Borttagen fornlämning som var en stensättning. Nu bostadshus på platsen.

- Raä Skövde 139:1 Övrig kulturhistorisk lämning. Havstena gamla bytomt som låg där åtminstone sedan 1600-talet. Sedan 1966 står flerbostadshus på större delen av den f.d. bytomten.

29. Ulveksbackarna*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö där mycket stora kultur- och naturvärden samspelar. Kommunalt naturreservat. Ulveksbackarna är ett av det unika västgötska platåbergslandskapets främsta exempel där man ännu kan förnimma ett gammalt ängslandskap, fram till 1700-talet ytterst vanligt i bygden, idag mycket sällsynt. Kulturmiljön karaktäriseras av ett utpräglat kamelandskap, karaktäristiskt för Billingsluttningen, med ett delvis mycket ålderdomligt, ängspräglat kulturlandskap, där flera olika tidsskikt överlagras, bl.a. med tydliga stora rester av lövängshävd, odlingspår med odlingsrösen från 1700-1800-tal och eventuellt betydligt äldre röjningsrösen och stensträngar m.m. Förhistoriska gravar (fornlämningar enligt Kulturminneslagen). Plats med tradition, en sägen är knuten till backarna. Idag ett mycket värdefullt stadsnära ströv- och rekreationsområde.

Beskrivning

Ulveksbackarna ligger på Billingsluttningen mellan Dälderna, Ekängen, Havstena och Ryd. Här finns ett av platåbergssluttningens mest utpräglade kamelandskap med mycket starkt markerade kullar kring djupa sänkor och gropar mm. från den senaste inlandsis-

Området kännetecknas av det kuperade kamelandskapets kullar, gropar och djupa sänkor och har en ålderdomlig ängsprägel som har varit utmärkande för platåbergsbygderna, men som i vår tid blivit allt mer sällsynt. Hasselbackar i Ulveksbackarnas centrala del.

ens avsmältning. Här finns på många håll en lundartad vegetation i hasselbackarna med stora inslag av t.ex. fågelbär, hägg, lind och skogsolvon, karaktäristisk för det västgötska centrala kambrosilurområdet. Vid sidan av hassel är ekar och björkar påtagliga.

Den småkulliga terrängen är starkt kuperad och präglas delvis av ett idag sällsynt, mycket gammalt ängslandskap, som under 1800- och tidigt 1900-tal delvis präglades av odling och kreatursbete. Delar av Ulveksbackarna bär en mycket ålderdomlig kulturlandskapsprägel, t.ex. i östra delen med en liten våtmark, de

Påtagligt ålderdomlig karaktär har den östra delen som även inrymmer förhistoriska fornlämningar.

stora häggarna och körsbärsträden, hasselängarna i den kuperade centrala delen av området m.m. Den öppnare delen längst i väster har delvis mer av torrbackskaraktär.

Uppenbarligen överlagras flera olika tids-skikt i hävden av området. Här finns också tydliga spår av förhistorisk verksamhet, främst i form av gravar. I västra delen finns på kullarnas krön och sluttning två fasta fornlämningar; dels en rundstensättning (Raä Skövde 20:1), dels ett stort röse med 20 meter i diameter (Raä Skövde 21:1). Intill finns även odlingsrösen men även lite större partier av fossil åkermark med röjningsrösen (Raä Skövde 21:2 och 21:3). I östra delens ganska öppna men ålderdomliga del finns ytterligare en förhistorisk fast fornlämning, ett runt röse (Raä Skövde 17:1). I närheten finns spår av en bortodlad grav, troligen en stor hög (Raä Skövde 16:1). Till Ulveksbackarna är knutet en sägen, nedtecknad i 1800-talets början, om en forntida kung Ulv som begravts här i en silverkista. (Plats med tradition, Raä Skövde 60:1).

Området ingick i inägomarken till Havstena by och var en del av ängsgärdet. På en geometrisk karta över Havstena by från år 1705 har lantmätaren noterat att ek, en och en del gran växte i backarna och att delar av ängen, som antagligen var hårt utnyttjad, uppgavs vara ”odugelig”. Vid 1800-talets början omtalas att backarna var bevuxna med mycket ek.

Av häradskartan från 1877-82 framgår att backarna, även efter laga skiftet, till stor del var markerade som lövskogsmarker och äng. Däremot hade ett stråk genom den mellersta delen odlats upp till åkermark, fortfarande idag synligt här och var som stenröjd mark med inslag av odlingsrösen och stengärdesgårdar, t.ex. i väster och nordost. Även på fler platser finns röjningsrösen (Raä Skövde 60:1) samt större stenmurar som kan förknippas med 1700-1800-talets odlingar. En del av de andra röjningsrösen inklusive några stensträngar är troligen av långt äldre datum.

Områdets närhet till stadsbebyggelsen gör att det har en stor betydelse som närströvsområde.

Ingår också i

Naturreservat Ulveksbackarna (kommunalt naturreservat)

Gällande skydd

Naturreservat (kommunalt naturreservat) sedan 1992.

En av de två förhistoriska gravar som ligger i krönläge på kullarna i områdets västra del.

I Ulveksbackarnas nordöstra del finns inslag av fossil åkermark med stenmurar som troligen kan härledas till 1700- och 1800-talets uppodling.

Rekommendationer

Fortsatt varsam vård/hävd, likt befintligt. Men för att få ökad kunskap om området som ett värdefullt agrart kulturlandskap med spår från olika tider är det viktigt att utföra en fördjupad kulturlandskapsstudie. Med sitt stadsnära och tillgängliga läge skulle kulturmiljön kunna ha en stor pedagogisk betydelse. Det är mycket viktigt att området kan fortsätta få vara ett stillsamt, varsamt använt stadsnära ströv- och rekreationsområde.

Åtgärder

Området är skyddat som kommunalt naturreservat.

För att i längden säkerställa reservatets kulturhistoriska värden bör kommunen ta fram riktlinjer för hur kultur- och naturvärden ska samspela, eventuellt för att framhäva ängskaraktären t.ex. En fördjupad kulturlandskapsstudie bör göras.

Ingående enskilda objekt i miljön **Fornlämningar**

- Raä Skövde 17:1 Röse, närmast runt, 10 m i diameter. Något skadat. Beläget på krön av låg moränkulle.

- Raä Skövde 20:1 Stensättning, rund, 8 m i diameter, kanställd kalkstenshäll. Belägen på krön av moränrygg.

- Raä Skövde 21:1 Röse, eventuellt med mittröse, 20 m i diameter. Intill finns även odlingsrösen. Beläget på avsats i sluttning.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Översiktlig kulturhistorisk lämning enligt Fornminnesregistret

- Raä Skövde 16:1 Rest av borttagen fornlämning, sannolikt en bortodlad hög

- Raä Skövde 21:2 Fossil åkermark, röjningsröseområde

- Raä Skövde 21:3 Fossil åkermark, röjningsröseområde

- Raä Skövde 60:1 Plats med tradition. Enligt Sahlström 1924 fanns en sägen knuten till Ulveksbackarna om en kung Ulv som begravts i en silverkista. I området finns även flera röjningsrösen i anslutning till f.d. odlingsmark.

- Stenmurar som är förknippade med uppodling.

Områdets västra del, åt Ekängen till, är delvis öppnare och har mer torrbacksprägel. Även här finns fossil åkermark som kan förknippas med 1700- och 1800-talets uppodling

LUNDEN, ROSENHAGA OCH STOREGÅRDEN

30. Lundens gamla skola

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö med stark agrar prägel omfattande Lundens gamla småskola (1868), folkskola (1880-talet) och lärarbostad (1922) samt uthus (sent 1800-tal). Lundens gamla skola är av mycket stort kulturhistoriskt intresse som en genuin, enhetlig och i det närmaste orörd gammal landsbygdsskolmiljö med välbevarade faluröda hus bland högvuxna lövträd. Gammalt vägavsnitt. Det är en av Skaraborgs finaste och mest välbevarade bygdeskolmiljöer som inte ingår i ett traditionellt sockencentrum.

Beskrivning

Idag omges Lundens skola av modernismens flerbostadsområden från 1960- och 70-talet, men länge var här, strax norr om staden, utpräglad landsbygd med bondgårdar, torpställen och backstugor i Skövde landsförsamling. Lundens första skolhus byggdes 1868 och var då skola för Skövde norra folkskole-distrikt. En ny folkskolebyggnad uppfördes i sent 1880-tal och den gamla blev småskolans byggnad. Till vardera skolhuset hörde också ett uthus. Mellan husen uppfördes 1922 en särskild lärarbostad, fram till dess fanns bostäderna i skolhusen. Lundens gamla skola blev nedlagd 1962. Byggnaderna används numera som bostäder och föreningslokaler.

De fem byggnaderna bildar tillsammans en sammanhållen och väl bibehållen liten bebyggelsemiljö med faluröda byggnader

Orkidén 3. Lundens gamla skola är en mycket väl bibehållen gammal landsbygdsskolmiljö med stark prägel av sent 1800-tal–1900-talets början. De tre skolbyggnaderna med tillhörande uthus har välbevarade exteriörer, vilket är av stort värde för kulturmiljön som helhet. Gamla folkskolan från 1868 och lärarbostaden från 1922.

från sent 1800-tidigt 1900-tal. Båda skolhusen och lärarbostaden har välbevarade exteriörer, även i detaljer. Främst det äldsta skolhuset anknuter i viss utsträckning till 1865 års normalritningar som Överintendent-ämbetet tog fram för folkskolans byggnader. Även lärarbostaden är representativ för sin tillkomsttid med stildrag av både jugend och nationalromantik.

Byggnaderna som ligger vid en gammal vägslinga inramas av den gamla skoltomtens f.d. skolgård, planteringar och de högvuxna lövträd som delvis kantar tomten

Inom tomten står numera en milstolpe av kalksten från tidigt 1700-tal med Karl XII:s krönte namnchiffer (Raä Skövde 22:1). Milstenen är flyttad ca 15 meter i samband med ändrad vägdragning.

Lundens gamla skola är en välbevarad gammal landsbygdsskolmiljö med stark prä-

Orkidén 3. *Det yngre folkskolehuset byggdes på 1880-talet och har en tidstypisk, välbevarad exteriör.*

gel av sent 1800-tal–1900-talets början. De enskilda byggnaderna har samtliga välbevarade exteriörer som är typiska för tillkomsttiden, vilket även är av stort värde för kulturmiljön som helhet.

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960.*

Gällande skydd

Fornlämningar skyddas enligt 2 kap. KML

Rekommendationer

Lundens gamla skolmiljö minner om den övergångszon mellan förstadsbebyggelse och ren landsbygd som präglade Skövde landsförsamlings gräns mot staden från 1800-talets senare del in i 1940-talets efterkrigstid. Det är viktigt att bevara den genuina, orörda, enhetliga prägel av gammal bygdeskola från sent 1800-tal–1900-talets början som vilar över den karaktäristiska skolmiljön. Det är av stort värde att samtliga fem byggnaderna får behålla sina välbevarade exteriörer. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med traditionella material och metoder som tar stor hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse bör främst vara små nyttobyggnader som placeras med stor hänsyn till befintlig och ges en god utformning. De stora lövträden vårdas och ses över

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap. PBL.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Raä Skövde 22:1 Milstolpe av kalksten på postament av sten. Milstolpen bär Karl XII:s krönte namnchiffer. Den är flyttad ca 15 m. åt O i samband med ändrad vägdragnings.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Orkidén 3 Lundens gamla folkskola

Orkidévägen 1

Lundens första skola byggdes 1868 för Skövdes norra folkskoledistrikt och placerades vid gränsen mellan Ryds socken och Skövde landsförsamling. Marken skänktes av major Dyrssen på Aspö gård. Med tiden tillkom en ny folkskola i sent 1880-tal och det gamla skolhuset blev småskola. Till vardera skolhuset hörde ett uthus. 1922 uppfördes en särskild lärarbostad som placerades mellan de två skolhusen. Sedan Lunden införlivats med Skövde stad 1914 byggdes en ny skola i Ryd invid Kars torps gård. Lundens skola blev nedlagd efter skolavslutningen 1962. Numera används husen som bostäder och föreningslokaler.

De tre timrade skolhusen har fasad av faluröd locklistpanel under tegeltäckta sadeltak. Exteriören är välbevarad sedan husen byggdes, även i detaljer. Den gamla folkskolan, som blev småskola på 1880-talet, anknyter i stort till 1865 års normalritningar för folkskolebyggnader som utgavs av Överintendentämbetet.

Folkskolehuset från 1880-talet har tidstypiska, rikt profilerade fönsteromfattningar. Huset har gavelplacerade ingångar varav en bevarar en ursprunglig helfransk pardörr med diagonal-spröjsat överljus. Lärarbostaden bär stildrag av byggnadstidens jugend, nationalromantik och klassicism. Även de två uthus som hört till vardera folkskolan och småskolan har faluröd panel och tegeltak.

Samtliga byggnader har välbevarade och tidstypiska exteriörer av stort värde för den värdefulla kulturmiljön som helhet. Höga lövträd inramar de gamla skolhusen.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

31. Storegården*

Motiv och uttryck för miljön

Storegården, är jämte Bussatorp i Skultorp, Skövde kommuns mest oförändrade flerbostadsområde från 1960-talet och har i och med det mycket stort kulturhistoriskt värde. Området är mycket tidstypiskt planerat och utformat och särskilt bostadshusens exteriörer är ovanligt välbevarade sedan 1960-talet. Det förmedlar en särskilt god bild av det tidiga 1960-talets planeringstanke. Storegården har en mycket stark stadshistorisk förankring i Skövde, eftersom det också ger uttryck för den intensiva utvecklingsperiod som Skövde hade som 1960-talets nya länscentrum.

Kulturmiljön karaktäriseras av ett trafikseparerat flerbostadsområde med trevånings lamellhus i rött tegel från 1964-67. Exteriören är ursprunglig även i fasaddetaljerna. Karaktäristisk terränganpassning. Uppvuxna gröna gårdsrum med funktionsytor. Stor omsorg har

Storegården är ett mycket fint exempel på 1960-talets folkhemsbebyggelse. Området har stark förankring i Skövdes intensiva stadsutveckling på 1960-talet. Mot den bakgrunden är Storegården av ett mycket stort stadshistoriskt intresse.

lagts på rumsligheten och de gröna, funktionella gårdsrummen.

Beskrivning

Flerbostadsområdet Storegården stadsplanerades 1963 och bebyggdes 1964-67, efter ritningar av Svenska Riksbyggens Arkitektkontor, Stockholm. Byggherre var AB Skövdebostäder. Det har en tydlig anpassning till kuperad terräng, karaktäristisk för tiden. Området erhöll även en tidstypisk trafikseparering med p-

platser och garage vid områdets ändar.

I Storegården är rumsligheten kring och mellan husen starkt betonad. Här dominerar helt parallellställda och vinkelställda bostadshus. Endast två huskroppar är helt sammanbyggda i ena hörnet. Gårdarnas innehåll med gräsmattor, lövträd, buskar och planteringar har utvecklats efterhand med utbyggda lekplatser på 1970- och 80-talet. Karaktärsträd är bl.a. kastanje, oxel, björk, lönn och syren.

Storegården 1 och 2 omfattar allt som allt 12-13 lamellhus. Trevåningshusen har röda tegelfasader under flacka sadeltak. Vita betongskärmar avdelar balkongerna som har ursprungliga gula respektive gröna plåtfroter. Husen ger intryck av att helt ha fått behålla 1960-talsexteriören, och bevarar till och med ursprungliga fönster, entréer och balkonger. Endast viss inglasning av balkonger har gjorts på senare år.

Storegården med husens välbevarade exteriörer och gröna gårdsrum med uppvuxna träd

och buskar förmedlar en mycket god bild av en konsekvent genomförd planering och gestaltning av ett flerbostadsområde vid den tiden. I stora drag kan man säga att så här var ett flerbostadsområde i det tidiga 1960-talets folkhemsbyggande tänkt att te sig. Storegården har mycket stora kulturmiljökvaliteter. Det återspeglar även Skövdes intensiva expansionsfas på 1960-talet och är mot den bakgrunden även av ett mycket stort stadshistoriskt intresse.

Storegården från 1964-67 är ett av Skövdes allra främsta exempel på flerbostadsbebyggelse från 1960-talet, kanske det mest välbevarade. Husen har i allt väsentligt, i helhet och detaljer, sitt ursprungliga utseende i behåll. De gröna gårdarna är konsekvent genomförda. Området är trafikseparerat enligt då rådande planeringsideal.

Ingår också i

Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Storegården är ett av Skövdes två ursprungligt bibehållna flerbostadsområde från 1960-talet. Områdets mycket välbevarade helhet av tidigt 1960-tal är mycket viktig att bevara. Det gäller både husens exteriörer och de gröna gårdsrummen. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Nybebyggelse bör i förekommande fall vara kompletterande små nyttobyggnader som placeras med mycket stor hänsyn till nu befintlig bebyggelse och ges en god utformning. Värdefull gatuvy längs Storegårdsvägen uppmärksammas.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att upprätta detaljplan med bevarandeariktning enligt 5 kap. PBL.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Storegården 1 och 2 Storegården *

Storegårdsvägen 7-33

Storegården bebyggdes 1964-67 efter att stadsplanen lagts ut 1963 med parallellställda och vinkelställda lamellhus i tre våningar. Husen byggdes efter ritningar av Svenska Riksbyggens Arkitektkontor, Stockholm. Byggherre var AB Skövdebo-städer. Husen har röda tegelfasader under flacka sadeltak. Vita betongskärmar avdelar balkonger med ursprungliga plåtfronter i grönt respektive gult. (Enstaka inglasningar har gjorts). Entréer i mörkt trä samt grågröna skärmar av skivor eller gjutmassa. Fönster med smalare vädringsfönster. Området har en för 1960-talet karaktäristisk anpassning till kuperad terräng och är trafikseparerat. Rumsligheten är starkt betonad med gröna gårdsrum med uppvuxna lövträd, buskar och planteringar, kompletterat med bl.a. lekplatser.

Storegården är ett av Skövdes allra finaste exempel på flerbostadsbebyggelse från tidigt 1960-tal, kanske det mest välbevarade. I stora drag kan man säga att så här var ett flerbostadsområde i det tidiga 1960-talets svenska folkhemsbyggande tänkt att te sig. Storegården har mycket stora kulturmiljökvaliteter. Det har djupa rötter i Skövdes intensiva stadsutveckling på 1960-talet och är mot den bakgrunden av ett mycket stort stadshistoriskt intresse.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

RYD, KARSTORP OCH ASPÖ

32. Karstorps koloniträdgårdar

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av mycket stort kulturhistoriskt intresse, kanske Skaraborgs främsta välbevarade koloniområde från 1900-talets mitt. Ur stadshistorisk synpunkt är området mycket värdefullt genom sin historiska koppling till Volvo och industri- och arbetarstaden Skövdes expansion.

Koloniområde på Billingsslutningen med mycket välbevarad karaktär från efterkrigstiden med kvartersbunden plan med vägsystem, samlingsplats, gemensamhetslokal, 250 stugor, trädgårdstomter och typiska staket och häckar mot vägarna. Ingår i större fritidsområde som anlades av Volvo 1953.

Beskrivning

Karstorps koloniträdgårdar norr om staden anlades 1953 för anställda på Volvo. Det ingår i "Volvo fritid", Karstorps fritidsområde, med fotbollsplan, omklädningsrum och strövmråde samt badplats vid Karstorpssjön. Marken till koloniområdet hade inköpts från Karstorps gård. Koloniområdet blev snabbt populärt. Typhus ritades och ställdes ut på Östermalm i anslutning till Volvofabriken. Några av typhusen från Volvo står än idag på koloniområdet. Det vanliga blev emellertid att man byggde efter sin egen tanke. Det medför att stugorna idag utgör en lite brokig helhet, något som är ett karaktärsdrag för många svenska koloniområden.

Infarten markeras av en allé av rönnar fram till den gemensamma centralplatsen med dansbana och föreningslokal. Vatten till bevattning leds från Karstorpssjön och ledningar med vattenposter står längs de smala

Karstorps koloniträdgårdar anlades 1953 och har en tidstypisk kolonikaraktär från 1900-talets mitt.

vägarna. Gemensamma dricksvattenpumpar står på flera håll i området.

De 250 stugorna ligger i kvarter som inramas av ett lite oregelbundet vägnät, där vägarna bär karaktäristiska namn som Pionvägen, Rosenvägen och Violvägen. Syrenhäckar och staket av trä eller trädnät kantar tomternas prunkande trädgårdar mot vägarna. Kolonilotterna är mellan 350 och 400 kvadratmeter.

Stugan fick från början endast vara upp till 24 kvadratmeter stor, plus en veranda. Senare ökades storleken till 35 kvadratmeter. Varje ägare fick själv utforma sin stuga, men förslaget skulle granskas av föreningsstyrelsen innan man fick klarsignal att bygga. Stugorna som är av trä bär en personlig prägel. Gemensamt är att de återspeglar svenskt småhusbyggande i miniatyr, samt att de ofta är byggda av återanvänt material, t.ex. glasade dörrar från 1880-talet, fönster från 1920-talet, förvandringspanel från 1960-talet med mera. Stugorna vänder ofta entrén mot vägen. På tomten fick även ett förråd byggas.

Inom området finns även två platser där fornlämningar undersökts och borttagits.

Ingår också i

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*.
Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Det är mycket viktigt att man bevarar områdets plan och karaktär som är typisk för ett koloniområde från 1900-talets mitt. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas på ett sådant sätt som knyter an till den småskaliga kolonitraditionen, t.ex. med återanvända byggnadsdetaljer, och som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse

Karstorps koloniträdgårdar är av stort kulturhistoriskt intresse som ett välbevarat koloniområde från mitten av 1900-talet.

Allén som kantar tillfartsvägen.

placeras med hänsyn till befintlig och ges en liknande utformning.

Trädgårdar utformas i enlighet med förenings och områdets tradition.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

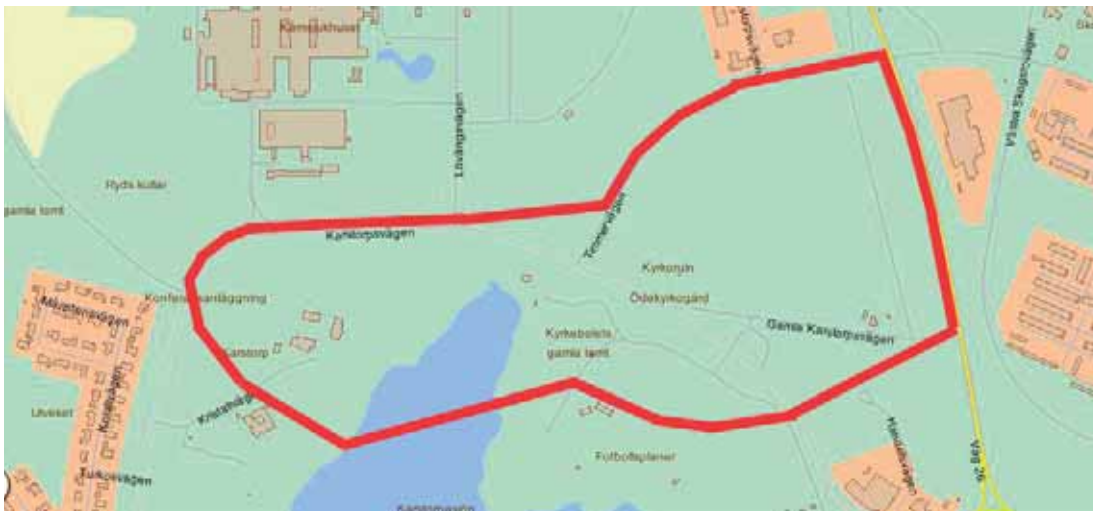
Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Ryd 15:5 Karstorps koloniträdgårdar

SE OMRÅDESBESKRIVNINGEN OVAN!

Övriga inrapporterade kulturlämningar

33. Ryds gamla kyrkplats – Karstorp*

Igenväxande kulturlandskap i norr. Natursköna vyer mot Karstorpssjön. Karstorps herrgårdsmiljö.

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av mycket stort kulturhistoriskt intresse och av stor betydelse för norra Skövde som ett f.d. sockencentrum där flera olika historiska tidsskikt överlagras. Området markerar det medeltida sockencentrum i Ryd kring ödekyrkplatsen och den f.d. bytomten ovanför Karstorpssjön som tillsammans med Karstorps herrgård och flera fornlämningar vittnar om aktiviteten i området alltsedan förhistorisk tid–medeltid. Kulturmiljön karaktäriseras av kamelandskap med karaktäristiskt byläge i sluttning, förhistoriska fornlämningar (järnålder), ödekyrkplats med kyrkoruin (medeltid), del av övergiven bytomt (medeltid) och spår av äldre kulturlandskap (medeltid- 1800-tal), samt Karstorps herrgårdsbebyggelse (1800-tal, 1901), f.d. backstuga (1800-tal).

Här var Ryds gamla sockencentrum, idag delvis ganska bortglömt vid sidan av KSS.

Beskrivning

Ryds socken sträcker sig nerifrån den karga Stöpaskogen i öster, mot nordväst upp över den bördiga kalkstensplatån och skifferterrasserna, från Karstorpssjön, upp mot diabasens rasbranter på Billingsens sydostsluttning. Topografin präglas av det småkulliga kamelandskap som kännetecknar Billingsens södra sluttningar. Anläggandet av Kärnsjukhuset (KSS) och det stora bostadsområdet Södra Ryd åren 1967–1973 innebar att det småskaliga agrara kulturlandskapet kring Ryds gamla by kraftigt förändrades. KSS med byggnadskomplex, p-platser och tillfartsvägar placeras mitt i det gamla byområdet.

Ryds by, som hade en för västra och centrala Skaraborg karaktäristisk uppdelning i två bebyggelselägen, låg i platåsluttningen ovanför norrsidan av Karstorpssjön (förr kallad Rydbosjön). Här har funnits gott om

Ryds gamla kyrkplats. Översikt från gång- och cykelvägen i norr.

Kyrkebolets gamla tomt ligger på förhöjningen i bildens mitt. Vy från söder.

bebyggelse sedan förhistorisk tid (se området Ryds ängar). Byn har åtminstone medeltida ursprung. Den omfattade enligt jordeboken år 1566 åtta hela hemman, vilka legat på bytomtens västra tomtedel, samt ett halvt hemman Kyrkebolet som låg för sig jämte den medeltida sockenkyrkan på byns östra tomt. Sannolikt var det på Kyrkebolets mark som kyrkan uppfördes i tidig medeltid. Karstorp låg precis utanför kanten av byns inägor i söder och var en egen frälsegård som blev nära förknippad med byn. Byns åtta gårdar kom på 1600-talet att slås samman till en enda, Ryds herrgård, vilket framgår av en geometrisk karta över byn från 1684. Kyrkebolet införlivades med Karstorps säteri och blev avhyst som egen gård. Karstorps säteri och Ryds herrgård kom sedan att förenas under lång tid.

Ryds gamla kyrkplats. *Grinden till ödekyrkogården, vy mot nordost från Kyrkebolets gamla tomt på sydsidan av Karstorpsvägen.*

Det uttagna området omfattar Karstorps gårdstomt med 1800- och 1900-talsbyggnader nära sjön, en f.d. backstuga som är den enda kvarvarande bebyggelsen vid Ryds gamla bytomt och bytomtens östra del med gamla kyrkplatsen och Kyrkebolets tomt. Norr om kyrkplatsen utbreder sig ett idag barr- och lövskogbevuxet fornlämningsområde i småkullig terräng med förhistoriska gravar samt många spår av äldre kulturlandskap. Nära kyrkplatsen finns bl.a. två små järnåldersgravfält med sju respektive fem anläggningar (Raä Ryd 40 och 42) samt även fångstgropar och några osäkra anläggningar. På 1600-talet möttes där två av byns tre åkergränder och byns betesmarker på utägorna i öster. I sent 1800-tal var ganska mycket öppet och uppodlat fränsett ett stråk med lövskog/äng fr.o.m. kyrkplatsen och norrut. Här finns idag ett par områden med

Fornlämningsområdet norr om gamla kyrkplatsen är idag delvis igenvuxet av barr- och lövskog.

Raä Ryd 3:1 Grunden till Ryds sockenkyrka från 1100-talet. Vy från söder.

fångstgropar samt områden med fossil åkermark med röjningsrösen och stensträng. (Se övriga kulturhistoriska lämningar Raä Ryd 41 och 42). Där finns även stengärdesgårdar. Det fossila odlingslandskapet kan dels vittna om mycket gammal hävd kanske redan från förhistorisk tid, dels förknippas med 1700- och 1800-talens uppodling.

På en avsats i sluttningen, numera inramad av Karstorp svägen och en gång/cykelväg, ligger den inhägnade ödekyrkplatsen med ruinen efter Ryds medeltida sockenkyrka (Raä Ryd 3:1 och 3:2) (se nedan). Den romanska absidkyrkan av kalk- och sandsten kan ha raserats på 1500-talet, kanske nedbränd i samband med kriget mot danskarna 1520 eller 1566. På 1930-talet gjordes en arkeologisk utgrävning och ruinen konserverades.

Strax sydväst om kyrkplatsen, på Karstorp svägens södra sida, på en förhöjning i den öppna sluttningen ovanför sjön, ligger de tro-

Ryd 15:5 Kaffestugan kallas sedan 1950-talet den f.d. backstuga, troligen från ca 1880, som förr bl.a. använts som lantarbetarbostad till Karstorp herrgård.

ligen medeltida lämningarna efter frälsegården Kyrkebolet (Raä Ryd 39:1). Kyrkebolets plats på krönet kan skönjas som flera ojämnheter i marken, vid den f.d. gårdstomten finns även en vall, delvis skadad av en parkväg. Troligen var det Kyrkebolets innehavare, kanske en storman, som lät bygga Ryds kyrka på 1100-talet. Eftersom den sentida vägdragningen bidragit till att klippa av den fysiska kontakten mellan gårdstomt och kyrkplats, så är det historiska sambandet mellan dem desto viktigare att betona.

På en höjd i en dunge av högvuxna furor ovanför sjösluttningen, närmare Karstorp, ligger en faluröd f.d. backstuga från 1800-talet (Ryd 15:5), idag den enda kvarvarande bebyggelsen i mer direkt anslutning till Ryds försvunna by och herrgård. I övrigt finns endast Åsentorpen kvar (se område 34).

Karstorp (Karstorp 1) på sjöns nordväst-sida är en medeltida gård som på 1600-talet

Karstorp 1 Karstorp. År 1901 byggdes den nuvarande ståtliga herrgårdsbyggnaden på Karstorp, utformad i den tidens villastil.

blev säteri och jämte Ryds herrgård kom att bli traktens största egendom. Ryd och Karstorp ingick tidvis i samma godsmassa. På 1950-talet blev gården kursgård, numera konferenscenter, och sjöslutningarnas odlings- och betesmarker förvandlades till park och öppna gräsytor i Karstorps fritidsområde. Av äldre bebyggelse återstår främst mangårdsbebyggelse från sent 1800-tal–sekelskiftet 1900. Nära sjökanten finns en översiktlig kulturhistorisk lämning, en terrasskant, troligen en husgrund (Raä Ryd 1:1).

Ingår också i

Detaljplan från 1992, Dp 392

Gällande skydd

Fornlämningar skyddas av 2 kap. KML

Rekommendationer

Kring kyrkplatsen och norrut ger området idag ett ganska bortglömt intryck, norra delen är igenvuxen. Det är viktigt att lyfta området kring kyrkplatsen och Kyrkebolet för att påminna om att detta varit den gamla mötesplatsen och centralpunkten i Ryds socken. Området skulle kunna få en större pedagogisk betydelse om det var lättare att angöra det och att uppfatta det. Tillgängligheten bör ses över. Förhållandet mellan Kyrkebolets tomt och ödekyrkogården bör framhåvas och betonas genom t.ex. informationsskyltning.

Landskapet bör ses över och röjas där behov finns för att motverka ytterligare igenväxning och framhäva t.ex. en hagmarks-karakter. Fornlämningar inklusive kyrkplats bör varsamt hävdas och vårdas. T.ex. att kyr-

kogården slås med lie för att skydda kyrkogrunnen och de gravanläggningar som finns i backen.

Områdets östra del har ingen bebyggelse idag, någon ny bebyggelse är knappast aktuell inom den delen av kulturmiljön. Eventuell ny bebyggelse i övrigt bör främst placeras i anslutning till Karstorp.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. Kommunen skall undersöka möjligheten att omarbete befintlig detaljplan på ett sådant sätt att befintliga kulturvärden säkerställs och tas till vara. Vårdprogram och ett skyltprogram upprättas för landskaps- och fornvård kring och norr om ödekyrkogården/Kyrkebolet. Även Kyrkebolets tomt och Kaffestugan bör skyltas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Raä Ryd 3:1 och 3:2

(Nummer ovan enligt Fornminnesregistret). Kyrkoruin, ödekyrkogård. Fasta fornlämningar. Grundmurarna av Ryds sockenkyrka från 1100-talet omfattar en romansk anläggning i kalksten och sandsten. Den består av långhus och ett lägre och smalare kor med absid i öster. Långhuset var påtagligt kort, nästan kvadratisk, koret avsmalnande österut, i likhet med många skånska kyrkor. Altaret stod ca 1 m framför absidväggen. Sidoaltare fanns i långhusets nordöstra hörn. Vägghast sittbänk fanns på medeltida vis.

Karstorp 1 Karstorp Vålbevarat magasin, troligen från senare delen av 1800-talet.

Kyrkobyggnaden kan ha raserats på 1500-talet, kanske nedbränd i samband med de danska krigshandlingarna 1520 eller under nordiska sjuårskriget 1566. På 1930-talet gjordes en arkeologisk utgrävning och ruinen konserverades. En tidigmedeltida gravvård, en liljesten, från kyrkoruinen har på senare år flyttats över till Ryds nya kyrka, S:t Matteus, i Ryds centrum. Kyrkoruinen och omgivande övertorvade gamla kyrkogård är inhägnad. Vid kyrkplatsen finns en texttavla.

- Raä Ryd 40:1 Gravfält Fast fornlämning
- Raä Ryd 40:1 (1) Hög Fast fornlämning
- Raä Ryd 40:1 (2) Stensättning Fast fornlämning
- Raä Ryd 42 Gravfält Fast fornlämning
- Raä Ryd 42:1 (1) Hög Fast fornlämning
- Raä Ryd 42:1 (2) Stensättning Fast fornlämning

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Karstorp 1 Karstorp

Kristallvägen 1

Karstorps säteri var åtminstone sedan 1600-talet det dominerande herresätet i Ryds socken. Det hörde tidvis samman med Ryds herrgård. Jordbruket upphörde 1952, Volvo Penta förvärvade då en del av marken till fritidsområde för Volvos anställda. 1955 blev Karstorp kursgård och ägd av Skövde stad, 1986 övertogs det av Folkets Husföreningen. Numera är Karstorp konferenscenter i annan regi. Av idag befintliga byggnader märks främst den stora huvudbyggnaden från 1901, ritad av skövdearkitek-

Vy från Kyrkebolets tomt över sluttningarna i Karstorps fritidsområde ner mot Karstorpssjön.

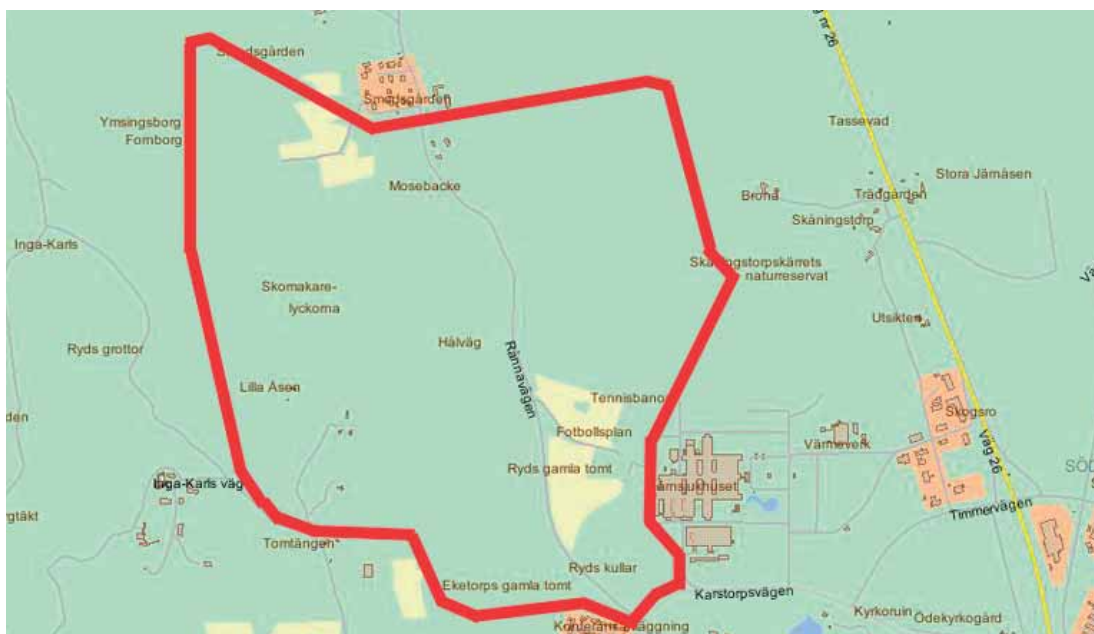
ten F. A. Wahlström. I stort bibehåller exteriören en tidstypisk karaktär. En stor flygelbyggnad, som bl.a. varit personalbostad, kan vara något äldre än huvudbyggnaden men är renoverad i sen tid. Den andra flygeln byggdes på 1980-talet som en pendang. Vålbevarat är ett falurött stort magasin i två våningar, troligen från senare delen av 1800-talet.

Ryd 15:55 Kaffestugan

På häradskartan från ca 1880 är inte detta lilla bostadshus, i sluttningen ovanför Karstorps-sjön, markerat, men det bör ha uppförts senast vid denna tid. Eventuellt är det ett äldre hus som flyttats hit och byggts om. Byggnaden har varit en backstuga som även lär ha använts som bostad för lantarbetare på Karstorps herrgård. Huset som är av enkelstugetyp med kammare tillbyggdes i tidigt 1900-tal med ett rum och kök. Det har senare använts för kaffeservering i Karstorps fritidsområde sedan 1950-talet.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- Raä Ryd 1:1 Vid kanten av Karstorps gårdstomt, nära sjökanten, finns en översiktlig kulturhistorisk lämning, en terrasskant, troligen en husgrund
- Raä Ryd 40:2 Stensättning. Bevakningsobjekt
- Raä Ryd 40:3 Sammanförda lämningar
- Raä Ryd 40:3 (1) Fångstgrop
- Raä Ryd 41:3 Sammanförda lämningar
- Raä Ryd 41:3 (1) Fångstgrop
- Raä Ryd 41:4 Sammanförda lämningar
- Raä Ryd 41:4 (1) Fångstgrop
- Raä Ryd 42:2- 42:5 Fångstgropar
- Raä Ryd 42:6- 42:8 Objekt med fossil åkermark.
- Raä Ryd 42:10 Hägnad
- Raä Ryd 42:11-12 Fångstgropar .
- Raä Ryd 42:9, 42:13-15 Stensättningar, bevakningsobjekt

34. Ryds ängar*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av mycket stort kulturhistoriskt värde i samspel med mycket stora naturvärden. Området är av största betydelse för norra Skövde som ett f.d. sockencentrum där flera olika historiska tidsskikt överlagras. Kulturmiljön markerar det medeltida sockencentrum i Ryd kring den f.d. bytomten ovanför Karstorspsjön som tillsammans med flera fornlämningar och ett ålderdomligt ängs- och betespräglad kulturlandskap vittnar om aktiviteten i området alltsedan förhistorisk tid-medeltid.

Kulturmiljön karaktäriseras av kamelandskap med karaktäristiskt byläge i sluttning, förhistoriska fornlämningar (gravfält och *Betande får bland körsbärsblommen på Ryds kullar i områdets södra del.*

spridda gravar), del av övergiven bytomt (medeltid, 1600-tal), medeltida gårdstomt, väglämning och rikliga partier av äldre kulturlandskap (förhistorisk tid- 1800-tal) med ängspartier, betesmarker, fossil åkermark, röjningsrösen, fägator, stensträngar, stengärdesgårdar, torplämningar etc, samt välbevarad f.d torpbebyggelse 1700-1800-tal. Naturreservat (statligt). Kulturminneslagen (fornlämningar). Områdets östra del står i stark kontrast till Kärnsjukhusets storskaliga 1960-70-talsanläggning.

Beskrivning

Skövde stadsområde sträcker sig numera långt upp i Ryds socken. Anläggandet av det stora bostadsområdet Södra Ryd och framför allt av Kärnsjukhuset (KSS) 1967-73 innebar

Höggravfältet på Ryds kullar i söder omfattar 13 gravanläggningar, varav två är ovala långhögar och elva är runda högar.

att det småskaliga agrara kulturlandskapet kring Ryds herrgård och Ryds gamla bytomt kraftigt förändrades.

Kulturmiljön Ryds ängar har här avgränsats till södra delen av det stora naturreservatet Ryds ängar-Rånna som sträcker sig flera kilometer i nord-sydlig riktning längs Billingens östsluttning. Södra och östra delen av kulturmiljön ligger däremot utanför reservatet och går in i sjukhusparken fram till västsidan av KSS samt omfattar i sydost Ryds kullar närmare Karstorpssjön.

Området når som längst upp mot Billingens stup och rasbranter i väster men domineras stort av det småkulliga kamelandskap som präglar den lägre bergsslutningen med kullar, terrasser och sänkor. Här finns betesmarker, f.d. ängsmarker och rikligt med lövskogsdungar med mycket ädellövskog, såsom hassel, fågelbär, körsbär, ek och hägg, t.ex. längs rasbranter och i de gamla ängsmarkerna.

Markerna är starkt kalk- och skifferpåverkade och mycket artrika.

Området har haft och har fortfarande en stor mängd förhistoriska lämningar som vittnar om tidig aktivitet och en omfattande järnåldersbosättning. På platsen för nuvarande KSS påträffades 1968 en stor och tidig järnframställningsplats.

Ryds by som hade ett för kambrosilurbygden traditionellt byläge i sluttning låg i liderna strax norr om Karstorpssjön. Byn har åtminstone medeltida ursprung och hade en för centrala Skaraborg kännetecknande uppdelning av bebyggelsen i två separata tomtlägen. Den omfattade enligt jordeboken år 1566 dels åtta hela hemman, vilka legat på bytomtens västra tomtedel, dels ett halvt hemman Kyrkebolet som låg för sig jämte den medeltida sockenkyrkan på byns östra tomtedel. Sockenkyrkan övergavs troligen på 1500-talet och revs.

Av en geometrisk karta över byn från 1684 framgår hur byns tre åkergården låg mellan de

Områdets södra del, vy från höggravfältet på Ryds kullar upp mot KSS.

Stora Åsen och Lilla Åsen är de enda kvarvarande torpen/småbruken på Ryds ägor. Åsen fanns redan på 1600-talet som ett nybygge eller torp till Ryds säteri, men det är inte riktigt klarlagt vilken del som är den ursprungliga Åsen. På Stora Åsen finns en ålderdomlig skiftesverksladugård. Åsen ligger inom naturreservatet.

två bydelarna och omslöt i norr och öster av den stora ängen med riklig lövskog. Utmarken med skogen och betesmarken omgav byn längre åt öster och nordost,

Byns åtta västliga gårdar kom att läggas ihop till Ryds herrgård, vilket framgår av 1684 års karta. Gårdarna i byn var Hulegården, Lillegården, Mellomgården, Mossagården, Norregården, Skattegården, Smedsgården och Östergården. Gårdarna blev efterhand avhysta, främst Smedsgården blev kvar och flyttades på 1800-talet ut till norr om bytomten.

Av häradskartan från 1877-82 framgår hur området var herrgårdspräglad, dominerat av herrgården med typisk arrondering av marken med vägnät, allé, några grupper av torpställen och backstugor. Mycket var fortfarande lövskogspräglad äng likt tidigare. Flera sammanhängande enklaver och även mindre odlingsstråk hade dock tagits upp på gammal utmark och även i delar av ängen.

Anläggandet av KSS 1967-73 tog stora ytor i anspråk för byggnader och p-platser. Bland annat undersöktes arkeologiskt och borttogs en mycket stor järnframställningsplats med 441 påträffade gropar med slagg, kol, skörbränd sten och även ett tiotal hyddbottnar (Raä Ryd 18:1). Det väldiga sjukhuskomplexet täcker idag större delen av den västra bydelens östparti. I den omgivande sjukhusparken finns fornlämningar, bl.a. bytomtens västra del där merparten av gårdarna en gång legat (Raä Ryd 36). Där finns flera urskiljbara byggnadslämningar. Herrgårdsbebyggelsen låg närmare västsidan av KSS, delvis under en befintlig parkering. Två eventuella förhistoriska gravar ligger norr om sjukhuset (Raä Ryd 8:1 och 8:2).

I anslutning till sjukhusparken finns även flera inslag av småskaligt f.d. odlingslandskap såsom stenmurar, vägnät etc.

Ryds kullar sydväst om KSS hörde på 1600-talet till Karstorp som var nära för-

Ryds gamla bytomt var tvådelad och täckte ett större byområde. Huvuddelen av gårdsbebyggelsen låg på den västra delen av bytomten. Av den västra bytomten återstår idag främst dess västliga del med husgrunder m.m. (fast fornlämning). Den västra bytomtens östliga del täcks sedan 1968 till stor del av KSS och p-platser m.m. Fotot visar en del av fornlämningsmiljö och kulturlandskap på den västliga delen.

Ryd 15:43 På Lilla Åsen finns endast det timrade lilla bostadshuset kvar, idag bör det vara ett av de äldsta i Skövde, det kan mycket väl härstamma från 1700-talet, senare tillbyggt med en karaktäristisk enkel bod i resvirke vid ena gavelsidan. Lilla Åsen ligger inom naturreservatet.

bundet med Ryds säteri. Kamelandskapet är här mycket småkuperat och befintliga kullar kan ha använts i anläggandet av höggravfältet från järnåldern (Raä Ryd 7:1). Gravfältet omfattar numera 13 gravar, varav 11 runda högar och två ovala långhögar. Ryds kullar är överhuvudtaget ett mycket fint och värdefullt exempel på ett småskaligt äldre betes- och ängspräglat kulturlandskap, numera hävdad genom färbete. Även här finns spår av småskalig odling.

Strax sydväst om Ryds by låg Eketorp, en medeltida gård omnämnd på 1500-talet, som på 1800-talet hade blivit förminskat till ett småställe/torp under Ryds herrgård och Kars-torp. Idag ingår Eketorp i naturreservatet. I anslutning till Eketorps med all sannolikhet medeltida gårdstomt (Raä Ryd 38:1), belägen på en avsats, finns en hålvägslämning, (Raä Ryd 20:2) även en annan äldre väg, samt ett stort område med fossilt odlingslandskap med

I anslutning till Lilla och Stora Åsen överlagras det f.d. ängslandskapet delvis av ett småskaligt f.d. odlingslandskap som dels bör härröra från torpens/smågårdarnas verksamhet, dels präglas av 1700- och 1800-talets uppodlingar. Fägata mellan stenmurar, inslag av odlingsrösen m.m.

röjningsrösen. Väster om Eketorp finns en förhistorisk grav, en treudd (Raä Ryd 23:1).

Västnordväst om byn, på slutningen mot Rydsbäcken, ligger då som nu Åsen som finns med på 1684 års karta som "Åstorp", av vilket sedermera blev två torpställen, Stora och Lilla Åsen, under Ryds säteri och Karstorp. Åsentorpen är idag de enda återstående av de 30-tal torp och småställen som fanns på herrgårdarnas ägor i bergsslutningen Åsen ingick på 1800-talet i en grupp om sex små ställen som låg nära varandra. Åsen kan ha ursprung från senmedeltid-1600-tal antingen som ett nybygge på Ryds bys marker eller som ett torpställe under Ryds säteri. 1684 låg Åsen i kanten av Ryds äng och gränsade mot en del av Karstorps utmark som sköt upp mot Billingen.

På Lilla Åsen finns idag endast det låga timrade bostadshuset kvar, troligen från 1700-tal eller tidigt 1800-tal, ett av de äldsta bostadshusen i dagens Skövde.

Åsen (Stora Åsen) är av mycket stort värde som den enda helt bibehållna småbruksenheten inom Ryds ängar med 1930-talspräglad bostadshus från 1800-talet samt en ålderdomlig låg skiftesverksladugård och två mindre uthus. Kring Åsentorpen finns ett starkt ängs- och betespräglad och delvis mycket ålderdomligt kulturlandskap med gott om fossil åkermark med röjningsrösen men även starkt betespräglad. Tillsammans med Åsen bildar Lilla Åsen en helhet som står i synnerligen god samklang med omgivande ålderdomliga, kulturlandskap som med inslag av fågata, stenmurar och odlingsrösen även bär prägel av småställets verksamhet och 1700-, 1800- och det tidiga 1900-talets småskaliga odling. Byggnadslämningar finns efter övriga små torp och backstugor. Lilla Åsen och Åsen har mycket stora kulturvärden.

Norr om KSS, utbreder sig ett nu betat område som främst är gammal betesmark/utmark, delvis gammal inägomark och delvis präglas av 1700- och 1800-talets uppodling. Området har stark hagmarkskaraktär och bär även torrbacksprägel med inslag som påminner om betad hed. Längre norrut kring Mosebacke, som är en skarpt markerad kulle, bär kulturlandskapet stark prägel av småskalig odlingspåverkad, enbevuxen, hävdad gammal betesmark, inramad av inslag av ek och

Inom naturreservatet finns åtskilliga områden med fossilt odlingslandskap med mängder av röjningsrösen, såväl i anslutning till förhistoriska gravar, byns gamla äng, vid gamla gårdstomter som i form av odlingsrösen som kan härledas till 1700- och 1800-talets uppodlingar. Odlingsrösen nära Lilla Åsen, i nordväst, inom naturreservatet.

fågelbär samt yppig lövskog. Här finns en förhistorisk grav, ett runt röse (Raä Ryd 9:1).

Hela området väster och nordväst om den gamla bytomten kännetecknas av de många stora områdena med fossil åkermark med mängder av röjningsrösen. Några är mycket ålderdomliga och kan ha förhistoriskt ursprung t.ex. nära Eketorps gårdstomt (Raä Ryd 22:1) och väster om bytomten (Raä Ryd 20:1). Det finns många fler områden av varierande karaktär och ålder, flera kan eventuellt ha hög ålder och även inrymma andra fornlämningstyper. Flertalet ligger i den lövskogspräglade gamla ängen (Ryd 10:1, 21:1, 37:1, 45:1, 46: 1 och 46:2, 49:1, 50:1, 52:1 och 54:1).

Kulturlandskapet inom delar av naturreservatet kännetecknas numera även av att det ger ett igenväxande intryck, i stark kontrast till det annars hävdade kulturlandskapet.

I naturreservatet Ryds ängar finns bl.a. naturstigar och informationsskyltar. Området är ett viktigt närrekreationsområde för Skövde och det genomkorsas av flera leder, inte minst Billingeleden i nord-sydlig riktning.

Ingår också i

Ingår nästan helt i Naturreservat Rånna- Ryd. Statligt naturreservat sedan 2006.

Ingår i Natura 2000-område.

Åsen och Lilla Åsen uppmärksammas som enskilda byggnadsobjekt i Carlquist, T. 1988. *Kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer i Skövde kommun.*

Gällande skydd

Naturreservat Rånna- Ryd. Statligt naturreservat sedan 2006.

Fornlämningar skyddas av 2 kap. Kulturminneslagen

Rekommendationer

Fortsatt varsam vård/hävd, likt befintlig på kulturlandskapet utanför naturreservatet. Det vore önskvärt att kulturlandskapet inom vissa delar av naturreservatet kunde hävdas mer för att karaktären av de äldre kulturmarkerna ska kunna bibehållas. För att få ökad kunskap om området som ett värdefullt agrart kulturlandskap med spår från olika tider är det viktigt att utföra en fördjupad kulturlandskapsstudie. Med sitt KSS-nära och stadsnära väl tillgängliga läge skulle kulturmiljön i likhet med naturreservatet kunna ha en stor pedagogisk betydelse. Det är mycket viktigt att området kan fortsätta få vara ett varsamt använt stadsnära ströv- och rekreationsområde.

Åtgärder

Kulturmiljöns nordvästra och västra delar är skyddade som statligt naturreservat.

För att säkerställa hela kulturmiljöns kulturhistoriska värden bör kommunen ta fram riktlinjer för hur kultur- och naturvärden ska samspela. En fördjupad kulturlandskapsstudie bör göras. Ett vård- och skyltprogram bör upprättas.

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön Fornlämningar

- Raä Ryd 7:1 "Ryds kullar". Gravfält bestående av 13 fornlämningar, varav 11 runda högar och 2 ovala långhögar. Fast fornlämning
- Raä Ryd 9:1 Rund stensättning. Fast fornlämning
- Ryd 20:2 Färdväg (hålväg). Fast fornlämning.
- Raä Ryd 23:1 Stensättning (treudd). Fast fornlämning
- Raä Ryd 36:1 Bytomt/gårdstomt med bebyggelseämningar efter Ryds herrgård och Ryds gamla by, ca 200x200 m. Bl.a. grund av ekonomibyggnad synlig ovan jord. (Öster om detta område strax väster om KSS byggnad finns en del av bytomten, bl.a. under nu befintlig p-plats. Fast fornlämning.
- Raä Ryd 38:1 Gårdstomt med bebyggelseämningar efter gården Eketorp, belägen på förhöjning, husgrund, terrasser, gammal väg m.m. Fast fornlämning

Bevakningsobjekt enligt Fornminnesregistret Raä

- Raä Ryd 8:1 Runt röse?
- Raä Ryd 8:2 Rektangulär stensättning? Minst 5 odlingsrösen i närheten.
- Raä Ryd 20:1 Område med fossil åkermark, omfattande ca 50 odlings- och röjningsrösen samt åkerhak, terrasskanter och åkerparceller åtskilda av fåror. 350x50x150 m. Tänkbar R-markering. Ligger i anslutning till hålväg Raä Ryd 20:2 Fast fornlämning.
- Raä Ryd 22:1 Område med fossil åkermark, omfattande odlingslämningar, med minst tre fossila åkrar med terrasskanter, åkerhak, vallar och odlingsrösen m.m. Slaggbitar. 220x45 m.

Gammal vägdragnig vid Eketorps gamla gårdstomt (både hålväg och gårdstomt är fasta fornlämningar) inom naturreservatet.

Inom naturreservatet dominerar det gamla ängslandskapet med småskaliga inslag av f.d. uppodlade partier från 1700- och 1800-talets nyodling. Det gamla kulturlandskapet i ängen växer dock igen på sina ställen. Exempelvis nära Åsen är slutningens landskap öppnare.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Ryd 15:43 Lilla Åsen

Ryd Lilla Åsen

I sent 1800-tal fanns ett 30-tal torpställen, soldattorp och backstugor på Ryds herrgårds ägor på Billingens sluttning. Nordväst om Ryds gamla byplats ligger Lilla Åsen och Åsen, som idag är den enda återstående av den bebyggelsen. Lilla Åsen ingick, jämte grannstället Åsen, se nedan, i en grupp om sex små ställen som låg nära varandra uppe på bergsslutningen. Redan på geometriska kartan över Ryds by med ägor från år 1684 finns ”Åstorp” med i ensamt läge nordväst om byn. Åsen bör ha ursprung antingen som ett nybygge på Ryds bys marker eller som ett torpställe under Ryds säteri. Om det är Åsen eller Lilla Åsen som är den ursprungliga enheten är inte riktigt klarlagt.

På Lilla Åsen finns idag endast det lilla bostadshuset kvar, ett av de äldsta bostadshusen i dagens Skövde. Det låga timrade huset är sannolikt byggt i tidigt 1800-tal, eller redan under 1700-talet. Troligen under 1800-talets senare del blev huset tillbyggt med en enkel bod av regelverk vid ena gaveln, som så ofta skedde. Huset har ovanligt nog kvar de ursprungliga, små, nästan kvadratiska öppningarna med fyra rutor, två per båge. Ett annat tecken på husets höga ålder är att skorstensmuren är placerad vid sidan av taknocken, även om själva skorstenen är ommurad i senare tid.

Tillsammans med Åsen bildar Lilla Åsen en helhet som står i synnerligen god samklang med omgivande ålderdomliga, kulturlandskap som med inslag av fägata, stenmurar och odlingsrösen även bär prägeln av småställets verksamhet och 1700-, 1800- och det tidiga 1900-talets småskaliga odling. Lilla Åsen och Åsen har mycket stora kulturvärden.

Kulturlandskapet nordost om KSS har mer av en torrbackskaraktär än vad trakten kring Åsen och Eketorp uppe i väster har. På 1600-talet övergick här ängen i utmarken med skogsbete och öppna betesmarker. Under 1800-talet uppodlades partier här och var av markerna närmast den f.d. ängen.

Ryd 15:45 Bostadshuset på Stora Åsen har stomme från 1800-talet men nuvarande exteriör präglas helt av en ombyggnad på 1930-talet.

Ryd 15:45 Åsen

Ryd Åsen 1

Åsen ingick i samma grupp av sex torpställen och backstugor under Ryds herrgård som Lilla Åsen gjorde. Redan på geometriska kartan över Ryds by med ägor 1684 finns "Åstorp" med. Åsen bör ha ursprung antingen som ett nybygge på Ryds bys marker eller som ett torpställe under Ryds säteri. Om det är Åsen eller Lilla Åsen som är den ursprungliga enheten är inte riktigt klarlagt. 1684 låg Åsen i kanten av Ryds äng, mellan en särhågnad hästhage och en kil av Karstorps utmark som gick upp mot Billingen.

Nuvarande bostadshus är uppfört under 1800-talet men blev om- och påbyggt på 1930-talet, vilket helt präglar exteriören. Om husets ålder vittnar främst den smala husbredden. 1930-talsextiören är väl bibehållen. Här finns även en ålderdomlig låg skiftesverksladugård och två mindre uthus, alla faluröda liksom bostadshuset. Skiftesverksladugården måste uppmärksammas även som enskild byggnad. Under 1900-talet har Åsen varit ett småbruk.

Åsen är mycket betydelsefull i egenskap av den enda helt bibehållna, kvarvarande lilla gårdsenheten med direkt koppling till Ryds by. Tillsammans med Lilla Åsen bildar gården en helhet som står i synnerligen god samklang med omgivande ålderdomliga, kulturlandskap som med inslag av fägata, stenmurar och odlingsrösen även bär prägel av Åsens verksamhet och 1700-, 1800- och det tidiga 1900-talets småskaliga odling. De har mycket stora kulturvärden.

Områdets sydvästra del. Mursträckning nedanför Eketorps medeltida gårdstomt (fast fornlämning) i naturreservatet.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Övrig kulturhistorisk lämning enligt Fornminnesregistret Raä:

- Raä Ryd 6:1 Stensättning, närmast rund? Troligt röjningsröse.
- Raä Ryd 6:2 Runt röse? Flera röjningsrösen i närheten
- Raä Ryd 9:2 Stensamling. (I närheten av Ryd 9:1 som är fast fornlämning)
- Raä Ryd 10:1 Fornlämningsliknande (stensättningsliknande) lämning. Odlingsröse. Flera röjningsrösen i området.
- Raä Ryd 18:1 Blästbrukslämning. ca 300x250 m. Järnframställningsplats. Av 441 påträffade gropar var 227 gropar med slagg., 144 hade kol och skörbränd sten, 11gropar betecknades som hyddbottnar. Anläggningen var starkt skadad av maskinavbaningen av jord. Undersökt och borttaget 1968 i samband med bygget av KSS.
- Raä Ryd 21:1 (1 och 2) Område med fossil åkermark omfattande 12-16 parallella svagt ryggade åkerparceller samt ca 5 odlingsrösen m.m. ca 300x150 m.
- Raä Ryd 36:2 Bytomt/gårdstomt (Utgör den östliga delen av den gamla bytomtens västra del, bl.a. under nu befintlig p-plats. Den västra delen är fortfarande intakt och är fast fornlämning, Raä Ryd 36:1).
- Raä Ryd 37:1 Område med fossil åkermark. ca 5 odlingsrösen, område ca 100x40m. Våghållningssten.
- Raä Ryd 45:1 Område med röjningsrösen. ca 360x150-280 m.
- Raä Ryd 46:1 Område med röjningsrösen. ca 350x100m.
- Raä Ryd 46:2 Område med röjningsrösen. ca 300x240m.
- Raä Ryd 49:1 Område med röjningsrösen. ca 230x110 m.
- Raä Ryd 50:1 Område med röjningsrösen. ca 350x150 m.
- Raä Ryd 52:1 Område med röjningsrösen. ca 170x140 m.
- Raä Ryd 54:1 Område med röjningsrösen. ca 360x400 m.

35. Södra Ryd: Barkvägen och S:t Matteus kyrka*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö i Södra Ryd som är av stort intresse eftersom den dels återspeglar svenskt flerbostadsbyggande vid 1960-talets slut, dels är mycket starkt stadshistoriskt kopplat till Skövdes intensiva stadsutveckling i och med Kärnsjukhusets tillkomst. Den karaktäriseras av ett tidstypiskt trafikseparerat stort flerbostadsområde med välbevarad bebyggelse från 1970-talets början. Det kännetecknas av friliggande trevånings lamellhus med röd tegelfasad och flacka papptäckta tak. Mellanliggande grönytor med bl.a. gräsmattor och lövträd. Den intressanta S:t Matteus modernistiska kyrka från 1972 är en tidstypisk monteringsbar träkyrka av en välkänd arkitekt (Rolf Bergh).

Beskrivning

I Södra Ryds centrum ligger S:t Matteus välbevarade, modernistiska träkyrka, en

demonteringsbar stadsdelskyrka av så kallad Törebodatyp, som byggdes 1972, med Rolf Bergh som arkitekt. Kyrkobyggnaden är sammanlänkad med andra publika församlingsutrymmen genom tillbyggnader. Övrig centrumbebyggelse från 1972–75 är till stor del senare om- och tillbyggd.

I nära anslutning ligger flerbostadskvarteren vid Barkvägen som lades ut i detaljplan 1971. Området har fortfarande en mycket väl bibehållen karaktär av skiftet 1960–1970-tal. De friliggande trevånings lamellhusen ritas av Svenska Riksbyggens arkitektkontor åt Skövdebostäder. Husen från 1971-74 har det mesta av ursprunglig exteriör i behåll. De är tidstypiskt ställda på rad, med grönytor inramade av uppvuxna rönnar, lönnar, kastanjer eller lindar och även lövhäckar. Bottenvåningen har uteplatser mot baksidan.

Husen har bland annat röda tegelfasader, indragna balkonger med vita plåtfronter samt i gavlar vita plåtpartier, under papptäckta flacka tak. Ingångarna har skärmtak över senare utbytta entrédörrar. En del hus har tillbyggda cykelförråd. Samlingslokal och

Dagslåndan 10. Kvarteret Dagslåndan har fortfarande en mycket väl bibehållen karaktär av skiftet 1960–1970-tal. De trevånings lamellhusen från 1971-74 har kvar en ursprunglig karaktär. Husen är tidstypiskt ställda på rad, med grönytor inramade av uppvuxna lövsträd och lövhäckar.

fristående förråd är centralt placerade. Lekplatser finns mellan husen som har kvar en ursprunglig karaktär.

Området är tidstypiskt trafikseparerat, sammanlänkat av gång- och cykelvägar samt med stora p-platser och garage placerade ut mot gatan. Barkvägen och S:t Matteus kyrka ger sammantagna en mycket god återspeglning av tankegångar kring planeringen av en ny stor stadsdel i skiftet 1960–70-tal.

Ingår också i

Detaljplan

Bebyggelseregistret (S:t Matteus kyrka)

Gällande skydd

Kyrkobyggnaden skyddas av 4 kap. Kulturminneslagen

Rekommendationer

Det är viktigt att den välbevarade, tidstypiska karaktär från övergången 1960-70-tal som vilar över området bevaras (se ovan). Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny kompletterande bebyggelse bör främst vara mindre nyttobyggnader som placeras med hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning. Grönytorna och de karaktäristiska lövträden är viktiga att uppmärksamma.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Aposteln 1. S:t Matteus kyrka uppfördes 1972 efter ritningar av arkitekt Rolf Bergh. Det är en av fyra intressanta modernistiska kyrkobyggnader i Skövde stad.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Aposteln 1 S:t Matteus kyrka *

Västra Skogsrovägen 2

Kyrkobyggnaden i kanten av Ryds centrum uppfördes 1972, efter ritningar av arkitekt Rolf Bergh, som en tidstypisk

stadsdelskyrka, utformad som en demonteringsbar vandringskyrka av så kallad Törebodatyp. Törebodakyrkorna tillkom genom arkitektens samråd med en kommitté på Sigtunastiftelsen, bestående av arkitekter, konstnärer och präster. Kyrkobyggnadens modernistiska interiör och exteriör är välbevarade sedan byggnadstiden. Den kvadratiska träbyggnaden täcks av ett skivtäckt toppigt tälttak. Fasad med uppglasade partier, brunmålade bred panel, bestående av limmade stavar, samt även stående panel. 1984 fördes en liljesten och en dopfuntscuppa från Ryds medeltida kyrkoruin till S:t Matteus. Via vapenhuset är kyrkan sammanbyggd med församlingslokaler. Fristående öppen klockstapel i träkonstruktion. S:t Matteus är en av Skövdes fyra välbevarade modernistiska kyrkobyggnader, av stort intresse. Exteriören är idag mer välbevarad än interiören.

Dagsländan 10 *

Barkvägen 2-32

Flerbostadsområde av stort kulturhistoriskt intresse, utlagt i stadsplan 1971, och som fortfarande har en mycket väl bibehållen utformning från övergången 1960–1970-tal. Husen uppfördes 1971-74, ritade av Svenska Riksbyggens Arkitektkontor på uppdrag av Skövdebostäder AB. De friliggande trevånings lamellhusen har uteplatser mot baksidan och omges av grönytor med lövträd. Husen har röda tegelfasader, med stenskivor i hörn, samt indragna balkonger med vita plåtfronter samt i gavlar vita plåtpartier, under papptäckta flacka tak. I norra delen av området har husen även franska balkonger i smide. Ingångarna har skärmtak av plåt på tunna stolpar, men senare utbytta entrédörrar. En del hus har tillbyggda cykelförråd bakom röd panel vid ena gavelfasaden. Samlingslokal och fristående förråd är centralt placerade. Området är tidstypiskt trafikseparerat och har p-platser och garage placerade ut mot gatan.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Kvarteret **Tordyveln** ligger strax norr om Ryds centrum, blev stadsplanerat 1971 och blev därefter bebyggt 1971-1974.

36. Södra Ryd: Tordyveln *

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö i Södra Ryd med dels mycket stark förankring i Skövdes intensiva stadsutveckling i samband med Kärnjukhusets tillkomst, dels i svensk byggnadsutveckling kring 1970. Sannolikt det främsta exemplet i sitt slag i Skövde. Kulturmiljön karaktäriseras av ett tidstypiskt trafikseparerat bostadsområde från 1971-74 med välbevarad bebyggelse i form av en- och tvåplans radhus och envånings atriumhus. Husen präglas bland annat av fasader i vit mexisten med panelpartier och platta tak. Uteplatser mot baksidan. Garage och stora p-platser. Lönnalléer mot gatorna, rönnar närmare husen.

Beskrivning

Kvarteret Tordyveln ligger strax norr om Ryds centrum. Det begränsas av Fredriksbergsvägen och Mjölmossevägen. Karaktäristiska inslag är bland annat de uppvuxna alléer av lönnar som kantar båda gatorna. Området lades ut i stadsplan 1971, i likhet med flera andra områden i Södra Ryd. Nils Carlson Arkitektkontor AB, Stockholm, ritade husen åt Byggnads AB L.E. Lundberg. Det omges av liknande grannkvarter, men har behållit mer av ursprunglig karaktär än vad de har.

Tordyveln omfattar ett stort antal en- och tvåplans radhus och envånings atriumhus. 144 radhus och 35 vinkelhus ritades. Husen som uppfördes 1971-1974 har platta tak, fasader i vit kalksandsten ("mexisten") med träpanel i våningsfält och i skärmväggar mellan husen. Panelen är målad i annan färg än fasadstenen. T.ex. förekommer ljusblått, vitgrått, grått, ljusgrönt, beige, rosa, rött eller ljusgult. Färgskalan påminner i vissa fall mer om 1980-talets ljusa pasteller, men på en del hus kan den mycket väl vara ursprunglig, eftersom den delvis anknyter till 1960-talets kulörer.

Området har en välbevarad utformning av bebyggelsen som egentligen anknyter mer till det sena 1960-talets villa- och radhusarkitektur, men som tillkom först på 1970-talet.

Området har en välbevarad, konsekvent genomförd utformning av bebyggelsen som egentligen anknyter mer till det sena 1960-talets villa- och radhusarkitektur, men som tillkom först i början av 1970-talet. Det är förmodligen det bäst bibehållna bostadsområdet i sitt slag i Skövde.

(Inga enstaka byggnadsobjekt uppmärksammas. Det är helhetsintrycket som är mest betydelsefullt).

Ingår också i

Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Det är viktigt att den välbevarade, tidstypiska karaktär från övergången 1960-70-tal som vilar över området bevaras. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny kompletterande bebyggelse bör i förekommande fall främst vara mindre nyttobyggnader som placeras med hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Se områdesbeskrivning ovan

Övriga inrapporterade kulturlämningar

37. Södra Ryd: Myggvägen och Knottvägen*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö som på ett mycket bra och åskådligt sätt återspeglar idéströmningar i svensk bebyggelseutveckling i övergången 1970- och 80-tal med tidstypisk områdesplanering och hustyper. Det välbevarade området har en mycket tidstypisk karaktär från den tiden men har också en tydlig egenart genom arkitekturens uttryck. Det är Skövdes mest konsekvent genomförda bostadsområde i sitt slag från 1970-talets slut. Det är av stort kulturhistoriskt intresse.

Kulturmiljön karaktäriseras av ett trafikseparerat bostadsområde med två kvarter med grupper av främst tvåplans radhus och kedjehus med panelfasader i främst falurött respektive ljusa pastellfärger. Uteplatser, små förgårdar. Lönnar mot gatan. Central kvarterslokal. Förråd/garage vid samlad p-plats.

Beskrivning

Kvarteren Knottet och Myggen vid Knottvägen och Myggvägen, strax norr om Ryds centrum, lades ut i stadsplan 1978. Bebyggelsen i de två kvarteren har vissa gemensamma drag, i t.ex. tvåvåningshusens volym och att de har panelfasader, men de har också skillnader i utformningen. De präglas av de två arkitekter som utformat husen. Arkitekt till kv. Knottet är Arne Rudberger, Ljusterö, som även ritade rad- och kedjehus vid Bladvägen i Dälderna några år senare. Arkitekt till kv. Myggen är Arkitektgruppen H.-E. Heineman, Skövde. Byggherre var Skövde Markplanering AB. År 1978 beviljades bygglov för hela området. Vid Knottvägen erhöles bygglov för Knottet 1-36 och vid Myggvägen för Myggen 1-61, i vardera kvarteret inrymdes 22 kedjeradhus med garage, tio kedjehus med garage, 18 rad-

huslägenheter med garageplatser i två garagebyggnader samt en central kvarterslokal med skyddsrum.

Knottvägen präglas mer av det sena 1970-talets strävan att förena ett växande intresse för småskaliga lösningar och äldre svensk agrar bebyggelse med nutida bostadsformer och önskemål. Här ligger kedjehus och radhus i två plan, med faluröd liggande panel och en del listverk i vitt, under flacka sadeltak med mörka betongpannor. Kedjehuset (gatans ojämna nummer) har bland annat vita balkonger, taket långt neddraget mot baksidan och uteplatser med låga trästaket. Vid gaveln finns ofta en carport. Radhusen (gatans jämna nummer) har bland annat en tydligt framhävd vit portal markerad vid entrén och ingen carport.

Vid Myggvägen finns någon enstaka liknande faluröd radhuslänga. Annars dominerar där radhus och kedjehus under flacka sadeltak samt med små förgårdar mot gatan. Här finns t.ex. tvåplans kedjehus med inbyggda garage eller med bakåt utbyggd bottenvåning. Här finns även inslag av mer 1980-talspräglade radhuslängor med branta sadeltak och stora takkupor. Husens fasad av locklistpanel är gruppvis målade i antingen 1980-talets ljusa pastellfärger, såsom mintgrönt, rosa, beigerosa, vitgrått eller ljusgult, eller mer 1970-talsinspirerat i mörkt gult, mörkt brunt eller rött. Taken täcks av antingen rött tegel eller mörka betongpannor.

Bebyggelsen i området har inte förändrats nämnvärt utvändigt sedan sent 1970-tal. Området är ett mycket gott exempel på planerings- och arkitekturideal från övergången sent 1970-tal–tidigt 1980-tal. (Inga enstaka byggnadsobjekt uppmärksammas. Det är helhetsintrycket av området som är centralt).

Ingår också i
Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Det är viktigt att de välbevarade, tidstypiska karaktärer från skiftet 1970-80-tal som vilar över området bevaras. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny kompletterande bebyg-

Kv. Knottet av arkitekt Arne Rudberger kännetecknas bl.a. av det sena 1970-talets strävan att förena ett intresse för småskaliga lösningar och äldre svensk agrar bebyggelse med nutida bostadsformer och önskemål.

gelse bör placeras med hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning. Värdefull gatuvy längs Knott- och Myggvägen uppmärksammas.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Se områdesbeskrivning ovan

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Kv. Myggen vid Myggvägen, med Arkitektgruppen H.-E. Heineman som arkitekt, präglas mer av tidigt 1980-tal med t.ex. tvåplans kedjehus med inbyggda garage eller med bakåt utbyggd bottenvåning. Här finns även inslag av radhuslängor. Många hus bär tidstypiska ljusa pastellfärger vid sidan av 1970-talets mer mörka eller klara färger.

VÅMB OCH KARLSRO

38. Cementa (Gullhögen)*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av mycket stort industrihistoriskt intresse såväl för Skaraborg som stads-historiskt för Skövde. Den karaktäriseras av Cementas industribyggnader, stora dagbrott och andra anläggningar/spår från Gullhögen och äldre stenindustri i detta område i Våmb. Området är ej närmare utrett, analyserat, värderat och avgränsat, endast preliminärt gräns-satt mot omgivningen. En industrihistorisk dokumentation måste göras för att detta ska kunna genomföras.

Beskrivning

Området ligger på Billingens kalk- och skifferterrasser i Våmb socken men omfattas delvis av Skövde stadsområde. Det är mycket vidsträckt och omfattar Cementas fabriksanläggning mellan Våmb kyrkby och Kullagärdet samt de mycket stora dagbrott som omger byn på tre sidor. Utvecklingen av Gullhögens (Cementa) kalkindustri under 1900-talet kom att sätta mycket stora spår i Våmb. Äldre bondgårdsbebyggelse har rivits som en följd av industrins expansion. Flera fornlämningar har borttagits särskilt då vid Norra brottet. Det väldiga dagbrottet har till stor del tagits upp på klevens och terrassernas odlings- och betesmarker.

Småskalig kalkframställning genom bränning av kalk i alunskiffereldade fältugnar har mycket gamla anor kring Billingen. Det troligen äldsta kända stenbrottet i trakten kan vara Allmanningen "Stenbrottet" på Persbergs

ågor som var i drift åtminstone redan 1760. Gullhögens egendom hade redan vid 1800-talets början en småskalig husbehovsdrift med en kalkugn. Jordbruket dominerade dock egendomen fram till 1906 när kalkbränningen satte fart. På egendomen fanns först Brantsbergs kalkbruk 1902-16. År 1916 bildades AB Gullhögens Bruk, och 1923 anlades den första cementfabriken. Kalkbruksdelen som omfattade som mest 18 fältugnar upphörde 1951 och cementtillverkningen expanderade stort. Som mest fanns fler än 400 anställda vid Gullhögen.

Under 1970-talets lågkonjunktur uppköptes Gullhögen 1973 av Cementa och är idag en av totalt tre cementfabriker i landet. Här produceras nu bygg- och murcement samt snabbhårdnande cement med en automatisk säckförpackningsanläggning. 85 anställda fanns 2008.

Den stora fabriksanläggningen domineras av stora silos, ugn- och krossanläggningar, för-

Våmb 30:10 Cementa. Den stora fabriksanläggningen domineras av stora silos, ugn- och krossanläggningar, förråd, kontorshus, dammar m.m.

Våmb 30:10 Cementa. *Cementa (Gullhögen till 1973) är numera den enda återstående cementindustrin på fastlandet och en av tre kvarvarande i Sverige för övrigt. Området är av stort industrihistoriskt intresse.*

råd, kontorshus, dammar med mera. Vidare finns återstoder av kalkbruksverksamheten med ugnslämningar med mera.

Ingår också i

Område med högt naturvärde – *Naturvårdsprogram för Skövde kommun*. Länsstyrelsen. Heimann, Curry. 2008. *Projekt Stenrika Skövde – Brytningstider vid Billingen*.

Gällande skydd

Fornlämningar omfattas av 2 kap. Kulturminneslagen

Rekommendationer

Området är intressant och viktigt både för Skövde och regionalt vad gäller industrihistoria. Detta bör emellertid utredas och avgränsas närmare. I nuläget är det stora området inte överblickbart för en snabb översikt av kulturmiljön.

Åtgärder

Det är mycket angeläget att en industrihistorisk dokumentation av Cementaområdet utförs för att närmare identifiera, värdera och avgränsa områdets kulturmiljö. Utpekad bebyggelse är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. Men detta behöver utredas närmare. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Våmb 30:10 Cementa *

Se områdesbeskrivning!

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Raä Våmb 1:1 Gravfält med 8 runda stensättningar, undersökt och borttaget

Raä Våmb 2:1 4 rösen, det största kallar Sätterrör, undersökt 1957, borttaget

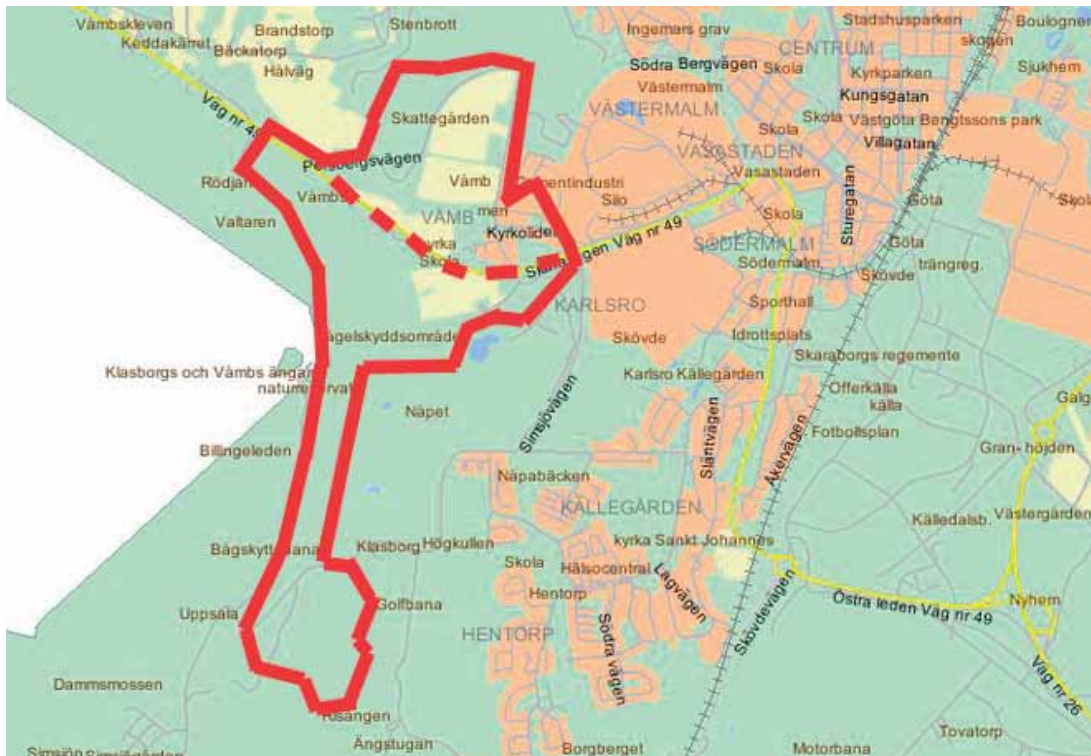
Raä Våmb 3:1 Hällkista, undersökt 1959 och 1960, borttaget

Raä Våmb 4:1, 4:2 Röse, bronsålder, undersökt 1984, borttaget. Yxfynd. Bortodlat röse.

Raä Våmb 5:1 Fyndplats för klubbliknande föremål av järn.

Raä Våmb 6:1 Stenxyfynd. Förstörd fyndplats, stenbrott.

Raä Våmb 9:1 Flintxyfynd

39. Våmb *

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö med mycket stora värden där natur och kultur samspelar i helheten. Av särskilt intresse är att området innehåller strukturer som spänner över en lång tidsrymd, från förhistorisk tid till nutid, där det agrara, jordbrukande samhället möter 1900-talets industrisamhälle.

Våmb är en medeltida före detta storby, starkt omvandlad vid 1800-talets laga skifte. Medeltida odlingsbygd med djup förhistorisk förankring, starkt präglad av 1700-talets storskifte och 1800-talets laga skiftetsomvandling. Inslag av förhistoriska fornlämningar.

Kulturlandskap med äldre odlingslandskapsstrukturer väl bibehållna, såväl från den oskiftade byn som från sent 1700- och 1800-tal. Stora inslag av byns gamla äng återfinns i det vidsträckta naturreservatet Klasborgs och Våmb's ängar sydväst om byn. Välbevarat skiftespräglad odlingslandskap med småskaliga odlings- och betesstrukturer, bl.a. flera inslag av stenmurar, fågator etc.

På den gamla byns tomt präglas kvarvarande äldre bebyggelsestruktur främst av den synnerligen värdefulla medeltida kyrkomiljön samt f.d storgård med välbevarad sen 1800-talsbebyggelse, samt enstaka inslag av bevarad lågbebyggelse.

1900-talsbebyggelse som ger uttryck för stenindustrins stora expansion. Bevarad järnvägsvall från det sena 1800-talets stora järnvägsutbyggnad i Skaraborg.

Beskrivning

Våmb's kyrkby ligger i det pass som delar av Billingen från Sydbillingen. Omgivningarna är en utpräglad kambrosilurbygd, där den karaktäristiska mångfalden i plåtbergsnaturen kommer allra mest till uttryck i Klasborgs och Våmb's ängar väster och sydväst om byn. I sluttningen nedanför Billingens barrskogsklädda diabasplåt finns den storblockiga rasbranten med lövskog. Längre ner vidtar yppig ädellövskog längs de mycket artrika sluttningarna kring bäckar och beteshagar. Ett till stor del småskaligt odlingslandskap finns även nordväst om byn.

Byn har medeltida anor och var på 1500-talet en storby som senare förändrades starkt när nästan alla gårdar flyttades ut från byn vid 1800-talets laga skifte. T.ex. är Klasborgs egendom längre söderut en sammanläggning av utflyttade gårdar i Våmb's by. Bebyggelsen vid byn är idag av blandad ålder och utformning. Sockenkyrkan från 1100-talet, kyrkstugan på bytån och Persberg's gårdsbebyggelse från sent 1800- och tidigt 1900-tal är idag den främsta äldre bebyggelsen. Skattegårdsmiljön strax norr om byn karaktäriseras av tre utskiftade små gårdar med karaktäristiskt bebyggelsemönster samt välbevarade 1800- och 1900-talsbyggnader. Under 1900-talet har gårdarna hamnat i skärningspunkten mellan Billingsluttningens gamla odlingslandskap och stenindustrins produktionslandskap.

Byn låg i fortfarande i sent 1800-tal i ett starkt agrart präglad kulturlandskap på Billingsluttningen, där dock en småskalig kalk-

Ingången till naturreservatet Klasborgs och Våmb's ängar i anslutning till gammal fägata och brukningsväg.

brytning för kalkframställning i fältugnar börjat utvecklas från binäring till en industri.

Utvecklingen av Gullhögens (Cementa) kalkindustri under 1900-talet har kommit att sätta mycket stora spår i kyrkbyn med omgivningar. Fornlämningar har borttagits och bondgårdsbebyggelse har rivits som en följd av industrins expansion. Det mycket stora dagbrottet omger idag byn på ett par sidor. Gullhögens egendom i Våmb hade drivits som ett jordbruk fram till 1906, då man i större skala började bränna kalk i fältugnar. År 1916 bildades AB Gullhögens Bruk, och 1923-24 anlades den första cementfabriken.

Ett egnahemsområde började på 1920-talet växa upp som en bruksmiljö i nordost mellan kyrkbyn och kalkbruket. Där ligger ett trettiotal bostadshus, de flesta uppförda ca 1925-35. Fastigheterna är avstyckade från Svenningsgården och tillkom under den period då AB Gullhögens Bruk moderniserades och upplevde ett ekonomiskt uppsving. Området ligger invid f.d. Skövde-Axvalls järnväg (1904-1961). Det uttagna området innefattar järnvägsravinen i sin helhet, men egnahemsområdet endast delvis.

Riksväg 49 Skara-Skövde har en sentida dragning väster om byn. Vägen delar av

bybebyggelsen från byns gamla inägomark i naturreservatet Klasborgs och Våmb's ängar i liderna på andra sidan vägen. Det småskaliga, mycket artrika kulturlandskapet har en ålderdomlig ängs- och betesprägel samt även odlingsstrukturer (Se närmiljön nedan).

Kulturmiljön har avgränsats något jämfört med naturreservatet t.ex. ingår inte Cementas nerlagda dagbrott sydost om byn.

Närmiljö Våmb omfattar framför allt befintlig bybebyggelse med anslutande kulturlandskap i norr/nordväst på Skaravägens ovansida. Närmiljö Våmb's ängar omfattar delar av byns gamla västra gärde söder/sydväst om byn. Delområdet är mycket långsträckt och följer naturreservatets avgränsning längs Billingens platåsluttning. Närmiljöns nordöstra del ligger utanför reservatet och präglas av småskaligt kulturlandskap närmast sydost om byn.

Ingår också i

Se beskrivningar av närmiljöer.

Gällande skydd

Fornlämningar skyddas enligt 2 kap. Kulturminneslagen.

I övrigt: Se närmiljöerna.

Rekommendationer

Se närmiljöerna.

Åtgärder

Se närmiljöerna.

Ingående enskilda objekt i miljön**Fornlämningar**

Vad gäller fornlämningar i området;
Se beskrivningar av närmiljöer.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Se beskrivningar av närmiljöer.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Se beskrivningar av närmiljöer.

Våmbs sockenkyrka från 1100-talet. Vy från väster.

39.1. Våmbs by *****Motiv och uttryck för miljön

Präglas av bevarade kulturmiljöstrukturer från främst medeltid-1900-tal i och närmast Våmbs by: Våmbs medeltida kyrka och kyrkogård. Strukturer från den gamla byn såsom typiskt terrängläge, fornlämningar, bytomt med enstaka kvarliggande f.d. bondgårdar och tåbebyggelse, f.d. kvarnplatser, spår av äldre vägnät och hägnader. De utskiftade Skattegårdarnas välbevarade gårdsgrupp med lagaskiftesbebyggelse. Persbergs villabyggnad från 1880-tal (bruksdisponentvilla) och stor kalkstensladugård. Våmbsbäckens ravin med stora natur- och upplevelsevärden, så även ravinen med banvallen för Sköfde-Axvalls järnväg. Industrialismens struktur med egnahemsbebyggelse med koppling till 1900-talets stenindustri (Gullhögen/Cementa). Inslag av småskaligt agrart kulturlandskap med hagmarker och stenmurar nordväst om byn.

Beskrivning

Våmbs gamla byplats har ett för Falbygd och Billingsbygd typiskt terrängläge. Byn har ett karaktäristiskt sluttningsläge där en liten bäck går ner över kalkstenskant och skifferterrasser.

Byn har åtminstone medeltida anor och var år 1561 en storby med 16 hemman och tre kvarnströmmar vid Våmbsbäcken. Gårdarna låg ssamlade i en stor klunga på båda sidor om bäckravinen, men merparten flyttades bort från byn i samband med att laga skifte genomfördes på 1840-talet. Bytomten, en del gårdslägen, några fornlämningar (bland annat en hålväg), övrigt äldre vägnät, en gammal broplats, samt hägnader, samt några kvarnämningar är kvar från den gamla byn.

Av bebyggelsen är det främst den medeltida kyrkan och kyrkogården samt en f.d. tåstuga (Kyrkstugan) och enstaka bondgårds- och f.d. backstugubebyggelse som återstår av den utskiftade bymiljö som fanns vid 1800-talets slut. En viktig plats med tradition är Grannabacken på gamla bytån. Här låg den stora hällen ”Grannehall” där man ska ha samlats i byn. Norr om kyrkan fanns förr en offerkälla, en midsommarkälla, kallad ”Pettera källa” (se nedan).

Den synnerligen värdefulla kyrkomiljön bildar historisk och upplevelsemässig utgångspunkt för området. Sockenkyrkan från 1100-talet har en välbevarad byggnadskropp med romanskt västtorn samt långhus, kor och absid. Kyrkan på kanten av kalkstensterrassen är en av Sveriges mest välkända och avbildade romanska kyrkor. Omgivande kyrkogård med kalkstensmurar ovan bäckravinen är en mycket välbevarad liten sockenkyrkogård med gravvårdar från olika tider. Kyrkogården kompletterades 1949 med en ovanligt välbevarad tidstypisk utvidgning med häckinramade gravar.

Persberg är en annan bebyggelseenhet av särskilt intresse och är den välbevarade gårdsmiljön i byn. På 1500-talet hette gården fortfarande Bankabol och var ett helt frälsehemman och den stora egendomen i Våmbsocken. På 1800-talet sammanslogs den med några andra gårdar till en stor egendom. Persberg blev 1916 disponentbostad för Gullhögens kalkbruk. Gården har ståtlig manbyggnad i villastil från 1880-talet och en stor ladugård i sten och trä från 1917.

Förutom Persberg är det främst den i sen tid förändrade manbyggnaden från 1800-talet på Stommen som är kvar av gårdsbebyggelsen i själva byn. (Gårdens stora ladugård nere vid byvägen revs för några år sedan).

Några små bostadshus och stugor från 1800-talet är numera delvis om- och tillbyggda, i likhet med egnahem och enstaka villor från tidigt 1900-tal. Några egnahem/småhus tillkom på 1940- och 50-talet. En modernistisk villa har 1950-talsprägel. Ett

De ringlande småvägarna såsom Kyrkoliden och Grannabacken bidrar mycket till upplevelsen av att det fortfarande finns en äldre bykaraktär i Våmb by. Här och var bland mer sentida bebyggelse ligger små bostadshus och stenkällare som har anknytning till 1800- och det tidiga 1900-talets Våmb. De är viktiga för historisk kontinuitet och förankring i området av idag.

Utmärkande för Våmb by är de stora natur- och upplevelsevärdena med ringlande småvägar och kalkstens- och skifferterrassernas yppiga grönska kring Våmbsbäckens lopp. Tre kvarnar har funnits i den branta bäckravinen.

enstaka större flerbostadshus, av samma typ som nere på Skövdegärdet, byggdes på 1950-talet med koppling till bruket (Våmb 30:70).

Närmast kyrkan finns mer sentida småhusbebyggelse från 1980-talet samt skola och förskola från 1981, nybyggd sedan gamla småskolan brunnit 1978. Området kring Cementa är inhägnat, inklusive det väldiga Norra brottet.

Även om bybebyggelsen idag har en blandad karaktär och utformning förenas den av småskaligheten, det gamla vägnätet och de många natur- och kulturvärden som präglar området. Utmärkande för Våmb by är nämligen de stora natur- och upplevelsevärdena med de ringlande småvägarna vid Kyrkoliden och Grannabacken ner över kalkstens- och skifferterrasserna med plåtåbergets yppiga

Våmb 30:96 Kyrkstugan anknyter till den gamla bytåns bebyggelse i Våmb's by.

grönska kring Våmbsbäckens lopp i den branta ravinen. Tre kvarnar har funnits i bäckravinen. Våren 2007 var vårflooden i bäcken två meter hög och tog med sig de sista resterna av Bykvarn. Kvarnen hade rivits redan 1910 men grundmurarna fanns kvar, berättar en av kyrkbyns invånare. Stora kultur- och upplevelsevärden har även den djupt nersprängda kalkstensravinen med banvallen för Skövde-Axvalls järnväg (i drift 1904-1961).

Närmare järnvägsravinen vidtar bruksmiljön med egnahemsprägel från 1920-30-tal och framåt, en karaktär som fortfarande i stora drag påtaglig även om flera hus förändrats på senare år. Bostadshusen ligger ovanför Cementas väldiga industriområde. Egnahemsbebyggelsen ligger huvudsakligen utanför den kulturmiljö som uppmärksammas här.

Fram till 1800-talets laga skifte låg Skattegården ett helt mantal nere i byn. Gårdsbebyggelsen av idag har en typisk utskiftad prägel, placerad i rad vid en rak väg strax norr om byn. Brukets stora dagbrott som är inhägnat når nästan ända fram till gårdarna. Invid Skattegårdarna, på andra sidan vägen, låg till sent 1900-tal den f.d. folkskolan i Våmb, numera borta.

De tre radplacerade Skattegårdarna har ett bibehållet bebyggelsemönster med tydlig uppdelning i mangård och fägård: Mangårdarnas faluröda 1800-talsbyggnader ligger i

rad, långt indragna från vägen. Den mellersta gården har en välbevarad, påtagligt ålderdomlig liten manbyggnad, vilket särskilt bör framhållas. Två gårdar har kvar sina fägårdar med ekonomibyggnaderna från ca 1900-1940-tal placerade framme vid vägen.

Av häradskartan från 1877-1882 framgår att i slutet av 1800-talet var marken närmast Våmb's by i hög grad uppodlad, om än med inslag av betesmark. Gårdarna berörs av ett delvis välbevarat laga skifteslandskap med inslag av stenmurar norr om Våmb's by (enligt *Odlingslandskapets natur- och kulturvärden* 1992).

Ingår också i

Carlquist, T. 1988. *Kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer i Skövde kommun*. (Flera objekt, ej området som helhet).

Carlquist & Bergström 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*. (Flera objekt).

Klasborgs och Våmb's ängar är ett kommunalt naturreservat sedan 1989.

Klasborgs och Våmb's ängar ingår i Natura 2000-område

Område 82-6, kulturmiljövärde II, naturvärde III, i *Odlingslandskapets natur- och kulturvärden* 1992. Länsstyrelsen. Skaraborgs läns museum.

Bebyggelseregistret (kyrka, kyrkogård)

De tre radplacerade Skattegårdarna flyttades ut mot norr i samband med 1840-talets laga skifte och har ett väl bibehållet bebyggelsemönster med tydlig uppdelning i mangård och fägård.

Molander, L. 2005. *Skövdes kyrkogårdar. Bevarandeplan för S:t Sigfrids och Våmb kyrkogårdar i Skövde*. Byggnadshistorisk rapport 2005:9. Västergötlands museum.
 Heimann, Curry. 2008. *Projekt Stenrika Skövde – Brytningstider vid Billingen*. Område med visst naturvärde. *Naturvårdsprogram för Skövde kommun* Översiktsplan 1991.

Gällande skydd

Kyrkobyggnad och kyrkogård är skyddade enligt 4 kap. KML

Församlingen har låtit ta fram en bevarandeplan för kyrkogården som underlag för vård- och underhållsplan

Fornlämningarna är skyddade enligt 2 kap. KML

Biotopskydd gäller för stenmurar, odlingsrösen och motsvarande. i det öppna odlingslandskapet.

Rekommendationer

Området har en allmänt småskalig karaktär som är viktig att bevara. Överhuvudtaget är det viktigt att särskilt uppmärksamma strukturer från den gamla byn såsom den gamla bytomten, vägnätet, kyrkomiljön, kyrkstugan med mera. Kyrkomiljön är en av Västsveriges mest välkända och den medeltida kyrkan med kyrkplatsen är en omistlig del av kulturmiljön i Skövde kommun. Av särskilt värde är även Persberg med hela villa- och gårdsmiljön. Bäckens med ravinen, de höga lövträden och kalkstensravinen med järnvägsbanken är andra särskilt värdefulla inslag.

Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med traditionella material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse placeras med hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Värdefulla gatu-

Stora kultur- och upplevelsevärden har den djupt nersprängda kalkstensravinen med banvallen för Skövde-Axvalls järnväg (i drift 1904-1961).

/vägmiljöer att särskilt uppmärksamma är Kyrkbacken med kyrkomiljön, samt Kyrkliden, Grannabacken och Persbergsvägen samt den gamla Skaravägen i nordväst. Församlingen vårdar kyrkogården i enlighet med sin vård- och underhållsplan.

Skattegårdsbebyggelsens välbevarade enkla, småskaliga karaktär av 1800-tal och tidigt 1900-tal är viktig att bevara (se beskrivning ovan och nedan). Den utpekade bebyggelsen bör bihållas som en egen separat enhet och underhållas med traditionella material och metoder som tar stor hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse bör göras med eftertanke. Det är viktigt att den placeras med särskild hänsyn till och i sammanhang med befintlig småskalig bebyggelse och ges en god utformning.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen är av ett sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. Bebyggelse som uppmärksammats 2009 bör dokumenteras närmare. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap PBL.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

- Raä Våmb 10:1 Hålväg. Ca 450 m, NV om byn, följer åkerkant mellan väg och f.d. järnvägsbank. Anknyter till gamla vägen över Billingen mot Skara. Fast fornlämning.

- Raä Våmb 11:1 Gravvård. Liljesten uppställd i Våmb kyrka.

- Raä Våmb 25:1 Stensättning, rund, ca 10 m i diameter

- Raä Våmb 25:2 Stensättning?, rund, ca 10 m i diameter.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Våmb 30:68 *

Kyrkoliden 7

Mindre bostadshus med prägel av egnahem från tidigt 1950-tal. Vitputsad fasad, tegelinfattad entré, tvåluftsfönster, smidesräcken och ett tegeltäckt flackt sadeltak. Endast en inklädd carport har tillkommit senare vid ena gavelfasaden.

Våmb 30:70. Flerbostadshus från ca 1950 med koppling till Gullhögens bruk.

Våmb 30:70 *

Kyrkoliden 4A

Flerbostadshus med prägel av tidigt 1950-tal, uppfört i tre våningar med källare och vind. Exteriören är välbevarad sedan 1950-talet, fränsett sekundärt utformade stora vindskupor. Huset har fasad i gult tegel, oförändrade tidstypiskt utformade entrépartier och fönsterformer samt små halvmåneformade vindsfönster. Huset som påminner om flerbostadshusen nere på Skövdegärdet, närmare Gullhögen, är det enda i sitt slag i Våmbs by. Det kan relateras till brukets verksamhet.

Våmb 30:73 *

Våmbsvägen 14

Välbevarat bostadshus byggt 1949 med beige gul slätputsfasad och tegeltäckt valmat tak. Garage och uthus från samma tid samt en uppvuxen trädgård förstärker karaktären av ett egnahem från 1940-talet. Har ett centralt läge i byn där Våmbsvägen korsar Våmbsbäckens ravin och den branta Kyrkoliden.

Våmb 30:75 Villa Vingård *

Persbergsvägen 3

Villa ritad 1956 för Gullhögens Bruk AB av arkitekt Hans-Erland Heineman, firma Boustedt och Heineman i en utpräglad modernistisk villastil. Villan har stomme av lättbetong med inslag av tegel samt fasader i beige gul slätputs, rött tegel och träpanel under tegeltäckt sadeltak. Stor tegelskorsten vid ena gavelfasaden Inramas av en uppvuxen villaträdgård. Namnet "Villa Vingård" står på ritningen.

Våmb 30:76 Persberg. Egendomens stora ladugårdslänga uppförd 1917 av kalksten från trakten.

Våmb 30:75 Villa Vingård. Villa i modernism från 1956 med Hans-Erland Heineman som arkitekt.

Våmb 30:76 Persberg

Persbergsvägen 1

Persberg hette på medeltiden, enligt jordeboken 1566, "Bankabol" och var ett helt frälsehemman. Bankabol var den stora gården i Våmbs socken. Gården utvecklades på 1800-talet till en ännu större egendom genom sammanläggning med Hovmansgården och senare Gullhögens gård. Manbyggnaden i villastil uppfördes troligen 1884. Byggherre var läkaren A. Torstensson som tidigare arbetat vid Mössebergs kurort i Falköping. Persberg lär vara en kopia av den villa han bodde i på kurorten. På Persberg lär han ha ordinerat patienter att sitta och andas in den svaveldioxidhaltiga röken från Carlsro kalkbruk som på den tiden ansågs vara bra för hälsan.

År 1916 förvärvades Persberg av AB Gullhögens Bruk och blev disponentvilla. På 1950-talet övergick villan i privat ägo.

Villan är byggd i en utpräglad panelarkitektur från 1880-talet med fasader av liggande fasspântpanel som fältindelats av liggande och stående listverk. Exteriören med sin tidstypiska, mycket rikliga detaljutformning är i mångt och väl bibehållen sedan 1880-talet. På 1930-talet, under perioden som disponentvilla, renoverades huset med Vilhelm Andersson som arkitekt, tillbyggdes med flera rum i sydväst och ett "blomsterrum" i öster. Troligen blev entrén något förenklad. Villan inramas av en stor parkliknade trädgård

På Persbergsvägens norra sida ligger egendomens stora ladugårdslänga som är uppförd 1917

Våmb 30:76 Persberg. *Manbyggnadens exteriör i riklig panelarkitektur är i mångt och mycket bibehållen sedan 1880-talet, något moderniserad på 1930-talet.*

av traktens kalksten och överbyggd med en faluröd stor foderskulle i trä. Sydfasaden har fortfarande kvar fönsteromfattningar av kalksten. Den monumentala ladugården är av stort intresse och är av mycket stor betydelse för upplevelsen av den agrara karaktären i Våmbs by, som i övrigt försvunnit till stor del i senare tid. Ladugården ligger inom Cementas inhägnade område. Hela Persbergsmiljön är av stort kulturhistoriskt värde och är mycket betydelsefull för bymiljön i Våmbs kyrkby.

Våmb 30:96 Kyrkstugan

Våmbsvägen 11

Litet timrat bostadshus från 1800-talet av enkelstugetyper med sidokammare. Huset har fasad av faluröd locklistpanel. Det är renoverat i sen tid. I trädgården ligger en för trakten karaktäristisk liten uthusbyggnad i trä och kalksten under tegeltäckt pulpettak. Huset ligger strax nedanför medeltidskyrkan vid en vägkorsning på den gamla bytån och har en stor betydelse som en återstod av den gamla bymiljön i Våmb.

Våmb 30:97 Våmbs kyrka och kyrkogård*

Sockenkyrkan i Våmb är byggd i huvudsakligen kalksten och är en av Sveriges mest välkända romanska kyrkor med sin bevarade planform och

medeltida karaktär. Västtornet kan ha uppförts närmre år 1200, men långhuset, samt det ovanligt korta, lägre och smalare koret samt absiden kan ha uppförts redan omkring 1160. Invändigt välvdes kyrkan på 1300- eller 1400-talet. Kyrkan renoverades bl.a. 1790, 1897-98, 1923-24, 1944-46, 1974 och 2001. 1890-talets renovering behandlade byggnaden hårdhänt, bl.a. bilades putsen bort från inner- och yttreväggar samt att det timrade vapenhuset från 1700-talet revs. 1920-talets renovering strävade efter att återföra mer av medeltida karaktär till interiören.

Kyrkogårdens äldsta del i söder och öster är en ålderdomligt präglad sockenkyrkogård med dess typiska terränganpassning. Norrsidans förnämliga terrassering tillkom på 1920-talet och de två stora utvidgningarna västerut 1949 och 1974. Huvudkaraktären är mycket väl bibehållen både i äldre och yngre delar med bogårdsmur från 1850, gammal trädkrans, trädrader, grusgångar, entrépartier, kalkstenstrappor, gravvårdar och en stor mängd gravramar med grusbädd.

Äldsta delen har ett mycket stort kulturhistoriskt värde och en starkt miljöskapande karaktär. Där finns även en variationsrikedom i gravvårdars utformning och ålder som tillsammans med titlar och inskriptioner bär vittnesbörd särskilt om jordbrukets och stenindustrins betydelse i socknen. Flera vårdar är mycket välbevarade och representativa för tiden ca 1850-1950. Ovanligt nog finns

Sockenkyrkan från ca 1160-talet med västtorn från ca 1200 är en av Sveriges mest välkända och avbildade romanska kyrkor. Kyrkogården med gravvårdar från olika tider kompletterades 1949 med en tidstypisk utvidgning med häckinramade gravar. Kyrkogården är en av Skaraborgs mest karaktäristiska och värdefulla sockenkyrkogårdar.

även en kullgrav med grusbädd och vintergröna bevarad, idag en stor sällsynthet i Västsverige, men fram till 1930-talet den vanligaste gravtypen.

1940-talsutvidgningen med de många häckramarna är ett mycket fint exempel på en efterkrigstida utvidgning och har en ovanligt välbevarad struktur. Särskilt utvidgningarnas gravvårdar vittnar om att Våmb's kyrkogård under 1900-talet även blivit en stadskyrkogård för västra delen av Skövde.

Våmb 30:99 Skattegården

Tre små f.d. bondgårdar/småbruk som samtliga kallas Skattegården och har faluröd bebyggelse som ligger sida vid sida vid vägen norr om kyrkbyn. Skattegården var fram till 1800-talets skifte gård nr 1 i Våmb's by. 1561 bestod Skattegården av ett helt hemman. Den utskiftade bebyggelsen har mer småbrukskaraktär. Samtliga bostadshus kan vara från 1800-talet. Äldst och mest välbevarat är det ålderdomliga mellersta bostadshuset, troligen från tidigt 1800-tal. Huset är mycket välbevarat exteriört. Den södra gården har ett renoverat bostadshus från ca 1800-talets senare del, samt välbevarade ekonomibyggnader i sten och trä från ca 1900. Den norra gården har en tidstypisk ladugård med stor överbyggd skulle och gjutet fähus från ca 1930-40-tal. Där finns ett mer förändrat bostadshus från ca sent 1800-tal.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Fornminnesregistret:

- Raä Våmb 37:1 Övrig kulturhistorisk lämning
Fyndplats för tre spiralformade guldringar 1859.
 - Raä Våmb 39:1 Övrig kulturhistorisk lämning:
Fyndplats för guldcula ? i åkermark vid bortplockning av röse, noterad 1926.
 - Raä Våmb 48:1 Övrig kulturhistorisk lämning:
Höglignande bildning N om byn. Fyndplats för eldslagningssten.
 - Raä Våmb 49:1 Övrig kulturhistorisk lämning:
Stensättningsliknande lämning på impediment i åkermark.
 - Raä Våmb 50:1 Övrig kulturhistorisk lämning:
Plats för borttagen stenvalvsbro av kalksten.
 - Raä Våmb 50:2 Övrig kulturhistorisk lämning,
källa med tradition: Norr om kyrkan fanns en offerkälla, en midsommarkälla, kallad Pettera källa.
 - Raä Våmb 60:1 Övrig kulturhistorisk lämning,
plats med tradition: Grannabacken på gamla bytån. Här låg den stora hällen "Grannehall".
- Övrigt:
- Våmb's gamla bytomt
 - Banvallen Skövde-Axvalls järnväg från 1904
 - Äldre vägdragningar i Våmb's by plus lokalvägar
 - Tre kvarnlämningar med eventuella rester i bäckravinen
 - Stödmurar av kalksten med lite oklart ursprung i bäckravinen, bl.a. vid gamla broplatsen.

Söder/sydost om byn finns fortfarande ett småskaligt kulturlandskap med stark karaktär av 1800-talets laga skifte i anslutning till en äldre vägsträckning.

barrskogsbevuxna diabasplatån ner till rasbrantens blockrika terräng där lövskogen, med stora inslag av ädellövskog, tar vid, ner över skifferterrasserna till kalkstensplatån med framför allt ängs- och hagmarksprägel. Över branterna rinner små bäckar, t.ex. Nåpabäcken. Här finns en mycket variationsrik flora, karaktäristisk för kambrosilurbygden

Naturreseptatet Klasborgs och Våmb's ängar motsvarar delvis den oskiftade byns stora ängsgårde som ingick i byns västra gård, vilket kan ha förhistoriskt ursprung. Vid laga skiftet i Våmb's by omkring 1840 flyttades Smedsgården långt söderut från byn och placerades i södra delen av det stora västra gårdet. Genom sammanslagning av Smedsgården med några andra gårdar i byn bildades Klasborgs egendom. (Vad som idag återstår av Klasborgs gårdsbebyggelse ligger inte inom det uttagna området.)

Redan på storskifteskartan över Våmb från 1788-90 framträder huvuddragen i den indelning i tvärgående långsmala ägoskiften som utvecklades mer efter laga skiftet, väl synlig på häradskartan från 1877-82, ägoskiftena var avsedda både till både åker och äng. De östra delarna av det gamla västra gårdet hade i större utsträckning odlats upp och de högre belägna västliga delarna, i slutningen

På andra sidan Skaravägen, söder/sydost om byn, utanför naturreseptatet, präglas odlingslandskapet delvis fortfarande av 1840-talets laga skifteslandskap med stenvmurar som delar in de långsmala ägoskiften som tydligt framträder i äldre kartmaterial.

Stengärdesgård med sannolikt ursprung från 1840-talets laga skifteslandskap.

nedanför kronoparken, nyttjades fortfarande till främst äng. Några enstaka torpställen och backstugor hade tillkommit i området.

Närmiljön omfattar den del av område 39 som ligger på nersidan av väg 49 (Skara-Skövde). Huvuddelen av närmiljön ingår i naturreseptatet, men den nordöstra delen, precis söder/sydost om byn, omfattar ett småskaligt laga skiftespräglat kulturlandskap med bl.a. inslag av fortfarande stenvmurskantade skiften och även hagmark och f.d. smååkrar i småskalig variation. Denna del ingår inte i naturreseptatet, men är en i hög grad en värdefull del av kulturmiljön i Våmb och hör samman med kulturlandsskapsstrukturen där. Här finns även förhistoriska fornlämningar (se nedan) samt en fin äldre brukningsväg..

Västra och södra delarna av området, inom naturreseptatet, har en starkt ålderdomlig prägel, där ängskaraktären är påtaglig, i kombination med traditionell beteshävd och småskaligt odlingslandskap. Vid sidan av ängslandskapets gamla slättermarker och tydliga stora rester av lövängshävd, finns bl.a. stenvmurar och odlingsrösen från storskiftets och laga skiftets uppodling, inslag finns även av stensträngar och rösen som kan vara av mycket äldre datum. Fägator och inslag av äldre små brukningsvägar sätter också prägel. Arnes kulle i väster är en moränkulle med lokal traditionsbildning.

Västra delen av området, inom naturreservatet, har en starkt ålderdomlig karaktär, där ängsprägeln är påtaglig, i kombination med traditionell beteshävd och odlingsspår från äldre tider.

Ingår också i

Klasborgs och Våmb's ängar är ett kommunalt naturreservat sedan 1989.

Klasborgs och Våmb's ängar ingår i Natura 2000-område

Område XX-X, kulturmiljövärde I, naturvärde I, i *Odlingslandskapets natur- och kulturvärden* 1992. Länsstyrelsen. Skaraborgs läns museum.

Bebyggelseregistret (kyrka, kyrkogård)

Naturvårdsprogram för Skövde kommun

Ingår också i

Naturreservat Klasborgs och Våmb's ängar (kommunalt naturreservat)

Riksintresse för naturvård

Gällande skydd

Naturreservat (kommunalt naturreservat) sedan 1992

Rekommendationer

Fortsatt varsam vård/hävd, likt befintligt. Men för att få ökad kunskap om området som ett värdefullt agrart kulturlandskap med spår från olika tider är det angeläget att utföra en fördjupad kulturlandskapsstudie. Med sitt stadsnära och tillgängliga läge har kulturmiljön en viktig pedagogisk betydelse. Det är av mycket stor betydelse att området kan fortsätta få vara ett stillsamt, varsamt använt stadsnära ströv- och rekreationsområde.

Åtgärder

Området är skyddat som kommunalt naturreservat.

För att i längden säkerställa reservatets kulturhistoriska värden bör kommunen ta fram riktlinjer för hur kultur- och naturvärden ska samspela, eventuellt för att framhäva ängskarakteren t.ex. En fördjupad kulturlandskapsstudie bör göras.

Ingående enskilda objekt i miljön **Fornlämningar**

- Raä Våmb 25:1 Stensättning

- Raä Våmb 25:1 Stensättning

- Raä Våmb 34:1 Stensättning, rund, ca 6 m i diameter

- Raä Våmb 34:3 Stensättning, rund, höglignande ca 9 m i diameter

Bevakningsobjekt enligt Fornminnesregistret:

- Raä Våmb 34:2 Stensättning?, rund, ca 4 m i diameter. Bevakningsobjekt

- Raä Våmb 34:4 Stensättning? rund, höglignande ca 9 m i diameter. Bevakningsobjekt

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Övrig kulturhistorisk lämning enligt Fornminnesregistret:

- Raä Våmb 40:1 Uppgift om borttagen domarring

- Raä Våmb 44:1 Stensträng

- Raä Våmb 44:2 Stensträng

- Raä Våmb 44:3 Stensträng

- Raä Våmb 44:4 Stensträng

- Raä Våmb 57:1 Plats med tradition, "Arnes hög", en moränkulle med traditionsbildning

HENTORP OCH KÄLLEGÅRDEN

40. Källegården: Beck-Friis väg*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö i Källegården med sen 1950-talsprägel, av stort intresse, dels genom sin starka förankring i efterkrigstidens utbyggnad av Skövde stad, dels eftersom dess tidstypiska enkla, genomtänkta utformning är väl bibehållen. Den karaktäriseras av radplacerade kedjehus från 1958, i främst gult tegel under tegeltäckta flacka sadeltak. Området är enhetligt planerat längs gatans krökning, vilket ger en fin och varierad gatuvy. Tomterna är rela-

tivt små, och avgränsas mot gatan genom låga kalkstensmurar, ett karaktäristiskt inslag.

Beskrivning

Källegården ligger både på västra och östra sidan av gamla Falköpingsvägen. Det här området som gränsar mot Hentorp ligger längst i väster omfattar kedjehusen i kvartret Odlaren (Odlaren 1-11). Källegården var landsbygd ända fram till planläggningen som bostadsområde i slutet av 1940-talet. Planförslaget från 1948, lades ut i enlighet med det föreliggande generalplaneförslaget, och antogs året därpå.

Källegården bebyggdes från slutet av 1940-talet fram till början av 1960-talet med småhus i 1 och 1 ½ plan. De flesta husen uppfördes som enfamiljsvillor, men det förekommer även tvåfamiljshus, och nästan alla hus utfördes med källarvåning. Källegården karaktäriseras av tidstypisk enkelhet i småhusens utformning, ofta med fasader i gult eller rött tegel och röda tegeltak. Husen är placerade på rad, oftast med långsidan mot gatan och ibland något snett mot gatusträckningen. Tomterna är relativt små, och har ofta en kalkstenmur mot gatan.

Kedjehusen längs västra sidan av Beck-Friis väg uppfördes 1958. De 11 husen är tillverkade av Borohus i Landsbro. Husen har tegelfasader, åtta med gult tegel och tre med rött tegel, och taken täcks av rött taktegel. Mellan bostadshusen ligger garage, indragna på tomten en bra bit från gatan. I ett par fall har garagen under senare tid förlängts framåt i form av en carport. Några hus har under årens

Odlaren 1-11. Kedjehusen längs västra sidan av Beck-Friis gata uppfördes 1958. De 11 husen är tillverkade av Borohus i Landsbro. Närheten till Cementsa (Gullhögen) framgår av bilden.

lopp fått olika utsmyckningar, särskilt i form av fönsterluckor, men i enstaka fall även en verandaliknande tillbyggnad vid entrén. Trots dessa tillskott är kedjehusområdet ännu en god representant för den vackra enkelhet som präglade tidens arkitektur. Området upplevs ännu som en väl sammanhållen helhet, något som förstärks av kalkstensmurarna mot gatan.

(Inga enskilda byggnadsobjekt uppmärksammas. Det är områdets helhet som är mest betydelsefull).

Ingår också i

Rosborg, Anna. 2007. *Skövdes 1950-talsvillor*. Plan-, Bygg- och Lantmäterikontoret, Skövde kommun. Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Kulturmiljön är mycket beroende av att den väl bibehållna, tidstypiska 1950-talskaraktären och det sammanhållna helhetsintrycket bibehålls. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med traditionella material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Ny bebyggelse placeras med hänsyn till befintlig och ges en god utformning.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att upprätta detaljplan med bevarandeariktning enligt 5 kap 16 § PBL.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Se områdesbeskrivning ovan

Övriga inrapporterade kulturlämningar

41. Hentorp*

Motiv och uttryck för miljön

Större kulturmiljö av mycket stort intresse med dess stora variation och djupa rötter i 1964 års stadsplanläggning av nordöstra Hentorp under Skövdes intensiva stadsexpansion på 1960-talet. Här inryms även Hentorps nya 1980-talscentrum, med integrerade samhällsfunktioner. En förhistorisk miljö med järnåldersgravfält ger fördjupad historisk dimension åt kulturmiljön.

Kulturmiljön karaktäriseras dels av fornlämningarna, dels av 1980-talets samkomponerade centrumbebyggelse med den förnämliga modernistiska S:t Johannes kyrka, dels och framför allt av de tre villa- och radhusområdena som är mycket goda och tidstypiska exempel på hustyper från perioden 1965-75. Välbevarad bebyggelse, ofta även i exteriördetaljer, uppvuxna villatomter, karaktäristisk terräng- och landskapsanpassning. Även enstaka exempel på arkitektritade friliggande villor från 1950-talet. Kvarliggande stenmurar troligen från 1700- och 1800-talets odlingslandskap vid Hentorp, eventuellt äldre.

Beskrivning

Landskapet i denna del av den gamla Våmbs socken karaktäriseras av kambrosilurbygden med sydöstra Billingens uttrycksfulla småkulliga kamelandskap med inslag av lövskogsdungar med många ädellövträd.

1964 års stadsplan omfattar en stor del av Hentorp. Här avses nordöstra delen närmast Källegården med kvarteren kring Claesborgs-

Hentorps gravfält omfattar 130 gravar samt rikliga spår av äldre tiders småskaliga odlingslandskap.

vägen, Robin Granes väg och Gröna vägen med flera. Radhus- och villabebyggelsen innefattar dels kvarteren kring Robin Granes väg med villor från 1965-68, dels radhusområdet Sofiedal från 1970-talets början, dels radhuslängorna i kvarteret Odlaren från 1960-talets mitt vid gränsen mot Källegården. Områdena har karaktäristisk, tidstypisk välbevarad bebyggelse av villor och radhus.

I södra delen, mitt emot Odlaren, fortsattes utbyggnaden av Hentorps centrum under 1980-talets andra del. Detaljplanerna här är från 1965 och 1985. 1985 påbörjades anläggningen med kyrka, församlingshem, vårdcentral och äldreboende mm, allt enhetligt och tidstypiskt utformat, dominerat av den senmodernistiska S:t Johannes kyrkobyggnad. Mellan områdena ligger en större lövskogsdunge kvar som parkmark, samt inslag av mindre dungar och stora lövträd.

I nordväst finns Hentorps stora järnåldersgravfält som även innefattar ett gammalt agrart kulturlandskap, idag som ett värdefullt ströv- och rekreationsområde, i nära anslutning till Sofiedal och Robin Granes väg. Även enstaka friliggande förhistoriska fornlämningar finns inom området. Inslag av stengärdesgårdar troligen från 1800-talets odlingslandskap finns bl.a. vid Larses väg.

Vid Claesborgsvägen och Larses väg finns även några friliggande större villor, dels från 1980-talet, dels den f.d. direktörsvillan till Gullhögens bruk från 1950-talet, ritad av H.-E. Heineman. (Se nästa sida).

Ingår också i Detaljplan

Gällande skydd

Fornlämningarna skyddas enligt 2 kap. Kulturminneslagen.

I övrigt: Se närmiljöerna

Rekommendationer

Se närmiljöerna.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§.

I övrigt se närmiljöerna.

Radhusen i Sofiedal från 1970-talets början vetter mot Claesborgsvägen.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Se närmiljöerna

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Larsesgården 1 *

Larses väg 1/Claesborgsvägen

Enplansvilla med källare uppförd 1956-57 efter ritningar av arkitekt Hans-Erland Heineman. Byggherre var AB Gullhögens Bruk, villan var avsedd som direktörsvilla. Villan gavs en tidstypisk utformning med en representativ karaktär. En mindre tillbyggnad gjordes 1971 (arkitekt Valter Andersson). Vid 1990-talets början inreddes villan till flerbostadshus för gruppboende.

Byggnaden karaktäriseras av ett par utsträckta byggnadskroppar med både flackt sadeltak och pulpettak, enkupigt taktegel, taklanternin, inslag av glasade fasadpartier, vit puts, bruna fönster, kopparplåt detaljer och skorsten i rött tegel.

Villan ligger på en stenväggsgårdad naturpräglad tomt med frukt- och lövträd, växthus och en överbyggd ingång. Helhetsintrycket av 1950-tal är väl bibehållet.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

- Finns stenmurar från det gamla odlingslandskapet vid Hentorp.

Närmiljö 41.1. Hentorps gravfält *

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljön karaktäriseras av ett stort järnåldersgravfält med 130 gravar. Inslag av äldre odlingslandskap med ängs- och betesprägel stensträngar och röjningsrösen samt även stengärdesgårdar och f.d. åkerskiften troligen från 1700- och 1800-talets uppodling. Kamelandskap och kambrosilurbygd präglar terräng och yppig växtlighet. Kulturminneslagen skyddar hela området som fast fornlämning med skyddszon.

Beskrivning

Kamelandskapet vid Hentorp är småkulligt och mjukt kuperat och präglat av kambrosilurbygdens yppiga lundartade lövskogsdungar med öppna, f.d. odlingsmarker emellan. Hentorps gravfält ligger i kanten av det stora lövskogsparti, som avgränsar Hentorp i nordväst från de stora stenbrotten vid Carlsro m.fl. Gravfältet ligger på norrsidan av Claesborgsvägen. Det omfattas av en skyddszon enligt Kulturminneslagen, främst präglad av f.d. odlings- och betesmarker, delvis igenväxande i nordost.

Kamelandskapets mjuka småkulliga terräng sätter helt prägel på gravfältet där has-

Larsesgården 1. Villa ritad av Hans-Erland Heineman 1956-57 som direktörsvilla för Gullhögens Bruk.

Järnålderns begravningsplats kom sedan under århundraden att brukas av bönderna i Våmbs by som äng, sedermera med inslag av småskalig odling och beteshävd.

seldungar och inslag av ek, björk, körsbär och rönn hör till karaktärsträden. Gravfältet omfattar 130 fornlämningar varav 10 är osäkra. De består av 126 stensättningar och 4 rösen och ger uttryck för att här fanns en järnåldersbosättning i slutningarna ovanför Nåpabäcken.

I historisk tid har området legat precis i kanten av det mycket stora inägoblock med åker- och ängsgården som sträckte sig från Våmbs oskiftade by ända ner mot Hene i Norra Kyrketorp. På häradskartan från 1877-82 är det till större delen markerat som lövskog/äng men i väster och nordväst gick då en kil av åkermark över området. Enligt fornminnesinventeringen har en sentida bebyggelse funnits på gravfältet, enligt häradskartan fanns dock ingen bebyggelse där runt 1880. De torpstäl- len, soldattorp och enstaka backstugor som då var den enda bebyggelsen vid dagens Hentorp låg längre mot söder och sydost.

Området har en tydlig prägel av äldre kulturlandskap, idag som en hagmark med intryck av f.d. ängshävd, odlingsspår finns av okänd ålder; stensträng, troliga röjningsrösen. 1700- och 1800-talets uppodling är synlig i form av smalare stenröjda partier samt avgränsning med stenmurar.

Ingår också i

Detaljplan

Fornminnesregistret (Fmis)

En stor stenmur har prägel av 1800-talets odlings- landskap i samband med laga skiftet.

Gällande skydd

Skyddas som fast fornlämning enligt Kulturminneslagens 2 kap

Rekommendationer

Området är idag ett betydelsefullt rekrea- tions- och strövområde. Det skulle kunna få en större pedagogisk betydelse om det var lättare att uppfatta och ta till sig kulturvär- dena. Tillgängligheten bör ökas genom infor- mation om kulturvärdena. Gravfältet hävdas och vårdas.

Åtgärder

Ett enkelt skyltprogram med information om kultur- och naturvärdena bör upprättas. Kan- ske kan det integreras i arbetet med befint- lig vårdplan? Gravfältet vårdas varsamt likt befintligt.

Ingående enskilda objekt i miljön **Fornlämningar**

- Raä Våmb 26:1: Gravfält i form av 126 stensätt- ningar och 4 rösen. Av de 130 fornlämningarna är 10 osäkra.

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinven- tering

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Av järnåldersgravfältets 130 gravar är fyra rösen.

Närmiljö 41.2. Robin Granes väg

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljön är helt präglad av 1964 års stadsplan och utbyggnaden av Hentorp, en prägel som är oförändrad sedan 1970-talets början. Den karaktäriseras av områdets friliggande enplans- och souterrängvillor med främst utkragande övervåning, röda tegelfasader och flacka tak eller pulpettak, från 1960-talets mitt och senare del. Villornas exteriörer är uteslutande välbevarade sedan de byggdes och ger tillsammans ett mycket bra exempel på 1960-talets variationer i hustyper. Uppvuxna villatomter, låga kalkstensmurar. Förhistorisk fornlämning. Kvarliggande stora stenmurar från det gamla agrara kulturlandskapet vid Hentorp.

Beskrivning

I en lövskogskantad sluttning, i den mjukt kuperade kambrosilurbygden vid Hentorp, ligger Robin Granes väg. Området blev utlagt i stadsplan 1964. Det präglas helt av friliggande villor med karaktär av 1960-tal. Merparten av villorna ritades vid AB Svenska Stenhus, Skövde och uppfördes under perioden 1965-68. Karaktäristiska drag för området är bland annat utkragande övervåning, fasader i rött tegel, med inslag av panel- och putspartier, samt platta tak eller flacka pulpettak och panelklädd takfotssarg. Flertalet villor är souterrängvillor. En del villor har vinkelställd byggnadskropp. I kvarterens inre del ligger enplansvillorna med källare och platta tak.

Karaktäristiskt för den tidens småhus- och villaområden är att nyttoträdgården ersatts med trädgården för rekreation, prydnad och fritid. Åtskilliga tomter kantas mot gatan av låga kalkstensmurar.

Området är fortfarande mycket enhetligt. Det ger en god bild av den tidens villaområ-

Souterrängvillor från 1960-talet vid Robin Granes väg.

den och byggenkap. Området ger också en tydlig återspeglning av Skövdes expansion på omgivande landsbygd under 1960-70-tal. (Här uppmärksammas inte några enstaka byggnader. Det är områdets helhet som är mest betydelsefull). I skogskanten finns en förhistorisk grav, en rund stensättning (Raä Våmb 41:1).

Ingår också i
Detaljplan

Gällande skydd

Enplansvillor med källare och platta tak i kvarterens inre delar vid Robin Granes väg.

Rekommendationer

Områdets villakarakter från 1960-70 (beskriven ovan) är viktig att bevara. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse placeras med stor hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Gatuvy längs Robin Granes väg uppmärksammas.

Närmiljö 41.3. Sofiedal*

Uttryck för miljön

Kulturmiljö med stark förankring i 1964 års stadsplan för Hentorp som återspeglar Skövdes största expansionsperiod i modern tid. Sofiedal är även ett mycket gott exempel på det tidiga 1970-talets radhusbebyggelse. Kulturmiljön karaktäriseras av ett område med mycket välbevarade, tidstypiska radhuslängor i tegel från 1972-74 med garagelängor och små förråd från samma tid. Spjälstaket, tegelmur, häck och thujor. Kamelandskapetets omgivande lövskogsbackar är parkmark.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap PBL.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

- Raä Våmb 41:1: Grav i form av en rund stensättning. VSV/V om stensättningen finns stensättningsliknande lämningar. Röjningsrosen?

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Se områdesbeskrivning ovan.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Kvarliggande stenmurar från odlingslandskapet

Beskrivning

I kanten av ett större lövskogsområde, bl.a. med ek, på en avbanad plåtå, ligger Sofiedal 1-35. Radhuslängorna vetter ut mot Clasborgsvägen. Byggherre till området var byggmästare Edgar Johansson, Skövde. Radhusen med totalt 34 lägenheter ritades av byggnadsingenjör Sven Aspemyr, Katrineholm, 1972. Husen stod helt klara 1974. Skärmtaken tillkom 1978.

Husen är exteriört välbevarade sedan 1970-talet. Längorna är byggda i två våningar

Sofiedals radhuslängor från 1972-74 bevarar en tidstypisk exteriör bl.a. med fasad i mörkt brunrött tegel, samt våningsband i blå eller tegelröd plåt.

med platta tak. Fasaden är av mörkt brunrött tegel, på huvudfasaden löper vit pannplåt ovanför fönstren och blå eller tegelröd pannplåt mellan våningsplanen. Fönstren sitter i rad som våningsband. Vitmålade fönster och ursprungliga dörrar.

Framför entrén finns små förråd med brun panel samt spjälstaket som avskärmare. Garagelängorna tillkom samtidigt med radhusen. (Här uppmärksammas inte några enskilda byggnader. Det är områdets helhet som är mest betydelsefull).

Ingår också i Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Karaktären av radhusområde från tidigt 1970-tal (beskriven ovan) är viktig att bevara. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse bör främst vara mindre komplementbyggnader som placeras med stor hänsyn till befintlig och ges en god utformning. Gatuvy längs Claesborgsvägen uppmärksammas.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap PBL.

Radhusen i Odlaren är ovanligt lite förändrade sedan 1967 och är välbevarade även i detaljer.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Se områdesbeskrivning ovan.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Närmiljö 41.4. Odlaren*

Uttryck för miljön

Kulturmiljö med stark förankring i 1964 års stadsplan för Hentorp och Skövdes stora stadsutveckling under 1960-talet. Den karaktäriseras av tre tidstypiska radhuslängor från 1965-67 med välbevarad exteriör, även i detaljer såsom t.ex. entrépartier. Mycket fint helhetsintryck av 1960-tal, Odlaren är av stort intresse eftersom det är ett ovanligt välbevarat, tidstypiskt radhusområde och är en mycket viktig representant för 1960-talets Skövde.

Motiv

Odlaren 33, 34 och 43 ligger mellan Gröna vägen och Källegården. (Kvarteret Odlaren ligger till hälften vid Beck-Friis gata i Källegården). Radhuslängorna vetter ut mot Södra vägen, på andra sidan vägen ligger det

Odlaren omfattar tre tidstypiska radhuslängor från 1965-67 med välbevarad exteriör.

stora lövskogsområdet uppe i backen. Byggherre till området var byggmästare Edgar Johansson, Skövde. Radhusen med totalt 28 lägenheter ritades av byggnadsingenjör Sven Aspemyr, Katrineholm, 1965. Slutbesiktning skedde 1967.

Längorna är ovanligt lite förändrade och är välbevarade även i detaljer. De är byggda i två våningar med flacka pulpettak. Mot gårdssidan är betongskivorna tidstypiskt synliggjorda som konstruktiva delar. Husens gårdsfasader har ljust gul puts samt balkonger med spjälfronter på smidesräcken. Gavelfasad i gult tegel. Entréfasad i gulbeige genomfärgad puts. Ursprungliga entréer med "rutiga" trädörrar, blå, gröna eller gulbruna klinker, skärmtak och smidesräcken. Troligen ursprungliga fönster, mestadels bruna eller vita.

(Här uppmärksammas inte några enskilda byggnader. Det är områdets helhet som är mest betydelsefull).

Ingår också i

Detaljplan

Gällande skydd

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Se områdesbeskrivning ovan.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

Ursprungliga entréer med "rutiga" trädörrar, klinker i blått eller gulbrunt (även grönt förekommer), skärmtak och smidesräcken.

Rekommendationer

Karaktären av radhusområde från 1960-talets mitt (beskriven ovan) är viktig att bevara. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse bör i förekommande fall vara mindre komplementbyggnader som placeras med stor hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning. Stor hänsyn bör visas även helhetsintrycket av området.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen undersöka behovet av att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap PBL.

Ingående enskilda objekt i miljö

Fornlämningar

Närmiljö 41.5. Hentorp - Sankt Johannes kyrka*

Uttryck för miljön

Kulturmiljö av stort intresse med tidstypisk centrumbebyggelse från 1980-talet där flera olika samhällsfunktioner integreras (vårdcentral, äldreboende, kyrka, församlingshem m.fl.). Är en arkitektoniskt mycket enhetlig miljö, en fint sammanhållen och välkomponerad helhet. Karaktäriseras av en- och tvåplanslängor kring innergård, fasader i terrakottafärgad fasadsten, stora taksprång och vitgrå plåttak. Helt dominerande är Sankt Johannes kyrka som är en av Skaraborgs främsta och mest värdefulla modernistiska kyrkor. Kyrkobyggnaden sammanlänkad med församlingshem. Fristående kampanil.

Beskrivning

Öster om Hentorps centrum från 1960-talet byggdes på 1980-talet den nya centrumdelen i kvarteret Vallsängen som omfattar vårdcentral, barnvårdscentral, äldreboende/sjukhem, församlingshem och kyrka. Vallsängen 7 och 8 blev planlagda 1985 och erhöll bygglov 1986. Byggherre var Skaraborgs läns landsting. Arkitekt till anläggningen i dess helhet är Arkitektgruppen H-E Heineman AB. Anläggningen stod klar 1987 i och med invigningen av Sankt Johannes kyrka. Vårdcentralen tillbyggdes med en förbindelsegång 2003 efter ritningar av CH Arkitekter, Skövde.

Hentorps nya centrum ligger vid foten av det stora grönområdet med lövskogsbackarna

i östra Hentorp. Anläggningen omfattar en- och tvåplansbyggnader som i väster består av vårdcentral, barnvårdscentral och bostadslängor för äldreboende, placerade kring en innergård med björkar, gräsmattor och buskar. Mot gatan vetter rader av oxlar. Östra delen omfattar församlingshem som är sammanbyggt med Sankt Johannes kyrka.

Anläggningen kännetecknas av fasadsten i terrakottanyans, kraftiga taksprång och bandtäckta vitgrå plåttak. Längs fasadernas övre del löper ett band av liggande blå plåt med vitmålade kryss, även ytterdörrarnas aluminiumplåt är blå. Inslag finns av postmodernistiska fasaddetaljer.

Sankt Johannes kyrka dominerar anläggningen och avslutar den mot nordost. Detta

Den arkitektoniskt enhetliga centrumbebyggelsen uppfördes 1986-87 med Arkitektgruppen H.-E. Heineman som arkitekt.

Vallsängen 8 Sankt Johannes kyrka. Den yngsta av Skövdes fyra mycket intressanta modernistiska kyrkor byggdes i Hentorp 1986-87, med Arkitektgruppen H.-E. Heineman som arkitekt. Kyrkobyggnaden dominerar arkitektoniskt och upplevelsemässigt 1980-talsmiljön i denna del av Hentorp.

är en av Skaraborgs mest intressanta och värdefulla modernistiska kyrkobyggnader. Den har gemensamheter med den övriga anläggningen men har ett betydligt mer avancerat arkitektoniskt uttryck, mycket konsekvent genomfört. Kyrkobyggnaden präglas bl.a. av fasadens växling mellan återhållsam stramhet, mönstermurningar och organiskt välvda snäckformer liknande Sankt Lukas kyrka på Billinge hus (båda har H.-E. Heineman som arkitekt), kyrkorummets stora rundfönster och det väldiga vitgrå plåttaket samt den fristående kampanilen som kompletterar kyrkobyggnaden.

Ingår också i
Detaljplan

Gällande skydd

Sankt Johannes kyrka omfattas av Kulturminneslagens 4 kap

Rekommendationer

Kulturmiljön är den enda i Skövde i sitt slag från 1980-talet, den är ovanligt enhetligt utformad och välkomponerad. Det är mycket viktigt att bevara denna karaktär samt att vara observant på att Sankt Johannes dominerar anläggningen arkitektoniskt och upplevelsemässigt på ett mycket väl avvägt och genomtänkt sätt.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap

17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen upprätta fördjupade riktlinjer för hur kulturmiljöns värden skall tillvaratagas.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Vallsängen 8 Sankt Johannes kyrka *

Gröna vägen

Den yngsta av Skövdes fyra mycket intressanta modernistiska kyrkor byggdes i Hentorp 1986-87, med Arkitektgruppen H-E Heineman som arkitekt. Anläggningen som är samkomponerad med församlingshemmet har fasad i ljus terrakottafärgad fasadsten, såväl kyrkobyggnaden som den fristående kampanilen. Det stora pulpettaket täcks av vitgråmålad plåt och avtecknar sig på långt håll. Den vackra interiören ger kyrkobyggnaden stora upplevelse- och estetiska värden, i samspel med den stramt hållna, mer slutna exteriören. Snäckformerna som Heineman använde i S:t Lukas kyrka på Billinge hus 1969 tillämpades även i utformningen av S:t Johannes nästan 20 år senare. Det stora rundfönstret i kyrkorummet ger blickfång och balans till fasaden ut mot Gröna vägen.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

42. Borgmästaren*

Motiv och uttryck för miljön

Kulturmiljö av stort intresse som är väl förankrad såväl i 1964 års stadsplan för Hentorp som i svensk bostadsutveckling under 1960-talet. Den ger ett mycket fint helhetsintryck av sent 1960-tal och återspeglar en av Skövdes stora expansionsperioder. Kulturmiljön karaktäriseras av rad- och kedjehus i form av låga envåningshus och souterränghus från 1967-68, belägna i sluttning och utformade i en tidstypisk modernism som är välbevarad. Mexistensfasad, pulpettak och fönstergrupper samt mellanliggande förråd är karaktärsdrag. Uppvuxna glesa villatomter med främst buskar och små lövträd.

Beskrivning

Nära Hentorps centrum ligger Borgmästaren 1 i anslutning till kvarter med liknande bebyggelse. Området blev utlagt i stadsplan 1964. Det präglas helt av rad- och kedjehus i form av dels små envåningshus, dels souterrängvillor som uppfördes 1967-68. Byggherre var HSB Skövde, Bostadsrättsföreningen Borgmästaren. Husen ritades vid HSB:s Riksförbunds Villaavdelning, Stockholm. Slutbesiktning skedde 1968. Karaktäristiska drag för området är de två olika hustyperna som båda har pulpettak, fasad i vit mexisten och fönstergrupper. Souterränghuset har liggande och stående panel på huvudfasaden och indragen balkong. Mellanliggande förråd med stående panel.

Området är fortfarande mycket enhetligt, endast mindre förändringar har skett, främst vad gäller entrépartier. Det ger en god bild av den tidens modernistiska kedje- och radhusbebyggelse. Området ger också en tydlig återspeglning av Skövdes expansion på omgivande landsbygd under 1960-70-tal. (Här uppmärksammas inte några enstaka byggnader. Det är områdets helhet som är mest betydelsefull).

Ingår också i
Detaljplan

Gällande skydd

Rekommendationer

Områdets modernistiska karaktär från sent 1960-tal (beskriven ovan) är viktig att bevara. Den utpekade bebyggelsen bör underhållas med material och metoder som tar hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Eventuell ny bebyggelse bör förläggas uteslutande till kvarterets obebyggda sydöstra del och placeras då med stor hänsyn till befintlig bebyggelse och ges en god utformning. Gatuvy längs Södra vägen uppmärksammas särskilt.

Åtgärder

Den utpekade bebyggelsen bör dokumenteras närmare. Den är av sådant värde att den bör omfattas av Nya PBL 2 kap. 6§ 3:e st., 8 kap 17§ och 8 kap. 13§. För att säkerställa det kulturhistoriska värdet skall kommunen

Översikt av *Borgmästaren* nerifrån Hentorps centrum.

*Husen i förgrunden ingår i **Borgmästaren 1** som är välbevarat sedan 1967-68.*

undersöka behovet av att upprätta en bevarandeariktad detaljplan enligt 5 kap PBL.

Ingående enskilda objekt i miljön

Fornlämningar

Bebyggelse utvärderad i byggnadsinventering

Se områdesbeskrivning ovan.

Övriga inrapporterade kulturlämningar

*Souterränghus i **Borgmästaren 1** från 1967-68.*

ENSTAKA BYGGNADSOBJEKT UTOM OMRÅDEN

Uppmärksammade 1991
*Uppmärksammade 2009-2011 **

VÄSTERMALM

Fjället 2

Gudhemsgatan 4

Bostadshus i två våningar, uppfört 1948-49 efter ritningar av arkitekt O Palmgren. Byggherre var G Wallin. Huset är byggt av gasbetong med spritputsade fasader. De vitmålade fönstren är tidstypiska, liksom andra byggnadsdetaljer. Byggnaden är ett välbevarat och karakteristiskt exempel på 1940-talets bostadshus, och omges av en fin frukt-trädgård.

Kullagärdet 5

Gudhemsgatan 14

Villa i utpräglad funkisstil från 1939. Uppförd åt läroverksadjunkt E Lindstrand efter ritningar av arkitekt Skoglar Ekberg. Reveterade och slätputsade fasader, idag avfärgade i mörkt rosa kulör, ursprungligen dock i en ljusare kulör. Med sina kraftiga taksprång och spännande fönstersättning utgör byggnaden ett av de bästa exemplen på funktionalistisk villaarkitektur i Skövde.

Lunden 3

Gudhemsgatan 3

Slätputsad flerbostadsvilla med stomme av gasbetong, uppförd 1948-49. Arkitekt var Hilding Olofsson och byggherre var byggmästare Arvid Blixt. Huset, som planerades med två lägenheter om 4 r o k, är välbevarat sedan byggnadstiden och ett bra exempel på tidens byggnadsskick. Byggnaden ligger i en uppvuxen trädgård med ett trädnässtaket mot gatan.

Lunden 5 *

Södra Bergvägen 2

Tvåvåningsvilla från 1944-45, ritad av Edvin Neuendorf med drag av funktionalism. Fasader är klädda med gult tegel, där fönsteromfattningar markerats i murverket genom en halvstens omfattning. Taket är flackt med kraftigt taksprång och täckt med tvåkupigt tegel. Brunmålade enlufts-fönster. Ytterdörr av trä med stenomfattning. Tidstypiskt rundade burspråk och balkonger, klädda med brunmålade karosseripanel. Tomt med några olika typer av smidesstaket.

Fjället 2 byggt 1948-49

Lunden 6 *

Södra Bergvägen 4

Villa i två våningar ritad av Olofsson, Andersson Arkitekter, Skövde, 1954. Slutbesiktning skedde 1959. Fasaderna är klädda med rött tegel, Byggnadens enlufts-fönster är vitmålade. Invändigt trapphus markerat i fasaden genom små karaktäristiska fönster med spetsig överdel. Burspråk klätt med brunmålade karosseripanel och tidstypiska fönster och balkongfronter. Mot gatan ett smidesstaket på låg kalkstensmur.

Lunden 8 *

Södra Bergvägen 8

Tvåvåningsvilla från 1944-45, ritad av Edvin Neuendorf med drag av funktionalism. Fasaderna är klädda med gult tegel. Det flacka taket har kraftigt taksprång och är täckt med tvåkupigt tegel. Brunmålade tvålufts-fönster med ursprungliga luckor. Mot gatan ett smidesstaket på en låg stödmur av kalksten.

Trasten 2

Gudhemsgatan 10

Enfamiljvilla i två våningar från 1939, ritad av arkitekt FA Neuendorf & Son åt folkskolelärare Otto Eriksson. Byggnadens stomme av gasbetong är spritputsad och avfärgad i en blekgul kulör. Med undantag för takets bruna betongpannor är byggnaden välbevarad sedan byggnadstiden och omges av riklig växtlighet i den uppvuxna trädgården.

Lunden 8 från 1944-45.

Åkern 9 från 1945-46.

Åkern 2 *

Gudhemsgatan 23

Bostadshus i 1 ½ våning från 1939, ritat av AB Svenska Trähus åt kontoristen Olof Olofsson. Byggnaden har reveterade och spritputsade fasader i vit kulör med slätputsade fönsteromfattningar. De tidstypiska tvåluftsfönstren är brunmålade. Ombyggsentréer från 1980-talet.

Åkern 5 *

Gudhemsgatan 17

Flerbostadsvilla i två våningar, uppförd 1939. Villan är ritad av arkitekt FA Neuendorf & Son och byggherre var S Söderlund. Stommen av gasbetong är putsad i ljus beige kulör. Husets balkonger av sinuskorrugerad plåt är tidstypisk, medan enluftsfönstren är ovanligare på 1940-talets villor. Garage i källarvåningen och ett smäckert smidesstaket med fina grindar mot gatan.

Åkern 8 *

Gudhemsgatan 17

Flerbostadsvilla i två våningar, uppförd 1946-47 åt K Lundell efter ritningar av arkitekt Hilding Olofsson. Gasbetongstommen är putsad med gul ädelputs. Den äldre tidstypiska bruna kulören på fönstersnickerier har ersatts med vit kulör. Mot trädgården i söder har iögonfallande uteplats och balkong tillkommit under senare år. Uppvuxen trädgård med staket i svart smide mot gatan.

Åkern 9

Gudhemsgatan 9

Bostadshus i två våningar från 1945-46, ritad av arkitekt FA Neuendorf & Son åt H Eriksson. Fasadernas ljusa spritputs döljer en stomme av gasbetong. I likhet med villan på Åkern 5 har bostadshuset på Åkern 9 enluftsfönster. Trädgården avgränsas mot gatan med ett smidesräcke på kalkstensgrund.

Elefanten 2 från 1923-24.

SÖDERMALM

Björnen 11 *

Nils Ericssons gata 1

Trevånings lamellhus med tvådelad byggnadskropp, troligen uppfört kring 1947 likt grannhusen i kvarteret Järven. Björnen 11 bör ses i sammanhang med Järven. Huset har genomgått en del förändringar på senare år, t.ex. vad gäller nya typer av fönster och dörrar, samt en liten gaveltillbyggnad i vitt. Här finns dock fortfarande i stort en helhet av 1940-tal med tegeltak, ursprungliga röda tegelfasader, dekorativa småfönsteromfattningar och smidesbalkonger.

Elefanten 2

Sturegatan 14

Detta var ett av de första större husen i denna del av staden. Det byggdes med tre hyreslägenheter 1923-24 med F.A. Neuendorf som arkitekt. Byggherre var lantbrukare August Landström. Huset har en välbevarad 1920-talsutformning bl.a. med ljus spritputsad fasad, rusticerade hörn och profilerade listverk.

Hjorten 1

Älgstigen 1

När Hjorten 1 och 2 bebyggdes utgick Sturegatans planerade förlängning mot söder och Järnvägsgatan. Platsen planerades i stället som en liten torgbildning. Lamellhuset på Hjorten 1 byggdes 1945 med Svenska Folkbyggens byggtkniska kontor som arkitekt. Byggherre var Svenska Folkbyggens Bostadsrättsförening nr 5. Huset innehöll lägenheter mellan ett och tre rum och kök, en byggnadstyp som uppfördes på många håll i städernas ytterkanter under 1940-talet, för att möta den stora efterfrågan på bostäder. Bottenvåningen inreddes som en grannskapsenhet vid den lilla torgbildningen. Här fanns bl.a. fisk-, bröd- och specieraffärer. Butiksfasaden bekläddes med klinkerplattor. Entréerna försågs med tidstypiska färgade träpaneler. Idag är entrédörrarna bytta mot ny typ av dörr, men träpaneler och klinker består. Exteriören har i huvudsak 1940-talskaraktären i behåll.

Järven 1, 9, 10 byggdes 1947.

Järven 1, 9 och 10

Skaraborgsgatan 11, 13, 15

Byggnads AB Hallström och Nisses lät 1947 bebygga kvarteret Järven med tre trevånings lamellhus med en- och tvårumslägenheter. Arkitekt var Vilhelm Andersson. Husen tillhör olika fastigheter, men skillnaderna är ganska marginella och husen bör betraktas i ett sammanhang. (Samma gäller grannhuset på Björnen 11). Husen har genomgått en del förändringar på senare år, t.ex. vad gäller nya fönster och entrédörrar, Järven 1 har även en liten gaveltillbyggnad i vitt. Här finns dock fortfarande en god helhet av 1940-tal med tegeltak, ursprungliga röda tegelfasader, dekorativa småfönsteromfattningar och eleganta burspråk. Befintliga vita balkongfronter i plåt kan härstamma från 1960-talet.

Lammet 9 *

Nils Ericssons gata 16

Bostadshus invid Vasaskolan, eventuellt en f.d. personalbostad till skolan. Huset täcks av ett pulpettak, är byggt med vidbyggt garage och har röd tegelfasad och ett vitmålat fasadparti av liggande panel. Dess 1950-talskaraktär och läget omedelbart söder om skolgården talar för att det kan ha byggts i samband med att Vasaskolan uppfördes.

Rådjuret 4 *

Skaraborgsgatan 10

Flerbostadshus i tre våningar under flackt tak troligen byggd omkring 1960. De tre längorna är sammanbyggda och stegvis förskjutna så att de trappar ut något i fasadlivet. Huset har fasad i rött tegel med gula putspartier, originaldörrar, franska balkonger med svarta smidesräcken och vita, troligen ursprungliga plåtfronter till balkongerna. Främsta förändringen är att originalfönstren på senare år bytts ut mot ny typ av fönster. Den tidstypiska tidiga 1960-talskaraktären består i övrigt.

Rådjuret 4 med tidig 1960-talsprägel.

HASSLUM OCH SEGERSTORP

Skövde 5:122

Karlshultsvägen

Bostadshus i Hasslum byggt 1930 i en tidstypisk enkel villastil med fasadrevetering av spritputs i ljus nyans och ett brutet tak täckt med tegel. Exteriören är i allt väsentligt bibehållen.

Skövde 5:138

Horsåsvägen 3

Reveterat och spritputsat bostadshus i Hasslum byggt 1928 med frontespis och ett brutet tak täckt med tegel. Den tidstypiska exteriören i den tidens villastil är till väsentliga delar bibehållen. Samtida uthus och fruktträdgård.

Skövde 5:150 Dungen

Lövkullevägen 23

Bostadshus byggt 1920 i en tidstypisk villastil med fasadrevetering av spritputs i ljus nyans under ett brutet tak med brant fall. Exteriören är i allt väsentligt bibehållen fränsett att takteglet ersatts med betongpannor.

Segerstorp

Skövde 5:290

Segerstorpsvägen 4

Flerbostadsvilla i två våningar byggd 1942 i gasbetong med vit slätputsad fasad. Troligen på 1960-talet sattes panel upp i gavelröstena. En bakre uteplats har tillkommit i sen tid. Huset omges av en fruktträdgård och bibehåller i stort en karaktär av 1930-40-tal.

Skövde 5:328

Segerstorpsvägen 40

Timrat bostadshus från 1907 i en och halv våning med fasad av ljust beige gul locklistpanel, glasad veranda med tidstypisk spröjsning och en frontespis. Ett trapphus tillkom 1920. Fränsett takets betongpannor och ett sentida däck på baksidan är karaktären av tidigt 1900-tal väl bibehållen. Uthus och fruktträdgård.

Biet 8 Villa med karaktäristisk 1950-talsprägel.

ÖSTERMALM

Biet 8 *

Humlevägen 1

Villa som sannolikt uppförts på 1950-talet i en mer exklusiv villastil. Huset är ett souterränghus med fasad av rött tegel, vitmålad bottenvåning, små fält av vit liggande panel samt tidstypiska smidesdetaljer. Huset täcks av ett papptäckt pulpettak. Exteriören är välbevarad. En stor del av omgivningarna består av så kallade småstugor från ca 1940-talet samt villor från 1950-talet.

Eldaren 1 *

Magasinsgatan 2

Industribyggnad med prägel av 1960-tal, belägen i Mariesjö industriområde. Byggnaden har bl.a. fasad av rött tegel, samt ett torn som delvis är inklätt med kopparplåt. Stora överljusfönster i glasbetongblock. Den inrymmer idag en möbelverkstad.

Eriksdal 6 Eriksdal

Humlevägen 2

Huvudbyggnaden på f.d. Eriksdals länneri byggdes 1928 efter ritningar av skövdearkitekten F.A. Neuendorf. Byggherre var godsägare Carl Fredrik Johansson. 1920-talets herrgårdskaraktär finns huvudsakligen i behåll med spritputsfasad i rosa och hörnens rustiktedjor i vitt, samt en fronton med klocka, under ett valmat tegeltak. Eriksdal är sedan länge ombyggt till flerbostadshus och är omgivet av nyare bostadshus i den f.d. trädgården.

Hummern 5 *

Kavelbrovägen 2

Tre trevånings flerbostadshus från 1940-talet. Husen ritades 1942 vid HSB:s Riksförbunds Arkitektkontor, Stockholm. Slutbesiktning skedde 1943. Husen har fasader i gult tegel under valmat flackt sadeltak med enkupigt tegel. Tidstypiska detaljer såsom burspråk med brun karosseripanel, franska fönster med smidesräcken och balkonger i sinuskorrugerad plåt är bevarade. Vid en renovering på senare år har dock entrédörrarna bytts ut och fönstren plåtats in. I övrigt är karaktären av flerbostadshus miljö från 1940-talet mycket väl bibehållen. Karaktäristiskt grönt t gårdsrum mellan husen.

Hummern 5 med välbevarat flerbostadskvarter från 1942-43.

Kaniken 2 *

Djäknevägen 4

Bostadshus byggt som en liten villa i ett och halvt plan troligen på 1950-talet. Huset har bl.a. fasad av gult tegel, balkong med sinuskorrugerad plåt samt ett tegeltäckt sadeltak.

Kaniken 3 *

Djäknevägen 6

Som granne till ovanstående ligger ett mindre bostadshus med karaktär av 1950-tal. Huset har bl.a. fasad av gult tegel under ett tegeltäckt flackt sadeltak.

Kaniken 11 Kanikeruder

Kaplansgatan 10

Det ståtliga bostadshuset i villastil från år 1900 byggdes som huvudbyggnad på länderiet Kanikeruder (även kallat Kanikerukan). Arkitekt var F.A. Wahlström, Skövde. Exteriören är väl bibehållen, tegelstommen har putsfasad i vitgult och fönstersnickerier är tidsriktigt bruna och det skivtäkta plåttaket är gråmålat. Exteriören har bevarat en mycket riklig flora av ursprungliga detaljer; t.ex. gavelutsmyckningar i trä, figursågade takfotsbräder och verandans spetsverk av snickerier. Byggnaden är ett både välbevarat och kulturhistoriskt värdefullt minne av de större gårdar som förr omgav Skövde stad. Huset inrymmer idag Skövde vandrarhem. Det omges av en uppvuxen villaträdgård samt en mindre flygel.

Kaplanen 1

Kanikegränd 2

Enfamiljsvilla byggd 1927 i tegel med ljus slätputsad fasad, arkitekt Axel Forssén. Exteriören har en lite speciell karaktär eftersom här förenas stildrag

Kaniken 11 Kanikeruder från år 1900.

Kaplanen 3 välbevarad enfamiljsvilla från 1937.

från 1920-talets klassicism med en mycket tidig funktionalism. Denna karaktär är fortfarande väl bibehållen. Utformningen är inte vanlig i Skövde för övrigt.

Kaplanen 3

Kaplansgatan 7

Reveterad och spritputsad enfamiljsvilla byggd 1937 med Arnold Olsson som arkitekt. Huset är byggt i ett och halvt plan under tegeltäckt sadeltak. Huset som omges av en uppvuxen villaträdgård har en väl bibehållen karaktär av 1930-tal.

Kaplanen 8

Klockarvägen 17

Flerbostadsvilla i en sobert utformad funkisstil, byggd i tegel med vit slätputsad fasad under papptäckt sadeltak. Huset byggdes 1939-40 med F.A. Neuendorf som arkitekt och är exteriört väl bibehållet. Det omges av en uppvuxen villaträdgård.

Kaplanen 9 *

Hjovägen 15

Bostadshus uppfört i ett och ett halvt plan i en utpräglad sparsmakad modernistisk villastil på 1950-talet. Byggnadskroppen består av två delar med gul tegelfasad, smidesräcken etc. under tegeltäckt sadeltak. Den tidstypiska exteriören är väl bibehållen. En uppvuxen villatomt förstärker husets 1950-talsprägel.

Krokusen 11 Erikslund

Östergatan 25

Erikslund minner om den första, helt oplanerade bebyggelsen på Östermalm som uppfördes av arbetare på Skövde Mekaniska Verkstad som var

Kaplanen 9 med väl bibehållen 1950-talsprägel.

Krokusen 15 välbevarad funkisvilla från 1935.

Volvos föregångare. Inramat av en fruktträdgård ligger det timrade bostadshuset från ca 1905. Huset har kvar fasaden i liggande och stående fas-spåntpanel från byggnadstiden. Vid Djupedalsvägen ligger en f.d. smedja från ca 1905, byggd i korsvirke med murtegel i facken, men med fasad av faluröd panel. Även om bostadshuset genomgått förändringar på senare år är Erikslund fortfarande en fin helhetsmiljö från 1900-talets början. Genom sitt ursprung som tidig arbetarbebyggelse i stadens gamla utkant är Erikslund av mycket stort stadshistoriskt intresse. Idag finns bara ett litet fåtal sådana miljöer kvar i Skövde stad. Smedjan är även av intresse i och med korsvirkeskonstruktionen.

Krokusen 15

Djupedalsvägen 9

Villa uppförd 1935 med Skoglar Ekberg som arkitekt. Exteriören präglas av en sober och sparsmakad funkisstil från 1930-talet som är väl bibehållen. Villan har bl.a. tidstypiska stildrag som en ljus slätputsad fasad, balkonger som löper runt hörn samt ett elegant utformat trapphusfönster.

Krokusen 34 Åkerholmen

Lyckegatan 2B

Idag är Åkerholmen sannolikt det minst förändrade av de fåtaliga kvarvarande trähusen från sent 1800-tal som minner om den tidiga, oreglerade bebyggelsen kring Niklasbergsgatan. Flera av husen byggdes som självbyggeri av arbetare vid Skövde Mekaniska Verkstad (Volvos föregångare). Detta timrade envåningshus kan ha byggts av

Krokusen 11 Erikslund Genom sitt ursprung som tidig arbetarbebyggelse i stadens gamla utkant är Erikslund på Östermalm av mycket stort stadshistoriskt intresse.

Ringaren 5 från 1887-88.

verkstadsarbetare Anders Smedman och innehöll bostäder för två familjer. Huset är renoverat på senare år. Exteriören med vitmålad locklistpanel och veranda med snickerier under tegeltak är i allt väsentligt bibehållen. Omgivande fruktträdgård och ett falurött uthus förstärker intrycket av en fin helhetsmiljö från ca 1890-1900. Idag finns endast ett litet fåtal sådana tidiga förstadsmiljöer kvar i Skövde stad. Åkerholmen har ett stort stadshistoriskt värde på grund av kopplingen till den tidiga arbetarbebyggelsen på Östermalm.

Prosten 2 *

Hjovägen 23

Bostadshus byggt som en- eller tvåfamiljsvilla i ett och ett halvt plan troligen på 1930-talet. Huset har vitputsad fasad under tegeltäckt sadeltak och omges av en upp vuxen villaträdgård. Prosten 26 har som helhet en prägel av 1930-tal i behåll.

Ringaren 5

Kanikegränd 1

Denna ståtliga monumentalbyggnad i avskild parkmiljö vid järnvägen byggdes 1887-88. Exteriören har fortfarande en väl bibehållen karaktär av 1880-tal. Tegelhuset har gulvit slätputsad fasad med tidstypisk fasadutsmückning i form av fönsteröverstycken och hörnens rustikkedjor samt ursprungliga helfranska dörrar. Huset byggdes av Statens Järnvägstrafiks pensionsinrättning och användes som bostäder för järnvägstjänstemän. Senare var det kontor för Västra Milostaben. Numera inrymmer det lokaler för Högskolan.

Sjukhuset 1 F.d. Skövde sjukhus *

Ekedalsgatan

Det är först i och med tillkomsten av KSS 1973 som Skövde blir hemvist för Skaraborgs centrallasarett. Ett garnisonssjukhus för regementena byggdes dock redan i början av 1900-talet när Skövde blev garnisonsstad. Ett av landstinget planerat epidemisjukhus i Skövde kom aldrig till stånd, däremot beslöt man 1927 att medverka i en ombyggnad av garnisonssjukhuset som skulle erhålla 60 vårdplatser och en förlossningsavdelning. Åren 1939-44 uppfördes det nya garnisonssjukhuset. 1955 beslöt att försvaret skulle överlämna sjukhuset till landstinget och få det skulle status av lasarett. Sjukhuset skulle byggas till med medicinpavil-

Sjukhuset 1 Skövde garnisonssjukhus byggdes i början av 1900-talet men blev nybyggt 1939-44. I samband med att landstinget övertog sjukhuset 1955 ombildades det till lasarett och erhöll den stora gulputsade vinkelbyggnaden. 1973 överflyttades verksamheten till det nya Kärnssjukhuset.

jong och långvårdsavdelning. 1973 överflyttades lasarettens patienter till det nya KSS. Idag inrymmer byggnaderna Ekedals äldrecentrum.

Huvudbyggnaden från 1939-44 är uppförd i fem våningar med fasader slätputsade i ljus vitgrått. Den betydligt större vinkelbyggnaden från 1950-talet är gulputsad och har en tidstypisk fönstersättning. Nuvarande entréparti och mindre tillbyggnader har tillkommit senare. Trots vissa senare förändringar har byggnaderna tidstypiska karaktärsdrag för institutionsbebyggelse från 1940-50, med funktionalistiskt strama fasader och på den ursprungliga byggnaden även enstaka klassicerande fasaddetaljer. Det f.d. sjukhuset är av stadshistoriskt intresse genom sin f.d. funktion som garnisonssjukhus och lasarett.

Sjukhuset 3

Ekedalsgatan 12

Bostadshus i två våningar med reveterad spritputsad ljus fasad under ett delvis avvalmat sadeltak. Det byggdes 1923 efter ritning av arkitekt F.A. Neuendorf. Huset har en väl bibehållen exteriör sedan 1920-talet. Det är jämte ett ombyggt grannhus enda återstoden av förstaden Ekedal som var en föregångare till dagens Östermalm. Mot den bakgrunden är Sjukhuset 3 av ett stort stadshistoriskt intresse.

Skövde 5:193 Mariesjö

Kaplansgatan 13

Den stora f.d. huvudbyggnaden på stadsländeriet Mariesjö byggdes troligen någon tid efter att Mariesjö tegelbruk anlagts 1869. Tegelstommen har slätputsad fasad med en sparsmakad indelning av listverk och gavelfält. Husets sexdelade plan anknyter till det sena 1800-talets huvudbyggnader på stora bondgårdar. Ca 1900 tillkom nu befintlig veranda samt 1905 en sidoflygel och ett tornkrönt runt trapphus. Karaktären från 1900-talets början finns fortfarande i behåll. Huset omges av en stor parkträdgård. De omgivande industribyggnader från tegelbruket som kvarstod i grannskapet ännu 1991 har senare blivit antingen totalt ombyggda (ringugnen) eller rivna.

Horsås 5:105 Troentorp med den ståtliga ladugårdsanläggningen från ca sent 1800-tal-1900.

Tulpanen 4

Henriksbergsgatan 22

Större bostadshus i villastil, byggt 1923 med F.A. Neuendorf som arkitekt. Huset förändrades något 1979, men 1920-talets villastil återstår i huvudsak med ljus spritputsad fasad under brutet tak med rektangulär takkupa på långsidan. Tulpanen 4 är numera den enda återstående äldre bebyggelsen i kvarteret Tulpanen, där bl.a. nyligen Nettovaruhuset uppförts.

HORSÅS

Horsås 5:25 Lassagården

Horsås gård 1-2

Lassagården vid f.d. Horsås by har en för landsbygden mer ovanlig typ av manbyggnad. Den byggdes 1922, utformad i en stadsmässig jugendinspirerad villastil som fortfarande är väl bibehållen. Den påminner mycket om en fem år äldre villa i Vårsås och är troligen byggd efter samma ritningar (Vårsås 2:9). Fasadens panel är målad i blekgult. Huset har ett annan typ av taktäckning idag i övrigt är exteriören välbevarad. I trädgården ligger som flygel ett falurött äldre bostadshus. Mangårdsmiljön med hus och trädgård är en fin helhetsmiljö.

Horsås 5:29 Nolgården

HorsåsNolgården 1

Nolgården är fortfarande en hel och väl samlad gårdsanläggning av stort kulturhistoriskt intresse, belägen på en av de stora moränvallarna i Horsås och med sin agrara karaktär intakt. Anläggningen för tankarna till en form av götisk gårdsanläggning med tydligt åtskild mangård och en separat färgård med parställda längor. Manbyggnaden från 1870 ca är liksom flygeln från 1925 väl bibehållna sedan de byggdes, bl.a. med fasad av ljusmålad panel och tegeltäckta tak. Manbyggnaden som har sexdelad plan var vid inventeringen 1988 väl bibehållen interiört med planlösning, eldstäder och fyllningsdörrar. Mangården omfattar även trädgård med stora lövträd m.m. Ekonomibyggnader är en timrad ladugård från 1907 och en f.d. oxladugård mm från sent 1800-tal, jämte en sentida maskinhall.

Horsås 5:105 Troentorp *

Horsås Troentorp

Troentorps gård vid Skövdes östra utkant nära Hjovägen har inte längre kvar gårdens tidigare manbyggnad. Bostadshus är idag en faluröd f.d. arbetarbostad från ca 1920-talet. Av störst intresse är gårdens stora, ståtliga faluröda ladugårdsanläggning med prägel av sent 1800-tal -1900 med småspröjsade fönster, vita snickerier, små takkupper och små dekorativt utformade ventilationshuvor med jalusier.

NORRMALM

Bläckfisken 6

Gustav Adolfs gata 9

Litet flerbostadshus i två våningar med inredd vind, byggt 1955-57 med Hilding Olofsson och Vilhelm Andersson som arkitekter. Byggherre var köpman Olof Johansson. Huset är byggt med rött fasadtegel men i samma volym som 1930-talshuset i kvarteret. Enkelt men effektivt dekorerade tegelfasader som åstadkommits genom murfogar i avvikande kulör. Tidstypiska burspråk med brunlaserad panel, liksom entrépartiet med fernissat trä och riklig glasnig. Exteriören är välbevarad sedan 1950-talet.

Bläckfisken 7

Gustav Adolfs gata 7

Flerbostadsvilla uppförd i tegel i två våningar, med slätputsad ljus fasad, byggd 1935 med Vilhelm Andersson som arkitekt och verkmästare Gustav Larsson som byggherre. Exteriören är i stort bibehållen med dess blandning av 1930-talets funkisprägel och stildrag från 1920-talets klassicism.

Bläckfisken 8

Gustav Adolfs gata 5

Större enfamiljsvilla i två våningar med vit slätputsad fasad under valmat tak med tvåkupigt tegel. Huset hade redan från början garage i källaren. Det uppfördes 1935 med Vilhelm Andersson som arkitekt och fabrikör E. Öhlander som byggherre. Huset har i stora drag kvar karaktären av tidig funkisivilla Villatomt med fruktträd och smidesgrind.

Bläckfisken 14 byggt som bankhus 1958-60 och med mycket av den modernistiska karaktären i behåll även idag.

Bläckfisken 9

Gustav Adolfs gata 3

Reveterad och spritputsad flerbostadsvilla i två våningar, byggd 1936 med Arnold Ohlsson som arkitekt och handelsbiträde Gustav Ramback som byggherre. Tidstypiska balkonger med sinuskorurerad plåt. 1930-talskaraktären är väl bibehållen. Terrass med altan på pelare. Tomt med fruktträd och smidesgrind samt garage från 1977.

Bläckfisken 14 *

Käpplundagatan 10/Gustav Adolfs gata 1

Bostadshus med butiks- och andra verksamhetslokaler i bottenvåningen, byggt som bankhus 1958-60 i två våningar. Byggherre var Sparbanken och arkitekt var Torsten Thorén. Den ljusgulputsade övervåningen kragar ut över den undre. Bärande delar av konstruktionen är synliga i fasaden, ett tidstypiskt drag. Byggnaden har avskurna hörn och fungerar som en fondbyggnad i den platsbildning som bildas av mötet mellan Käpplundagatan, Gustav Adolfs gata, Gransikagatan och Vallevägen. Ombyggnader skedde 1972-73 och 1985 bl.a. Bottenvåningen är numera delvis förändrad vad gäller dörrar och fönster. På grund av speciell utformning och central placering är dock byggnaden viktig att uppmärksamma

Drabanten 3

Slingvägen 20, 22

Större flerbostadshus i tre våningar med inredd vind, uppfört 1960-63 med Erik Dahl AB som byggherre och Torsten Thorén som arkitekt. Huset

Nedan: Drabanten 3 med välbevarat flerbostadshus från 1960-63.

har ett dominerande läge mot Sikaparken, där det intressanta arrangemanget med vindsvåningens indragna balkonger tillför liv åt den ganska stora byggnadsvolymen. Fasader av ädelputs i ljusbrunt med grå gavelrösten och tak av tvåkugigt tegel. Helt ursprungliga entréer klädda med hyvlade marmorskivor. Exteriören är oförändrad sedan 1963, ett av de få som inte byggts om av flerbostadshusen på Västra Fältet. Huset är ett av Skövdes främsta exempel på flerbostadshus från den tidsepoken och som sådant av stort kulturhistoriskt intresse.

Furiren 3

Kansligatan 13

Efter 1990-och 2000-talets stora ombyggnader av de tidigare mycket välbevarade flerbostadshusen på Västra Fältet finns numera endast några få hus med en ursprunglig utformning i behåll. Furiren 3 med två lamellhus från 1943 har dock en varmsamt renoverad exteriör som har en väl bevarad ursprunglig karaktär. Tidigare ockrafärgade putsfasader är numera ljusgrå. Furiren 3 är idag de äldsta "Riksbyggehusen" i Skövde med bibehållen exteriör.

Fyrkanten 14 Sofiedal

Hassslumsvägen 2

Bostadshus från ca 1900 som representerar den tidiga bostadsbebyggelsen i trä på Norrmalm, innan området reglerades i stadsplan. Har genom-

Nedan: Furiren 3 från 1943, ett av Västra Fältets mycket fåtaliga välbevarade 1940-talshus idag.

Det välbevarade **Grenadjären 3** från 1944 och-
det mer förändrade grannhuset Grenadjären 2.
gått vissa förändringar på senare år, men den äldre
karaktären består i stort.

Grenadjären 3

Slingvägen 13

Tvåvåningshuset byggdes 1944 med trerumslägenheter, byggherre var löjtnant G. Rising och arkitekt var AB Statens Skogsindustrier. Grenadjären 3 har till skillnad från grannkvarteren bevarat en mycket ursprunglig exteriör med vitgrå slätputsfasad och bruna fönstersnickerier, trapphus med tidstypiskt ljusinsläpp och intakt entréparti. I egenskap av ett av Västra Fältets numera mycket fåtaliga ursprungshus från 1940-talet med bevarad exteriör är Grenadjären 3 av stadshistoriskt intresse. Grannhuset på Grenadjären 2 har en motsvarande utformning men har förändrats i senare tid.

Korpralen 9

Rotegatan 6

”Riksbyggehus” från 1956-57 med tidstypisk utformning. Jämte Furiren 3, Grenadjären 3 och Drabanten 3 de idag enda kvarvarande flerbostadshusen på Västra Fältet med en ursprunglig utformning i behåll.

Körsbäret 3

Henrik Gjutares gata 5

Flerbostadshus byggt 1944 i gasbetong med spritputsad fasad.

Linnet 3

Helenius gata 38

Flerbostadsvilla från 1947 med spritputsad fasad.

Linnet 5

Helenius gata 34

Flerbostadsvilla från 1946-47 i gasbetong med putsad fasad. Påminner mycket om grannhuset Linnet 3.

Linnet 11-18, 19-30, 31-38*

Henrik Gjutares gata 23-27

Radhuslängor med tidig 1950-talsprägel med garage i källarplan, fasad i rött tegel, tvåluftsfönster och entréer med svarta smidesräckor och enkla skärmtak. Taken har ursprungliga kupor i röd plåt, de flesta bibehåller det tvåkupiga taktegllet, några

De karaktäristiska radhuslängorna från 1950-
talet på **Linnet 11-18, 19-30, 31-38**.

har fått röda betongpannor. Enstaka fönsterbyten har skett, flertalet entrédörrar, balkongfronter och garagedörrar är utbytta på senare år. Mot gården har flera uteplatser/uterum tillbyggt i sen tid. Helheten av radhuslängor från 1950-talet är fortfarande bibehållen.

Mellomgården 2

Folkungagatan 19

Flerbostadsvilla från 1940 med fristående garage från 1965. Bostadshuset är renoverat och något tillbyggt på senare år, men huvudkaraktären av 1940-tal består.

Melonen 9 Hultsberg

Mariestadsvägen 91

Ett litet, timrat bostadshus byggt ca 1890 med en variant av parstugans planlösning. En bakre utbyggnad tillkom på 1930-talet. Fasadens panel är numera målad mörkblå, men husets huvudkaraktär från 1890-talet består. Hultsberg är en återstod av den utkantsbebyggelse som runt 1900 låg i randzonen mellan stad och land och i regel påminde mer om landsbygdens bostadshus. Ett gårdshus av kalksten och ett delvis timrat uthus har rivits sedan inventeringen 1991.

Nyponet 3

Västerdalsgatan 16

Bostadshus med ursprung från den f.d. jordbruksfastigheten Västerdalen. Husets timmerstomme kan vara från 1800-talet, men huset i övrigt ombyggdes vid 1900-talets början. Det har senare genomgått flera förändringar, men huvudkaraktären består i stort. Ursprunget från Norrmalms tidiga bebyggelse motiverar att Nyponet 3 uppmärksammas Trädgårdstomt. Uthus/garage från 1930-talet.

Nyponet 15

Västerdalsgatan 2

Flerbostadsvilla från 1933 med slätputsad fasad. Trädgårdstomt och garage.

Ostronet 17 F.d. Hotell Göta

Mariestadsvägen 21

Större affärs- och bostadshus från ca 1910. Läget mitt emot gamla Göta Trängkär (gamla T2) ger en förklaring till husets mer representativa och

Ca 1910 byggdes f.d. **Hotell Göta, Ostronet 17.**

”stadsmässigt” utformade exteriör. Det byggdes nämligen för att inrymma Hotell Göta. Huset har en helt ny typ av fönster, i övrigt består huvudkaraktären från 1910-talet. Ett gårdshus från ca 1910 har på senare år ersatts med ett bostadshus i trä.

Plommonet 20

Käpplundavägen 1

Den första lokalföreningen i Skövde av Hyresgästernas Sparkasse- och Byggnadsföreningar (HSB) bildades 1923. Plommonet 20 byggdes 1934 efter ritningar av Nils Lindberg, HSB:s Riksförbunds Arkitektkontor. Detta var HSB:s första bostadshus i Skövde och dessutom ett av stadens första ”moderna” bostadshus. Huset byggdes i en arkitektonisk brytningstid, vilket avslöjas bl.a. i att exteriören har detaljer som präglas av 1920-talets klassicism, medan planlösningen är inspirerad av 1930-talets funktionalism. Bostadshuset byggdes med tegelstommen putsad i ljus brunt, vitmålade fönster och tak av tvåkupigt tegel. Det har genomgått en del förändringar på senare år, men har ändå en helhet av 1930-tal. Inte minst genom sitt ursprung som stadens första HSB-hus är Plommonet 20 av stort stadshistoriskt intresse.

Päronet 9

Ekängsvägen 4

Bostadshus som anknyter till 1920-talets villaideal byggt 1937 med putsfasad och brutet takfall. Omges av trädgårdstomt och ett garage från 1956.

Päronet 10

Ekängsvägen 6

Bostadshus som anknyter till 1920-talets villaideal byggt 1935 med putsfasad och brutet takfall. Omges av trädgårdstomt.

Sjöstjärnan 8 Villa Alfhem uppfördes troligen 1907.

Päronet 14

Tungatan 3

Reveterad, spritputsad flerbostadsvilla i två våningar, byggd 1939, en hustyp som varit vanlig på Norrmalm.

Päronet 22

Ekängsvägen 2/Majorsgatan 14

Flerbostadshus byggt 1955-58, av gasbetong, med fasader i ädelputs med fält och listverk i ljusare färg. Förändringar har skett i sen tid, men i huvudsak är den tidstypiska exteriören bibehållen.

Sjöstjärnan 4 Fridhem

Ullbergs gata 5

Ett falurött timrat uthus från sent 1800-tal-1900 är idag en återstod av den tidiga Norrmalmsbebyggelsen, som då låg utanför stadsområdet. Den bebyggelsen hade ofta en landsbygdskaraktär med fähus och små ladugårdar.

Sjöstjärnan 8 Villa Alfhem

Mariestadsvägen 29

Bostadshus eventuellt byggt 1907 med drag av en tidstypisk och mer ”stadsmässig” villastil. Huset har renoverats senare, bl.a. 1989. Huvudkaraktären är bibehållen. Trädgårdstomt med uthus inramar huset.

Sjöstjärnan 10

Lars Olofs gata 4

Bostadshus i villastil från ca 1920, byggt i trä med tidstypisk panelfasad under brutet takfall. I stort behåller exteriören en karaktär av villa från 1910-20-talet.

Skoltuna 14

Rydsgatan 6

1909 byggdes samlingslokalen för Käpplunda Blåbandsförening. Huset är senare fasadförändrat med tilläggsisolering och grov panel. Ursprunget som folkrörelsebyggnad medför ändå att byggnaden är mycket viktig att uppmärksamma.

Skoltuna 14. Den f.d. samlingslokalen för Käpplunda Blåbandsförening byggdes 1909.

Strykjärnet 28 och 9 med väl bibehållen karaktär av efterkrigstidens små hyreshus från tiden kring 1950.

Skoltuna 15

Rydsgatan 4

Ett putsreveterat bostadshus från 1916, en upp-
vuxen fruktträdgård och två uthus från samma tid
ger sammantagna en egnahemsprägel från tidigt
1900-tal. Bostadshuset har i senare tid genomgått
vissa förändringar men huvudkaraktären består.

Skövde 4:164 Kungsberg

Mariestadsvägen 92

F.d. jordbruksfastighet med manbyggnad från ca
1820-50, ombyggd eventuellt 1905 eller på 1920-
talet. Exteriören blev då utformad med klassicis-
tiska stildrag. Karaktären av en mindre herrgård
från 1800-talets första del betonades. Helhetsin-
trycket från tidigt 1900-tal består.

Slånet 3

Västerdalsgatan 15

Bostadshus från 1939 från AB Svenska Trähus,
utformat som en tidstypisk ”funkislåda” med
plankstomme, ljus panelfasad och flackt tegeltak.
Exteriören har genomgått en del förändringar på
senare år men huvudkaraktären består.

Snäckan 23 Edhem

Vallevägen 25

En återstod av den småskaliga landsbygdsbebyg-
gelse som under 1800-talets senare del fanns längs
infartsvägarna mot staden, när Norrmalm fortfa-
rande var landsbygd och Skövde stad knappt hun-
nit börja expandera utanför sina gamla gränser.
Bostadshuset är en timrad enkelstuga som senare
påbyggt. Den omges av uthus och uppvuxen träd-
gård. Edhem är av stort värde genom sitt ursprung
som utkantsbebyggelse med välbevarad äldre
karaktär.

Snäckan 31

Sveagatan 16

Enfamiljvilla byggd 1956 med fasad av gult
tegel, takfall med enkupigt tegel och ett vidbyggt
Snäckan 31. Exteriören från 1956 i utpräglad
modernism är i stort bibehållen.

garage. Exteriörens utpräglade villastil från 1950-
talets modernism är i stort bibehållen. Garaget har
ny typ av dörrar.

Snäckan 47 Henningslund

Vallevägen 11

En återstod av den tidiga, oplanerade förstadsbe-
byggelsen på Norrmalm innan bebyggelsen regle-
rats i ny stadsplan vid 1900-talets början. Omfattar
dels ett bostadshus från ca 1900, som genomgick
förändringar 1984, dels ett mindre bostadshus
från ca 1910 som har en väl bibehållen exteriör
från tidigt 1900-tal. Henningslund är viktigt som
exempel på Norrmalms tidiga bebyggelse som det
idag inte finns mycket kvar av i övrigt.

Strykjärnet 4

Rådmansgatan 5

Bostadshus i villastil från ca 1910 med putsre-
veterad fasad och panelklädda gavlar. Det förändra-
rades något bl.a. på 1960-talet, men har ännu en
helhet från tidigt 1900-tal och ingår dessutom i en
grupp av villor från den tiden.

Strykjärnet 9*

Mariestadsvägen 23

Litet flerbostadshus med karaktär av tiden kring
år 1950, byggt i två våningar med ljus grönputsad
fasad under tegeltak. Frånsett ny entrédörr är den
tidstypiska karaktären bibehållen. Bildar en liten
enhet tillsammans med Strykjärnet 28.

Strykjärnet 17 Villa Tunhem från 1907 har stort kulturhistoriskt värde som en av de mest välbevarade bostadshusen i villastil från den tidiga Norrmalmsbebyggelsen.

Strykjärnet 17 Villa Tunhem

Mariestadsvägen 57

Bostadshus i två våningar byggt ca 1907 och ett mycket fint exempel på den tidens villaarkitektur i trä. Huset har en välbevarad exteriör bl.a. med brunmålad panel, vitt listverk och gröna spröjsade fönster av jugendtyp. En uppvuxen trädgård inramar huset. Ingår i en grupp av villor från tidigt 1900-tal.

Strykjärnet 23

Folkungagatan 14

Bostadshus i villastil från 1924 med reveterad, spritputsad fasad i ljus kulör. Exteriören har trots vissa förändringar bibehållit sin 1920-talskaraktär. Frukträdgård med smidesgrind. Ingår i en liten grupp av villor från tidigt 1900-tal.

Strykjärnet 27

Mariestadsvägen 69

Bostadshus i villastil från 1929 med reveterad, spritputsad fasad i ljus kulör. Exteriören har trots vissa förändringar bibehållit sin 1920-talskaraktär. Frukträdgård. Garage från 1965.

Strykjärnet 28*

Mariestadsvägen 25

Litet flerbostadshus med karaktär av ca tiden kring år 1950, byggt i två våningar med putsfasad i ljust gult under tegeltak. Frånsett en ny entrédörr är den ursprungliga exteriören i behåll. Bildar en liten enhet tillsammans med Strykjärnet 9.

Strykjärnet 34

Folkungagatan 18

Reveterad, putsad flerbostadsvilla i två våningar byggd 1928. Uteplats vidbyggd 1970-tal, en stor takkupa påbyggd i senare tid. I stora drag finns ännu en 1920-talsprägel. Frukträdgård, yngre garage.

Vetet 13 Idag det mest välbevarade av de tre småstugor i funkisstil som byggdes 1937 vid Lagläsaregatan.

Strykjärnet 37

Folkungagatan 4

Bostadshus i villastil, byggt ca 1915 i en utpräglad panelarkitektur som annars är ovanlig i Skövde. Exteriören genomgår för närvarande en upprustning som bevarar husets goda ursprunglighet. Ingår i en liten grupp av villor från tidigt 1900-tal. Strykjärnet 37 har stor betydelse som en välbevarad återstod av Norrmalms tidiga bebyggelse.

Triangeln 4

Hasslumsvägen 6

Flerbostadsvilla i två våningar byggd 1934, reveterad med grön putsfasad under valmat tak. 1930-talskaraktären är i allt väsentligt bibehållen. Garage från 1962.

Vetet 5

Helenius gata 37

Reveterad och spritputsad flerbostadsvilla i två våningar med vind, byggd 1941. Detta är en hus-typ som varit vanlig på Norrmalm, men som idag är alltmer sällsynt i ett ursprungligt skick

Vetet 13

Lagläsaregatan 8

Vetet 13 är ett av tre likadana hus vid Lagläsaregatan som byggdes när stadsfullmäktige beslutat upplåta mark för småstugebebyggelse i bl.a. kvarteret Vetet 1937. Enfamiljshusen skulle byggas efter typritningar från arkitektfirman Neuendorf. Huset byggdes med plankstomme i två våningar med fasad av vitmålad locklistpanel under ett lågt flackt papptak och med balkonger i sinuskorrugerad plåt. Sedan inventeringen 1991 har dock Vetet 14 och 15 förändrats en hel del. Vetet 13 är idag det enda som bevarar 1930-talets funkiskaraktär i en större utsträckning, trots vissa förändringar.

Vetet 26

Helenius gata 33

Reveterad, spritputsad flerbostadsvilla i två våningar byggd 1938. Huset har genomgått viss förändring i sen tid men bibehåller 1930-talskaraktären. Trädgårdstomt med smidesgrind.

Skövde 4:42 Åsaborg vid Blängsmossen är idag ett av de mycket få kvarvarande f.d. torpställen och småbruk på Billingen ovanför Skövde som har kvar en ursprunglig utformning.

BILLINGEN

Skövde 4:42 Åsaborg

Billingen Åsaborg

På Billingens sluttning, och även uppe på den kargare diabasplatån, ovanför Skövde stad, har under 1800-talet funnits åtskilliga torpställen, backstugor och mycket små jordbruksenheter. Uppe på platån, vid Blängsmossens södra del fanns i slutet av 1800-talet två torpställen, av dem står endast ett kvar och är förändrat i senare tid. Åsaborg däremot nybyggdes 1912, som ett småbruk med bostadshus, jordkällare och ladugård, och är välbevarat sedan 1910-talet. Bostadshuset har helt kvar sin tidstypiska utformning med faluröd panel, korspostfönster, tegeltak och en snickeribeprydd veranda. Även ladugården och källaren är i behåll. Åsaborg ger ett gott helhetsintryck och är av stort kulturhistoriskt intresse som en välbevarad representant för en typ av bebyggelse som varit så vanligt förekommande men numera blivit allt mer sällsynt i ursprungligt skick i Skövde trakten.

Skövde 4:45 Johannesberg

Billingen Johannesberg

Sydost om Blängsmossen, vid Gröna maden, på Billingens platå fanns på 1870-talet inte mindre än sex torpställen. Av dem är det idag endast det välvårdade Johannesberg som har en mer ursprunglig utformning i behåll. Det lilla bostadshuset av enkelstugutyp, byggdes troligen i mitten av 1800-talet. Det genomgick upprustning och modernisering i början av 1900-talet och har även senare renoverats något. Ladugård och ett par mindre uthus sammanfattar det goda helhetsintrycket av den lilla torpmiljön med de faluröda byggnaderna samlade i skogskanten.

Karlavagnen 12 Bostadshus byggt 1933 i villastil med spritputsfasad under brutet takfall.

BILLINGSSLUTTNINGEN

Bågen 7

Vintergatan 46

Bostadshus byggt 1932 i villastil med revetering av spritputsfasad under brutet takfall. På samma tomt ligger byggherrens föräldrahem; en liten timrad stuga med faluröd locklistpanel, troligen från sent 1800-tal. Husen inramas av en fruktträdgård. Omges idag främst av villor från 1960-talet uppe på Billingsluttningen.

Bågen 9

Billingsstorpsvägen 20

Bostadshus byggt 1934-35 med revetering av ljus spritputsfasad under tegeltäckt sadeltak. Huset omges av en fruktträdgård och har i stort sett karaktären av ett egnahem med bostadshus i en enkel villastil från 1920-30-tal i behåll. Omges idag främst av villor från 1960-talet uppe på Billingsluttningen.

Karlavagnen 12

Falkvägen 4

Bostadshus byggt 1933 i villastil med spritputsfasad under brutet takfall. Karaktären av en liten 1920-talsvilla är bibehållen. Huset inramas av en fruktträdgård. Det omges idag främst av villor från 1960-talet uppe på Billingsluttningen.

Stigbygeln 4 med välbevarad villaexteriör från tidigt 1960-tal.

Kometen 11 *

Vintergatan 16

Villa belägen på Billingsluttningen från ca tidigt 1960-tal och med en mer exklusiv utformning. Exteriören karaktäriseras bl.a. av fasad i rött tegel, stora fönstergrupper samt ett flackt takfall.

Meteoren 1 *

Vintergatan 14

Villa från ca tidigt 1960-tal, belägen intill ovanstående Kometen 11, med en mer exklusiv modernistisk utformning. Exteriören karaktäriseras bl.a. av fasad i rött tegel, stora fönstergrupper samt ett flackt takfall.

Planeten 16 Stenbrottsverket

Falkvägen 8

Högrest tegelbyggnad, med spritputsfasad, uppförd som vattenreningsverk 1942 i funktionalistisk stil. Den innehöll pumpstation med filteranläggning. Byggnaden har på 2000-talet renoverats och byggts om till privatvilla. Den har nu gul putsfasad och rödmålade fönster. Planeten 16 är genom sitt ursprung av industrihistoriskt intresse.

Stigbygeln 4 *

Falkvägen 22

Villa högt upp på Billingsluttningen med välbevarad, tidstypisk exteriör från ca tidigt 1960-tal. Bland annat med fasad i rött tegel samt smidesräckan och ett flackt sadeltak med mycket kort taksprång. Huset omges av villor främst i rött tegel från ca 1960-70.

Stjärnan 15-19 är en välbevarad radhuslänga med tidstypisk 1960-talsprägel.

Stigbygeln 8 *

Vintergatan 31

Villa med välbevarad exteriör från ca sent 1950-tal. Exteriören kännetecknas bl.a. av fasad i rött tegel, samt smidesräckan och ett flackt sadeltak. Huset har en mer påkostad detaljutformning än övriga omgivande röda tegelvillor från samma tid.

Stjärnan 12

Vintergatan 13

Flerbostadsvilla byggd 1938 i gasbetong med vit spritputsfasad under skivtäckt plåttak. Huset har en väl bibehållen exteriör och inramas av en fruktträdgård. Omges idag av villabebyggelse från 1960-talet högt uppe på Billingsluttningen.

Stjärnan 15-19 *

Vintergatan 15-19

Radhuslänga med 1960-talsprägel med gavelfasader i rött tegel och huvudfasad putsad i gulvitt, gult och ljus beigebrunt under flackt papptäckta tak. Tidstypiska smidesräckan.

Tomtegården 1, 2

Gamla Kungsvägen 52

Uppfört som stadens ålderdomshem 1922-24. En större spritputsad tegelbyggnad i två våningar, samt en mindre flygel i samma utförande. Byggnaderna har tydliga stildrag av en stram 1920-talsklassicism, en karaktär som i huvudsak finns i behåll. Fler byggnader har tidigare funnits, men har senare rivits.

Zenith 5 *

Södra Bergvägen 28

Villa från ca 1950-talets senare del med en mer utpräglad exklusiv modernistisk utformning. Huskroppen är uppdelad i två delar och karaktäriseras bl.a. av fasad i rött tegel, stora fönstergrupper samt ett flackt takfall. Villan ligger på Billingsluttningens nedre del.

I bildens mitt: Den välbevarade Stigbygeln 8 från ca sent 1950-tal.

Daggkåpan 63-75. Arkitektgruppen H.-E. Heineman ritade 1974 denna starkt 1960-talspräglade modernistiska radhusliknande bebyggelse i Dällderna.

HAVSTENA, DÄLDERNA, KÄPPLUNDA OCH EKÄNGEN

Daggkåpan 63-75*

Daggkåpevägen

Radhusliknande bebyggelse med välbevarad modernistisk sen 1960-talsprägel. I stort sett hela den backiga sluttningen nedanför Dälldernavägen blev stadsplanerad 1974 och bebyggdes dels med tvåvånings radhus, dels med envånings. Endast tvåvåningshusen i norr, i Daggkåpan 63-75, har behållit en ursprunglig, stramt modernistisk exteriör som egentligen har mer prägel av 1960-tal än 1970-tal. Byggherre var Edgar Johansson, Skövde. Arkitekt var Arkitektgruppen H.-E. Heineman, Skövde.

Husen är byggda som likadana, ganska slutna enklaver med radhus med två-tre lägenheter på övre planet och garage i bottenvåningen. De har vit putsfasad och balkonger i vitmålade betongelement. Husen har en utåt starkt slutna exteriör

Kapellet 1. Dälldernas kapell byggdes 1928 och tillbyggdes 1982-83 med ett församlingshem. 1933 byggdes den ståtliga klockstapeln.

med släta murytor och sparsam fönstersättning, frånsett övervåningens stora fönsterrad. En utåtpåliggande trappa leder upp på plan två till en gemensam plattform per enklav.

Kapellet 1 Dälldernas kapell*

Kapellvägen 66

Dälldernas kapell uppfördes 1928 som en enkelt utformad men tidstypisk träbyggnad med fasad av ljusgrå lockpanel under sadeltak med enkupigt tegel. Arkitekt var ingenjör Ernst Rendahl, Skövde. Interiörritningar utformades av länsarkitekt Allan Berglund. Stiftelsen Dälldernas kapell, under Svenska kyrkans diakonistyrelse, drev kapellet till 1983. Kapellbyggnaden erhöll 1982-83 en stor ny tillbyggnad i öster i form av ett helt nytt församlingshem i trä. Samtidigt förlängdes kapellet något mot norr. Arkitekt var H.O. Olofsson Arkitektkontor AB, Skövde. 1933 uppfördes den fristående klockstapeln i bockkonstruktion med spåntäckt karnisformad huv.

Skövde 4:85 Idag den enda av de f.d. torpen och backstugorna vid f.d. Gamla Lerdalavägen som har en ursprunglig karaktär i behåll, sedan de flesta liknande småställen rivits eller helt ombyggts på senare år. **Skövde 4:85** är en mycket värdefull helhet som är av stor stadshistorisk betydelse som vittnesbörd om den talrika småskaliga utkantsbebyggelse som funnits här under 1800- och 1900-talet.

Musseronen 12

Åsensvägen 5

En återstod av den torp- och småbruksbebyggelse som under 1800-talets senare del funnits i slutningarna ovanför Havstenasjön. Vid Åsensvägen står två uthus från sent 1800-tal och ca 1900, dels ett f.d. brygghus, dels ett timrat uthus med åstak. Bostadshuset från 1929 är förändrat under 1900-talet.

Skövde 4:85 *

Däldernavägen 45

Detta är det enda av de f.d. backstugorna, torpen och småbruken uppe vid den före detta Gamla Lerdalavägen som har någon nämnvärd äldre karaktär i behåll efter 1990- och 2000-talets stora förändringar av området. I området som helhet har skett en i det närmaste total förändring av den småskaliga gamla utkantsbebyggelsen. Idag domineras området av mer exklusiva villor i "nyfunkis" från 2000-talet. Däldernavägen 45 bildar en fin helhetsmiljö med tre faluröda uthus från 1800-talets senare del och tidigt 1900-tal samt ett något förändrat bostadshus av egnahemstyp från ca 1930-talet. Husen inramas av en fruktträdgård med syrener. De välbevarade uthusen spelar en mycket central roll i upplevelsen av gårdsmiljön. Skövde 4:85 är en värdefull helhet som är av stor stadshistorisk betydelse som vittnesbörd om den talrika småskaliga utkantsbebyggelse som funnits här under 1800- och 1900-talet.

Skövde 4:169-170 Noltorp

Åsensvägen 25

På krönet av Åsensvägen ligger denna f.d. småbruksmiljö med bostadshus och faluröda ekonomibyggnader. Bostadshuset är en parstuga från

1800-talet, något förändrad under 1950- och 70-talen. Ladugården som nyligen fått plåttak är liksom logen från ca 1900. Brygghuset byggdes 1928. Noltorp är idag det enda bevarade av de många småbruk och torp som uppstod på den f.d. utmarken efter 1840-talets skifte i Havstena by. Noltorp har stort värde genom sin agrarhistoriska bakgrund och den välbevarade helhetsmiljön.

Skövde 4:232

Kapellvägen 18

Detta f.d. lilla småbruk friköptes från Käpplunda nr 1 Lars Olofsgården år 1878. Endast ett uthus från ca sent 1800-tal återstår idag av den äldre gårdsbebyggelsen. Uthuset har faluröd panel, tegeltak och ett tidstypiskt småspröjsat gavelfönster.

RYD, KARSTORP OCH ASPÖ

Ryd 15:30 Lunnahult

Ryd Lunnahult

Lunnahult ligger i det småskaliga kulturlandskapet i norra delen av den gamla Ryds socken. Gården omnämns första gången i skrift år 1611 som ett halvt mantals kyrkohemman. Den kom sedan att införlivas med Ryds herrgård. Den nuvarande gården blev på 1840-talet avsöndrad och nybyggd. Fortfarande på 1870-talet fanns ytterligare ett bostadshus, parallellt med det nuvarande. Idag återstår endast det norra bostadshuset från 1840-talets gårdsanläggning. Timmerhuset har rödmålad panel och från tidigt 1900-tal en vitmålad veranda Husets äldre karaktär är väl bibehållen. Takets konstruktion med de valmade

gavelspetsarna är relativt ovanlig, några andra exempel från samma tid finns i Skaraborg, byggnadssättet var dock vanligare i södra Västergötland.

Skövde 4:141 Aspö

Aspö 3-4

Den stora huvudbyggnaden uppfördes 1909 i en tidstypisk villastil med Lars Kellman som arkitekt. Den har senare renoverats flera gånger. Aspö övertogs av Skövde stad som 1937 överlät mangården med huvudbyggnaden till Skaraborgs läns landsting som inrättade den till vårdhem. En personalbostad byggdes 1942. Ekonomigården som omfattar flera byggnader från 1900-talet är centrum i jordbruksenheten. Här bedrivs sedan flera år Aspö 4H-gård där barn i olika åldrar kan umgås med gårdens djur.

LUNDEN, ROSENHAGA OCH STOREGÅRDEN

Convallaria 3 Convallaria

Den lilla rödmålade f.d. vaktmästarbostaden är idag den enda återstoden av plantskolan och handelsträdgården Convallaria. Trots en del senare förändringar har exteriören i stora drag fortfarande en nationalromantisk prägel från tidigt 1900-tal, t.ex. ”nyckelhålsförstuvisten”. Det större bostads- och kontorshuset från 1907 har rivits efter 1991.

Skövde 4:142 Rosenhaga

Rosenbacken

Jordbruksfastigheten Rosenhaga drevs från 1890-tal till 1950-tal. Den f.d. manbyggnaden kan ha byggts i början av 1900-talet med stomme av restimmer och fasad av fasspântpanel. I stort är karaktären av tidigt 1900-tal i behåll trots en del sentida förändringar. Huset inramas av en trädgårdstomt som omges av en park och ligger idag mellan flerbostadsområdena Kilsbacken och Rosenhaga från 1960-och 70-talet.

Växthuset 20 S:t Markus kyrka *

Lundenvägen 1A

S:t Markus kyrka är en av fyra utpräglat modernistiska kyrkobyggnader från tidsperioden 1960-90 i Skövde stad. Samtliga är mycket välbevarade och av stort byggnadshistoriskt intresse. Kyrkobyggnaden är belägen nedanför Storegården i nära anslutning till flerbostadsområdet Lunden från 1970-talet. Både kyrkobyggnaden och den fristående kampanilen byggdes 1975 med Rolf Berg som arkitekt. Utmärkande är bl.a. den slanka, eleganta linjeföringen, kyrkobyggnadens bågform

Växthuset 20 S:t Markus kyrka är en av fyra utpräglat modernistiska kyrkobyggnader från tidsperioden 1960-90 i Skövde stad, samtliga är av mycket stort kulturhistoriskt värde.

och att betongen även framträder i fasadbehandlingen.

Skövde 4:150 Silon *

Silon vid Mariestadsvägen i kvarteret Grodden uppfördes 1962 åt Centralföreningen (sedermera Svenska Lantmännen), och kom att ersätta äldre siloanläggningar ett par hundra meter söderut längs Mariestadsvägen. Ritningarna till den nya silon upprättades av LBF konsulterande ingenjörer och arkitekter i Malmö, och silon i Skövde har många likheter med den jämgamla silon i Töreboda. Skövdesilons betongväggar är fortfarande omålade, till skillnad från flera andra av Lantmännens anläggningar. Rivning av silon påbörjad hösten 2011.

VÅMB OCH KARLSRO

Degeln 6 *

Nedergårdsvägen 7

Flerbostadsvilla på Carlsro i två våningar från ca 1930-talet med ljus putsad fasad och sinuskornerad balkong under tegeltäckt sadeltak. Trädgårdstomt.

Degeln 8 *

Nedergårdsvägen 3

Bostadshus på Carlsro med egnahemskaraktär från ca 1945-50 med ljusputsad fasad och sinuskornerad balkong under tegeltäckt sadeltak. Trädgårdstomt.

Klasborg 2:1 Klasborg

Våmb Klasborg

Klasborgs egendom var en mindre herrgård som bildades på 1840-talet genom sammanläggningar av utflyttade bondgårdar från Våmb's gamla by. Numera finns en golfbana vid gården. Av äldre byggnadsbestånd återstår endast manbyggnad och magasin. Manbyggnaden uppfördes ca 1840 och tillbyggdes ca 1890 med en flygel mot väster. Fasaderna är reveterad och putsade, fränsett en fasad och flygeln vilka är klädda med fasspântpanel. Exteriören bibehåller även fönster- och

Skövdegärdet 1, 2. De tre lamellhusen från 1949-51 har i huvudsak efterkrigstidens karaktär i behåll. Husen byggdes för arbetare vid Gullhögens bruk (Cementa).

takfotssnickerier. Interiört fanns vid inventeringen 1988 delar av den ursprungliga empireinredningen i behåll. Magasinet i två våningar med vind är uppfört i traktens kalksten, vilket är kulturhistoriskt intressant.

Skövdegärdet 1, 2

Bruksgratan 1-5

Tre lamellhus i två våningar med vind uppfördes 1949-51 för arbetare på dåvarande Gullhögens bruk (Cementa). På senare år har entrédörrarna, takkupornas fönster och balkongerna bytts ut. I övrigt består efterkrigstidens exteriör i stora drag. De gula tegelfasaderna kröns av en kraftigt markerad taklist i tegel. Framför allt är husen av kulturhistoriskt intresse som representanter för avslutet på den långa epok där industriföretagen byggt bostäder för de anställda. Runt 1950 blev flerbostadsbyggandet Sverige istället allt mer en allmän fråga för kommunerna. Skövdegärdets närhet till Cementa är av betydelse för förståelsen av industrimiljön i stort.

Spettet 1

Carlsrovägen 17

Flerbostadsvilla i två våningar byggd 1935 i gasbetong med gul spritputsad fasad med lätt klassicistiska stildrag. Trots några sentida förändringar behåller exteriören i huvudsak en karaktär av 1930-tal. Huset omges av en fruktträdgård med uthus.

Våmb 30:53 Torsborg byggdes 1931-32 och hör till egnahemsgruppen från 1930-talet i norra delen av nuvarande Våmb's kyrkby.

Vesslan 6 F.d. Skövde gasverk

Carlsrovägen

Skövdes gasverk byggdes av det danska företaget AB Förenade Gasverken 1918. Mellan 1926 och 1952 ägdes och drevs gasverket av Västergötlands Gasverk (Västgöta Gasverk). Därefter ombyggdes gasverket till lagerlokaler. Tornet togs ned till takets höjd efter 1952. År 1987 tillbyggdes affärslokaler. Idag inryms flera olika verksamheter i lokalerna. Återstående byggnader idag är främst gasverkets röda tegelbyggnad från 1917-18, ett vidbyggt f.d. kolhus av trä med rödmålad fasspantpanel som står utmed västfasaden samt en fristående liten tegelbyggnad i väster. Vaktmästarbostaden har rivits i sen tid.

Våmb 30:16 *

Carlsrovägen 4

Flerbostadshus från tidsperioden 1945-50, på Carlsro. Enligt information från en boende i området uppfördes huset för arbetare vid den närbelägna Lättbetongfabriken. Huvudsakligen välbevarad exteriör med gulputsad fasad, utbyggda burspråk, sinuskorrugerade balkonger och sadeltak med tvåkupigt tegel. Entrédörrarna är dock utbytta på senare år.

Våmb 30:53 Torsborg

Persbergsvägen 15

Torsborg ingår i gruppen av egnahem från 1930-talet i norra delen av Våmb's nuvarande kyrkbybyggelse. Egnahemmen som ligger intill den f.d. järnvägen mellan Axvall och Skövde byggdes i

Vesslan 6 F.d. Skövde gasverk från 1918 är ett av Skövdes viktiga industriminnen idag.

Gläntan 3 Källegårdsskolan från 1953 har en välbevarad exteriör, utformad av arkitekt H.-E. Heineman.

nära anslutning till Gullhögens bruk. (Cementa). Tvåfamiljshuset från 1931-32 har en gul spritputsad fasad under tegeltäckt brutet tak. Exteriören är väl bibehållen sedan 1930-talet. Ett samtida uthus och den omgivande uppvuxna fruktträdgården förstärker karaktären av egnahemsmiljö från 1930-talet.

Våmb 30:55 Sofielund

Våmbsvägen 22

I samma husgrupp som ovanstående ligger detta vita, spritputsade tvåfamiljshus från 1931 med ursprunglig veranda och tegeltäckt sadeltak. Exteriören är i stora drag bibehållen sedan 1930-talet, men bl.a. är fönstren tillkomna senare. Den uppvuxna fruktträdgården med smidesgrind förstärker karaktären av egnahemsmiljö från 1930-talet.

Våmb 30:61 Solhem

Persbergsvägen 11

I samma husgrupp som ovan ligger ett större bostadshus av tegel på kalkstenssockel. Det är byggt 1933 med tydliga drag av den tidens villastil med spritputsad fasad, slätputsade hörn, frontespis på långsidan och ett tegeltäckt brutet tak. Exteriören är väl bibehållen sedan 1930-talet, fränsett en utbyggnad med balkong. Huset inrymde på den tiden tre lägenheter och en Konsumaffär.

HENTORP OCH KÄLLEGÅRDEN

Gläntan 3 Källegårdsskolan *

Hentorpsvägen

Liten skolanläggning på gränsen mellan Hentorp och Källegården, Ritad av Hans-Erland Heineman vid Boustedt och Heineman Arkitekter AB, Kungälv, 1952 som folkskolebyggnad. Bygglov beviljades 1953. Byggnaden har röd tegelfasad, är avtrappad och omfattar dels en något förhöjd del, dels en lägre del med sadeltak. Den högre, papptäckta byggnadsdelen är uppdragen på baksidan

och glasad med fönsterband upptill. 1950-talskaraktären är fortfarande bibehållen.

Enocksgården 6

Tingsvägen 11

Bostadshus som ingår i en liten grupp av enklare villor och egnahem som byggdes i den backiga lövskogs- och hagmarksterrängen vid Hentorp på 1930-talet. Då var husgruppen en första utpost av stadsbebyggelsens expansion i den dåvarande landsbygden sydväst om Carlsro. Reveterat och spritputsat bostadshus i en och halv våning under tegeltäckt sadeltak. Fränsett förändringar av veranda och takkupa på 1960-talet är 1930-talskaraktären i behåll. Fruktträdgård och samtida uthus bidrar till egnahemsprägel.

Häradsdomaren 6

Tingsvägen 12

I ovanstående husgrupp från 1930-talet i Hentorp ligger ett bostadshus från 1937. Huset är byggt med plankstomme, fasad av vitmålad locklistpanel, en öppen veranda med balkong samt ett tegeltäckt brutet tak. Den tidstypiska villaexteriören är som helhet i behåll.

Ladugården 7 *

Åkervägen 3

Utpräglat modernistisk villa ritad 1954 av arkitekt Hans-Erland Heineman, byggherre var densamme. Slutbesiktning ägde rum 1957. Villan som var Heinemans privatbostad är en av de mest intressanta modernistiska villorna i Skaraborg.

Lagmannen 1 *

Karl Eks väg 9

Tvåvåningsvilla med lätt utkragad övervåning och garage i bottenvåningen. Fasad med mexisten samt inslag av brun lockpanel kring glasat parti samt vitputsad bottenvåning. Flackt sadeltak, brunmålade fönster. Villan som omges av en naturtomt har en modernistisk 1960-talsprägel.

Samrådsredogörelse för Skövde stad

Som inledningsvis nämnts är avsikten att en sammanvägning mellan lokalt förankrad kunskap och kulturmiljövårdens mer övergripande kunskap skall ge en nyanserad beskrivning och värdering av kulturmiljön. I arbetet med framtagandet av underlag för kulturmiljöprogrammet (KMP) är detta en mycket viktig utgångspunkt. Mot den bakgrunden har samarbete med dialoggrupper genomförts som en del i KMP-arbetet. Inkomna synpunkter från dialoggrupper har behandlats och arbetats in i programförslaget i sammanställningsfasen under år 2011

Vad gäller Skövde stad inleddes dialog och samråd med Skövde Hembygdsförening och Skövde Musei Vänner i samband med ett informationsmöte på Skövde stadsmuseum i november 2009. Det framtagna konceptet till underlag sändes i februari 2010 ut på samråd till dialoggrupperna. Dessa hade tiden fram till årsskiftet 2010/2011 på sig att komma in med förslag på vad man anser vara viktigt att bevara.

2010-10-21 inkom Skövde Hembygdsförenings yttrande med synpunkter, där samråd även hade skett med Skövde Musei Vänner. Tidigare, i samband med informations- och avstämningsmöten vintern/våren 2009/2010 hade även några synpunkter framförts muntligen.

Av särskilt värde är även den berikande kunskap och information som inventerarna fått ta del av i samband med i fältvandring i Ryds ängar under vårsäsongen 2011 med förre stadsmuseichefen Göran Lundh, Skövde Hembygdsförening.

Yttrande från Skövde Hembygdsförening i samråd med Skövde Musei Vänner 2010-10-21

Generella synpunkter

- Välgenomtänkt inventering med bra inledning och historik
- Bra med uppdaterad byggnadsinventering
- Positivt att Skövde kan uppvisa en både intressant och kulturhistoriskt värdefull bebyggelse
- Saknas gör företeelser som inte är knutna till bebyggelse eller dess omedelbara närhet, framför allt beträffande fasta fornlämningar såsom enskilda gravar eller gravfält..

Synpunkt/förslag

3.2 Närmiljö Västermalm, fyndplats Raä Skövde 109:1 bör noteras.

Åtgärd

Noterat i kulturmiljöbeskrivning

Synpunkt/förslag

4. Kvarteret Klinten, området bör kompletteras med intressant fornlämningsmiljö med två större högar.

Åtgärd

Det tidigare området är kompletterat och utvidgat till en större kulturmiljö med bebyggelse, fornlämningar och kulturlandskapspartier som nu omfattar större delen av Nyströms kullar.

Synpunkt/förslag

7. Boulognerskogen, Lejonbrunnen, Skövde 66, bör noteras

Åtgärd

Komplettering av text i områdesbeskrivning, notering.

Synpunkt/förslag

15. Gamla T2/Trängallén, mot Mariestadsvägen finns en dold och oregistrerad väg-hållningssten eller kronoparksgränssten. Bör registreras som fast fornlämning.

Åtgärd

Notering i befintlig kulturmiljöbeskrivning. I övrigt är VGMs arkeologer vidtalade.

Synpunkt/förslag

20.4. Närmiljö kv. Kakan, närmiljön bör utvidgas till att omfatta angränsande kalkugnlämningar (Raä Skövde 83).

Åtgärd

Närmiljön kvarteret Kakan är mycket tydligt definierad som radhusbebyggelse från 1960-talet. Istället justeras avgränsningen för den stora kulturmiljön Billingssluttningen, så att kalkugnlämningarna innefattas av denna, vilket kulturhistoriskt sett har stor relevans.

Synpunkt/förslag

28. Ryds gamla kyrkplats, bör utökas med Raä Ryd 39, Kyrkebolets gamla tomt på andra sidan vägen..

Åtgärd

Kulturmiljön omfattade redan både Ryds gamla kyrkplats och Kyrkebolets gårdstomt, men avgränsningen var felritad på kartan så att Kyrkebolet av misstag hamnat utanför. Hela kulturmiljön har dessutom utvidgats 2011 bl.a. med Karstorp, och hela kulturmiljöbeskrivningen inklusive kartan har gjorts om.

Synpunkt/förslag

38. Hentorp , det stora gravfältet Raä Våmb
26 saknas och borde ingå

Åtgärd

Kulturmiljön vid Hentorp har utökats och kompletterats med Hentorps gravfält.

Synpunkt/förslag

Som ett nytt område föreslås Ulveksbackarna med fossilt odlingslandskap och förhistoriska gravar.

Åtgärd

Ulveksbackarna har uppmärksammats som en ny kulturmiljö (till stor del kommunalt naturreservat) i KMP.

Synpunkt/förslag

Som ett nytt område föreslås Ryds ängar med fossilt odlingslandskap och förhistoriska gravar.

Åtgärd

Ryds ängar har uppmärksammats som en ny, stor kulturmiljö (till stor del statligt naturreservat) i KMP.

Muntliga synpunkter i samband med informationsmöten

- Generell synpunkt om att stadsnära kulturlandskap är viktiga och bör uppmärksammas

Synpunkt/förslag

- Området vid Våmbs by borde kompletteras med omgivande kulturlandskap, särskilt beträffande naturreservatet Klasborgs och Våmbs ängar som är en del av byns gamla marker.

Åtgärd

- Området vid Våmbs by är kompletterat med omgivande kulturlandskap och redovisas som en stor kulturmiljö med närmiljöer.

Synpunkt/förslag

- Skövdes historia som arbetarstad under 1900-talets mellan- och efterkrigstid borde tydliggöras mer i urvalet av värdefulla områden, särskilt beträffande Östermalm som var en stor arbetarstadsdel. Exempelvis Prästängen med omnejd.

Åtgärd

-En kompletterande besiktning gjordes av småstuge- och småhusbebyggelsen i såväl kvarteret Prästängen med omnejd, som i

området norr om Hjovägen kring Prästgatan/Mariesjövägen. Området har en tydlig grundkaraktär från ca 1930-50-tal men har även genomgått en del förändringar. Den mest sammanhängande kulturmiljön på denna del av Östermalm är idag kvarteren från tidigt 1950-tal närmast sydost om Prästängen. Kulturmiljön i kv. Frökenhagen och Lertaget redovisas i KMP-underlaget 2011.

Synpunkt/förslag

- Skövde som sjukvårdsstad borde lyftas upp som en av stadens historiska profiler. Skövde gamla sjukhus och Kåpplunda hälsocentral borde uppmärksammas i KMP.

Åtgärd

-KSS (Kärnsjukhusets) tillkomst 1973 sätter fokus på Skövde som sjukvårdscentrum i Skaraborg sedan snart 40 år, vilket per definition innebär att det är en viktig profil för Skövde. Men, mot bakgrund av att KMP-underlaget har en främre tidsgräns som klingar av fram mot 1985-90 , bör man dock avvakta ca tio år ytterligare för att få ett relevant historiskt perspektiv på hur sjukvårdens betydelse kommit till uttryck i stadens fysiska miljö. Mot den bakgrunden uppmärksammas inte sjukvården som egen historisk profil i KMP-underlaget 2011.

KSS byggnadskomplex från 1967-1973 har genomgått en del senare förändringar och uppmärksammas inte i KMP-underlaget. Däremot uppmärksammas Gamla sjukhuset och den postmodernistiska Kåpplunda hälsocentral som värdefulla byggnadsobjekt.

Former för säkerställande

Det finns ingen enskild lag i Sverige som täcker alla delar av kulturmiljön i kommunen. Det är istället flera lagar med olika bestämmelser som gör det möjligt att lagskydda (säkerställa), värdefulla miljöer. De lagar som kommunen i första hand kan använda för att bevara bebyggelse, mark- och vattenområden är Plan- och bygglagen och i viss utsträckning även Miljöbalken.

Andra lagar med betydelse för kulturmiljön i kommunen, men där andra myndigheter har det största inflytandet, är Kulturminneslagen, Skogsvårdslagen samt för infrastrukturen Väglagen och Lagen om byggande av järnväg. Utöver dessa "kulturmiljölagar" har också andra regler om miljökonsekvensbeskrivningar (MKB) och miljö kvalitetsmål betydelse för kulturmiljön i kommunen. K-märkt är dock inget juridiskt begrepp utan ett uttryck för att en företeelse av någon eller av några anses som kulturellt intressant. I juridisk mening går det därför inte att K-märka föremål, byggnader eller markområden. Genom medias användning av begreppet har det fått en stor spridning och förr eller senare kanske det dyker upp i någon av "kulturmiljölagarna".

Plan- och bygglagen, PBL(1987:10)

I Sverige råder i princip kommunalt planmonopol. Detta innebär att det är kommunen som har det i särklass största inflytandet över när, var och hur enskilda och andra får lov att utföra byggnation. I PBL finns både allmänna och särskilda hänsynsregler för kulturmiljön, t ex att vid all planläggning skall hänsyn tas till kulturvärden eller att ändring av befintliga byggnader skall göras varsamt så att de kulturhistoriska värdena bevaras. De viktigaste instrumenten i PBL för kommunen att kunna styra exploatering och bevarande är översiktsplanen, detaljplaner och områdesbestämmelser.

Översiktsplanen

Översiktsplanen (öp) är en vägledande, men inte bindande, plan för beslut om användningen av mark- och vattenområden samt om hur den byggda miljön skall utvecklas och bevaras. I de delar av kommunen som saknar detaljplan eller områdesbestämmelse har öpen en stor betydelse för lovgivningen. Översiktsplanen skall hållas aktuell och den måste därför ses över minst en gång under varje mandatperiod.

Det måste finnas en översiktsplan som täcker hela kommunen, men ibland kan kommunen välja att göra en mer detaljerad plan för en mindre del. En sådan brukar kallas för en fördjupad översiktsplan (föp). En översiktsplan kan bestå av många olika separata dokument, men det skall vara möjligt att få en överblick över vilka dessa är. Kulturmiljöprogrammet för Skövde kan användas som en del av kommunens samlade översiktsplan.

Detaljplaner och områdesbestämmelser

Nybyggnation och bevarande av befintlig samlad bebyggelse inom ett avgränsat område skall normalt sett regleras genom en detaljplan eller områdesbestämmelser. Den vanligaste formen är detaljplanen (dp) eftersom det instrumentet är bäst lämpat vid nyexploatering. Begreppet samlad bebyggelse är en tolkningsfråga, men vanligtvis avses 10-20 byggnader på tomter som gränsar till varandra eller till ett gemensamt område, väg, park etc.

I detaljplanen eller områdesbestämmelsen fastställs rätten att bygga och skyldigheten att bevara något. Genom plankartan och planbestämmelserna går det att utläsa t ex att en byggnad eller ett markområde skall bevaras och inte får förstöras. Det kan finnas detaljerade bestämmelser om att vissa färgkulörer och byggnadsmaterial skall användas vid underhåll. Dessa brukar anges med ett litet "q" på plankartan. En detaljplan har en bestämd genomförandetid, vanligtvis 5 år. Efter denna tid har planen fortfarande rättsverkan, men kommunen kan välja att upphäva hela eller delar av planen. Om den enskildes rätt att bygga påverkas negativt av ett sådant beslut kan kommunen bli ersättningsskyldig.

I områden som inte omfattas av en detaljplan kan kommunen upprätta områdesbestämmelser. Målet med dessa är idag att förtydliga översiktsplanen eller att säkerställa områden som är av riksintresse, se Miljöbalken. Områdesbestämmelserna kan vara lika detaljerade som i en detaljplan, men instrumentet passar bäst vid bevarande av byggnader, mark- och vattenområden. En områdesbestämmelse har ingen särskild genomförandetid. Regeringen förbereder flera ändringar av PBL och reglerna för områdesbestämmelser kommer sannolikt att göras om en hel del.

Miljöbalken (1998:808)

Miljöbalken (MB) som började gälla år 1999 är en sammanslagning av hela 15 miljölagar. Det övergripande syftet med MB är att

samhället skall utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt. I likhet med PBL innehåller den allmänna hänsynsregler om att värdefulla natur- och kulturmiljöer skall skyddas och vårdas. Kulturmiljön i kommunen berörs i första hand genom reglerna om riksintressen, reservatsbildningar, biotopskydd, strandskydd och landskapsbildsskydd.

Riksintressen

Mark- och vattenområden som har så höga värden att de är av nationell betydelse är riksintressen enligt miljöbalkens tredje kapitel. Det finns olika slags riksintressen; kulturmiljöer, natur- och friluftsområden är en typ, anläggningar för industriell produktion, energiproduktion, energidistribution är en annan. Gemensamt för alla riksintressen är att dessa inte påtagligt får skadas genom t ex utbyggnader eller infrastruktursatsningar. Kommunen skall i sin översiktsplan redovisa hur riksintressena säkerställs så att dessa inte påtagligt skadas.

I Skövde kommun finns flera områden som är av riksintresse. Andra områden i kommunen är av riksintresse för naturvärden eller för friluftslivet. Det är dock lite missvisande att strikt dela upp värdena i kultur, natur och friluftsliv då det ofta handlar om en kombination av olika förhållanden som gör ett område nationellt betydelsefullt.

Reservatsbildningar

Med stöd av Miljöbalken kan kommunen eller Länsstyrelsen fatta beslut om att bilda naturreservat eller kulturreservat. Det sistnämnda är en ny typ av reservat som infördes med MB. Det finns ännu inga kulturreservat i Lilla Edets kommun, men väl ett flertal naturreservat. Målet med reservaten är att naturen bevaras så att den biologiska mångfalden säkerställs samt att människorna får tillgång till friluftsområden. Särskilt den tätortsnära naturen är utsatt för ett hårt exploateringstryck.

I ett kulturreservat är det kulturvärdena, t ex ett odlingslandskap med många byggnader, som står i förgrunden. Det är det kulturpräglade landskapet som skall bevaras. Även för många av naturreservaten är det den av människan påverkade miljön som är en förutsättning för de växt- och djurarter som man vill bevara. Det finns därför ingen absolut skillnad mellan de båda reservatstyperna.

Reservatsbildningar som innebär att markanvändningen försvåras eller förhindras kan

innebära att ersättning betalas ut till markägare och andra som påverkas.

Biotopskyddsområden

För vissa mindre mark- och vattenområden med livsmiljöer för hotade djur- eller växtarter finns möjligheter att förklara dessa som biotopskyddsområde. I kulturlandskap utanför detaljplanelagt område har alléer, åkerholmar, odlingsrösen, småvatten och våtmarker, öppna diken och stenmurar ett generellt biotopskydd. Länsstyrelsen handlägger biotopskydden i odlingslandskapet, Skogsvårdsstyrelsen skydden i skogslandskapet.

Strandskydd

Enligt miljöbalken finns ett strandskydd vid sjöar och vattendrag för att trygga friluftslivet och för att säkra goda livsvillkor för djur- och växtlivet. Normalt sett handlar detta skydd om 100 meter från strandlinjen inom vilket det t ex är förbjudet att uppföra byggnader eller stänga av allmänhetens tillträde. Inom vissa områden finns också ett utökat strandskydd på upp till 300 meter från strandlinjen. I områden med detaljplan kan strandskyddet upphävas.

Landskapsbildsskydd

Vissa kulturmiljöer omfattas av ett särskilt landskapsbildsskydd. Områdena bildades med stöd av den gamla naturvårdslagen och omfattar anläggande av bebyggelse, vägar och andra större anläggningar som kan ha en negativ effekt på landskapsbilden. För varje område med landskapsbildsskydd finns särskilda bestämmelser. Även om begreppet inte finns med i Miljöbalken gäller de gamla bestämmelserna fram tills nya, som t ex natur- eller kulturreservat, tas fram.

Skogsvårdslagen (1979:429)

Enligt regeringens föreskrifter till Skogsvårdslagen skall skador undvikas på värdefulla kulturmiljöer i skogen. Några exempel på kulturlämningar i skogen är t ex kvarnar, sågar, odlingsrösen och stenmurar. Under senare tid har flera inventeringar gjorts av sådana övriga kulturlämningar i skogen. I vissa fall omfattas dessa av Kulturminneslagen i andra fall av Skogsvårdslagen.

Väglagen (1971:948) och Lagen om byggande av järnväg (1995:1649)

Både Väglagen och Järnvägslagen innehåller allmänna bestämmelser om att vid anläggande av vägar och järnvägar skall hänsyn tas till kulturmiljön, stads- och landskapsbilden.

Miljökonsekvensbeskrivningar (MKB)

En miljökonsekvensbeskrivning är en metod för att beskriva vilken påverkan t.ex. en planerad utbyggnad, en ny vägsträckning eller en ny verksamhet får på miljön. I Miljöbalken finns särskilda regler för sådana beskrivningar som även tillämpas i andra lagar, bl. a. i Väglagen och Järnvägslagen. I PBL finns kompletterande bestämmelser för planeringen. I en MKB skall det framgå om kulturmiljön påverkas negativt eller positivt av olika alternativ.

Miljömålen

Riksdagen har fattat beslut om 16 svenska miljömål som är kärnan i arbetet för en långsiktigt hållbar utveckling. Kulturmiljön berörs av flera miljömål, t ex målen om en god bebyggd miljö eller ett rikt odlingslandskap. Målen har brutits ner i regionala och lokala delmål av statliga och kommunala myndigheter. Miljömålen skall vara vägledande för kommunens planering av t ex nya vägar- och bostadsområden.

Lagen om kulturminnen m. m. (1988:950)

Kulturminneslagen innehåller i likhet med PBL och Miljöbalken både allmänna och särskilda bestämmelser. I första paragrafen står att ”Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvaret för detta delas av alla.” Kulturminneslagen innehåller särskilda bestämmelser för fornlämningar, fornfynd, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen. Det är Länsstyrelsen som handlägger de flesta typerna av kulturminnesärenden.

Fornlämningar och fornfynd

Alla fasta fornlämningar, kända som okända, är skyddade genom kulturminneslagen och får inte skadas. I lagen anges vad som är en fast fornlämning och vilken utbredning den har. Den som på något sätt vill ändra en fast fornlämning måste ha länsstyrelsens tillstånd. Fornfynd är föremål som hittats i eller vid

en fast fornlämning och som kan antas vara minst 100 år gamla.

Byggnadsminnen

En byggnad eller ett bebyggelseområde kan förklaras som byggnadsminne av Länsstyrelsen. Vem som helst får genom att skriva till Länsstyrelsen väcka fråga om en byggnadsminnesförklaring, men detta innebär inte något automatiskt skydd.

För att något ska kunna förklaras som byggnadsminne måste flera kriterier vara uppfyllda, byggnaden skall bland annat vara synnerligen märklig. Det är också svårt att genomföra en byggnadsminnesförklaring i strid mot en fastighetsägares vilja.

Vid byggnadsminnesförklaringen fastställs skyddsbestämmelser som bland annat säger hur byggnaden skall vårdas och hur ändringar får göras. I Skövde kommun finns flera byggnadsminne.

Kyrkliga kulturminnen

Svenska kyrkans kyrkobyggnader, kyrkliga inventarier och begravningsplatser skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. I Skövde kommun finns flera kyrkomiljöer med medeltida ursprung. De är kommunens äldsta byggnader som fortfarande används.

Käll- och litteraturförteckning

- Alfredsson, Kenneth. 1985. *Skövdes industrier förr och nu*. Skövde museum.
- Andersson, Inger. *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Skövde centrum. En uppdatering av byggnadsinventeringen från 1991*. Skövde stadsmuseum 2005. Ej publicerat.
- Carlquist, Thomas. 1988. *Kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer i Skövde kommun*. Skaraborgs länsmuseum. Skövde kommun.
- Carlquist, Thomas & Bergström, Lars 1991. *Skövde - Stadsplanering och bebyggelse 1760-1960*. Skaraborgs länsmuseum. Skövde kommun.
- Egler, Harry & Forbat, Fred. 1949. *Generalplan för Skövde*. Eglers Stadsplanebyrå. Stockholm.
- Forbat, Fred. 1949. *Utvecklingsprognos för en medelstor stad - En studie över näringsliv, befolkning och bostäder i Skövde*. Rapport nr 18. Statens Kommitté för Byggnadsforskning. Stockholm.
- Framtidsplan Skövde 2015*. 2005. Skövde kommuns översiktsplan. Plan-, Bygg och Lantmäterikontoret. Skövde kommun.
- Fransson, Eva. 2000. *Skövde garnison - En kulturhistorisk bebyggelseinventering*. Byggnadshistorisk rapport 2000:14 Västergötlands museum 2000.
- Heimann, Curry. 2008. *Projekt Stenrika Skövde - Brytningstider vid Billingen*. Skövde stadsmuseum.
- Holmberg, Jörel, Strömblad, Sari. 2001. *Skövde naturguide*. Skövde kommun.
- Lindskog, Petter E:son. 1812-16. *En kort beskrifning om Skara stift*. 1812-1816. Faksimil 1985.
- Lundahl, Ivar. 1950. *Ortnamn i Skaraborgs län. D7, Kåkindis härad; Territoriella namn*.
- Molander, Lisa. 2007. *Skövde kyrkogårdar Förslag till bevarandeplan för S:ta Birgittas begravningsplats*. Byggnadshistorisk rapport 2007:3. Västergötlands museum.
- Molander, Lisa. 2006. *Skövdes kyrkogårdar. Förslag till bevarandeplan för S:ta Elins kyrkogård*. Byggnadshistorisk rapport 2006:12. Västergötlands museum.
- Molander, Lisa. 2005. *Skövdes kyrkogårdar. Bevarandeplan för S:t Sigfrids och Våmbs kyrkogårdar i Skövde*. Byggnadshistorisk rapport 2005:9. Västergötlands museum.
- Naturvårdsprogram för Skövde kommun* 1984. Länsstyrelsen.
- Odlingslandskapets natur- och kulturvärden* 1992. Länsstyrelsen. Skaraborgs läns museum.
- Rosborg, Anna. 2007. *Skövdes 1950-talsvillor*. Projektarbete. Plan-, Bygg- och Lantmäterikontoret, Skövde kommun.
- Sjölin, Marita. 2007. *Inför planerad ny stadsdel, Horsås, i Skövde socken, Skövde kommun, Västergötland*. Rapport 2007:5. Västergötlands museum.
- Skövde - En presentation i ord och bild*. 1953. Skövde stad.
- Skövde generalplan 1965-1990. Redovisning av planeringsläget jan. 68*. 1968. Skövde kommun.
- Skövde Stadsfullmäktige. Under åren 1864-1938*. 1938. Skövde stad.
- Skövde Stadsfullmäktige. Under åren 1939-1963*. 1964. Skövde stad.
- Skövde Stads- och Kommunfullmäktige 125 år. Minnesskrift över åren 1964-1988*. 1989. Skövde kommun.
- Vägen till din historia*. 1985. Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift 1985.
- Översiktsplan 90 Skövde kommun*. 1991. Skövde kommun.

Arkiv

Byggnadsnämndens arkiv, Skövde kommun
 Skövde stadsmuseums arkiv, Skövde kommun
 Västergötlands museums arkiv och samlingar

Digitalt

Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet <
<http://www.bebyggelseregistret.raa.se>

Fornlämningsregistret, Riksantikvarieämbetet
<http://www.fmis.raa.se>

Skövde kommuns hemsida: Kartor, planer och fastigheter. <http://www.skovde.se>

<http://www.visualarkiv.se>